

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

мр Моника М. Мачаји

**ПРАВНИ И МЕЂУНАРОДНО-
ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ
ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРОТИВ ИРАКА
1991. и 2003. ГОДИНЕ**

докторска дисертација

Београд, 2016

University of Belgrade

FACULTY OF LAW

Monika M. Macaji

**LEGAL AND INTERNATIONAL
POLITICAL ASPECTS OF
INTERVENTIONS AGAINST IRAQ 1991.
– 2003.**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2016

Ментор:

др Бранко Ракић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду

Чланови комисије:

др Миленко Крећа, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, у пензији

др Бојан Милисављевић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду

Датум одбране:

ПРАВНИ И МЕЂУНАРОДНО-ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРОТИВ ИРАКА 1991. и 2003. ГОДИНЕ

РЕЗИМЕ

Предмет докторске дисертације су правни и међународно-политички аспекти интервенција против Ирака 1991. и 2003.године. Постојећа правила ратовања и решавања спорова путем принуде су у новијој историји међународног права доведена у питање догађајима до којих су довеле велике силе предвођене САД-ом (која је у пост- хладноратовској ери била и једина глобална сила). САД је у тој ери увела нове методе у правилима ратног права, а карактеристике тих метода јасно су уочљиве управо у интервенцијама против Ирака.

Циљ истраживања произилази из предмета, па су тако у првим одељцима овог рада изнете историјске чињенице о Ираку и народу који га чини, док су у централном делу изнете чињеница и детаљно су анализирани сви потенцијални разлози инвазија на Ирак који дају одговор на питање да ли су те интервенције биле „оправдане“, односно да ли оне представљају кршење одредби међународног права. У вези са тим, анализираће се усвојени кључни правни документи и улога Уједињених нација, да би на крају биле представљене последице интервенција.

Поред последица које су те интервенције изазвале у ратном праву, постоји читав низ правних и међународно-политичких аспеката које је потребно анализирати како би био пружен ваљан основ за разумевање догађаја који су довели до интервенција на једну државу, анализу историјских чињеница и позадине догађаја, што подразумева и анализу ситуација и последице интервенција на међународне односе и међународно право уопште.

Циљ дисертације је подробна анализа правних и међународно- политичких аспеката интервенција уз издвајање оних који су кључни за схватање и праћење развоја свих чињеница које су довеле до интервенција на Ирак, њених последица на садашње међународне односе, те на тај начин дати

допринос у пружању одговора на постављено питање да ли за инвазије САД-а на Ирак постоји оправдање.

Истраживање је показало да је најважнији циљ рата био постизање контроле над ирачким нафтним ресурсима, јер ниједан други природни ресурс није имао такву централну улогу политичким и економским плановима САД-а као што је то случај са нафтом и природним гасом. У том смислу САД непрекидно користи војну силу да би контролисале регионе у којима се производи нафта, као и дистрибуцију на глобалном нивоу уз спровођење преуређивања света према сопственим интересима.

Кључне речи: интервенције, рат у Ираку, САД, Уједињене нације, нафта, међународно право, тероризам

Научна област: Право

Ужа научна област: Међународно право и међународни односи

УДК: 327:341.233(567)

LEGAL AND INTERNATIONAL POLITICAL ASPECTS OF INTERVENTIONS AGAINST IRAQ 1991. – 2003.

ABSTRACT

Subject of doctoral thesis is legal and international political aspects of interventions against Iraq in 1991 and 2003. The existing rules of war and conflict resolution through coercion have been challenged in modern history of international law by developments caused by USA led forces (USA being the only global force in the Post-Cold War Era). In that era, USA introduced new methods into the rules of the war laws, and characteristics of these methods are clearly distinguished precisely in the interventions against Iraq.

The aim of the research arises from the subject, so that in the first few sections of this doctoral thesis, historical facts on Iraq and its people are presented, while, in its central part, facts are given and all potential reasons for invasions in Iraq are analysed in detail giving an answer to the question if those interventions were “legitimate” and/or whether they represented breach of the international law provisions. In this connection, adopted key legal documents shall be analysed, as well as the role of the United Nations and, at the very end, consequences of interventions shall be presented.

Beside the consequences these interventions caused in the war laws, there is a whole range of legal and international political aspects to be analysed in order to be rendered a valid basis for understanding the events that led to intervention against the country, analysis of historical facts and background of the events, which implies also analysis of situations and consequences of interventions to the international relations and international law in general. The aim of the thesis is a detailed analysis of legal and international political aspects of interventions, with selection of those crucial for understanding and monitoring the development of all facts that led to the intervention against Iraq, its consequences to current international relations, and thus contribute to answering the question whether there is a justification for USA invasions of Iraq.

Research showed that the most important aim of the war was to achieve control over the Iraqi oil resources, since none of the other natural resources had such central role in political and economic plans of the USA as oil and natural gas. In this regard, they constantly use army force to control regions where oil is produced, as well as distribution on a global level, rearranging the world according to their own interests.

Key words: Intervention, Iraqi war, USA, United Nations, Oil, International Law, Terrorism

Scientific Field: Law

Narrow Scientific Field: International public law and international relations

UDC: 327:341.233(567)

САДРЖАЈ

ПРАВНИ И МЕЂУНАРОДНО-ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРОТИВ ИРАКА 1991. и 2003. ГОДИНЕ

1.УВОД.....	1
-------------	---

2.ОСВРТ НА ИСТОРИЈУ И ЕТНИЧКО-РЕЛИГИЈСКУ СТРУКТУРУ

ИРАКА.....	3
------------	---

2.1. Рана историја	3
2.2. Османски период.....	5
2.3. Први светски рат и период британског мандата.....	6
2.4. Други светски рат и монархија.....	8
2.5. Крај монархије и период Републике.....	9
2.6. Иранско-ирачки рат.....	10
2.7. Етничке и религиозне групе у Ираку.....	12
2.7.1. Етничке групе	12
2.7.2. Религиозне групе.....	13

3. САДАМ ХУСЕИН И ЊЕГОВА ПОЛИТИКА17

3.1. Лична и политичка биографија.....	17
3.2. Бат партија	20
3.3. Подршка од стране Сједињених Америчких Држава Садаму Хусеину и престанак те подршке 1990.године.....	21

4. ОДНОС САД-а И ИРАКА У ПЕРИОДУ ПРЕ ПРВОГ ЗАЛИВСКОГ РАТА И ТОКОМ РАТА, ИЗМЕЂУ ДВЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ И ТОКОМ ТРАЈАЊА ИНВАЗИЈЕ НА ИРАК 2003.ГОДИНЕ.....22

4.1. Иранско-ирачки рат и САД	22
4.2.Заливски рат 1990-1991.године	25
4.2.1. Оправдања за интервенцију и последице рата.....	33
4.3. Период између две интервенције (април 1991.-март 2003.године).....	38
4.4. Америчка инвазија на Ирак 2003.године.....	48
4.4.1.Америчко-ирачки рат током 2004.године	50
4.4.2.Америчко-ирачки рат током 2005.године	53
4.4.3. Америчко-ирачки рат током 2006.године.....	54
4.4.4.Америчко-ирачки рат током 2007.и 2008.године.....	56
4.4.5.Америчко-ирачки рат током 2009. године.....	58
4.4.6.Америчко-ирачки рат током 2010. и 2011. године.....	60

5. УТИЦАЈ ИРАЧКЕ НАФТЕ НА МЕЂУНАРОДНИ ПОЛОЖАЈ ИРАКА.....62

5.1.Историјска позадина и политички утицај нафте.....	62
5.2. Питање нафте након интервенција.....	70

6. ОДЛУКЕ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА И ИРАК.....72

6.1. Одлуке УН-а као реакција на ирачку инвазију на Кувајт.....	73
6.2. Одлуке УН-а између Првог заливског рата и инвазије на Ирак 2003.године.....	74
6.3. Одлуке УН-а након напада САД-а на Ирак 2003.године.....	75

7. ОПРАВДАЊА САД-а ЗА ИНВАЗИЈУ НА ИРАК 2003.ГОДИНЕ80

7.1.Претња од режима Садама Хусеина.....	80
7.2. Оружје за масовно уништење.....	84
7.3. Тероризам.....	91
7.4. Кршење људских права.....	100
7.5. Ирачка нафта.....	106
7.6. Ширење демократије.....	109
7.7. Кршење Резолуција УН.....	115
7.8. Преемптивни ипревентивни напад.....	122
7.9. Обавештајни подаци	133

8. ПОСЛЕДИЦЕ ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРОТИВ ИРАКА И УТИЦАЈ

ИНТЕРВЕНЦИЈА НА ВЕРСКЕ ПОДЕЛЕ.....140

8.1. Сигурност и безбедност.....	140
8.2. Приватне компаније у Ираку.....	147
8.3. Побуњеници и тероризам.....	158
8.4. Ратни заробљеници.....	163
8.5. Економски аспект рата.....	170
8.6. Жртве.....	178
8.7. Повлачење трупа.....	184
8.7.1 Ситуација у Ираку након повлачења америчких трупа.....	188
8.7.2. Да ли је рат у Ираку био непотребан?.....	191

9. ЗАКЉУЧАК.....199

Литература.....205

1. УВОД

Предмет рада „Правни и међународно-политички аспекти интервенција против Ирака 1991. и 2003.године“ садржан је у самом наслову. Интервенција је појам настао у међународном праву и означава недозвољено мешање у унутрашње ствари једне државе, којим се негирају њена сувереност и самосталност, а оружана интервенција представља најинтензивнији облик интервенције који подразумева одашиљање сопствених удружених снага у страну државу да би се наметнуо жељени политички исход.¹

О интервенцијама против Ирака (1991. и 2003.године) написано је мноштво књига, есеја, новинских чланака и других радова, од стране људи из различитих делова света и у различитим временским периодима, јер је комплексност ситуације на Блиском истоку захтевала и даље захтева посебну пажњу и заинтересованост, како међународне заједнице тако и појединаца. Ирак, тј. интервенције које је он предузимао и интервенције против њега, специфичне су због временског трајања, приказа америчког модела ратовања, а на крају и због спознаје да рат није решио ниједан проблем у Ираку, већ је додатно погоршао ситуацију у земљи, али и на Земљи. Управо због своје сложености и дубине представља велики истраживачки изазов. У том смислу, друштвени циљ рада је да скрене пажњу на изучавани феномен, који је нарочити значајан за сагледавање укупне ситуације у међународним односима крајем двадесетог и почетком двадесет првог века.

Основни циљ сваког научног истраживања је сазнавање веза које чине једну појаву, те како циљ истраживања произлази из предмета, тако ће у овом раду бити изнети главни елементи интервенција. Прво, њихов настанак и еволуција, кроз које се, с једне стране, може сагледати колика је међузависност међународне заједнице и колико чинилаца може да допринесе обликовању једног сукоба, а с друге стране, какву и колику улогу у таквим околностима могу имати саме сукобљене стране и њихови интереси. Затим,

¹ Стојановић Радослав, Димитријевић Војин, Међународни односи, Службени лист СРЈ, Београд, 1996, стр.344.

досадашњи покушаји проналажења оправдања и објашњења за интервенције и на универзалном и на регионалном нивоу, од којих ниједан изгледа није успео да одговори постављеном задатку, као и представљање разлога који су довели до такве ситуације. На крају, сагледане су и последице интервенција које нам дају одговор на питање каква је садашња ситуација на територији на којој су интервенције извршене, где сукоби и даље постоје. На тај начин требало би да се открију везе које треба да објасне суштину појаве.

Научни циљ би се могао посматрати вишедимензионално, имајући у виду структуру рада. Тако би највећи део рада обухватао научну дескрипцију, кроз презентацију података истраживачког рада из разних извора, затим научну класификацију као последицу разврставања ратних периода, структуре становништва, политичке елите, све до научног објашњења кроз покушај давања објашњења међународно-политичке и правне ситуације путем навођења и анализе разлога интервенција, улоге међународних чинилаца, као и последице интервенција.

Неколико метода истраживања ће бити коришћено у овом раду, а пре свега историјско – правни, јер је историјско проучавање неопходно ради бољег разумевања и анализе следа догађаја, као и савремене ситуације. Искључиво правни метод ће доћи до изражаја у логичком тумачењу правних извора, а телеолошко тумачење путем истраживања историјских докумената о намерама њихових твораца. Такође ће бити коришћен и мултидисциплинарни приступ, јер се једна комплетна појава, у конкретном случају сукоб-интервенције, може објаснити само синтезом различитих наука, односно повезивањем правног, психолошког, социјалног и моралног аспекта.

2. ОСВРТ НА ИСТОРИЈУ И ЕТНИЧКО-РЕЛИГИЈСКУ СТРУКТУРУ ИРАКА

2.1. Рана историја

Ирак је одиграо јединствену улогу у еволуцији људске цивилизације са најстаријим познатим насељима људске заједнице, која су се налазила на обалама река Тигар и Еуфрат. Управо је на територији Месопотамије била „колевка цивилизације“, односно ту је осванула људска цивилизација када су се људи из доба Палеолита скупили и населили њену плодну долину пре више од 100.000 година (око 98000 пре нове ере).

Сама реч “Месопотамија” грчког је порекла и преведена гласи „земља између две реке“. Назив је коришћен за територију којом протичу реке Тигар и Еуфрат са својим притокама и она обухвата данашњи Ирак и део Сирије, а јужно од данашњег града Багдада налазило се подручје Сумера и Акада и те две културе сачињавале су главне елементе популације Месопотамије у трећем миленијуму пре нове ере. Сумери су народ који је први градио монументалне храмове и палате, основао прве градове- државе, а сматра се и да су измислили прво писмо.²

На територији Месопотамије око 2000. године пре нове ере настаје нова моћна држава Вавилон. Вавилонци су семитски народ из сиријске пустиње, који је под вођством Хамурабија ујединио целу Месопотамију. Сам Хамураби, поред тога што је био велики војсковођа, признат је и као важан законодавац, јер је творац Хамурабијевог законика који садржи преко 300 чланова и регулише друштвене норме из различитих области. У Вавилону се налазило једно од седам чуда античког света- висећи вртови. Вавилонско царство је постојало још сто педесет година након Хамурабијеве смрти, када је освојено од стране Хетита.³

² Heise, Jonh, Prehistory in Mesopotamia, <https://personal.sron.nl/~jheise/akkadian/mesopotamia.html> www.sron.nl, Heise, Jonh: Prehistory in Mesopotamia, 17.04.2007.

³ Ghareb, A. Edmund: Historical Dictionary of Iraq, The Scarecrow Press, Inc., 2004, p.xlvii

539. године пре нове ере Вавилон је освојио владар Персије, па је Месопотамија постала део Персијског царства (Персијанцима се назива група индо-европских племена која је насељавала југозапад данашњег Ирана). Потом, око 330. год. пре нове ере, том територијом владао је грчки владар Александар III Македонски (Александар Велики), а до арапског освајања у седмом веку, предметна територија била је део Партског, Римског и Сасанидског царства.

Брзе и драматичне промене наступају у Арабији када је Мухамед-припадник клана Хашемита и Курејш племена из Меке, проглашен пророком и када је почео да прикупља присталице нове монотеистичке религије Ислам. Мухамед шири границе Ислама и исламске државе и долази до подвргавања најпре суседних, а затим и свих удаљених арапских племена Мухамедовом ауторитету. Он инсистира да његови савезници прихвате исламску веру и тако је већ пола Арабије постало део исламске државе. Након Мухамедове смрти, његов таст и први калиф Абу Бакр учвршћује муслиманску доминацију и политичку моћ Медине. У наредна четири калифата освојене су Сирија, Египат и Ирак, тј. цела територија Блиског истока, али и Африке.⁴

Град Багдад основан је 762. године од стране другог Абасидског калифа Абу Џафар ал-Мансура, на западној обали реке Тигар. Град је био окружен округлим зидом избог тога био познат под називом „округли град“. На врху свог комерцијалног просперитета Багдад се налазио током осмог и деветог века, а између осмог и дванаестог века у њему је процват доживљавала арапска цивилизација. Багдад је био познати средњовековни интелектуални центар, чак се у десетом веку сматрао интелектуалним центром света. Такође, као главни град калифата, био је културна престоница исламског света.⁵

Багдад је освојио монголски освајач Хулагу Кан, који је 1258. године убио последњег калифа, масакрирао становнике и уништио град и околину и

⁴ US Government, Iraq: A Country Study, US Library of Congress, Washington, D.C.: The Division: For sale by the Supt. of Docs., U.S. G.P.O., 1990., p.23

⁵ Baghdad, <http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/baghdad.htm>, 17.04.2015.

до почетка шеснаестог века број становника Багдада је био знатно смањен, а Ирак је постао земља малих краљевстава.

2.2. Османски период

У периоду од шеснаестог до двадесетог века, на развој ирачке историје утицали су стални конфликти између Сафавидског царства у Ирану и Османског (турског) царства. Сафавиди су желели контролу над Ираком због шиитских светих места у Ан Најафу и Карбали, као и због Багдада-престонице старог Абасидског царства, који је за њих имао велико симболичко значење. Са друге стране, Османска империја бојала се ширења шиитског ислама ка Анадолији и желела је да задржи Ирак као тампон зону под контролом Сунита. Сафавиди су освојили Ирак 1509.године и та територија била је поприште низа битака са Османлијама. Најјачи утицај сафавидско-отоманског сукоба на ирачку историју зависио је од шиитско-сунитског раскола, па су ирачки сунити неизмерно патили под сафавидском владавином, док су ирачки шиити били потпуно искључени из власти током дугог периода владавине Османлија (1638-1916).⁶

Османлијска власт била је нестабилна, на пример само Багдад је имао више од десет гувернера између 1831 и 1869. године. Доласком реформаторски настројеног Мидхад-паше за гувернера Багдада 1869.године, Ирак је модернизован: реорганизована је војска, секуларизован школски систем, побољшан рад администрације и слично. Због стратегијски значајне локације Ирака као копнене руте за Индију и друге британске азијске колоније, Британци су постајали све више заинтересовани за дешавања у Ираку. Енглеске, француске и италијанске агенције и конзулати отворили су своја представништва у Басри, док је Британска прекоморска компанија

⁶ US Government, op.cit., (fusnota 4), p.25

(British steamship company) успоставила монопол на бродски саобраћај између Басре и Багдада.⁷

Упркос присуству европске трговине и дипломатије и Ираку, он је био много мање под европским утицајем него што је то био случај са арапским земљама на обалама Медитерана. У Сирији су се арапске националистичке организације појавиле убрзо након Младотурске револуције 1908.године, док је у Ираку опозиција османском царству била врло оскудна. Због тога је арапски национализам био слаб у Ираку пре Првог светског рата и управо су Британци били ти који су тамо окончали присуство Османлија, а због својих константно растућих интереса у подручју Персијског залива и регији Тигар-Еуфрат крајем осамнаестог века.

Проналазак нафте 1880.године у Ирану дао је подстицај трагању за нафтом у Месопотамији и тамо је потрага била концентрисана у Мосулу, једној од три провинције-вилајета који су конституисали Ирак под Османлијском влашћу.⁸ Страни геолози посетили су ту област прерушени у археологе и 1911.године оснива се Турска нафтна компанија (TRC), која осим имена, није имала турско учешће. Предметна компанија састојала се од британског, немачког и холандског капитала и 1912.године добила је концесије за истраживање нафте у провинцијама Мосул и Багдад.⁹

2.3. Први светски рат и период британског мандата

Убрзо након објаве Првог светског рата, британске трупе пристигле су у Персијски залив и ушле у град Басру у новембру 1914.године, а 1917.године освојиле су и Багдад. Британско административно особље преузело је управу из руку Османлија све до Примирја из Мудроса од 30.10.1918.године којим је завршен рат на Блиском истоку. Уговором из Лозане из 1923. године Турска се, као сукцесор Османског царства, одрекла полагања права на територије својих бивших арапских провинција, укључујући и Ирак. Још од Сајкс-Пико

⁷Ghareb, A. Edmund, op.cit., (fusnota 2) p.Iv

⁸ Мосул је био северна провинција, Басра јужна, док је Багдад био провинција у средини.

⁹ Demirmen, Ferruh: Oil in Iraq: The Byzantine Beginings, Global Policy Forum, 25.04.2003.

споразума из 1916.године, Британија је добила прећутну сагласност од својих ратних савезника да окупира Ирак, па је британска контрола и формализована у априлу 1920. године на конференцији чланица Антанте у Сан Рему, на којој је Британији одобрен мандат да установи цивилну администрацију за управљање Ираком. Под мандатним системом Друштва народа, Сирија и Либан су потпале под управу Француске, а Британија је преузела Палестину и три османлијске провинције у Месопотамији и створила данашњи Ирак. У додатку споразума из Сан Рема, Француској је додељено 25% удела у нафти из Месопотамије, што је представљао удео Немачке у Турској нафтној компанији из времена пре рата. Одређено је и да ће свака компанија формирана ради развоја нафних поља у Месопотамији бити под сталном британском контролом.¹⁰

Током 1920.године у Мосулу је почела побуна против британске владавине, проширила се ка југу и тако је настала Велика ирачка револуција која представља прекретницу у савременој ирачкој историји, јер су по први пут Сунити и Шиити, племена и градови, наступали заједно са истим циљем. Иако је трајало кратко, то заједништво је било први важан корак у дугом и напорном процесу ковања националне државе од ирачке социјалне структуре изнурене сукобима.

Британија је била суочена са дилемом проналажења владара Ирака који би био прихватљив локалном становништву, али који би истовремено био вољан да очува британски утицај у вођењу земље и на Каирској конференцији избор је пао на Амира Фејсала-краља Фејсала. Политичка елита краља Фејсала превагнула је ка сунитској оријентацији, па су 71% најзначајнијих места у влади заузимали Сунити, а Шиити само 24%.¹¹

Успостављање монархије представљало је први корак ка оснивању националног режима власти, а друга два корака дошла су одмах потом и то потписивање савеза са Великом Британијом и нацрт Устава. Конститутивна скупштина Ирака захтевала је пуну независност од Велике Британије, али је

¹⁰ Ibid

¹¹ Simons, Geoff: From Sumer to Saddam, St.Martin's Press, 1994, p.195

савез ипак ратификован након упозорења Велике Британије да ће одбијање ратификације довести до изношења спорног случаја пред Друштво народа. Значајан добитак за ирачке националисте десио се 1930.године када је Британија потписала нови уговор о савезу са Ираком у којем је предвиђено да ће се британски мандат формално окончати када Ирак буде примљен у Друштво народа. Ирак је званично стекао независност у октобру 1932. године, када је Друштво народа признало Ирак као државу чланицу.¹²

2.4. Други светски рат и монархија

Произвољно одређивање граница Ирака и других арапских држава приликом одвајања од старог Отоманског царства изазвало је озбиљне економске потресе, честе граничне сукобе и повремене идеолошке конфликте. Након смрти краља Фејсала 1933.године, престо преузима његов син Гази настављајући Хашемитску династију. У Ираку тог периода често се дешавају војни удари и постаје пракса да се на тај начин врше промене у политици владе или кадровима. Други тренд био је подела политичара на две струје, про-британску и анти-британску. У том периоду позната су два случаја бруталног убиства припадника мањинских народа: Асираца-хришћанске мањине (1933.год.) и Јевреја (1941.год.).¹³

У јануару 1943.године, Ирак објављује рат силама осовине, а 1945.год. постаје држава –оснивач Арапске лиге и чланица Уједињених нација.

Почев од устанка против Уговора из Портсмута 1948.године, којим се основао заједнички британско-ирачки борд који се бавио питањима одбране, дешавао се низ демонстрација против британске власти, сукоба са полицијом и анти режимских побуна. Тада, тј. 1951.године основана је и Бат партија.

¹² Ghareb, A. Edmund, op.cit., (fusnota 2) p.Ivii

¹³ Iraq in Transition, www.pbs.org, 18.04.2007.

2.5. Крај монархије и период Републике

У крвавом војном удару 1958.године бригадир Абдул Карим Касим збацује Хашемитску монархију, повлачи Ирак из Багдадског пакта¹⁴ и започиње дипломатске односе са СССР-ом. Такође, тражи политичку подршку Курда гарантовањем њихових националних права и омогућавањем доласка курдског лидера Мустафе ал-Барзанија из Совјетског савеза. Због зближавања са комунистичком идеологијом противници Касима одлучују да га убију и ангажују Садама Хусеина да изврши атентат, међутим он не успева да убије Касима, већ га само рањава.¹⁵

Након одбијања Абдул Касима да призна аутономију Курда, почиње дугачка серија оружаних сукоба између курдских снага и ирачке државе. У тој ситуацији, 1963.године Касим бива збачен са власти од стране чланова Арапске социјалистичке Бат партије. У самом врху те партије углавном су се налазили сунитски Арапи из града Тикрита.

Ране седамдесете године двадесетог века важан су период за ирачку економију, јер је Влада 1972. године национализовала Ирачку нафтну компанију која је била у власништву страних компанија. Влада је признала Курде као националну групу која има право за аутономним статусом и постигнут је договор о неопходном цензусу на основу којег би се одређивале границе у којима Курди чине већину популације. Тај споразум објављен је у Манифесту из марта 1970. године и ступио је на снагу 1974. године.¹⁶

Почетком 1975. године односи Ирака са суседним земљама почели су да се побољшавају, а кључни заокрет десио се када су Ирак и Иран потписали Алжирски споразум, којим се Ирак сагласио да помери морску границу између две земље ка линији на реци, под условом да Иран престане да подржава ирачке Курде.

¹⁴ Пакт из 1955.год. са идејом окупљања и заштите региона од СССР.

¹⁵ US Government, op.cit., (fusnota 4) p.51

¹⁶ Enciklopedija Britanika, (online), <http://www.britannica.com/place/Iraq/The-revolution-of-1968>, 19.04.2015.

У јулу 1979. године Садам Хусеин постаје председник Ирака, а ирански шах бива збачен од стране Ајатолаха Хомеинија и тензије између Ирана и Ирака поново јачају.

2.6. Иранско-ирачки рат

У априлу 1980. године Иран подржава ирачку опозициону шиитску Дава (Al dawah) партију, чији су чланови покушали да изврше атентат на ирачког министра спољних послова Тарик Азиза. Као одговор, ирачка власт је одмах окупила чланове и симпатизере Дава партије и депортовала у Иран хиљаде Шиита иранског порекла. На лето исте године, Садам Хусеин наредио је погубљење Ајатолаха Саида Мухамеда ал Садра и његове сестре, као лица за које се претпостављало да су лидери Дава партије. У септембру 1980. године, гранични окршаји кулминирали су и дошло је до размене артиљеријске ватре са обе стране. Неколико недеља касније Садам Хусеин званично ставља ван снаге уговор са Ираном из 1975. године (Алжирски споразум) и проглашава да се река Шат ел Араб у потпуности враћа под ирачки суверенитет.

Гранични сукоб око наведене реке почео је још 1937. године када су Британци, ради заштите својих интереса у вези нафте са Ираном, притисли Ирак да прихвати договор о граници који штити британске нафтне терминале у Ирану и њихова поморска права у Персијском заливу. Ирак и Иран били су незадовољни решењем које је дозвољавало бродовима свих држава да користе одређени део реке-талвег, па се 1969. године Иран одриче уговора из 1937. године и проглашава половину тока реке својом. Уз посредовање Алжира 1975. године и уз амерички притисак на Ирак, постигнут је договор о подели реке, а Иран је престао да подржава курдске побуне.¹⁷

Још један догађај је веома утицао на одлуку Ирака да нападне Иран, а то је страх од преношења исламске револуције у Ирак, јер се иста догодила у

¹⁷ Rangwala Glen, Iraq and the West: The politics of Confrontation, Understanding Global Issues, Understanding Global Issues Limited England, 2002. p.16.

Ирану 1979. године. Тада је збачен ирански шах (про-западно оријентисан владар који је направио јаку војску) и на власт је дошао шиитски верски вођа Ајатолах Хомеини који власт базирао на исламским верским принципима. За њега је прогон Шиита у Ираку постала главна тема и он је позвао на збацивање секуларног ирачког режима и успостављањем исламске власти.¹⁸

Коначно, 23.септембра 1980. године ирачке трупе упадају на иранску територију, крећући са нечим што ће постати продужен и екстремно скуп рат.¹⁹ Ирак је извршио инвазију на Иран настојећи да прошири територију оружаном силом.

Иранско-ирачки рат трајао је од септембра 1980. године до августа 1988. године и иако се Ирак надао да ће због револуционарног хаоса у Ирану и напада без формалне објаве рата имати предност, није тако брзо напредовао унутар Ирана, па је Иран успео да поврати све своје територије до јуна 1982. године.

Када је 1982. године амерички председник Роналд Реган закључио да постоји могућност да Ирак изгуби рат са Ираном, САД је почела да помаже једној зараћеној страни, иако се до тада залагала за пат позицију према зараћеним странама. Америчка помоћ Ираку пружана је у наредних шест година и у најважнијем виду састојала се од пружања обавештајних података, те су агенти ЦИА-е упућени у Багдад, а сам Ирак је скинут са америчког списка држава које подржавају међународни тероризам. Због скидања са тог списка, америчко Одељење за трговину је у периоду 1985-1990. година, издало више стотина лиценци за продају Ираку предмета за двојну употребу (и војну и цивилну) у вредности од 1,5 милијарди долара, а што је резултирало дугачком листом високо- технолошких предмета који су продати Ираку. У сваком случају, Сједињене Америчке Државе су Ираку пружиле довољно помоћи да избегне пораз, али недовољно да обезбеди победу у рату са Ираном.²⁰

¹⁸ Ibid

¹⁹ Battle Joyce, Shaking Hands with Saddam Hussein: The US Tilts toward Iraq 1980-1984, National Security Archive Electronic Briefing Book No. 82, www.gwu.edu, 25.02.2003.

²⁰ Ibid

Уједињене нације послале су четири експерта за хемијско ратовање у Иран почетком 1986. године и генерални секретар Хавијер Перез де Куљеар позвао је Багдад да престане са кршењем Женевског протокола о употреби хемијског оружја из 1925.године.²¹ У извештају Уједињених нација закључено је да су ирачке снаге користиле хемијско оружје против иранских снага и да је око 10,000 жртава последица употребе хемијских гасова, а Резолуцијама Уједињених нација 582 из 1986. године и 612 из 1988. године осуђује се употреба хемијског оружја. Упркос бројним позивима на прекид ватре од стране Савета безбедности Уједињених нација, непријатељства су настављена и тек после осам година насилних и крвавих борби између Ирака и Ирана које су узеле стотине хиљада живота, приступило се прекиду ватре уз посредовање Уједињених нација 20. августа 1988. године. Рат је формално завршен Резолуцијом УН-а број 598 (1987) и успостављене су границе као пре рата, а последњи ратни заробљеници размењени су тек 2003. године.

2.7. Етничке и религиозне групе у Ираку

2.7.1. Етничке групе

Према подацима са интернет странице ЦИА-е од 19. јула 2007. године, етничку структуру популације Ирака чинили су: Арапи 75%-80%, Курди 15%-20%, док су остале етничке групе 5% чинили Туркмени, Асирци и други.

Арапи – Ирачки Арапи припадају групацији која се назива Левантски Арапи. Левантски Арапи су се населили по целом Арапском полуострву, а касније су мигрирали ка северној Африци и раширили су се од Израела до Кувајта, а на истоку до Ирана. „Левант“ представља широк појам који укључује неколико група Арапа: ирачке, јорданске, палестинске, арапске Јевреје, Халдејце и сиријске Арапе. Већина научника сматра Арапе из Арапског полуострва „правим“ Арапима. Арапска култура се развила од

²¹ Женевски протокол о забрани употребе загушљивих,отровних и других гасова,као и бактериолошких метода ратовања

номадских племена и сељака који су живели у Арапској пустињи много векова, да би одатле започели своје миграције и постали преовлађујући народ на тој великој територији. Постојало је неколико држава где је почетна разлика између арапских освајача и локалне популације постепено нестајала и у релативно кратком периоду Арапи су постали доминантан елемент у великој регији у северној Африци и североисточној Азији.

Могло би се рећи да су Арапи сви они који говоре арапски језик као свој матерњи језик и који себе идентификују као Арапе. Арапски свет не треба мешати са регионом Блиског истока који је стратегијска дестинација створена током британске владавине и која у себи укључује и неке не арапске земље као што су Израел, Иран, Турска, Пакистан и Авганистан, као што га не треба поистовећивати ни са муслиманским светом (многе највеће муслиманске земље нису арапске нпр. Пакистан и Индонезија).

Курди – Курди су етничка група од око 25 милиона људи. Они живе у планинским регионима који обухватају територију источне Турске, северног Ирака, северне Сирије и северозападног Ирана, око 12 милиона живи у Турској, 3.5 милиона у Ираку, а остатак у Ирану и Сирији. Племенска земља Курда, међу становницима позната као Курдистан, била је подељена након Првог светског рата од стране колонијалних сила Велике Британије и Француске и Курди постају мањина у Турској, Ираку и Ирану. Све три земље сматрају претњом курдске амбиције за националном независношћу и оне Курде који износе такве захтеве прогањају деценијама.

Курдски побуњеници су се борили против ирачке владе раних седамдесетих година 20. века, када је Садам Хусеин био други најмоћнији човек у Багдаду. Међутим, када су 1975. године изгубили подршку Ирана, Израела и САД-а, курдски герилски покрет је пропао. Када су се Курди придружили Ирану током рата са Ираком током 1980-их година, ирачка влада је 1988. године реаговала коришћењем отровног гаса над становницима курдског града Халабја, када је убијено око 5,000 људи. Такође, избацили су

курдске становнике Куркука-традиционално курдског града на северу Ирака и населили га Арапима.²²

Туркмени-Туркмени су трећа по бројности етничка група у Ираку и највише насељавају северне и централне регионе Ирака. Пореклом су из централне Азије, а почели су да насељавају Ирак пре неколико хиљада година и владали су земљом у шест наврата од оснивања своје прве државе у северном Ираку око 600.године пре нове ере. Према попису из 1957. године било је око 590.000 Туркмена у укупној популацији од шест милиона, па се данас претпоставља да их има два милиона у Ираку, највећим делом на луку земљишта на рубу Курдских планина-у провинцијама Мосул, Ербил и Киркук.²³

Асирци-Асирци су у прошлости били планински народ, углавном из региона Хакари, који је сада у турском Курдистану, а неки су били из Урмије у Ирану. Њихов језик је сиријски, дијалект арамејски, а вера хришћанска предвођена наследним патријархом. Нема тачних података о њиховом броју, али се процењује да их има око 100.000 хиљада од милион становника хришћанске вероисповести. Велики број емигрирао је у Европу, САД и Аустралију, па је данас број људи у дијаспори већи од броја оних који су остали у Ираку.²⁴

Преко 70% ирачке популације живи у градовима. Багдад је био главни град од стварања Ирака и има око 5,5 милиона становника, налази се на реци Тигар и иако су одувек већину становништва чинили Арапи, осећао се и културни утицај Ирана/Персије. Реч „Багдад“ на персијском језику значи „дар од Бога“. Басра је град који лежи на две реке, Тигар и Еуфрат и кроз историју представљао је центар учења, познат по књижевности и теолошким студијама још од осмог века. Његових 1,3 милиона становника поднело је највећи терет рата са Ираном, а објекти су били скоро уништени и у Заливском рату 1991.године. Мосул је највећи град на северу Ирака и има преко 1,7 милиона

²² Jefferson, Morley, Who Are the Kurds, Washington Post, 19.06.2003.

²³ Nermen al-Mufti, Turkomans Under Threat, Institute for War & Peace Reporting, 25.06.2003.

²⁴ Zubaida Sami, Contested Nations: Iraq and the Assyrians, Nations and Nationalism, volume 6, p. 363–382, 2000.

становника и био је трговински центар између Европе и Блиског истока на рути која је водила до Алепа у Сирији. У Мосулу, Багдаду и Басри се налазе водећи универзитети који су били престижни у арапском свету. Киркук се такође налази на северу Ирака и центар је ирачке нафтне индустрије. Историјски су га насељавали Курди, али је структура становништва промењена 1970-их планским насељавањем Арапа.²⁵

2.7.2. Религиозне групе

Према подацима са интернет странице ЦИА-е од 18. јануара 2007.године, у Ираку је била најбројнија муслиманска религиозна група 97%, а коју чине Шиити 60%-65% и Сунити 32%-37% , док је Хришћана и других 3%.

Ислам (муслимани) - Ислам је једна од три монотеистичке религије, поред Јудеизма и Хришћанства и основана је од стране Пророка Мухамеда (570-632) који је рођен у Меки. Следбеници Ислама називају се муслимани. Њихово Свето писмо је Куран који садржи Алахове речи које су саопштене Мухамеду Ибн Абдулах Хашему последњем преносиоцу Алахових порука људима. Следећа по важности муслиманима је Суна која је касније кодификована као Хадит и садржи речи и дела пророка Мухамеда, као и Шеријатско право које покрива све аспекте религијског, социјалног и политичког живота, укључујући и државну администрацију и вођење ратова. Верници бар једном у животу морају изрећи: “Не постоји други бог осим Бога и Мухамед је његов пророк”, а такође изговарањем тих речи постаје се муслиман, јер се показује вера у Божије пророке и Свето писмо које су донели. Даље, морају да се помоле пет пута дневно окренути ка Меки, морају учествовати у колективној подневној молитви петком, морају платити религиозну таксу за помоћ сиромашнима и људима у невољи и морају бар једном у животу отићи на хаџилук у Меку, уколико то могу да приуште.

²⁵ Rangwala , op.cit., (fusnota 17), p.18.

Арапска реч “Ислам” једноставно значи “потчињење” и изведена је од речи која означава “мир”, а у религиозном контексту означава потпуну потчињеност Божијој вољи.²⁶

У региону Ирака- који је 634. године нове ере био део Персијског царства, након освајања муслиманске армије, проширило се новоформирано муслиманско царство, а око 762.године династија Абасида је преузела власт над целокупним муслиманским светом и преселила престоницу у град Багдад.

Разлике између Сунита и Шиита- Сунитски и шиитски муслимани деле идентична фундаментална исламска веровања и верске предмете. Разлике између ове две главне подрупе Ислама првенствено су настале из политичких, а не духовних разлика. Током векова, те политичке разлике су изнедриле велики број различитих пракси и позиција са духовним значењем.

Порекло њихове поделе датира уназад до смрти пророка Мухамеда и питања ко ће преузети вођство над муслиманима. Сунитски муслимани су се сложили са ставом да на лидерску позицију треба изабрати неког из групе најспособнијих за тај посао и изабран је пророков близак пријатељ и саветник Абу Бакр, који је постао први калиф исламске нације. Реч „Sunni“ у арапском језику вуче порекло из речи које значе “онај који прати традицију пророка“. Шиитски муслимани су веровали да након смрти пророка Мухамеда, вођство треба да припадне директно његовом рођаку/зету Алију. Током историје, шиитски муслимани нису признавали ауторитет изабраним муслиманским лидерима, већ су изабрали да прате Имаме за које су веровали да су изабрани од пророка Мухамеда или Бога лично. Реч „Shia“на арапском језику значи група људи или страна која подржава, а скраћеница је од „Shia-t-Ali“ или „Алијева група“. Важно је сетити се да упркос свим тим разликама у мишљењу и обичајима, Шиити и Сунити деле заједничку исламску веру и сматра се да су браћа по вери, тј. већина муслимана не прави разлику између

²⁶ Understanding Islam, (online), https://www.saudiembassy.net/about/country-information/Islam/understanding_Islam.aspx, 23.08.2014.

себе истичући припадност некој посебној групи, већ радије себе једноставно називају муслиманима.²⁷

Хришћани су најмногобројнија верска мањина у Ираку и најчешће потичу од оних који се нису преобратили у Ислам после 7-ог века. Подељени су на Халдејце (халдејски хришћани) блиске католицизму, Асирце, Јакобинце и источно-православне.²⁸

Јевреји- Једна од најстаријих јеврејских заједница још увек живи у Ираку, а основана је 586. године пре нове ере, када су Вавилонци освојили северна племена Израела и поробили Јевреје. Током наступајућих векова под влашћу муслимана, јеврејска заједница је имала своје успоне и падове. До Првог светског рата представљали су трећину популације Багдада, а крајем Британског мандата та 2700 година стара заједница претрпела је ужасне прогоне, делимично због Циониста и све већег наглашавања захтева за својом државом. Данас око тридесет пет Јевреја живи у Багдаду и још шачица њих у северним деловима Ирака-под контролом Курда.²⁹

3. САДАМ ХУСЕИН И ЊЕГОВА ПОЛИТИКА

3.1. Лична и политичка биографија

Према подацима са интернет странице Сталне мисије Ирака при Уједињеним нацијама од 10. марта 2003. године, званична биографија Садама Хусеина гласи:

Садам Хусеин рођен је 28. априла 1937. године у Тикриту, седишту Саладин провинције и тамо је завршио основну школу. Средњу школу завршава у Египту 1962. године, због бекства из Ирака у Сирију, па затим у Египат. У Египту уписује Правни факултет у Каиру 1962. године и дипломира

²⁷ Dodge Huda Christine, The Everything Understanding Islam Book: A complete guide to Muslim beliefs, practices, and culture, Adams Media, 2.edition, Avon, USA, 2009. p.123.

²⁸ Rangwala, op.cit., (fusnota 17), p.4

²⁹ Jews in Islamic Countries: Iraq, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/anti-semitism/iraqijews.html>, 24.02.2015.

1968. године након окончања револуције. У фебруару 1976. године додељен му је почасни мастер из војних наука, а 1984. године Багдадски универзитет му је доделио титулу почасног доктора правних наука.

Политичка каријера- Садам Хусеин се 1956. године прикључио Арапској социјалистичкој Бат партији. Током 1958. и 1959. године, још као средњошколац, био је ухапшен и осуђен на затвор у трајању од шест месеци због својих политичких активности против режима тог времена. Након тога, учествовао је у револуционарним операцијама против диктатора Абдул-Карима Касима који је био премијер, а операција је резултирала рањавањем диктатора, док је Садам Хусеин био рањен у ногу пуцњевима Касимовог телохранитеља. Због тога је осуђен у одсуству на смрт 25. фебруара 1960. године. У Ирак се вратио после државног удара 1963. године³⁰ да би предводио борбу против новог реакционарско-драконског режима, али је убрзо ухапшен. У међувремену изабран је за заменика генералног секретара Бат партије у Ираку и бежи из затвора 1967. године да би наставио вођство у борби своје партије. Предводио је групу својих страначких колега који су 17. јула 1968. године извршили опсаду седишта шефа државе –Председничке палате и који су на силу ушли у палату да би збацили владајући режим. Садам Хусеин одиграо је кључну улогу у планирању и извршењу револуције тог дана. Био је задужен и за операцију брзог чишћења нове власти од личности старог режима који су из чисто тактичких разлога сарађивали са револуционарима из Бат партије. У новембру 1969. године изабран је за потпредседника партије. Предводио је процес национализације страних нафтних компанија које су имале монопол над ирачком нафтом у јуну 1972. године. У јулу 1974. године добио је војни орден прве класе и чин генерал-потпуковника. Имао је водећу улогу у формулисању и имплементацији Закона о аутономији Курда у марту 1974. године.

Председничка каријера- У јулу 1979. године Садам Хусеин постаје председник Ирака и напредује у чин фелдмаршала. Предводио је ирачки

³⁰ Председник Ирака генерал Абдул Карим Касем стрељан је, а нови шеф државе постао је пуковник Абдул Салем Мухамад Ареф.

народ и војску у рату са Ираном од 1980. до 1988. године. Активно је радио на модернизацији ирачке економије, инсистирајући на развоју различитих грана индустрије, на модернизацији ирачког села, пољопривредној механизацији и подели земље земљорадницима. Утицао је на свеобухватну револуцију у енергетској индустрији, као и у јавним делатностима као што су саобраћај и образовање. Иницирао је и предводио националне кампање за искорењивање неписмености и увођење обавезног и бесплатног школовања у Ираку. Такође, водио је земљу када је била суочена са агресијом тридесет три државе предвођене САД-ом (Заливски рат) и упркос томе држава је успела да задржи свој суверенитет и политички систем, па је тај сукоб у арапском свету и међу Ирачанима прозван „Мајка свих битака“.

Са друге стране, у биографијама које су објављиване након америчке интервенције 2003. године Садам Хусеин описиван је као од оца напуштено дете које је своје детињство провело у блатњавој колиби са бруталним очухом лоповом који га је силио да краде живину и стоку ради продаје. То је трајало до његове десете године када му је дозвољено да се пресели код ујака у Багдад. Његов ујак Карали Тулфак био је избачен из ирачке армије због подржавања про-нацистичког неуспелог државног удара и он је своју огорченост ка Британији и империјализму пренео на Садама. За време Садамове владавине Тулфак је био градоначелник Багдада. Након завршетка средње школе, Садам је хтео да упише Војну академију, али није успео због лоших оцена и постао је дубље уплатен у политичке теме. Учествовао је у неуспелим атентатима на краља Фејсала другог. Када је то успео генерал Касим, припадници Бат партије су покушали и њега да убију и домогну се власти, у чему се посебно истакао Садам Хусеин, али је покушао пропао и Садам је побегао у Египат. Када је генерал Касим коначно свргнут са власти-стрељањем на ирачкој телевизији, Садам се вратио у Ирак и учествовао је у испитивањима и мучењима у Председничкој палати и због својих способности те врсте врло брзо је напредовао. Када је побегао из затвора, организовао је унутрашњи систем обезбеђења у партији, што му је послужило за јачање личне моћи у Ираку.

У јулу 1979. године председник Ирака Бакр повукао се са власти, завично због здравствених разлога, а у стварности био је жртва Садамове политичке борбе. Садам Хусеин одмах је сазвао главни састанак Бат партије током којег су чланови његове породице и бројне присталице инсистирале да се партија „прочисти“. Садам је тада прочитао листу са именима лица која су одмах приведена и преко двадесет високо ранжираних функционера странке је убијено, а сматра се да је у наредних неколико дана око 450 људи „неверних партији“ убијено, што је консолидовало Хусеинову моћ у Ираку. Након крвавог осмогодишњег Ирачко-иранског рата, Садам Хусеин је додатно ојачао своју позицију и решеност да постане херој арапског национализма, што доводи до инвазије на Кувајт и Заливског рата.³¹

3.2. Бат партија

Арапска социјалистичка Бат партија основана је у Сирији 1940-их година од стране мале групе сиријских интелектуалаца школованих у Француској, коју су чинили: Мишел Афлак-грчки православца хришћанин и Салах ал-Дин ал-Битар-сунитски муслиман. Реч „Ba’ath“ у преводу са арапског гласи „ренесанса“, а партијска идеологија је пан-Арапска, секуларно-националистичка. Био је то занимљив спој арапског национализма, великих идеја Француске револуције и модерних социјалистичких теорија.

Ирачка Бат партија основана је 1951.године и три године касније имала је преко пет стотина чланова, а на власт је дошла 08. фебруара 1963. године у војном пучу, када је збачен Абдел Карим Касим који је претходно 1958. године збацио монархију постављену од стране Британаца.³²

У првим годинама свог постојања у Ираку, Бат партија представљала је политички покрет активиста сличних мишљења и арапских националиста, њена одвојеност од вере и напредни ставови брзо су допринели томе да привуче следбенике међу студентима, малим привредницима и војним

³¹ Rise to power-Sadam Hussein, https://en.wikipedia.org/?title=Saddam_Hussein, 03.01.2015.

³² The Iraqi Ba’ath Party, 24.03.2003, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2886733.stm, The Iraqi Ba’ath Party, 12.03.2015.

особљем. Играла је кључну улогу у пучу 17. јула 1968. године, али владари Ирака постепено су искривљивали паријске циљеве, трансформишући их у одговарајуће инструменте моћи.

3.3. Подршка од стране Сједињених Америчких Држава Садаму Хусеину и престанак те подршке 1990.године

Уплетеност САД-а у ирачки пуч против генерала Касима 1963. године била је знатна због њихове повезаности са војним официрима који су га извршили. Сматра се да је ЦИА саставила списак људи који морају бити елиминисани уколико се жели осигурати успех пуча, а евидентирана је елиминација преко седам стотина таквих особа. Тако су ЦИА и Бат партија заједно били упуслени ликвидацијом комуниста и левичара, а оно што је дало подстицај стицању неконвенционалног оружја су биле 1970.-те. Главни циљ Запада био је одвући Садама Хусеина што даље од Русије и да би то успели они су га подмићивали, давали су му све што је хтео и желео.³³ Слабо је позната чињеница да су Садаму Хусеину уручени кључеви града Детроита 1979. године када је постао председник Ирака.

Сједињене Америчке Државе и ЦИА подржавале су Садама Хусеина од првог дана када је преузео власт и тада су прво доставили листу људи које је потребно елиминисати. Према речима бившег лидера Бат партије Ханија Фаликија, та сарадња је отпочела много раније, јер је Садам Хусеин био један од чланова партије са којима је ЦИА сарађивала још 1962. и 1963. године. У сваком случају, подршку је добијао у сваком могућем смислу, давали су му оружје, новац, политичку залеђину, војну помоћ. Током 1980-их година додатно су га подржавали због појаве ајатолаха Хомеинија у Ирану, јер су САД сматрале да је Садам Хусеин мање од два зла, па је подржаван и после употребе отровног гаса над Курдима.

Све до 02. Августа 1990. године САД и њене савезнице сматрале су Садама Хусеина за пожељног партнера и спречили су реакцију Уједињених

³³ Aburish, K. Said, The Survival of Saddam, Bloomsbury, USA, 2000., p.131.

нација због напада Ирака на Иран 1980. године, јер су подржавале његову страну у рату, па је амерички председник Реган 1982. године скинуо Ирак са листе држава које спонзоришу тероризам и одобрио Ираку енормне кредите за куповину америчких извозних артикала, а САД су постале највеће тржиште ирачке нафте.³⁴

4. ОДНОС САД-а И ИРАКА У ПЕРИОДУ ПРЕ ПРВОГ ЗАЛИВСКОГ РАТА И ТОКОМ РАТА, ИЗМЕЂУ ДВЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ И ТОКОМ ТРАЈАЊА ИНВАЗИЈЕ НА ИРАК 2003.ГОДИНЕ

4.1. Иранско-ирачки рат и САД

У марту 1981. године Совјетски Савез позвао је на завршетак Иранско-ирачког рата и повлачење ирачких трупа. Истог тог месеца, државни секретар САД-а Александар Хејг рекао је пред Комитетом за спољне послове америчког Сената да је увидео могућност за побољшање односа са Багдадом и са одобравањем приметио да је Ирак забринут због „понашања совјетског империјализма у региону Блиског истока“. Сједињене Америчке Државе тада су одобриле продају Ираку пет авиона типа Боинг и послали су заменика помоћника државног секретара у Багдад на разговоре. Скинули су Ирак са општепознато селективне листе држава које подржавају међународни тероризам, упркос чињеници да је тамо била база терористе Абу Нидала.³⁵ Одобрен је кредит од 400 милиона долара за амерички извоз у Ирак, а у новембру 1984. године две земље обновили су дипломатске односе, нарушене 1967. године.

Почев од 1982. године ЦИА је обезбеђивала сто хиљада долара месечно групи у Паризу која се прозвала Фронт за ослобођење Ирана, а коју је предводио Али Амине-председавајући у поступку враћања иранске нафте под страну контролу након пуча 1953. године. Сједињене Америчке Државе су

³⁴ Chomsky Noam, What We Say Goes, Metropolitan Books, 2007, p.121

³⁵ Абу Нидал (1937-2002.) био је оснивач палестинског Фатаха-Револуционарног већа

подржавале и две иранске парамилитарне групе стациониране у Турској, а једну од њих предводио је генерал Бахрам Арјана-војни командант свргнутог иранског шаха Мухамеда Резе Пахлавија. ЦИА је радила на повратку шаховог режима, па је чак прекинула емитовање иранске националне телевизије 1986. године да би убацила говор шаховог сина у трајању од једанаест минута. Главни алат којим су амерички политичари настојали да обезбеде своју позицију у Ирану био је тајно допремање оружја и обавештајни подаци. САД је званично објавила свој неутрални став према странама у ирачко-иранском рату, а на терену је обе стране здушно снабдевала оружјем. Међутим, због победа Иранаца у биткама на терену и растућих веза САД-а са Ираком, Вашингтон покреће „Операцију непоколебљиви“ 1984. године ради исушивања ресурса иранске армије и притиска на савезнице да и оне престану са снабдевањем Техерана. Ипак, САД је тајно испоручила оружје Ирану 1985. и 1986. године, чиме је поткопала своје напоре да спречи све друге да не чине исто то. Истовремено са наоружавањем Ирана, Ираку су прослеђивани погрешни или непотпуни обавештајни подаци. ЦИА је успоставила директни везу Вашингтон-Багдад 1986. године, у циљу бржег обезбеђивања Ирачана обавештајним подацима са америчких сателита. Тадашњи директор ЦИА-е Вилијам Ц. Кејси ургирао је код ирачких званичника да више нападају Иран, поготово економске мете, а касније када је упитан каква је логика била помагати обе стране у крвавом рату, одговорио је: “ Морали смо бити тамо“. Труд Вашингтона да обезбеди своју позицију код обе стране у сукобу, био је узалуд, јер је једна фракција иранске Владе пустила у јавност причу о америчкој трговини оружјем. Да би спасили своју позицију код барем једне од страна, Вашингтон се окренуо Ираку.³⁶

Иран је отворено оптужио 1988. године САД да помаже ирачким снагама у њиховим јаким ваздушним нападима на Персијски залив. Конкретно, наведен је случај од 14. маја 1988. године када је ваздушни напад на неколико нафтних танкера близу Ларак нафтног терминала изведен са пуном сарадњом америчких снага у региону. Помоћ се посебно састојала од

³⁶ Shalom R. Stiven, The United States and the Gulf War, Z Magazine, 02.1990.

прављења сметњи у електронској мрежи иранске морнарице и припреми сигурног коридора за прелетање ирачких бомбардера преко америчких војних бродова. Такође, у пролеће 1987. и 1988. године Американци су агресивно и плански напали неколико иранских нафтних платформи (Ресалат, Решадат) и потопили неколико иранских ратних бродова, чиме су јасно показали праву природу таквих отворених напада.

Прегледом хиљада страница владиних докумената са којих је скинута ознака тајности и интервјуисањем бивших политичара дошло се до закључка да је америчка обавештајна и логистичка подршка играла одлучујућу улогу у подупирању ирачке одбране од напада самоубилачких иранских трупа. Администрације Роналда Регана и Џорџа Буша старијег дозволиле су продају Ираку разних предмета са истовремено војном и цивилном употребом, укључујући отровне хемикалије и смртоносне биолошке вирусе као што су антракс и куга. Да би спречила колапс Ирака, Реганова администрација им је давала све доступне информације о стању и напредовању ирачких војних трупа, често преко треће стране нпр. Саудијске Арабије. Амерички „прекривач“ Ирака додатно се проширио након озваничења америчке политике доношењем Директиве Националне безбедности бр.114 од 26. новембра 1983. године—једне он неколико важних одлука Реганове администрације које још увек нису доступне јавности, али бивши званичници кажу да је у њој констатација да ће Сједињене Америчке Државе урадити све што је неопходно и законито да спрече исход у којем Ирак губи рат од Ирана.³⁷

Иако је било добро познато да је Ирак у последњем стадијуму рата против Ирана рутински користио хемијско оружје, америчка подршка није престајала нити је то представљало разлог за њихову дубљу забринутост, јер убијати људе мецима или отровним гасом није било од значаја за САД колико је било битно осигурати војни пораз Ирана.

³⁷ Dobbs Michael, U.S. Had Key Role in Iraq Buildup, Washington Post, 30.12.2002.

4.2. Заливски рат 1990-1991.године

Кувајт је стекао независност од Британије 1961. године и тада је у Ираку оживео стари захтев по којем Кувајт припада Ираку, јер је њим још од времена Османске империје управљано као делом северног Ирака. Ирак је под великим притиском међународне заједнице признао Кувајт 1963. године, али је понекад долазило до окршаја између две државе у пограничним деловима и њихови односи били су константно напети.

До знатног побољшања међусобних односа дошло је током Иранско-ирачког рата када је Кувајт помогао Ираку са зајмовима и дипломатском подршком. Након завршетка рата 1988. године, ирачка влада покренула је скуп програм реконструкције и до 1990. године упала је у дуг од осамдесет милијарди долара, па је захтевала да јој Кувајт опрости део дуга који се односи на њих и да помогне са осталим плаћањима. Свој захтев Ирак је базирао на ставу да Кувајт користи нафту са поља које се налази на граници и чији део припада и Ираку, а не дели са Ираком стечени приход од те нафте. Ирак је такође оптуживао Кувајт да производи више нафте него што је одобрено квотама Организације држава извозница нафте (ОПЕК) и тако снижава цену нафте која је ирачки главни извозни производ. Ирачке жалбе на Кувајт постајале су све оштрије и углавном су се односиле на новчане захтеве, а у то време нико није ни слутио да ће поново доћи до истицања територијалних претензија према Кувајту.³⁸

У међувремену, нови извори нафте на Аљасци, Северном мору и Совјетском Савезу утицали су на снижавање цене нафте, а другим делом се то дешавало и због појачане производње Кувајта и Уједињених Арапских Емирата, који не само да су од тога профитирали, већ су снижавањем цена стремили ка дугорочном циљу своје економске политике тј. ка повећању глобалне зависности од нафте. Садам Хусеин тврдио је да сваки пад цене нафте од једног долара, Ирак кошта једну милијарду прихода годишње и у принципу био је у праву. Као резултат тих фактора, на пролеће 1990. године

³⁸ Economic warfare and slant drilling, https://en.wikipedia.org/wiki/Invasion_of_Kuwait, 05.05.2015.

Багдад се суочавао са озбиљним финансијским сломом. Први наговештај Садамових намера могао се уочити крајем маја 1990. године на самиту Арапске лиге у Багдаду када је жигосао САД и Израел и оптужио Кувајт да воде економски рат против Ирака, а тражио је да се опрости ирачки ратни дуг и да му се обезбеди тридесет милијарди економске помоћи.³⁹

На том ванредном заседању Арапске лиге Садам Хусеин рекао је да се рат може водити помоћу војника када штета настаје од експлозија, убијања и пучева, али да понекад исто може да се постигне економским мерама, па је поручио онима који не желе да воде рат са Ираком да то што раде ипак представља врсту рата против Ирака. За његове апеле није било слуха. Велика производња је настављена, Кувајт је своју квоту добијену од ОПЕКА превазишао за 40%, а Уједињени Арапски Емирати за 30%, па је цена нафте пала са двадесет два на једанаест долара за барел, што је био ниво на којем је Ирак могао само да покрива текуће трошкове.⁴⁰

Ирачки премијер Садун Хамади је у писму кувајтском министру иностраних послова шеику Сабах ал-Аџмаду од 30. априла 1990. године, навео да је од када су у том (20.веку) формиране две државе Ирак и Кувајт ситуација у стварности таква да су обе државе снажно повезане, јер су сродне, али да истовремено нису имале решено питање својих граница на копну ни на мору, као и да може само да се претпостави да је одлагање постизања споразума и решавање тог питања било повезано са више разлога, од којих неки превазилазе њихову националну вољу. Такође је навео да би синови арапске нације требало да се удруже у одбрани своје безбедности и будућности, уз узајамно поштовање суверенитета и искреним и чврстим узајамним поштовањем свог братства и државности.

Када је тријумфовао над Ираном, почели су проблеми Садама Хусеина са САД-ом, јер иако су му током иранско-ирачког рата давали знатну логистичку и финансијску подршку, одбацили су га чим се рат завршио. Садам је остао дубоко у дуговима и није могао свом народу да пружи

³⁹ Pollack M. Kenneth: The Threatening Storm, The Case For Invading Iraq, Random House, New York, 2002, p.63

⁴⁰ Hiro Dilip, Iraq: In The Eye Of The Storm, Thunder's Mouth Press, New York, 2002, p.41

„плодове победе“, постао је убеђен да се САД уротила са Кувајтом да га свргну, па је у намери да то спречи 1990. године напао Кувајт.⁴¹ Ирак је поново напао суседну државу (после Ирана), али су у овом случају размере убијања и разарања биле мање.

Треба имати у виду, да је на крају Иранско-ирачког рата (1988. год.) ирачка војска била четврта највећа војска на свету која се састојала од близу милион војника и око 650.000 паравојних снага, процењивало се да имају преко 4.500 тенкова, 484 борбена авиона и 232 војна хеликоптера, 850.000 резервних војника, 53 дивизије, 20 бригада специјалних снага, неколико регионалних милиција и јаку ваздушну одбрану. Прво су се ирачки командоси инфилтрирали на границу са Кувајтом и припремили су терен за главни напад војних јединица. Војска од 120.000 Ирачана 02. августа 1990. године напала је Кувајт и проглашена је његова анексија. У року од дванаест сати, највећи део кувајтског отпора био је разбијен, а краљевска породица је побегла. После два дана борби, кувајтска војска била је прегажена, а Садам Хусеин прво је формирао своју Привремену Владу слободног Кувајта, а 08. августа 1991. године поставио је свог рођака за гувернера Кувајта.⁴²

Истог дана када је извршен напад Ирака на Кувајт, Савет безбедности Уједињених нација сазвао је хитну седницу на захтев Кувајта и САД-а и донета је Резолуција 660 којом је осуђена инвазија са 14:0 гласова (уз уздржани Јемен) и којом је захтевано моментално и безусловно повлачење Ирака. Након тога, 06.августа 1990. године, Савет безбедности УН-а донео је Резолуцију 661 о увођењу трговинског ембарга са Ираком 13:0 (уз уздржане Јемен и Кубу).

Пре самог напада Ирака на Кувајт, када је дошло до премештања ирачких војних дивизија из њихових база ка позицијама на граници са Кувајтом 24. јула .1990. године, портпарол амричке владе Маргарет Тутвилер је, на питање новинара да ли САД има планове о војном ангажовању у

⁴¹ Aburish Said, The West Has Given Saddam the Role He Always Longed For, Guardian UK, 24.03.2003.

⁴² Knights, Michael, Cradle of Conflict, Iraq and the Birth of Modern U.S. Military Power, United State Naval Institute, Annapolis, 2005, p.20

одбрани Кувајта, одговорила да САД нема никакве одбрамбене уговоре са Кувајтом, па с тога нема ни специјалних одбрамбених или безбедносних обавеза према Кувајту. Следећег дана 25. јула .1990. године, Садам Хусеин позвао је америчког амбасадора у тој земљи Ејприл Гласпи у свој кабинет и тај сусрет био је последњи званичан контакт две земље пре ирачке инвазије на Кувајт. Амбасадорка Ејприл Гласпи нагласила је том приликом да је председник Буш одбацио идеју трговинских санкција против Ирака и да има директне инструкције од председника да оствари боље односе са Ираком и тада је изјавила често цитирани текст, који је можда Садаму најјаче сигнализирало став САД-а и представљао „зелено светло“: „Ја се дивим вашим изванредним напорима да обновите своју земљу. Знам да су вам потребна средства. Ми разумемо то и наше је мишљење да треба да имате шансу да обновите своју земљу. Такође, немамо мишљење о арапским међусобним сукобима као што је ваше неслагање око границе са Кувајтом.“⁴³

Бивши амерички амбасадор у Ираку Џосеф Вилсон је у интервјуу (за Демостасу now!) 14. маја 2004. године, изјавио да се сусрео са Садамом Хусеином отприлике четири дана после инвазије на Кувајт који је тада рекао да, уколико се САД не буде противила његовој окупацији Кувајта, може да им гарантује сигурно снабдевање нафтом по добрим ценама и да ће он служити остварењу њихових интереса у Персијском заливу. Са друге стране, уколико САД одлучи да га избаци из Кувајта, треба да буду свесни да неће моћи поднети губитак од 10.000 војника у Азијској пустињи, јер немају ни политичку вољу нити храброст да прогутају такав губитак. Вилсон је одговорио Садаму да под један: изађе из Кувајта, јер крши Повељу Уједињених нација, Повељу Афричке уније и Повељу Арапске лиге, под два: да престане да пљачка америчку имовину и застрашује особље амбасаде у Кувајту и под три: да пусти све странце, посебно америчке држављане да напусте регион с обзиром на то да већ крши низ конвенција у вези тога. Такође, навео је да је оставио председнику САД-а да одлучи какав ће бити војни одговор.

⁴³ Wanniski Jude, Where Did Saddam Hussein Come From“, Wall Street Journal, 19.02.1998.

Постојала је могућност да се сукоб разреши у оквиру арапских земаља из региона. Несумњиво да им је био заједнички став да Ирак мора да се повуче из Кувајта, али и да је потребно омогућити Ираку да развије луку у Персијском заливу тако што ће Кувајт дозволити Ираку да изнајми делове острва у луци. Међутим, такав исход није одговарао САД-у која се већ припремала за рат и представљала им је ноћну мору могућност да се Ирак повуче из Кувајта и да САД неће бити у могућности да настави са својим планом о уништењу Ирака и његове инфраструктуре, а крајњи рок за повлачење Ирака постављен од стране Савета безбедности УН-а био је 15. јануар 1991. године у складу са Резолуцијом 678.⁴⁴

Сматра се да би озбиљни мировни преговори, да су били вођени у међународним оквирима, могли довести до тога да Ирак напусти Кувајт без капи проливане крви. Садам Хусеин поставио је јасне услове за повлачење, а теме граничних неспоразума и изнајмљивања острва у Персијском заливу представљале су теме о којима су се могли водити преговори, док би његову искреност у тој намери разоткрили управо такви преговори.

Званична политика САД, према изјавама тадашњег председника Џорџа Буша у писмима конгресменима од 09. августа 1990. године, базирала се на ставу да је Ирак стационирао велику и софистицирану војну силу на граници Кувајта са Саудијском Арабијом и да због тога представља непосредну претњу својим суседима и виталним интересима САД-а у региону Персијског залива, па је као одговор на ту претњу, а на захтев Владе Саудијске Арабије, председник Буш наредио је даљи развој и распоређивање америчких војних снага у региону, иако се надао мирољубивом решењу кризе. Касније, у писму конгресменима у вези ангажовања америчке војске у Персијском заливу од 16. новембра 1990. године председник Буш наглашава да се није променила мисија тамо стационираних америчких војних снага, тј. да они тамо увежбавају одбрану својих неодвојивих индивидуалних и колективних права од ирачке агресије и придржавају се Резолуција Савета безбедности

⁴⁴ Akins James, interview on PBS Frontline, The Survival of Saddam, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/saddam/interviews/akins.html>, 25.01.2000.

Уједињених нација о ирачкој окупацији Кувајта. Истакао је да су Сједињене Америчке Државе и друге нације тражиле мирно решење кризе, да су тежили остварењу заједничких циљева, а то су били моментално, комплетно и безусловно повлачење ирачких трупа из Кувајта, заштита живота свих грађана и обнова сигурности и стабилности у региону.

У реалности, Вашингтон се већ одлучно окренуо ка забрани успеха средстава за мирно решење спорова (међународна осуда праћена санкцијама и дипломатска средства). Пратили су рецепт прописан у Извештају о политици националне сигурности, која је осигуравала да „много слабији непријатељ“ треба да буде кажњен употребом силе, па се позиција администрације састојала у томе да „дипломатски пут“ мора бити блокиран, јер би преговори могли ублажити кризу и то за „ситницу“ као што је кувајтско острво или безначајни договор око границе.⁴⁵

У сваком случају, амерички председник Буш схватао је ирачке акције као претњу виталним интересима САД-а и наредио је да се војно ваздухопловство и копнене снаге сместе у Саудијској Арабији, након добијања дозволе од њиховог краља. Операција „Пустињски штит“ почела је 02.августа 1990. године и у почетку је представљала војни распоред америчке војске ради одбране Саудијске Арабије, да би брзо прерасла у највеће америчко ангажовање од сукоба у југоисточној Азији. Заливски регион налазио се у зони одговорности Централне команде САД-а (CENTCOM), а на крају се војној коалицији придружило још тридесет држава, уз још осамнаест земаља које су вршиле снабдевање економском, хуманитарном и другим типовима помоћи.

Када је постало извесно да се Ирак неће повући 17. јануара 1991.године „Пустињски штит“ постао је „Пустињска олуја“. Војна операција „Пустињска олуја“ трајала је до 28. фебруара 1991. године. Заливски рат добио је и надимак „ видео игра рат“, јер су вести са првих линија ратишта преношене уживо, углавном од стране америчке мреже Си-Ен-Ен, а током акције „Пустињска олуја“ свакодневно су се могли видети преноси уживо са камера

⁴⁵ Chomsky,op.cit. (fusnota 31), p.124.

америчких бомбардера. Након ваздушних удара који су трајали тридесет осам дана, 24. фебруара 1991. године почела је копнена офанзива „Пустински мач“, којом су савезничке снаге „сасекле“ ирачке снаге. Ирак је лансирао пројектиле типа Скад на војне мете САД-а и са њом удружених снага у Саудијској Арабији, као и против Израела. Ирачка војска била је сломљена после 100 сати, јер су били изморени, гладни и изнурени од шестомесечне економске блокаде и немилосрдног бомбардовања које је трајало дуже од месец дана.⁴⁶ Садам Хусеин је 27. Фебруара 1991. године наредио повлачење војске из Кувајта, а председник Буш прогласио је ослобођење Кувајта.

На окупираној територији Ирака одржана је мировна конференција на којој је постигнут договор о прекиду ватре. Тада је Ираку дозвољено да врши летове војним хеликоптерима ради санирања последица разорене цивилне инфраструктуре, али су ти хеликоптери били употребљени за гушење побуне на југу Ирака. Побуна је била подржавана од стране САД-а и Саудијске Арабије који су у радио емисијама објављивале да је у току побуна великих размера која ће довести до пада Садамовог режима.⁴⁷ Наиме, на северу Ирака курдски лидери су озбиљно схватили изјаве америчке власти да ће их подржати и почели су са борбама у нади да ће то довести до државног удара и смене Садамове власти. Међутим, америчка подршка никада није стигла и војни генерали брутално су угушили побуну против власти. Милиони Курда су побегли преко планина у Турску и курдски део Ирана. Касније, ови догађаји довели су до увођења зоне забране летова у северном и јужном Ираку. У Кувајту се емир вратио на власт, а протерани су сви за које се сумњало да су ирачки сарадници, што је на крају довело до преко четири стотине хиљада протераних људи, укључујући велик број Палестинаца због подршке коју је Садаму пружала ПЛО (Палестинска ослободилачка организација).

⁴⁶ Operation Desert Shield, http://www.globalsecurity.org/military/ops/desert_shield.htm, 16.04.2014.

⁴⁷ Fisk, Robert, *The Great War of Civilisation: The Conquest of the Middle East*, Vintage, 2007, p.646

Занимљиво је да се Јасер Арафат никада није извинио због тога што је тада подржавао Ирак, док је након његове смрти то урадио Махмуд Абас вођа Фатаха 2004.године.⁴⁸

Бушова администрација често је критикована због тога што су дозволили Садаму да остане на власти, уместо да наставе са ратним дејствима све док не освоје Багдад и збаце његову Владу. Могло се чути да би такав наставак активности довео до распада коалиције и многих непотребних политичких и људских жртава.

Петнаест година касније Дик Чејни који је у време Заливског рата био државни секретар за одбрану, истакао је да претпоставља да би наставак интервенције довео до тога да би САД завладао Ираком, али да би постојало питање људских жртава које би морали поднети, јер не би успели да извуку и врате сваког војника кући, због тога што се тако нешто не би могло урадити без значајних додатних жртава. Иако су сви били изненађени малим бројем људских губитака током борби, за 146 погинулих америчких војника и њихове породице то није био јефтин рат. Такође, навео је да је добра одлука била да се Ирак протера из Кувајта, али и да је тиме постигнут циљ САД-а и да не треба да се замарају проблемима са заузимањем и управљањем Ираком.⁴⁹

Ирак је протеран из Кувајта, али је Хусеин ипак остао на власти у Багдаду, што се показало корисним за САД, јер је он након тога на сваки начин оправдавао америчку политику интервенције у области Залива и САД су добиле војно упориште у Саудијској Арабији, Кувајту, Катару, Бахреину и Оману. Вашингтон је успоставио своје подручје заштите над земљама које су у том региону главни произвођачи нафте, па су амерички и британски војни авиони слободно користили ваздушни простор, а војни бродови лучке капацитете.⁵⁰

Изгледа да се су САД надале да ће Садам Хусеин бити свргнут у државном удару и на тај начин учинити непотребним њихово даље још веће

⁴⁸ Abbas apology to Kuwait over Iraq, BBC News, 12.12.2004., http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4089961.stm, 12.10.2014.

⁴⁹ Pope, Charles, Cheney changed his view on Iraq, Seattle Post-Intelligencer, 29.09.2004.

⁵⁰ Ивековић, Иван, САД, Ирак и геополитика нафте, Република, мај 2003, <file:///K:/Republika%20-%20Glasilo%20gradjanskog%20samooslobodjanja.html>, 23.03.2014.

војно ангажовање, па је ЦИА користећи своја средства покушала да организује побуну, али је иста угушена од стране ирачке власти.

У сваком случају, 10. марта 1991. године трупе САД-а отпочеле су повлачење из Персијског залива.

На овом месту, можемо направити и разлику између инвазије Ирака на Иран и Ирака на Кувајт, посебно са становишта САД-а и њихових геополитичких интереса. Наиме, док су ирачку инвазију на Кувајт сматрали ратним злочином, због које је бомбардован Ирак и наметнуте му санкције, инвазију на Иран су поздрављали, помагали и сходно томе нису сматрали ратним злочином.

4.2.1. Оправдања за интервенцију и последице рата

Као **оправдање за интервенцију** Сједињене Америчке Државе пружиле су неколико објашњења за јавност. Најиистакнутији разлог био је кршење територијалног интегритета Кувајта од стране Ирака и потреба заштите Судијске Арабије као кључног снабдевача САД-а нафтом, а због нагомилавања ирачке војске ка граници ка тој држави. Пентагон је своје информације о тим догађајима, базирао на сателитским снимцима, који су се касније испоставили као лажни, јер су добијени снимци са два совјетска сателита из истог временског периода показали да се није ништа дешавало на предметној граници, тј. на снимцима се видела само празна пустиња.⁵¹

Друга оправдања за интервенције тичала су се ирачке историје кршења људских права под влашћу Садама Хусеина уз поседовање биолошког и хемијског наоружања које је и примењено током Иранско-ирачког рата над Курдима, као и поседовања нуклеарног оружја. Догађаји који су изазвали највише публицитета у САД-у обликовани су од стране маркетиншких агенција (конкретно Hill&Knowlton), које је плаћала кувајтска Влада (11 милиона долара), ради утицаја на америчко јавно мњење у корист војне интервенције. Поред традиционалних маркетиншких средстава утицаја,

⁵¹ Heller, Jean, Photos don't show buildup, St. Petersburg Times, Florida, 06.01.1991., p.A1

агенција је организовала да се пред неколико чланова америчког конгреса појави жена која се представила као медицинска сестра која ради у кувајтској градској болници и која је описала како су ирачки војници избацивали бебе из инкубатора и пуштали их да умиру на поду. То је било довољно да неколико конгресмена заузме став да је неопходна војна интервенција и да се неколико сенатора позове на тај случај у дебати, па је на крају Сенат одобрио војну акцију. Гдину дана после рата, откривено је да је тај догађај био измишљен, као и да је жена која је сведочила била ћерка кувајтског амбасадора у САД-у, која није ни живела у Кувајту током ирачке инвазије.⁵²

Након завршетка Заливског рата појавиле су се многе контроверзе вазане за њега, а неке се тичу непотребног и суровог кажњавања побеђене ирачке војске, као што је догађај познат под називом „аутопут смрти“, када су се ирачке снаге у ноћи између 26. и 27. фебруара 1991. године повлачиле из Кувајта главним аутопутем северно од града Ал Јахре у колони од око 1400 возила. Колону је уочио партолирајући авион америчких и удружених снага и јавио оперативном центру у Саудијској Арабији. Уследио је напад који је резултирао са шездесет километара аутопута претвореног у прах. Други инцидент назван је „напад булдожером“ када су две америчке бригаде-војне механизације биле суочене са великом и комплексном мрежом ровова ирачке војске и након кратког разматрања одлучиле да искористе антимиинске делове специјалног оклопног возила и војне булдожере и након отварања ватре на ирачке војнике, просто их прекрију песком и живе сахране. Репортерима је био забрањен приступ и присуствовање нападу, јер су америчке снаге покушале да заташкају случај. У извештају за амерички Конгрес војска је изнела податак да је 457 ирачких војника било затрпано током копнених дејстава.⁵³

Са друге стране, постоје сведочења о злостављању америчких и других војника из коалиције од стране Ирачана, на телевизији су приказивани

⁵² Rowse, Ted, Kuwaitgate-killing of Kuwait babies by Iraqi soldiers exaggerated, Washington Montly, 1992.

⁵³ Sloyan, Patrick, Iraqis Buried Alive-U.S. Attacked With Bulldozers During War Ground Attack, The Seattle Times, 12.09.1991.

заробљеници из оборених авиона, а већина са видљивим знацима злостављања, нпр. капетан Ричард Стар је навео да је био мучен од стране ирачке тајне полиције када му је сломљен нос, дислоцирано раме и пробијена бубна опна, а наредница Ронда Корум је након заробљавања силована.⁵⁴

Да су се војни планери надали да ће бомбардовање појачати економски и психолошки удар на санкцијама већ погођено ирачко друштво, могло се видети из циљева који су одабрани, а који нису били првенствено војни. Намерно је причињена огромна штета ирачкој способности да опстане као индустријско друштво. Ваздушним ударима систематски је уништавана или сакаћена ирачка инфраструктура и индустрија, уништено је 92% инсталисаних капацитета електрана, 80% производних капацитета рафинерија, петрохемијски објекти, телекомуникациони центри, више од сто мостова, путева, аутопутева, железничких пруга, стотине локомотива и вагона пуних робе, радио и телевизијски одашиљачи, цементаре, фабрике за проиводњу алуминијума, текстила, електричних каблова и медицинског материјала. Касније су Уједињене нације потрошиле милијарде поново градећи болнице, школе и објекте за пречишћавање воде широм земље.⁵⁵

Убрзо након рата, успостављена је забрањеног лета, једна на северу и друга на југу Ирака, па је Ираку било забрањено да употребљава све летелице, укључујући и хеликоптере у тим зонама. Северна зона забране лета успостављена је у априлу 1991. године, након што је ирачка војска користила хеликоптерско наоружање за гушење курског устанка, док је јужна зона успостављена касније ради заштите извоза нафте из Персијског залива, па је комплетну бродску доставу штитила америчка авијација из базе у Бахреину, Саудијска Арабија, а та операција названа је „Јужна стража“. Након рата број америчких трупа стационираних у Саудијској Арабији кретао се око 5.000, а та цифра је нарасла на 10.000 током конфликта 2003. године. С обзиром на то да је Саудијска Арабија држава у којој се налазе исламски најсветији градови Мека и Медина, многи муслимани били су изнервирани константним војним

⁵⁴ A Woman's Burden, Time magazine, 28.03.2003.

⁵⁵ Rubin, Michael, Sanctions on Iraq: A Valid Anti-American Grievance?, Middle East Review on International Affairs, 12.2001., p.100-115

присуством. Управо то послератно константно присуство америчких трупа у Саудијској Арабији било је један од мотива за терористички напад на САД 11. септембра 2001. године, као и за раније нападе нпр. на америчку амбасаду 07. августа 1998. године и то баш на датум када су Американци послали своје трупе у Саудијску Арабију, осам година раније. Осама бин Ладен цитирао је пророка Мухамеда у вези забране сталног присуства неверника у Арабији, па је 1996. године позвао америчку војску да напусте Саудијску Арабију, јер је сматрао да су Американци преблизу Меке и да то представља провокацију за цео исламски свет.⁵⁶

Контроверзни су и ефекти Резолуције Савета безбедности Уједињених нација 661 која је донета 06. августа 1990. године, након ирачке инвазије на Кувајт, када су уведене економске санкције Ираку, па је у потпуности била забрањена трговина, укључујући медисинску опрему, храну и друге потрештине за хуманитарну намену, што је на крају, тј. у периоду од 1991.-2003. године довело до хиперинфлације, продубљивања сиромаштва и неухрањености становништва.

Није без последица прошла ни животна средина, Ирачани су бацили милион и петсто хиљада кубних метара сирове нафте у Персијски залив, што је довело до највећег изливања нафте у дотадашњој историји. То је учињено да би спречили напад америчких трупа (маринаца) са обале. Ирачка војска је приликом повлачења из Кувајта подметнула пожаре у седам стотина нафтних бушотина. Пожари су почели да букте крајем јануара и фебруару 1991. године, а последњи је угашен у новембру 1991. године. Такође су поставили и нагазне мине око нафтних бушотина, па је војска прво морала да обезбеди подручје –очисти од мина да би се уопште могло приступити гашењу пожара. Приближно шест милиона барела нафте било је изгубљено на дневном нивоу и до гашења пожара штета за Кувајт износила је 1,5 милијарди долара, а пошто је ватра горела десет месеци и загађење је било велико.⁵⁷

⁵⁶ Bergen, Peter L., *Holy War Inc. : Inside the Secret World of Osama bin Laden*, Free Press, New York, 2002., p.46

⁵⁷ Husain, Tahir, *Kuwaiti Oil Fires:Regional Environmental Perspectives*, Elsevier Science, Oxford, 1995, p.68

По завршетку рата појавио се и нови синдром или болест Заливског рата. Многи војници коалиције су се након повратка са ратишта жалили на хронични умор и проблеме гастроинтестиналног тракта, а њихова деца су се рађала са одређеним манама. Истраживања су показала да се деца ветерана Заливског рата рађају са вишим нивоом одређених поремећаја рада срца и бубрега, који се не могу пронаћи код њихове деце рођене пре рата 1991. године. Истраживачи су нагласили да немају довољно информација да би повезали урођене дефекте код деце ветерана са њиховом изложеношћу токсичним супстанцама, мада су неки фактори изложености узети у обзир, нпр. осиромашени уранијум, хемијска оружја, вакцине против антракса које су даване изложенима, као и одређене инфекције.⁵⁸

Већ је у тексту (на страни 30) поменута чињеница да је рат преношен уживо, али битно је нагласити да се тада десило први пут да рат буде медијски покривен у том облику, што се касније наставило као уобичајена пракса. Ипак, медијске слободе биле су много рестриктивније него нпр. у Вијетнамском рату, што је била последица искуства војске у Вијетнамском рату, када је противљење јавности према рату с временом расло. Тако да су у Заливском рату новинарске информације надгледане од стране војске и у виду претходног одобрења и накнадне цензуре, па су само одабрани новинари могли посетити ратиште и интервјуисати војнике, уз обавезно присуство официра.

Што се тиче материјалне цене рата она је износила 61,1 милијарду долара, према обрачуну америчког Конгреса, од чега су тридесет шест милијарди платили Кувајт, Саудијска Арабија и друге арапске државе у Персијском заливу, а шеснаест милијарди платили су Јапан и Немачка, који према својим Уставима нису могли да шаљу војску. Међутим, рат је, осим на државе у Персијском заливу, оставио последице и на многе државе чији је развој био озбиљно угрожен (увоз нафте, губици у извозу и туризму), а помоћ међународне заједнице вршена је врло селективно. Највише су трпели Египат,

⁵⁸ Tucker, Spenser, *The Encyclopedia of Middle East Wars. The United States in the Persian Gulf, Afghanistan and Iraq Conflicts*, ABC-Clio, 2010, p.207

Јемен и Јордан. Међународна помоћ слата је путем Групе за координацију финансијске помоћи у заливској кризи, у којој су учествовале двадесет четири државе са четрнаест милијарди долара помоћи за развој. Светска банка убрзала је исплату у постојећим пројектима и прилагођавањем зајмова, а начин да пласира средства пронашао је и Међународни монетарни фонд.

4.3. Период између две интервенције (април 1991 - март 2003. године)

Савет безбедности Уједињених нација 02. априла 1991. године доноси Резолуцију 687 којом, између осталог, тражи од Ирака да безусловно прихвати уништење, уклањање на безопасан начин свог хемијског и биолошког оружја и да не испитују или развијају нуклеарно наоружање или материјале који се могу користити за ту намену. Истовремено, формирана је специјална комисија Уједињених нација (УНСЦОМ) ради верификације уништења ирачког хемијског и биолошког оружја и дат је мандат Међународној агенцији за нуклеарну енергију (ИАЕА) да потврди уништење нуклеарног наоружања. Савет безбедности Уједињених нација 11. новембра 1991. године доноси Резолуцију 715 захтевајући да се Ирак подвргне дугорочном надгледању програма оружја за масовно уништење од стране Међународне агенције за нуклеарну енергију и специјалној комисији УН-а и одобрава за то детаљан план. Председник Ирака Садам Хусеин прихвата Резолуције УН и омогућава инспекторима УН-а да надгледају извршење потребних радњи. Инспектори пријављују у извештајима да Ирак прикрива највећи део нуклерног и хемијског наоружања и ту се први пут појављују извештаји тог типа, а којих ће током наредне деценије бити много и који ће истицати да Ирак покушава да осујети и онемогући рад инспектора УН-а.

Тада већ бивши председник САД-а Џорџ Буш у априлу 1993. године посећује Кувајт због комеморације победи над Ираком у Заливском рату и током његове посете кувајтске власти хапсе седамнаест људи наводно умешаних у заверу за убиство Буша помоћу аутомобила бомбе. Сједињене

Америчке Државе послале су разне особље у Кувајт да испитају наводни покушај атентата и након испитивања завереника, форензичких налаза експлозивних направа и обавештајних извештаја, Влада САД-а закључила је да се Ирак налази у позадини покушаја убиства помоћу аутомобила-бомбе. Као одговор, тадашњи председник Бил Клинтон наредио је ратним бродовима у Персијском заливу да гађају ракетама седиште ирачке обавештајне службе у Багдаду.⁵⁹

Садам Хусеин у мају 1994. године прелази са места председника на место премијера Ирака, а исте године повећава присуство ирачке војске на граници са Кувајтом што је било праћено моменталним повећањем присуства америчких трупа, а ескалација сукоба избегнута је повлачењем Ирака.

Савет безбедности УН-а донео је 14. априла 1995. године Резолуцију 986 којом је установљен програм „Нафта за храну“ и тако је омогућено Ираку да поново продаје нафту ради финансирања куповине хуманитарних добара. Намера за доношење таквог програм састојала се у томе да се привремено омогући обезбеђење хуманитарних добара за ирачки народ, све док Ирак не испуни своје обавезе из претходно донетих Резолуција УН-а, а посебно 687 из априла 1991.године.⁶⁰

Бројне Резолуције УН-а из 1996. (1060), 1997. (1115,1134,1137) и 1998. године (1154, 1194 и 1205), између осталог, захтевају да Ирак сарађује са специјалном Комисијом те организације (УНСЦОМ) и да дозволи тимовима инспектора моменталан, безуслован и неограничен приступ објектима за инспекцију и приступ ирачким званичницима ради интервјуисања. Током 1997. године специјална Комисија закључила је да Ирак крије информације о биолошком и хемијском оружју. Комисија је избачена из земље, да би им се након преговора поново дозволио повратак у Ирак.

У јуну 1996. године ЦИА је регрутовала офицере из Садамовог унутрашњег круга људи да помогну војни пуч. Њима је речено да их америчка

⁵⁹ The FBI Laboratory: An investigation into Laboratory Practices and Alleged Misconduct in Explosives-Related and Other Cases (apr.1997), <http://fas.org/irp/agency/doj/oig/fbilab1/00exesum.htm>, 05.04.2014.

⁶⁰ Office of the Iraq Programme Oil-for-food, About the Programme, <http://www.un.org/Depts/oip/background/index.html>, 28.03.2014.

Влада препознаје као нове ирачке лидере и дати су им специјални телефони са директном везом са америчком обавештајном агенцијом. Међутим, Садам је спремно дочекао заверу- специјална јединица ирачке обавештајне службе проучила је све пучеве двадесетог века и овај су прозрели. Ирачки агенти упадали су у куће широм Багдада и мучили и убили стотине официра, а нађени су и специјални телефони. Ирачки обавештајац је позвао са тог телефона америчког агента и рекао му: „Ваши људи су мртви. Пакујте се и идите кући“.⁶¹

У марту 1998. године САД користе УН инспекторски тим да убаце америчког шпијуна у Багдад да инсталира високо софистицирани електронски систем за прислушкивање Садамове председничке комуникације који то и успева да уради.⁶² У децембру исте године, Садам Хусеин окончава сарадњу Ирака са УНСЦОМ-ом и оптужује Уједињене нације за шпијунажу. Уједињене нације покушале су да преговарају са њим, међутим договор није постигнут, Ирак је одбио да сарађује са инспекторима и на крају је УН повукла свој персонал из земље. Могли су се чути и ставови да је амерички председник наредио повлачење инспекторског тима УН-а, што би свакако представљало поткопавање УН-а. Сутрадан, председник Бил Клинтон, уочи гласања о свом опозиву, наређује операцију „Пустињска лисица“ која се састојала од четвородневног бомбардовања кључних војних инсталација. Бомбардовање ирачких мета у северној зони забрањеног лета настављено је у јануару и вршено је спорадично на недељном, а некад и на дневном нивоу, па је током 1999. године извршено преко сто напада, што је редовно настављано и следећих година. Овај догађај представља један од корена инвазије на Ирак 2003. године.

Војни удари вршени су заједно са Великом Британијом, а то је учињено без сагласности Савета безбедности УН-а. Овога пута, Саудијска Арабија (Бахреин и Уједињени Арапски Емирати) благовремено објављују да неће дозволити да се Ирак напада из локалних америчких база које се налазе на

⁶¹ The Long Road to War: Chronology, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/longroad/etc/cron.html>, 15.12.2014.

⁶² Fisk, op.cit., (fusnota 44), p. 724.

њиховој територији. На овом месту треба поменути, да је још раније у октобру 1998. године амерички Конгрес донео Акт о ослобођењу Ирака којим позива на оснивање међународног кривичног трибунала ради подизања оптужнице, процесуирања и притварања Садама Хусеина и других ирачких официра који су одговорни за злочине против човечности, геноцид и друга кршења међународног права.

Савет безбедности Уједињених нација 17. децембра 1999. године доноси Резолуцију 1284 којом установљава као свој помоћни орган Комисију за надледање, верификацију и инспекцију (УНМОВИЦ), којом замењује специјалну Комисију (УНСЦОМ).

Ирак је објавио 11. фебруара 2000. године да инспекторима Уједињених нација неће бити дозвољено да се врате у Ирак и обнове програм који је заустављен дан пре америчко-британског напада у децембру 1998. године.⁶³

Чланови комитета Савета безбедности за санкције Ираку 30. октобра 2000. године одлучују да дозволе Ираку да уплате за нафту прима у еврима уместо у доларима, док у децембру Ирак привремено прекида испоруку нафте због одбијања УН-а да им одобри контролу над одређеним нафтним резервама.

Током фебруара 2001. године Британија и САД наставиле су да бомбардују Ирак покушавајући да онеспособе ваздушну одбрану те државе, иако је то бомбардовање имало слабу међународну подршку.

У свом говору 26. новембра 2001. године председник САД-а Буш истиче да је свако ко пружа уточиште терористима и ко их финансира и сам терориста, као и да свако ко развија оружје за масовно уништење којим ће бити терорисане нације бити одговоран за те терористичке акције. Такође, сматрао је нужним да Садам Хусеин поново пусти инспекторе у земљу да би доказао да не развија оружје за масовно уништење. Истовремено, председник Буш потписује тајни документа Одлуку о националној безбедности у којој је наведено да су нормални односи између САД-а и Ирака њихови дугорочни

⁶³ Iraq Says It Will Not Allow UN Arms Inspectors to Return, New York Times, 11.02.2000.

интереси и да доприносе стабилности у Заливу и на Блиском истоку, да САД треба да предложи економске и политичке подстицаје за Ирак да би понашање те земље било умереније и да би појачао свој утицај у Ираку. У складу са овом доктрином Бушова администрација одобрила је низ загарантованих кредита Ираку уз продају високо-технолошке опреме.

У свом обраћању нацији, амерички председник Буш 29. јануара 2002. године истакао је да су Ирак, Иран и Северна Кореја „осовине зла“ и да државе као што су те и њихови савезници терористи, чине осовину зла које се наоружавају и представљају претњу светском миру, те да све нације треба да знају да ће Америка учинити све што је неопходно да осигура своју националну безбедност.

28. марта 2002. године Арапска лига одржала је самит чији је резултат био заједнички коминике, тј. Бејрутска декларација, којом је Ирак позван да се придржава свих релевантних Резолуција Савета безбедности УН-а, садржавала је и захтев да се одмах укину санкције наметнуте Ираку и експлицитно одбијање војне акције према Ираку уз упозорење да ће се напад на једну арапску нацију сматрати нападом на све арапске нације.

Савет безбедности Уједињених нација 14. маја 2002. године преправља санкције против Ирака које су тада биле старе једанаест година, замењујући их тзв. „паметним санкцијама“ које су требале да омогуће да више цивилне робе уђе у земљу, док би истовремено још рестриктивнији био улазак у земљу за војну и робу са двојном употребом.

Председник Буш у свом говору у Генералној скупштини УН-а 12. септембра 2002. године изјављује да ирачки режим поново пркоси и да свет треба заједнички, одлучно да сматра Ирак одговорним; да ће САД да ради са Саветом безбедности УН-а на свим неопходним Резолуцијама, али и да сврха САД-а неће бити доведена у питање, као и да ће Резолуције Савета безбедности бити примењене са својим праведним захтевима за миром и сигурношћу или ће предузимање акције бити неизбежно.⁶⁴

⁶⁴ George Bush's speech to the United Nations General Assembly 12.09.2002., <http://www.theguardian.com/world/2002/sep/12/iraq.usa3>., 09.01.2015.

Сенат и Представнички дом Сједињених Америчких Држава доносе 10. октобра 2002. године заједнички акт, тј. Резолуцију о одобравању употребе оружаних снага САД-а против Ирака, којом овлашћују америчког председника да употреби оружане снаге САД-а како он процени да је потребно и адекватно, а због одбране националне безбедности САД-а од константне претње од стране Ирака и ради примене свих релевантних резолуција Савета безбедности УН-а које се тичу Ирака.⁶⁵

Након тога, Савет безбедности Уједињених нација 08. новембра 2002. године доноси Резолуцију бр.1441 којом се Ираку пружа коначна могућност да се придржава својих обавеза у вези разоружања наведених релевантним Резолуцијама тог Савета.

Један дан пре истека рока који је одредио Савет безбедности УН-а, тј. 07. децембра 2002. године, Ирак доставља УН инспекторима информације о свом хемијском, биолошком и нуклеарном програмуна дванаест хиљада страна. Тим документом Ирак је негирао да је развио оружје за масовно уништење, а фокус текста углавном је био на цивилним материјалима који су могли бити употребљени у војне сврхе.

Сједињене Америчке Државе оптужују Багдад 19. децембра 2002. године за материјално кршење Резолуција Уједињених нација и то након што је главни инспектор УН комисије Ханс Бликс изјавио да ирачки извештај садржи мало нових информација о способности оружја за масовно уништење те државе.

Већ 21. децембра 2002. године, председник Буш одобрава распоређивање америчких војних трупа у региону Персијског залива уз план да до марта 2003. године број трупа на том месту достигне двеста хиљада.

Председавајући комисије УНМОВИЦ др Ханс Бликс је 09. јануара 2003. године поновио своје мишљење и прокоментарисао да иако инспектори

⁶⁵ Joint Resolution to Authorize the Use of United States Armed Forces Against Iraq, 02.10..2002, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/10/20021002-2.html>, 09.01.2015.

за наоружање нису пронашли у Ираку оружје „које се дими“, нема гаранција да забрањено оружје и активности не постоје.⁶⁶

УН инспектори 16. јануара 2003. године проналазе једанаест непријављених празних хемијских бојевих глава у Ираку.

Званичан извештај УН-а о инспекцијама у Ираку од 27. јануара 2003. године био је пун критика, али ипак неосуђујући, уз „кукање“ главног инспектора Ханса Бликса да, по његовом мишљењу, изгледа да Ирачани никада нису искрено прихватили да се разоружају како је то од њих тражено. Наредног дана, 28. јануара 2003. године, председник Буш у свом обраћању нацији, говорио је о разоружању Ирака и истакао да ће САД на седници 05. фебруара 2003. године, замолити Савет безбедности УН-а да размотри чињеницу сталног пркоса Ирака целом свету, као и да не сме бити забуне: уколико се Садам Хусеин у потпуности не разоружа, САД ће предводити коалицију која ће га разоружати, а ради безбедности америчког народа и мира у свету.

Државни секретар САД-а Колин Пауел је на седници Савета безбедности УН-а 05. фебруара 2003. године приликом свог излагања, презентовао доказе које је Вашингтон имао о ирачком оружју за масовно уништење и повезаности са тероризмом. Цитирао је бројне анонимне изворе који су пребегли из Ирака и тврдио да нема сумње да Садам Хусеин поседује биолошко оружје и да има капацитете за брзу производњу много, много више истог, као и да Садам Хусеин покушава да прибави кључне компоненте ради производње нуклеарног наоружања. Презентовао је компјутерски изглед наводног покретног постројења за производњу биолошког оружја, али је недостатак чвршћих доказа значајно умањио кредибилитет Пауелове презентације. Руски експерти сумњали су у вероватноћу постојања таквих мобилних постројења, јер су екстремно опасна и тешка за руковање. Касније, у марту 2003. године, амерички и британски експерти прегледали су приколице у којима су се наводно налазила мобилна постројења за

⁶⁶ Briefing the Security Council, 9 January 2003: Inspections in Iraq and a further assessment of Iraq's weapons declaration, http://www.un.org/Depts/unmovic/new/pages/security_council_briefings.asp#3, 19.02.2015.

производњу биолошког оружја и утврдили да оне немају никакве везе са биолошким оружјем.⁶⁷

Колин Пауел покушавао је пред Саветом безбедности УН-а да докаже хитност уласка у рат са Ираком и иако његово излагање није променило фундаменталне позиције чланица Савета, укључујући Француску, Русију, Кину и Немачку као изабрану чланицу, Пауел је успео у пооштравању општег тона Уједињених нација према Ираку. Он је такође тврдио да Ирак подржава терористичку мрежу коју предводи Ал-Каидин оперативац Абу Мусаб ал-Заркави, иако за ту тврдњу није поседовао чврсте доказе. Показао је и фотографије за које је тврдио да представљају њихов камп на северу Ирака за обуку о отровима и експлозивима. Колин Пауел уверавао је УН да се тим камповима руководи уз помоћ ирачких агената, упркос томе што је камп на територији северног Ирака, у зони забрањеног лета и због тога фактички ван ирачке контроле. Када су тај камп посетили британски новинари два дана касније, пронашли су само неколико трошних зграда без икаквих доказа или знакова о терористичким активностима, хемикалијама или експлозивима. Пауел је навео и да Ирачани одлазе код Осаме бин Ладена у Авганистан и обезбеђују обуку за чланове Ал Каиде (што је чинило хиљаде Арапа из многих земаља). Ипак, америчке обавештајне агенције нису пронашле доказ о било каквој сарадњи између Садама Хусеина и Ал Каиде. Док је у САД-у изјава Колина Пауела пред УН-ом прихваћена као довољан „доказ“, у Европи је владао скептицизам у вези повезаности Ирака и Ал Каиде, чак ни британске обавештајне службе нису веровале у такву повезаност због секуларног режима у Багдаду.

Главни инспектор УН-а Ханс Бликс је, 14. фебруара 2003. године, представио извештај Савету безбедности, информисао их о ситуацији у Ираку и истакао да су Ирачани много активнији и вољи за сарадњу. Он је оборио неке од аргумената које је изнео Колин Пауел. Изнео је своје сумње о сателитским снимцима које је Пауел представио уз изјаву да су алтернативне

⁶⁷ Warrick Joby, Lacking Biolabs, Trailers Carried Case for War; Administration Pushed Notion of Banned Iraqi Weapons Despite Evidence to Contrary, Washington Post, 12.04.2006.

интерпретације сателитских снимака биле тачне, као и да Ирачани никада нису били унапред информисани о местима која ће инспектори посетити. Директор Међународне агенције за атомску енергију Мухамед Ел Барадеј је том приликом, такође рекао да не верује да Ирачани имају нуклерни програм о којем је Паул говорио. Предметни извештај и протести од 16. фебруара 2003. године, када је више од четири милона људи демонстрирало широм света против евентуалне америчке војне интервенције у Ираку⁶⁸ изазвали су оклевање код неких чланица Савета безбедности.

Од чланица Савета безбедности Велика Британија је била главни ослонац и подршка америчким плановима о инвазији на Ирак. Премијер Тони Блер је јавно и енергично подржавао политику САД-а према Ираку и представљао је себе као неког ко је вршио умерени утицај на Буша, док је подршка тамошње јавности била у драстичном опадању.

Француска је изнела став да је војна интервенција најгоре могуће решење, иако је веровала да у Ираку можда постоји програм хемијског и биолошког оружја, али и да је присуство инспектора УН-а замрзло програме те врсте. Нагласила је да ће ставити вето на било какве предлоге Резолуција које би резултирале војном интервенцијом. Министар спољних послова Француске Доминик де Вилепин је у Савету безбедности 14. фебруара 2003. године, након представљања извештаја Ханса Бликса, одржао говор током којег је образложио највеће ризике од прераног окретања војној опцији, посебно због несагледивих последица за стабилност тог застрашеног и крхког региона. Рекао је да ратна опција може изгледати као најбрже решење, али да не треба заборавити да онај који добије рат треба и да изгради мир. Истакао је да је током инспекција почео да буде видљив стварни напредак као и да до тада француско истраживање и обавештајни подаци добијени у сарадњи са њеним савезницима, нису успели да установе везу између Ал Каиде и режима у Багдаду о којој је говорио Колин Паул.

⁶⁸ Антиратни активисти широм света окупили су се у највећим демонстрацијама од Вијетнамског рата које су одржаване у 75 градова света, а у Европи најмасовнији били су у Лондону и Берлину.

Кина и Русија су подржавале дипломатска решења, односно наставак и ојачавање улоге инспектора УН-а.⁶⁹

Сједињене Америчке Државе, Британија и Шпанија припремиле су нацрт Резолуције 07. марта 2003. године у којој је било наведено да је Ирак пропустио последњу шансу за разоружање која му је пружена Резолуцијом 1441 из 2002. године, осим уколико до 17. марта 2003. године Савет безбедности УН-а не закључи да је Ирак показао пуну, неусловљену, моменталну и активну сарадњу. Тако да уколико Ирак до наведеног датума не испуни тражени услов уследила би војна акција одобрена од стране УН-а. Нацрт Резолуције повучен је 17. марта 2003. године када је постало јасно да неће бити прихваћен у Савету безбедности.

САД су користиле јак притисак и претње у покушају да приморају друге нације да их подрже у Савету безбедности, тзв. политику завртања руке. Већина нација које су подржале Буша биле су регрутоване принудом, малтретирањем и подмићивањем путем различитих техника: обећавањем финансијске помоћи и зајмова, војне помоћи, утицајем кроз механизме Светске банке и Међународног монетарног фонда, условљавањем споразума о слободној трговини, итд...⁷⁰

Сам Колин Пауел је већ током 2004. и 2005. године схватио да је већи део његове презентације у УН-у био нетачан. Изјавио је да се грозно осећао док је излагао, да је то мрља, да је он тај који је у име САД-а презентовао те наводе свету, те да му то представља једно болно искуство. Ипак, никада није престао да подржава одлуку о нападу на Ирак која је донета од стране Буша, након што је његова администрација закључила да су дипломатски напори пропали.⁷¹

У сваком случају, пошто није успео да обезбеди подршку за војну интервенцију у оквиру УН-а, амерички председник Буш дао је рок ирачком председнику Садаму Хусеину од четрдесет осам сати да се повуче са власти

⁶⁹ Briefing Security Council 05.02.2003. press, <http://www.un.org/press/en/2003/sc7658.doc.htm> 01.02.2015.

⁷⁰ Cavanagh, John, Coalition of the willing, 26.03.2003., http://www.ips-dc.org/coalition_of_the_willing/ 02.02.2015.

⁷¹ Klatell M. James, Powell: We Are Losing In Iraq, CBS, 17.12.2006.

или да се суочи са ратом. Генерални секретар УН-а Кофи Анан, након америчких претњи ратом, наредио је инспекторима УН-а, хуманитарним радницима и посматрачима на ирачко-кувајтској граници да се евакуишу из Ирака.

Администрација америчког председника навела је, 19. марта 2003. године, да је тридесет држава спремно јавно да подржи војну акцију према Ираку и још петнаест држава које ће пружити помоћ, као што је нпр. дозвола прелета преко њихове територије, али које не желе да објаве своју подршку. “Коалиција вољних“ укључивала је листу земаља које су обезбеђивале трупе, логистичку подршку и слично, али Бушова администрација признала је да су само неколико од тих земаља, посебно Британија и Аустралија, обезбеђивале неку значајнију војну присутност у Персијском заливу.

4.4. Америчка инвазија на Ирак 2003.године

Председник Џорџ Буш обратио се америчком народу 19. марта 2003. године ради објаве почетка „широке и организоване кампање“ разоружања Ирака која је названа „Операција ирачка слобода“. Истакао је да се војна операција против Ирака води због ослобођења ирачког народа и одбране целог света од смртне опасности. Навео је да ће људи који буду ослобођени у овим америчким акцијама увидети часност и пристојан дух америчке војске, да се у овом конфликту Америка суочава са непријатељем који нема обзира према ратним конвенцијама и моралним начелима, као и да САД нема других амбиција у Ираку, осим да уклони претњу и поврати контролу ирачког народа над њиховом земљом.

Америчке и коалиционе снаге нападе су мете у Багдаду где су се, према обавештајним подацима, налазили ирачки председник Садам Хусеин и његови главни заменици. Ваздушни напади на Ирак били су веома интензивни и

уперени ка стотинама мета у Ираку са намером да усаде шок и страхопоштовање међу ирачким лидерима.⁷²

Снаге предвођене САД-ом преузимају контролу над Багдадом 09. априла 2003. године уз слављење ирачких цивила због окончања двадесетчетворогодишње владавине Садама Хусеина, те је ирачки народ уз помоћ америчких маринаца срушио и огромну статуу Садама на главном градском тргу.

Председник Буш 01. маја 2003. године држи победнички говор на америчком војном носачу авиона „Абрахам Линколн“ на којем је био окачен натпис „мисија окончана“. Буш је тада рекао да их чека тежак посао увођења реда у деловима Ирака који је и даље остао опасан, да се мисија наставља, да се рат против терора наставља. Противници рата су већ тада изнели тврдње да је натпис „мисија окончана“ био веома преурањен, јер је то био тек почетак дугачког рата, па је тај натпис временом попримио ироничну конотацију и постао је симбол нереалних циљева и перцепције рата Бушове администрације.⁷³

Савет безбедности УН-а доноси Резолуцију бр. 1483 од 22. маја 2003. године којом се окончавају економске санкције Ираку, утврђује низ обавеза УН-а у Ираку и пружа подршка установљавању прелазне ирачке администрације.

Савет прелазне ирачке владе, чије је оснивање иницирао Вашингтон, први пут састао се у Багдаду 13. јула 2003. године. Савет је био састављен од двадесет пет чланова и имали су моћ да именују министре и да усвајају буџет за 2004. годину, док је коначну реч о свим ирачким пословима давао амерички администратор у Ираку Пол Бремер.

Савет безбедности УН-а донео је Резолуцију бр.1500 од 14. августа 2003. године, којом је основана Мисија за помоћ УН-а у Ираку (УНАМИ) као

⁷² Shock and Awe Campaign Underway in Iraq 22.03.2003, <http://edition.cnn.com/2003/fyi/news/03/22/iraq.war/>, 01.03.2015.

⁷³ Keen, Judy, Bush to troops: Mission accomplished, 05.06.2003. http://usatoday30.usatoday.com/news/world/iraq/2003-06-05-bush-qatar_x.htm , 21.04. 2013.

једногодишња мисија - наставак УН програма „Нафта за храну“ која се окончавала у новембру 2003. године.

Истовремено са организацијом прелазних облика власти у Ираку, дешавали су се најсмртоноснији напади од пада Садамовог режима, па се први десио већ 29. августа 2003. године када је експлодирао аутомобил-бомба испред Имам-Али џамије, када је убијен један од главних шитско-исламских вођа заједно са још деведесет пет људи и пет стотина повређених. Пре тога, 19. августа 2003. године камион-бомба експлодирао је испред просторија УН зграде у Багдаду и то је један од најжешћих напада на особље УН-а у историји организације. Први самоубилачки напад на Међународни црвени крст у његовој историји десио се 27. октобра 2003. године, када је страдало дванаест људи.⁷⁴

Амерички војници приликом напада на изоловану фарму близу Тикрита, заробили су Садама Хусеина, који се крио на дну тзв. „паукове рупе“, дезоријентисан, али жив. Међутим, напади побуњеника и милитаната против америчких војника и цивила нису престали, а насиље у Ираку је наредних година постало рутина. Касније су се појавили и сукоби Шиита и Сунита, што је многе навело на помисао о грађанском рату. Иако су скинуте санкције са Ирака, животни стандард није се значајно побољшао, а радови на обнови инфраструктуре су се одужили. САД су одбиле предати Ирак снагама УН-а упркос нападима и истакнуто је да се амерички војници неће повући из Ирака због отпора.

4.4.1. Америчко-ирачки рат током 2004. године

Након објаве америчког председника о завршетку главних војних операција (01. маја 2003. године) до 17. јануара 2004. године убијено је преко пет стотина америчких војника. Четворица припадника приватног обезбеђења

⁷⁴ Red Cross Cuts Iraq Operations, 08.11.2003., http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3252723.stm, 23.04.2015.

„Blackwater“ убијена су 31. марта 2004. године, а њихова изгорела тела повлачена су по улицама и на крају обешена на мосту преко реке Еуфрат.

Шпанија 18. априла 2004. године одлучује да повуче своје војнике стациониране у Ираку, јер по речима премијера Шпаније Сапатера: „ Рат у Ираку био је катастрофа. Окупација Ирака јесте катастрофа“. Непосредно пре победе Сапатера на изборима у Шпанији, десили су се бомбашки напади у Мадриду када је убијено преко две стотине људи. Он је рекао да ће његов приоритет бити непрекидна и систематска борба против тероризма свих врста, али да вођење унилатералних ратова није добар приступ, већ је потребно формирати велики међународни савез против тероризма. Јасно је ставио до знања да ће повући шпанске војнике из Ирака ако УН не преузме руковођење том земљом, да је окупација Ирака лоше спроведена, као и да уопште није било разлога за улазак у рат. Додао је да би председник Буш и британски премијер Тони Блер морали да се самокритички осврну на одлуку о уласку у рат против Ирака.⁷⁵

Током марта и априла 2004. године појављују се низ фотографија са приказима злостављања и мучења ирачких затвореника у Багдадском централном казненом центру, раније познатом као Абу Граиб затвор, који је након инвазије био под америчком влашћу и у којем је шест америчких војника брутално, садистички мучило двадесет затвореника, а што је ипотврђено у званичном извештају америчког генерала-мајора Антонија Тагубе.⁷⁶

Уједињене нације подржале су поновно успостављање ирачког суверенитета и у јуну 2004. године формирана је ирачка прелазна влада са сунитским председником Гази Јаваром и шиитским премијером Ијадом Алавијем.

⁷⁵ Spain threatens Iraq troop pull-out, 15.03.2004., <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3512144.stm>, 03.02.2015.

⁷⁶ Taguba Report with Annexes (AR 15 - 16 Investigation of the 800th Military Police Brigade), <https://fas.org/irp/agency/dod/taguba.pdf>, 04.02.2015.

У међувремену, до септембра 2004. године број погинулих америчких војника попео се на преко хиљаду, док се до октобра исте године процењен број цивилних жртава кретао ка цифри од петнаест хиљада према подацима ирачког министарства здравља.

Америчка војска започела је 08. новембра 2004. године „Операцију фантомски бес“ да би обезбедила власт у граду Фалуџи. Битка за Фалуџу била је заједничка америчко-ирачка офанзива против побуњеника у том граду. То је била највећа борбена операција окупационих снага у Ираку након инвазије 2003. године. Убијено је преко хиљаду цивила и побуњеника, а у нападу је коришћено хемијско оружје-бели фосфор. Фалуџа је била миран град након пада Садама Хусеина, али од уласка америчке војске у град у априлу 2003. године дошло је до револта локалног становништва и отпочели су протести који су се претворили у конфронтацију, у којој су војници отворили ватру и убили цивиле. Због више напада на америчке војнике и приватне војне службенике, организован је неуспели покушај заузимања града у априлу 2004. године.⁷⁷

Интересантан је податак да је Бушова администрација формирала радну групу за надзор Ирака у јуну 2003. године која је у документу „Стратешка намера режима: кључни налази“ у делу „Дуелферов извештај“ од 30. септембра 2004. године закључила да су Ирачани уништили или да нису успели да обнове старе капацитете оружја за масовно уништење пре америчке инвазије 19. марта 2003. године.⁷⁸

Тако је и престао лов на биолошко, хемијско и нуклеарно оружје у Ираку и човек који је предводио тај лов 2004. године Чарлс Дуелфер вратио се у Вашингтон да упакује свој рад, а ЦИА му није одредила замену.

⁷⁷ Operation Phantom Fury, 23.04.2003. <http://www.globalsecurity.org/military/ops/oif-phantom-fury-fallujah.htm>, 13.03.2014.

⁷⁸ Report Regime Strategic Intent: Key Finding, 30.09.2004., https://www.cia.gov/library/reports/general-reports-1/iraq_wmd_2004/Comp_Report_Key_Findings.pdf, 04.02.2015.

4.4.2. Америчко-ирачки рат током 2005. године

Први слободни избори у Ираку у претходних пола века одржани су 30. јануара 2005. године и означавали су историјски помак демократских принципа. Изашло је шездесет процената бирача, највише Шиита и Курда, који заједно чине осамдесет процената популације, док је најмање изашло Сунита.⁷⁹

Десетине хиљада присталица шиитског верског лидера, 11. априла 2005. године у Багдаду окупило се ради показивања отпора присуству америчке војске у Ираку и позвало је на убрзавање суђења Садаму Хусеину, две године након његовог свргавања. Истог месеца, усред повећања насиља у земљи, ирачки парламент бира курдског лидера Цалала Талибанија за председника државе, а Ибрахима Џафарија, Шиита за премијера.

Највећа акција ирачке војске против побуњеника до тада, одиграла се 29. маја 2005. године. Четрдесет хиљада ирачких војника и припадника служби обезбеђења покренуло је акцију „Операција муња“ у покушају да разбију побуњеничке снаге у Багдаду. Сама операција представљала је прву фазу напада на националном нивоу са намером да се ирачке трупе усмере на борбу за побуњеницима. У политичком смислу, операција је била кључна за нову ирачку Владу, као и за коалицију предвођену САД-ом, јер је њен исход показивао да ли су Ирачани способни и спремни да преузму вођење безбедносних операција у својој земљи, наравно према критеријумима САД-а. Једини аутономни регион у Ираку био је регион Курдистана, у којем је 14. јуна 2005. године Масуд Барзани проглашен за председника. У складу са тим, током августа финализован је предлог Устава од стране шиитског и курдског блока, али исти није прихваћен од стране представника Сунита. Ирачки бирачи су 15. октобра ипак одобрили нови Устав, чији је циљ био стварање исламске федералне демократије.

Скоро две године након заробљавања Садама Хусеина, тј. 19. октобра 2005. године почело је суђење за злочине против човечности који су

⁷⁹ Karon Tony, Making Sense of Iraq's Vote, Time, 31.01.2005.

почињени током његове власти- две деценије раније. Садам Хусеин и још седморица опужених су се теретили за убиство 148 шиитских мушкараца у граду Дујаил 1982. године. Садам се изјаснио да није крив.

У октобру 2005. године америчке трупе су забележиле 2000-тог убијеног војника, а незваничне процене мртвих ирачких цивила од почетка рата достигле су цифру од 25.000 људи. Новембра исте године, осам америчких војника оптужено је за убиство двадесет четири ненаоружана ирачка цивила у граду Ал Анбар, Хадита, током потраге за побуњеницима.

Парламентарни избори одржани су 15. децембра 2005. године за нову власт са пуним четворогодишњим мандатом. Те изборе одликовала је висока излазност сунитских гласача и низак ниво насиља.⁸⁰

4.4.3. Америчко-ирачки рат током 2006. године

На децембарским изборима победила је Алијанса уједињеног Ирака (предвођена Шиитима), али није успела да освоји апсолутну већину у парламенту, па је политичка криза трајала од јануара до априла, тј. до 22. априла када је поново изабрани председник Џалал Талабани затражио од шиитског кандидата Нурија Ел Маликија да формира нову владу.

У ваздушним нападима северно од Багдада, 07. јуна 2006. године, убијен је Абу Мусаб Ал Заграви, за кога се сматрало да је испланирао стотине бомбашких напада, киднаповања и одсецања глава у Ираку. Загравијеву смрт коалиционе снаге сматрале су својим најзначајнијим успехом у Ираку још од хватања Садама Хусеина 2003. године.⁸¹

Ирак и Уједињене нације најавили су 27. јула 2006. године, преговоре и ступање на снагу тзв. Међународног договора са Ираком, који ће повезати међународну заједницу и милиталатералне организације у помагању Ираку да оствари своје националне интересе и циљеве, уз подршку Светске банке.

⁸⁰ Fisher Burns John, Iraq Votes, PBS Online News Hour, 15.12.2005.

⁸¹ Knickmeyer Ellen, Finer Jonathan, Insurgent Leader Al-Zargavi Killed in Iraq, Washington Post, 08.06.2006.

Према Уједињеним нацијама, број убијених ирачких цивила достигао је 6.599 током јула и августа 2006. године, што је било без преседана и знатно већи број од свих процена. Само у јулу број насилних смрти цивила досегао је 3.590, што је представљало у просеку више од сто мртвих на дан, док је августовски збир износио 3.009 мртвих.⁸²

5. новембра 2006. године Садам Хусеин осуђен је на смрт вешањем због злочина против човечности, тј. због смрти 148 Шиита убијених ради одмазде због покушаја атентата на њега 1982. године у граду Дујаил. Када је судија прочитао пресуду Садам је узвикнуо: „Бог је велик“. Садамов адвокат пренео је његову поруку народу Ирака да се међусобно не сукобљавају, да се не свете државама које су извршиле инвазију и да се уједине, упркос верском раздору. Сама егзекуција извршена је 30. децембра 2006. године у војном објекту на северу Багдада.

Имајући у виду да је Садам Хусеин осуђен на смрт због злочина против човечности и смрти 148 људи, што је несумњиво велик број, поставља се питање ко треба да одговара и која казна би била адекватна за „у просеку сто мртвих на дан“ цивила у Ираку?

Значајан датум током ратне 2006. године је и 21. новембар, када су у Багдаду обновљени дипломатски односи Сирије и Ирака, прекинути двадесет четири године раније, због приклањања Сирије Ирану у Иранско-ирачком рату 1980-1988. године.

У сваком случају, ситуација у Ираку била је црна, само се погоршавала и клизила је ка хаосу, што је било и констатовано у извештају Групе за проучавање Ирака (ИСГ)⁸³ под називом „Пут напред-нови приступ“. Извештај је предат председнику Бушу и Конгресу и садржавао је седамдесет девет предлога како да се покуша повући Ирак назад са руба на којем се налазио. Између осталог, препоручено је да САД треба да приведе крају војне операције. Извештају је и сам Буш поклонио пажњу и изјавио: „Искрено

⁸² Wadhams, Nick, UN: Civilian Death Toll in Iraq Climbs, Associated Press, 21.09.2006.

⁸³ Група је радила под мандатом америчког Конгреса и уз помоћ америчког Института за мир.

говорећи, много извештаја у Вашингтону нико никада не прочита. Да бих показао колико је овај важан ја сам га прочитао, као и Тони Блер“.⁸⁴

4.4.4. Америчко-ирачки рат током 2007. и 2008. године

Председник Буш је 10. јануара 2007. године објавио проширење војске у Ираку са додатних пет бригада које треба да пруже подршку ирачкој војсци у операцијама у и околини Багдада и са две бригаде маринаца у Анбар провинцији које треба да помогну у операцијама против Ал Каиде. Са тим проширењем од двадесет хиљада додатних америчких снага, војска САД-а у Ираку прешла је број од 160.000.

Уједињене нације су у извештају у јануару 2007. године утврдиле да је више од 34.000 ирачких цивила убијено током 2006. године, што је троструко више од процене званичног Ирака.

Ирачка влада је, 26. фебруара 2007. године, одобрила нацрт закона који јој дозвољава да управља огромним нафтним ресурсима и да дистрибуира приход од нафте кроз земљу. У марту исте године одобрен је и нацрт закона којим је дозвољено бившим члановима забрањене Бат партије повратак на њихова званична места.

Међународни комитет црвеног крста је у свом извештају „Цивили без заштите-стално погоршавање хуманитарне кризе у Ираку“ од 11. априла 2007. године, алармирао о погоршању хуманитарне ситуације у Ираку и позвао је на хитну акцију због боље заштите цивила од стално присутног насиља.

Још током фебруара 2007. године у процени Националне обавештајне службе о Ираку, наведено је да се појмом „грађански рат“ могу тачно описати кључни елементи ирачког конфликта, мада наведени појам није у потпуности адекватан нити се њим може обухватити комплексност сукоба у Ираку. У априлу, америчка војска у Багдаду почела је да гради зид, виши од три и по метра и дугачак скоро пет километара, којим је одвојила историјски сунитску

⁸⁴ The ‘misunderestimated’ president, 07.01. 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7809160.stm>, 17.01. 2015.

енклаву од суседа Шиита, а у складу са својом новом радикалном стратегијом гушења ширења секташког насиља у тој области.⁸⁵

Председник Буш ставио је вето на неколико закона којима се захтевао почетак повлачења америчких трупа из Ирака до октобра 2007. године уз образложење да нема смисла говорити непријатељу када планираш повлачење. До октобра 2007. године број америчких трупа је достигао 170.000. Британске снаге предале су ирачкој власти војну контролу Басра провинције, а 4.500 хиљаде војника је остало у Ираку и фокусирао се на обуку ирачких снага.

Шиитски верски вођа Ал Садр јавно је наредио, 29. августа 2007. године својој Махди милицији да „замрзне“ операције на шест месеци од дана када су се Шиити борили међусобно у светом граду Карбали и када их је четрдесет девет убијено. Затим је, 22. фебруара 2008. године, суспендовао активности за додатних шест месеци уз наду да ће на тај начин допринети даљем побољшању безедности ирачких грађана, као и шансе за национално помирење.

Ирачки парламент додатно је у јануару 2008. године олакшао положај средње и ниже ранжираним члановима Бат партије тако што им је дозволио да се пријаве за повратак у државне службе.

Број напада у Ираку се од јуна 2007. до марта 2008. године смањио за две трећине, како напади на америчке трупе, тако и на ирачку војску и цивиле. Укупан број погинулих америчких војника од почетка инвазије износио је 4.000.⁸⁶

Ирачки премијер Нури Ел Малики изјавио је 14. јула 2008. године, да се воде преговори са САД-ом и да је садашња оријентација да се постигне меморандум о разумевању о повлачењу америчке војске или меморандум о разумевању о временском распореду њихове евакуације. Завршена је „најезда“ америчке војске започета у јануару 2007. године. Ирачки парламент 27.

⁸⁵ Wong Edward, Cloud S. David, US Erects Baghdad Wall to Keep Rival Sects Apart, New York Times, 21.04.2007.

⁸⁶ Colvin, Ross, U.S. Soldiers Killed in Iraq, Death Toll 4.000, 24.03.2008. <http://www.reuters.com/article/2008/03/24/idUSL24231863>, 22.05.2014.

новембра 2008. године усваја Споразум о статусу снага и захтева да се све америчке трупе повуку најкасније до 31. децембра 2011. године.⁸⁷

4.4.5. Америчко-ирачки рат током 2009. године

Први догађај који је обележио имплементацију наведеног Споразума о статусу снага, је предаја контроле над Багдадском зеленом зоном, која укључује и председничку палату, ирачкој војсци од стране војске САД-а 01. јануара 2009. године. Први пут од почетка рата, на председничкој палати се вијорила ирачка застава. Оригинална ирачка застава имала је три звезде које су симболизовале идеале Бат партије: јединство, слободу и социјализам са Садамовим рукописом цитата из Курана „Алах акбар“ у преводу „Бог је велики“. Нова застава Ирака, без звезда и рукописа, усвојена је 22. јануара 2008. године.

Највећа и једна од најскупљих амбасада САД-а изграђена је и отворена у Багдаду 05. јануара 2009. године, коштала је 736 милиона долара и састоји се од двадесет објеката и кућа за преко 1.200 запослених на 104 хектара-површини десет пута већој од УН комплекса у Њујорку. Зграда налик тврђави грађена је високим степеном сигурности и окружена је бетонским зидовима са бодљикавом жицом⁸⁸

31. јануара 2009. године у Ираку су одржани први национални избори од 30. јануара 2005. године. Гласачи су убацивали лоптице, а за власт се борило више од четири стотине партија са више од 14.000 кандидата за 440 места. Премијерова (Нури Ел Малики) Дава партија освојила је велику већину гласова. Нови председник САД-а Барак Обама објавио је 27. фебруара 2009. године да ће се војне операције у Ираку завршити до 31. августа 2010. године. Његов план укључивао је повлачење 42.000 војника на лето 2010. године, а да између 35.000-50.000 војника остане у Ираку да тренира и саветује ирачке

⁸⁷Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq on the Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of Their Activities During Their Temporary Presence in Iraq

⁸⁸Robertson Campbell, New U.S. Embassy Dedicated in Baghdad as Bombs Explode Elsewhere, New York Times, 05.01.2009.

снаге сигурности, лове терористичке хелије и штите америчко цивилно и војно особље. Те „транзиционе снаге“ требало је да остану до 2011. године у складу са потписаним Споразумом о статусу снага.

Британске трупе су свој шестогодишњи војни ангажман у Ираку завршиле 01. маја 2009. године, а четири стотине војника остало је да помогне у обуци морнаричких официра и да асистира у патролирању око нафтних платформи.⁸⁹

Корак ка потпуном повлачењу америчке војске десио се када су амерички војници напустили ирачке градове 30. јуна 2009. године усред јавног славља, јер је њихова влада прогласила тај дан за национални празник. Премијер је гарантовао безбедност грађанима у будућности.

Истог дана почела је велика аукција нафте и гаса у Ираку на тендеру за осам огромних нафтних и гасних поља, која су давала нафтним компанијама упориште у земљи која има нека од највећих светских неискоришћених резерви енергије. Представници водећих светских компанија као што су Ексон Мобил и Тотал су приватним авионима долетели у Багдад, град окружен високим зидовима и спопаднут насиљем, да представе своје понуде за двадесетогодишње уговоре. Мноштво контроверзи појавило се око понуда и послова са компанијама, које су неки ирачки законодавци осудили као нелегалне и које су људи из државне нафтне индустрије критиковали као распродају огромног нафтног богатства. Шест година након истеривања Садама Хусеина, у време аукције требало је ослободити ирачке нафтне потенцијале и први пут је у центар дешавања стављено министарство за нафту са растућим притиском да се повећа разочаравајући учинак од произведених 2,4 милиона барела на дан. Ирак је имао потврђене резерве нафте од 115 милијарди барела, које су треће по величини у свету, али је тачна количина црног злата која лежи испод ирачких сурових пустиња, могла бити много већа. Ирачки званичници рекли су на тендеру, да компаније из земаља које су покренуле инвазију на Ирак 2003. године, што је био окидач за године хаоса и

⁸⁹ Settle Michael, Brown Hails, 'Success' as UK Soldiers Withdraw, The Herald, 01.05.2009.

крвопролића, неће бити фаворизоване нити ће бити у неповољнијем положају од компанија из других земаља.⁹⁰

31. јула 2009 .године више нису постојале мултинационалне војне снаге у Ираку, већ су само америчке преостале од Бушове „коалиције вољних“. Преостали британски војници су се повукли у Кувајт, јер је ирачки парламент отишао на летњи одмор без продужетка уговора о обукама које су британски војници обављали, а повукао се и остатак коалиције коју су чинили Румуни и Аустралијанци. После америчке војске која је до тада изгубила 4.300 војника, највише жртава било је у британској војсци, јер је била стационирана у немирној јужној Басра провинцији.

Најсмроноснији напад у Ираку 2009. године, десио се 19. августа у Багдаду, у серији координираних бомбашких напада, када је погинуло око сто људи и још стотине рањено. Камioni и ауто бомбе били су усмерени на главне центре моћи: министарство финансија, спољних послова, здравља, Парламент, Владу, итд...

4.4.6. Америчко-ирачки рат током 2010. и 2011. године

24. августа 2010. године из Ирака повукло се више од 90.000 америчких војника, пратећих војних возила и опреме, упркос несмањеном насиљу у земљи. Амерички председник Барак Обама објавио је 31. августа 2010. године завршетак војних операција у Ираку и да је ирачки народ одговоран за сигурност своје земље. Истакао је да је обећао америчком народу као кандидат за председника да ће вратити војнике из Ирака и дуплирати напор да ојача ирачке снаге безбедности и подршку њиховој влади и народу. У складу са тим, док се војска повлачи, амерички посвећени цивили: дипломате, хуманитарни радници и саветници долазе у Ирак да га подрже док ојачава

⁹⁰ Ryan Missy, Iraq Launches Historic Oil and Gas Auction, The Guardian, 29.06.2009.

владу, решавају политичке несугласице, насељавају расељене и граде везе са регионом и светом.⁹¹

Америчка независна агенција која пружа услуге ревизије и процене америчком конгресу (ГАО) у свом извештају из септембра 2010. године истиче да су обавезе САД-а за војне операције у Ираку од 2003. године премашиле 642 милијарде долара и 24 милијарде за обуку, опрему и сличне услуге ирачкој војсци, те да у процени и одобравању финансијских ресурса за додатна средства за опремање ирачке војске у 2011. години, треба имати у виду да је Ирак генерисао суфицит у буџету од 52 милијарде долара.

Непрофитна међународна новинска агенција Викиликс, објавила је 22. октобра 2010. године, скоро 400.000 тајних војних докумената, према којим су команданти америчке војске игнорисали доказе о тортурама, као и да је хиљаде цивила било убијено током претрага и провера америчке војске након инвазије 2003. године. Испоставило се да је САД водио евиденцију о броју убијених цивила, иако су тврдили супротно и укупан број убијених цивила према тим подацима износио је 66.081.

Почетком 2011. године ирачки политичари суочили су се са спорним питањем да ли да траже да америчке трупе одложе свој заказани одлазак те године или не. Одлука им је била отежана повратком у земљу анти- амерички расположеног верског вође Муктада Ал Садра. Наиме, многи су се питали да ли је Ирак спреман да сачува сигурност, многи Сунити желели су да америчка војска остане због њихове сигурности, јер су се бојали шиитске већине, Курди су у Американцима видели гаранцију аутономности њихове регије на северу, а и одређен број људи из премијерове шиитске партије желело је да трупе остану.

15. децембра 2011. године САД званично објављује крај рата у Ираку и коначно повлачење свих својих војника. Након девет година рата, губитка 100.000 људских живота, потрошених милијарди долара, војна мисија САД-а била је завршена. Државни секретар министарства одбране Леон Панета и

⁹¹Barack Obama, Remarks by the President in Address to the Nation on the End of Combat Operations in Iraq, 31.08.2010, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/08/31/remarks-president-address-nation-end-combat-operations-iraq>, 13.08.2014.

други амерички званичници извели су кратку церемонију у војној бази на аеродрому у Багдаду, која је означавала завршетак једног од ратова у америчкој историји који је изазвао много раздора. Том приликом, Панета је поздравио чињеницу да је Ирак у потпуности одговоран за усмеравање своје будуће сигурности и просперитета. У Багдаду је остало две стотине људи - војног персонала као део дипломатске мисије САД-а, ради администрирања продаје оружја и друге ограничене војне размене. Од 16.000 запослених у амбасади САД-а, само је око 2.000 особље министарства спољних послова, док су остало били запослени по уговорима на пословима безбедности. У сваком случају, најављено је да ангажовање САД-а у Ираку није завршено, јер је договорено да ирачки и амерички председници наставе са новим односом партнерства заснованог на једнакости нација, с обзиром на то да је Ирак затражио додатну војну обуку.⁹²

5. УТИЦАЈ ИРАЧКЕ НАФТЕ НА МЕЂУНАРОДНИ ПОЛОЖАЈ ИРАКА

5.1. Историјска позадина и политички утицај нафте

Англо-персијска нафтна компанија формирана је 1909. године да би користила концесије које су добијене од персијског Шаха 1901. године и Абадан рафинерија произвела је 273.000 тона нафте током 1914. године када је почела са радом. Та компанија била је једини произвођач нафте на Блиском истоку до 1927. године, а прво је радила искључиво на територији Персије, да би касније проширила делатност и на поља у бившим персијским територијама које су предате Османској власти 1913. године. У Османском царству, бројне супарничке међународне групе бориле су се за нафтне концесије између 1900. и 1914. године. Тако је групација коју су чиниле британске, холандске и немачке компаније успела да формира Турску нафтну

⁹² Cloud S. David and Zucchini David, Iraq War 'Not in Vain' Panetta Says at Withdrawal Ceremony: After Nine Years, the U.S. Military Mission in Iraq Formally Ends, 15.12.2011. <http://articles.latimes.com/2011/dec/15/world/la-fg-iraq-withdrawal-20111216/2>, 03.03.2015.

компанију и да добије концесије на нафту у багдадском и мосулском вилајету, нешто пре избијања Првог светског рата. Рат је окончао немачко-британско партнерство и све територије које су припадале немачком савезнику Османском царству, Британци су напали. Како је рат текао, тако је нафта постајала све важнија и њен недостатак постао је претећи за имеријалне планере. До краја рата у британској политици нафта је постала витално питање и нафтни ресурси у Месопотамији кључни у будућности, па је контрола тих ресурса постала првокласни ратни циљ. На њихову несрећу, Британци су уступили свом савезнику Француској већи део територија у северном Ираку у тајном споразуму из 1916. године (Сајкс-Пико). Касније су, британски дипломатски и војни планови били усмерени на надокнађивање тога што је већ дато. Због тога, Британци су похрлили да заузму Мосул као кључни град на северу, неколико дана након потписивања примирја. Тако су Французе довели пред свршен војни чин.⁹³

Током Версајске мировне конференције, британски и француски премијери жестоко су се сукобили због ирачке нафте, па се амерички председник умешао и једва их наизглед обуздао. На крају, у тајном Споразуму из Сан Рема 1920. године, тај сукоб две државе решен је тако што се Француска сложила да препусти Британији контролу над целом Месопотамијом, а да заузврат Француска преузме немачки удео у Турској нафтној компанији. Истовремено, ирачкој влади одобрен је удео од 20% у истој компанији. Све то се дешавало, иако у том моменту још увек није била пронађена ни кап нафте на територији која је била предмет сукоба.

Америчка влада и америчке компаније биле су бесне због британско-француског споразума, јер су они остали без ичега и ту се могу пронаћи корени америчких амбиција у Ираку, тј. они се протежу уназад све до краја Првог светског рата, када је завршена турска доминација у региону. Предметним Сајкс-Пико споразумом из 1916. године, који су потписали Британија и Француска, преобликован је Блиски исток и створени су нови

⁹³ Paul A. James, Great Power Conflict over Iraqi Oil:the World War I Era, 10.2003. <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/185-general/40479-great-power-conflict-over-iraqi-oil-the-world-war-i-era.html>, 22.08.2014.

ентитети којима су управљале колонијална силе или њихове марионетске владе. Колонијалне силе договориле су се да поделе између себе територије које су обухватале данашњи Ирак, Сирију, Палестину, Либан и Јордан, па је САД суочена са њиховом превлашћу над великим ресурсима, у почетку захтевала политику „отворених врата“ која би омогућавала америчким компанијама слободне преговоре са монархијом краља Фејсала у Ираку и закључење уговора у вези са нафтом. Убрзо, крајем 1920. године, америчка штампа је стратегијски навођена, осуђивала споразум Британије и Француске као застарели империјалистички акт. Односи Британије и САД-а постајали су све хладнији, али је Британија временом попустила и сигнализирала да је спремна на договор који би омогућио САД-у удео у послу са ирачком нафтом.

Преговори ирачке власти са Турском нафтном компанијом вођени 1924. године дошли су до ћорсокака због питања да ли Ираку треба дозволити обећани удео у компанији или им једноставно треба давати надокнаду у виду краљевски примања. Примања на краљевској основи учиниле би власт у Ираку много зависнијом од компаније, која је желела да уведе клизну скалу по којој би већа производња нафте доносила више прихода краљу.⁹⁴

Девет година након завршетка Првог светског рата, тј. током 1927. године вршена су обимна геолошка истраживања и у провинцији Мосул, близу Киркука, пронађене су огромне резерве нафте, што је још јаче подгрејало ривалитет између колонијалних нафтних компанија. На крају, у јулу 1928. године, договор је постигнут кроз споразум познат као Црвена линија, којим су и САД уведене у посао, добиле су удео и право учешћа у заједничком развоју поља и у другим земљама Блиског истока које су се налазиле у оквиру црвене линије коју су преговарачи означили на мапи. Ирачка нафта подељена је на пет делова, тј. 23,75% за сваку од неколико компанија из Британије, Француске, Холандије и САД. Наравно, ирачки народ остао је без икакве користи од свог нафтног богатства и таква, најблаже речено, неправедна ситуација трајала је до 1958. године, када је Хашемитска династија збачена војним пучом.

⁹⁴ Sluglett Peter, Britain in Iraq:1914-1932, Ithaca Press for the Middle East Centre, Oxford, 1976, p.154

Током 1929. године Турска нафтна компанија преименована је у Ирачку нафтну компанија-заједничка компанија Бритиш петролеума, Шела и Ексона и она је у наредним годинама имала монопол над производњом ирачке нафте. Упркос важном открићу великих резерви нафте, у свету је тада постојао вишак производње и компанија је лежерним темпом развијала своје капацитете, што није одговарало ирачкој власти, јер је уз малу производњу остваривала ниске приходе, док је вредност компаније као великог потенцијалног снабдевача расла. У Ираку ограничавање производње нафте је стара прича, често је био присиљаван да је смањи, јер је Ирачка нафтна компанија производила огромне количине и снижавала цену нафте, што је било последња ствар која је требала међународним нафтним компанијама, нпр. 1930. године цена сирове нафте у Тексасу пала је са 1,30 долара за барел на пет центи. Да би компензовала недостатак прихода, компанија је ирачкој власти позајмила 1931. године 400.000 фунти у облику предујма, што је спасило земљу великих финансијских потешкоћа, али и довела власт у константну зависност. Тек је раних 1950-их година, приход од нафте почео значајније да доприноси ирачкој економији.⁹⁵

Америчка влада је у октобру 1964. године издала обавештење да Ирачка нафтна компанија има дугорочну фиксирану производњу, која је у складу са претежним светским интересима компанија које су њен власник, а не само са интересима Ирака. Касније, производња нафте смањивана је због унутрашњих политичких превирања 1970-их, током Иранско-ирачког рата 1980-их и од санкција УН-а до данас.

Америчке и британске компаније дуго су биле сувласници $\frac{3}{4}$ удела у Ирачкој нафтној компанији, али изгубиле су своје позиције са национализацијом те компаније 1972. године. Због национализације, у наредних десет година били су појачани лоши односи међу владама, што је пољубљало међународну нафтну индустрију, док је Ирак тражио све већу контролу над својим ресурсима. После национализације, Ирак се окренуо ка

⁹⁵Ibid, p.162.

француским компанијама и руским властима тражећи средства и партнерство.⁹⁶

Два скока цене нафте у свету имала су велики утицај на развој Ирака. Прво је 1973. године ОПЕК донео одлуку да учетворостручи цену нафте као врсту притиска на Европу и САД да утичу на Израел да повуче трупе са арапских територија освојених у шестодневном рату 1967. године, а други скок био је 1979-80. године када је иранска револуција и рат између Ирака и Ирана појачао међународни страх по питању нафте из Персијског залива. Ирак је тада успео да искористи ту ситуацију и своје повећане приходе усмери у војни развој, изградњу цивилне инфраструктуре и услуга, као што су школе и болнице.

У свим фазама своје нафтне историје, Ирак се суочавао са великим међународним силама које су комбиновале војну силу, државне притиске и притиске приватних корпорација да би освојиле и задржале концесије на ирачку нафту. Ирачки народ није консултован, нити су имали користи од постигнутих договора.

Скоро свака држава у свету чија се економија базира на нафти склона је корупцији и диктатури и свеједно је да ли се налази у Јужној Америци, Африци, Каспијском региону, југоисточној Азији или на Блиском истоку. Значајан изузетак представља Норвешка. Нафта је јединствена. Велико богатство, контролисано од стране државе, створено је без рада или ризика и владари не морају да воде рачуна о свом народу, јер им није потребан њихов пристанак. Контрола власти значи контролу над богатством и то је формула политичке и економске корупције и лошег управљања.

Према извештају Америчке администрације за информације о енергији (ЕИА) од 25. фебруара 2003. године, пре 19. марта 2003. године, процењено је да је 30%-40% ирачке нафте продавано руским компанијама, а 60%-70% компанијама из разних земаља, укључујући Кипар, Судан, Пакистан, Кину, Египат, Италију, итд... Они су даље продавали ту нафту разним нафтним

⁹⁶ Paul A. James, Iraq: the Struggle for Oil, 08.2002., <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/185/40471.html>

компанијама и посредницима, пре него што би иста стизала до крајњих корисника. На пример, током 2001. године, 80% из Басре и 30% нафте из Киркука отишло је до САД-а, као и током првих једанаест месеци 2002. године, када је највише ирачке нафте завршило у САД-у (449.000 барела нафте на дан), па у Европи (430.000 bbl/d) и у Азији (140.000 bbl/d). Такав повећан извоз нафте у САД Американцима је помогао да попуне губитак који је настао због штрајка и нереда у Венецуели почетком 2002. године. У децембру 2001. године, Турској нафтној компанији УН је одобрио уговор о коришћењу нафтних бушотина у северном Ираку, тј. на Курмала пољима близу Киркука, а двома руским компанијама (Татнефт и Зарубезнефт) за друга поља код Киркука, Баи Хасана и Садамових поља.

Познато је да је Ирак седамдесетих година прошлог века, кад год је то било могуће, уговарао продају нафте за увоз добара и технологије по фиксним ценама, на бази међудржавних уговора. Тада су Италија, Француска и Јапан били највећи купци ирачке нафте и са сваком од тих држава Ирак је склопио бартер уговоре, на пример са Јапаном је уговорено да ће они купити девет милиона тона нафте годишње и за узврат обезбедити кредит за увоз вредан око једну милијарду долара. Италија и Француска су уговориле куповину по сличним условима, а Ирак је сваки од кредита искористио на другачији начин: од јапанског је изградио електране, рафинерије и петрохемијске погоне, од италијанског воћњаке и сточне фарме, а од француског железаре и челичане, реакторе за нуклеарне електране и војне авионе типа Мираж.⁹⁷

Листа земаља заинтересованих за ирачку нафту је дугачка-најмање тридесет једна компанија из двадесет једне земље водила је разговоре са Садамом Хусеином о развоју нафтних поља када престану санкције. На врху листе налазиле су се Русија и Француска које су се противиле америчким војним акцијама. Да је Садам Хусеин остао на власти француске нафтне компаније је очекивала добит од сто милијарди долара у првих седам година ексклузивног нафтног аранжмана, а отприлике исти износ очекивале су и

⁹⁷ Wright, Claudia, Iraq, Atlantic Monthly, 04.1979.
<http://www.theatlantic.com/past/docs/issues/79apr/wright.htm>, 30.03.2015.

руске компаније. Међутим, из мноштва руковања, изродило се само неколико потписаних уговора, од којих је најчвршћи био са кинеском нафтом компанијом (CNPC) о развоју ал Ахбад поља, док је руски Лукоил мислио да има чврст уговор о развоју западног Курна поља близу Басре, све док Садам Хусеин изненада није отказао договор и то мало пре почетка америчког напада на земљу, како тврди Валери Марсел, аналитичар у Краљевском институту за међународне односе.⁹⁸

Иста ауторка тврди, у коауторском чланку са Џоном Мичелом из априла 2003. године „Iraq’s Oil Tomorrow“ објављеном на интернет страници Краљевског института за међународне односе, да јавност брине сумња да Вашингтон жели да заузме ирачка нафтна поља да би себи обезбедио нафту, али да то не обезбеђује америчку нафтну сигурност, јер је пресудан услов за енергетску сигурност допремити нафту на тржиште и спречити поремећаје у снабдевању. Са становишта енергетске сигурности земаља увозница, ирелевантно је ко продаје нафту и ко је купује, јер је нафта глобална роба и њена цена се не формира у Багдаду.

Са друге стране, ирачки представник у УН, др Мухамед ал Дури истакао је на седници Савета безбедности о ситуацији у Ираку 03. марта 2003. године, да је очигледан циљ САД-а комплетно преузимање ирачке нафте и политичка и економска доминација у целом арапском региону.

Битно је нагласити да је са темом ирачке нафте тесно везана намера ирачке власти да промени валуту плаћања за нафту из долара у евро, која би изазвала поремећаје на светском тржишту, а сама идеја расправљана је у оквиру УН-а крајем 2000. године и већ тада је допринела „нафтном валутном рату“.

Према Извештају Националне енергетске политике САД-а из маја 2001. године, познатом као „Чејнијев извештај“, у 2000. години, скоро 55% увоза нафте САД-а потицао је из четири државе: 15% из Канаде, по 14% из Саудијске Арабије и Венецуеле и 12% из Мексика. Пројекције за 2020. годину

⁹⁸ Schoen W. John, Who Will Win the Iraq Oil Bonanza, 11.02.200. http://www.nbcnews.com/id/3071526/ns/us_news-only/t/iraqi-oil-american-bonanza/, 30.02.2015.

презентовале су ситуацију у којој ће произвођачи нафте из Персијског залива снабдевати између 54-60% светског тржишта нафте, те да ће глобална економија скоро сигурно наставити да зависи од снабдевања нафтом од Организације земаља извозница нафте (ОПЕС), посебно њених чланица из Персијског залива. Због тога тај регион константно представља витални интерес САД-а.

Творци извештаја сматрају да и Канада има знатне резерве нафте и да уз нове технологије могу додатно да развију свој потенцијал који је тада производио 600.000 барела на дан, те да би Канада могла да представља стуб северноамеричке енергетске и економске сигурности.

Други регион који је за време Бушове администрације виђен као обећавајући извор нафте је западна Африка, иако је у то време у том региону произвођено око 10% од светске производње нафте, министарство енергетике САД-а проценило је да ће њихов удео у производњи до 2020. године порасти на 25%. Светска банка је, на пример, подржала Чад да започне амбициозни нафтни развој и међународни конзорцијум, укључујући америчке компаније, почели су са инвестицијом од 3,5 милијарди долара за изградњу нафтовода од Чада до Камеруна, који ће омогућавати Чаду да извезе до 250.000 барела нафте на дан. Члан ОПЕК-а Нигерија извози 900.000 барела нафте на дан у САД, а укупна производња јој је 2,1 милион барела нафте на дан. Ангола извози половину своје производње нафте у САД.

„Чејнијев план“ позива на повећање увоза нафте из Латинске Америке. Мексико представља глави и поуздан извор нафте за увоз са великим резервама, чак 25% већих од резерви САД-а. Колумбија је постала важан извозник нафте за САД. Венецуела је пети светски извозник нафте и трећи највећи снабдевач Сједињених Америчких Држава, њена енергија је значајно интегрисана у тржиште САД-а. Извештај подвлачи да ће блискоисточни произвођачи нафте остати централне фигуре нафтне безбедности и да ће Персијски залив бити главна мета америчке енергетске политике, као и да ће

ангажовање САД-а бити глобално са посебним нагласком на постојеће и нове регионе који ће имати велики утицај на глобални енергетски биланс.⁹⁹

Током 2004. године, САД су увозиле око 18% нафте из региона Персијског залива, али Вашингтон опажа стратегијски интерес за стабилност производње енергента у том региону, због тога што његови главни савезници Јапан и Западна Европа зависе од тог увоза. Такође, велики извоз у том региону помаже да се светска цена нафте одржи на релативно ниском нивоу што представља изузетно повољну околност за америчку економију.¹⁰⁰

5.2. Питање нафте након интервенција

Према проценама потпредседника америчке Шеврон Тексако Корпорације изнетим на Конференцији нафте и гаса Блиског истока у Дубаију 08. септембра 2003. године, биће потребно око четрдесет милијарди долара да се модернизује ирачки нафтни сектор и достигне производња од два до три милиона барела нафте на дан. Када би Ирак производио два милиона барела нафте на дан приход би могао износити петнаест милијарди долара годишње. Истакао је да су Ираку потребне стране инвестиције и знање за будући развој постојећих и проналажење нових нафтних поља и да верује да ће такав позив стићи од ирачке власти, као и да је та компанија већ пружила помоћ Ираку у постављању комерцијалних уговора за подизање тренутне производње и пружању хуманитарне помоћи. Своју помоћ понудили су за успостављање новог правног и пореског система.

Треба поновити да Ирак има друге највеће потврђене резерве нафте у свету, а откривено је и процењено седамдесет четири нафтних поља од који само петнаест ради. Такође, поред потенцијала да буде највећи светски произвођач, Ирак може да производи нафту на економичнији начин од већине

⁹⁹ Ивековић, Иван, op.cit, (фуснота 50).

¹⁰⁰ Klare T. Michael, Bush-Cheney Energy Strategy: Procuring the Rest of the World's Oil“, 27.04.2004. http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/FD27Dj02.html Foreign Policy in Focus, 30.05.2015.

произвођача, јер просечна цена пумпања барела нафте из земље у САД-у износи око десет долара, а у Ираку мање од једног долара.¹⁰¹

На врху листе за истраживање налази се западни део Ирака где је пустиња у којој је Садам држао своје Скад ракете током Заливског рата 1990-1991. године, јер се сматра да се ту налази више од сто милијарди барела нафте. У неистраженим потенцијалима Ирака налази се кључна привлачност за америчке нафтне стратегије, јер је највећи број поља у Саудијског Арабији истражен и заузет, а ирачке резерве могу бити много веће од нафтних поља у Аљаској, Африци или Каспијском региону и ко год заузме ова поља имаће невероватно велик утицај на светско енергетско тржиште двадесет првог века.¹⁰²

Америчке нафтне компаније добро знају колико могу профитирати из пријатељства са новом владом у Ираку, што није прошло непримећено код компанија других држава, укључујући Француску, Русију, Кину, Индију, итд...које су забринуте због про-америчке власти у Ираку и свог будућег удела.

Када је у јануару 2007. године доспео у јавност документ од четрдесет страна који представљају правни оквир за уговор ирачке владе и страних компанија о развоју ирачких нафтних резерви, начин деобе профита, између осталог, објављен је и податак да ће уговори са нафтним компанијама бити закључени на тридесет година.

У ирачком Уставу и предлозима закона који регулишу питање нафте и гаса предвиђено је да централна власт дистрибуира постојеће и будуће приходе од нафте деловима или регионима, према становништву. У пракси, замишљено је да приходи од 78% познатих нафтних резерви буду дистрибуирани свим Ирачанима у односу на 22% који би остали производним регионима и то само уколико би се четири највећа поља сматрала постојећим пољима, али ако би се она сматрала новим пољима, однос би пао за цео Ирак

¹⁰¹ Bazergan, Mustafa, Will Iraq Dictate World Oil Affairs, 10.08.2003. <http://www.aljazeera.com/archive/2003/08/2008410135137856374.html> , 29.12.2014.

¹⁰² Klare T. Michael, Oiling the Wheels of War, 07.10.2002., http://www.alternet.org/story/14210/oiling_the_wheels_of_war, 12.11.2014.

на 36%, а порастао за производни регион на 64%. Тако велика разлика између два могућа сценарија би могла проузроковати нове конфликте између производних провинција и других региона.¹⁰³

6. ОДЛУКЕ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА И ИРАК

Представници педесет једне државе су се после Другог светског рата 1945. године састали у Сан Франциску на Конференцији Уједињених нација ради доношења Повеље УН и организација је формално почела са радом 24. октобра 1945. године. Повеља је конститутивни акт УН-а којом су одређена права и обавезе држава чланица и успостављени органи и процедуре саме организације. Сврха УН-а је да одржава међународни мир и сигурност; да развија пријатељске односе међу нацијама; да помаже у решавању међународних економских, социјалних, културних и хуманитарних проблема и да развија поштовање људских права и основних слобода, као и да буде центар хармонизације националних акција ка достизању тих циљева.

Рад УН-а протеже се на сваки ћошак Земље, иако је најпознатија по очувању мира, изградњи мира, превенције сукоба и хуманитарној помоћи, има много других начина на који ова организација утиче на наше животе и прави свет бољим местом за садашњу и будуће генерације (заштита животне средине, развој производње хране, итд...).¹⁰⁴

Интересантан је податак да се седиште УН-а налази у Њујорку на земљи коју је организацији поклонила породица Рокфелер, као и да се сматра да је амерички председник Френклин Рузвелт заслужан за креирање назива организације.

Може се рећи да је УН замишљена као форум за државе у сукобу у којем ће их изгладити да би прибегавање сили било апсолутно последње средство. УН и њен рад постали су позадина нашег глобалне ере, истински

¹⁰³Al Mehaidi Kamil, Geographical Distribution of Iraqi Oil Fields and its Relation ith the New Constitution, 05.2006., http://www.iaccidatabase.com/PDF_files/Geographical%20Distr5703/georgraphical-distribution-of-iraqi-oil-fields-by-kamil-al-mehaidi.pdf, 15.10.2014.

¹⁰⁴ <http://www.un.org/en/sections/about-un/overview/index.html> , 19.08.2009.

свеприсутни. Надгледала је деколонизацију на планети; слала мировне мисије у Камбоџу, Кипар, Синај; помогла завршетак апартхејда у Јужноафричкој Републици; Светска здравствена организација најзаслужнија је за искорењивање малих богиња; њен Светски програм за храну храни гладне људе у Африци, а Програм за развој шаље највише мултилатералне финансијске помоћи него иједна нација.¹⁰⁵

6.1. Одлуке УН-а као реакција на ирачку инвазију на Кувајт

Пре 1990. године, Савет безбедности Уједињених нација само је једној земљи увео економске санкције и то Родезији (садашњи Зимбабве) од 1966. до 1979. године. После 1990. године, економске санкције уведене су против Ирака, Либије, Југославије, Хаитија, Анголе, Сијера Леонеа и Авганистана, па је та деценија названа „декада санкција“. Може се рећи да су ирачке санкције биле јединствене по свеобухватности и тежини. Многи стручњаци трвдили су да су економске санкције убиле (као последица) више људи него сва традиционална оружја за масовно уништење током историје. Сада је општеприхваћен став да је санкције боље усмеравати ка појединачним особама, на пример замрзавањем нечије имовине, него ка земљи као целини.¹⁰⁶

Резолуцијом Савета безбедности бр.661 од 06. августа 1990. године уведене су економске санкције Ираку као последица његовог напада на Кувајт и укључивале су забрану увоза и извоза из Ирака, осим медицинске опреме, хране и хуманитарних потрепштина.

Резолуција Савета безбедности бр.687 од 03.априла 1991.године захтевала је од Ирака безусловно прихватање уништења, уклањања или безопасно одлагање свог хемијског и биолошког наоружања; сагласност да неће развијати нуклеарни програм и користити, развијати било које оружје за масовно уништење. Створена је и специјална Комисија (УНСЦОМ) ради потврде елиминације хемијског и биолошког наоружања, а Међународној

¹⁰⁵ Schlesinger, Stephen, More Than Ever, We Need the U.N., Los Angeles Times, 24.09.2003.

¹⁰⁶ Rangwala, op.cit., (fusnota 17), p.16

атомској агенцији је поверено да потврди уништење ирачког нуклеарног програма.

Резолуцијом Савета безбедности бр.706 од 15. августа 1991. године, дозвољава се Ираку да извезе нафту у вредности до 1,6 милијарди долара и приход уплати на рачун УН-а и за тај новац купи храну, лекове и друге основне ствари на период од шест месеци.

Резолуцијом Савета безбедности бр.707 од 15. августа 1991.године осуђује се озбиљно кршење Ирака Резолуције 687 и наређује се да обезбеди пуно, коначно и комплетно окончање свог програма наоружања. Захтева се и да Ирак дозволи прелетања ради надгледања разоружања.

6.2. Одлуке УН-а између Првог заливског рата и инвазије на Ирак 2003.године

Резолуцијом Савета безбедности бр.949 од 15. октобра 1994. године, осуђује се ирачко војно размештање ка Кувајту и тражи хитно повлачење војске из јужног Ирака.

Резолуцијом Савета безбедности бр.986 од 14. априла 1995. године, ствара се програм нафта за храну који дозвољава Ираку да сваких деведесет дана продаје нафту у вредности од милијарду долара и да од прихода обезбеди хуманитарне потрепштине за ирачки народ.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1060 од 12. јуна 1996. године, жали се због одбијања Ирака да дозволи приступ инспекцијама за оружје и захтева пуна сарадња у складу са релевантним Резолуцијама.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1115 од 21. јуна 1997. године, осуђује се поновно одбијање пуне сарадње са инспекторима и суспендује се преглед санкција и ембарга на оружје до следећег извештаја инспекције.

Резолуције Савета безбедности бр.1137 од 12. новембра 1997. године, бр.1154 од 02. марта 1998. године и бр.1205 од 05. новембра 1998. године, осуђују стално кршење ранијих Резолуција по питању несарадње са инспекторима који надгледају разоружање.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1284 од 17. децембра 1999. године, замењује се специјална Комисија УН-а (УНСЦОМ) са Комисијом УН-а за надгледање, верификацију и инспекцију (УНМОВИЦ), укидају се сви лимити за извоз ирачке нафте и организује се хуманитарно снабдевање за Ирак.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1409 од 14. маја 2002. године, израђена је листа производа које ће бити под надзором комитета за санкције УН-а.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1441 од 08. новембра 2002. године, Ирак се сматра одговорним за кршење обавеза разоружања, нуди се коначна шанса да се споразуме са инспекторима и упозорава на озбиљне последице у случају наставка кршења претходних Резолуција.

6.3. Одлуке УН-а након напада САД-а на Ирак 2003.године

Резолуцијом Савета безбедности бр.1472 од 28. марта 2003. године, дата су УН-у већа овлашћења у вођењу програма Нафта за храну и Генерални секретар је у могућности да одреди алтернативне локације за расподелу хуманитарних залиха и опреме.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1483 од 22. маја 2003.године, укидају се санкције уведене Ираку Резолуцијом бр.661 од 06. августа 1990. године, тражи се од Генералног секретара да оконча програм Нафта за храну и успоставља се Развојни фонд при ирачкој Централној банци у који ће се сливати приход од извоза нафте.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1500 од 14. августа 2003. године, установљава се мисија УН-а за помоћ Ираку (УНАМИ).

Резолуцијом Савета безбедности бр.1502 од 26. августа 2003.године, осуђује се насиље против хуманитарних радника, терористички акт у седишту УН-а у Багдаду и изражава се одлучност да се сачува сигурност и безбедност хуманитарног и УН особља.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1511 од 16. октобра 2003. године, овлашћују се мултинационалне снаге да помогну у одржавању безбедности и

стабилности у Ираку и позива се на повратак ирачког националног суверенитета у што скоријем року.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1538 од 21. априла 2004. године, позива се на истрагу режима Садама Хусеина због мита при продаји нафте и незаконитог плаћања хуманитарних добара током економских санкција 1990-их.

Резолуцијом Савета безбедности бр.1546 од 08. јуна 2004. године, препознаје се окончање Привремене коалиционе власти (ЦПА) и гледа ка окончању окупације и постојању пуне одговорности и власти независне Привремене ирачке власти од 30. јуна 2004. године.

Савет безбедности наметнуо је Ираку свеобухватне економске санкције 06. августа 1990. године, само четири дана после напада Ирака на Кувајт, а када је окончан напад и Ирак протеран из Кувајта следеће године, Савет безбедности није укинуо санкције, већ су остављене као притисак за ирачко разоружање, повратак ратних заробљеника и друге циљеве. Америчка и британска влада јасно су ставиле до знања да ће оне блокирати свако укидање санкција све док је Садам Хусеин на власти. У међународној заједници често су се могле чути критике санкција због јаког утицаја на невине ирачке цивиле, али су две наведене државе блокирале сваку предложену реформу. Такође и Резолуција бр.687 (1991) садржи одредбу (оп 22) по којој ће економске санкције трајати све док Ирак не уништи оружје за масовно уништење и не дозволи дугорочно надгледање тог процеса.

Одређене државе нису се у потпуности придржавале санкција наметнутих Ираку и САД и њени савезници су пријавили да се суочавају са тешкоћама при убеђивању Турске, Сирије и Јордана да одустану од уносне трговине проклумчареном ирачком нафтом. Сирија је куповала више од сто хиљада барела ирачке нафте дневно са попустом, јер је новац уплаћиван директно ирачкој влади, а не на УН рачун.¹⁰⁷

¹⁰⁷ US Backs Down Over Iraq Sanctions, 31.03.2001.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1361397.stm, 11.11.2014.

Према извештајима, шверцовање ирачке нафте за Јордан вршено је камионима, као и за Турску, за Сирију постојећим нафтоводом и железницом, за Иран дуж обале Персијског залива и за Дубаи помоћу малих танкера, укупно око 400,000 барела нафте на дан. Америчка главна канцеларија за рачуноводство проценила је 2002. године да је Ирак од илегалне наплате за шверцовану нафту зарадио око 6,6 милијарди долара у периоду 1997-2001. године. У јануару 2002. године, Велика Британија директно је оптужила Сирију за кршење УН санкција према Ираку тако што је куповала 100,000 барела нафте на дан, без дозволе УН-а.

Обавештајни извори САД-а потврдили су (упркос негирању кинеске владе) да је компанија Хуавеј Технолоџис, једна од водећих у Кини за комуникационе мреже, помогла Ираку у изградњи ваздушне одбране са опремом од оптичких влакана.¹⁰⁸

Бивши амерички заменик државног секретара изјавио је пред Комитетом за спољне послове 07. априла 2004. године, да је, због притужби у међународној заједници да су санкције наметнуте Ираку екстремно тешке ирачком народу, осмишљен програм Нафта за храну управо из разлога да би се олакшале те тешкоће. Дозвољен је увоз хуманитарне робе кроз контролу продаје ирачке нафте, а циљ је био да се спречи Садам Хусеин да од нафтних прихода изграђује војни арсенал. Наведени програм представљао је највећу хуманитарну операцију икад организовану од стране међународне заједнице. Приход који је Ирак остварио током трајања тог програма износио је преко 64,2 милијарде долара, а од тога је 46 милијарди долара потрошено на уговоре о набавци хуманитарне робе, а преостали новац за разне трошкове УН-а у вези програма у Ираку. Када је програм окончан, са рачуна УН-а пребачено је 7,6 милијарди долара на рачун ирачког Развојног фонда који је много допринео имплементацији разних програма за народ Ирака.

Са друге стране, кинески представник у УН Ванг Лингфан је на састанку Савета безбедности истакао да су санкције наметнуте Ираку најдуже

¹⁰⁸ Motz, Kelly and Richie, Jordan, Technology Two-Timing, 19.03.2001., <http://www.wsj.com/articles/SB984950042398710644>, 02.07.2014.

и најтеже које су УН наметнуле некој држави; да је ирачка економија девастирана, да се друштво урушава и да је хуманитарна ситуација за ирачки народ на ивици колапса и разлог за озбиљну забринутост, према међународним хуманитарним организацијама.

Током свог говора 12. августа 2004. године у Мисурију, тадашњи заменик америчког председника Дик Чејни, истакао је да се спроводи истрага у вези програма Нафта за храну, јер је програм осмишљен да обезбеди олакшање ирачком народу при подношењу тешких санкција, створио коруптивни систем који је омогућио енормно богаћење Садама Хусеина и одређених људи који су учествовали у програму, те да програм представља срамну епизоду за историју УН.

Санкције УН-а које су почеле у августу 1990. године биле су најдуже, најобимније и најконтроверзније у историји тог светског органа. Осим економских санкција, велика пажња и бројне Резолуције биле су усмерене на разоружање Ирака. Када су комисије УН-а за оружје, после Заливског рата почеле са радом, Багдад је чинио све да их заустави, избегне и опструира, али оне су успеле да отколоне ирачки забрањени програм наоружања и да униште инфраструктуру за обнављање тајних програма, упркос чињеници да је то био најнаметљивији програм контроле оружја у историји. Од 1991-1998. године Специјална комисија УН-а (УНСЦОМ) идентификовала је и размонтирала скоро сво ирачко забрањено наоружање и у сарадњи са Међународном агенцијом за атомску енергију спровела стотине инспекција, систематски откривајући и елиминишући ирачки нуклеарни програм и највећи део његовог хемијског, биолошког и система балистичких ракета. После додатних инспекција од новембра 2002. до марта 2003. године, које су укључивале 237 мисија на 148 места, нова Комисија за надгледање, верификацију и инспекцију (УНМОВИЦ) потврдила је да је осиромашено стање ирачких капацитета. Када су се инспектори вратили у Ирак крајем 2002. године, забележили су повећану активност на пољу ракетне технологије. УНМОВИЦ је установио да одређени тип ракета превазилази дозвољени опсег (150 км) за

тридесет километара и захтевали су да се исте униште, што је Багдад пристао и искорењивање је било у току када је почела инвазија САД-а.¹⁰⁹

Савет безбедности је Резолуцијом бр.1441 из новембра 2002.године, дао Ираку последњу шансу да се усагласи са захтевима за разоружање према претходним Резолуцијама. Иако је Ирак био кооперативан и дозвољавао приступ инспекторима на места на којима се сумњало да постоји оружје, мање је сарадње било око одговора на питања која су окруживала његов програм наоружања. САД нису биле у могућности да разреше размимоилажења са чланицама Савета безбедности, које су желеле продужетак инспекција, већ су покренуле инвазију на Ирак 19. марта 2003. године.

Садам Хусеин је у свом обраћању на националној телевизији, као председник Ирака 24. марта 2003. године, истакао да су увек поштовали захтеве инспектора УН-а, чак и кад су били нелегални и неправедни у нади да ће се свет пробудити и укинути санкције против народа и да ће избећи ратна страдања.

Ирачки представник у УН, је на седници Савета безбедности 05. марта 2003. године истакао да иза представљања лажних оптужби државног секретара САД-а, очигледан циљ идеја рата и агресије против његове земље, без обезбеђења било каквог законитог, моралног или политичког оправдања уз намеру да јавно мишљење своје земље и целог света убеди у корист покретања непријатељског напада на Ирак. За узврат, Ирак је понудио сигурност и мир и поновио је пред чланицама Савета безбедности њихову посвећеност наставку проактивне сарадње са инспекторима да би им омогућили да заврше задатак што пре и да потврде да Ирак нема оружје за масовно уништење; да се укину неправедне санкције; да се обезбеди поштовање ирачке националне безбедности и гарантује сигурност у ослобађањем целог региона Блиског истока од оружја за масовно уништење, укључујући израелски огромни арсенал оружја за масовно уништење, у складу са одредбама члана 14. Резолуције 687 (1991).

¹⁰⁹ Lopez, A. George and Cortright, David, Containing Iraq: Sanctions Worked, Foreign Affairs, 07-08. 2004.

7. ОПРАВДАЊА САД-а ЗА ИНВАЗИЈУ НА ИРАК 2003.

7.1. Претња од режима Садама Хусеина

Ирак је представљао претњу за САД још од 1998. године, када је Конгрес закључио да ирачко оружје за масовно уништење представља претњу виталним интересима Сједињених Америчких Држава и међународном миру и сигурности. Објавио је да Ирак неприхватљиво крши одредбе међународних обавеза и ургирао је да председник предузме одговарајуће акције у складу са Уставом и релевантним законима САД-а да би се Ирак повиновао својим међународним обавезама. У Резолуцији бр.1441 (2002) наведено је да Савет безбедности препознаје претњу због ирачког одбијања повиновања резолуцијама Савета и да множења оружја за масовно уништење и далекометних ракета преставља претњу међународном миру и безбедности.

Аргумент САД-а и Велике Британије у прилог схватању да Ирак представља велику претњу међународном миру је управо наведена резолуција бр.1441, али и став да ниједна држава не дели ирачку историју употребе хемијског оружја у агресији и рату против својих суседа или против невиних цивила. Сматрали су и да ниједан режим као Садамов не показује претеће непријатељство према својим суседима и САД-у; да ниједан не угњетава свој народ као он, не врши геноцид, не подржава тероризам и не употребљава оружје за масовно уништење. Све то, на неки начин, чини Ирак јединственом претњом која захтева неуобичајену реакцију, реакцију САД-а и њених савезника која би претходила превентивној акцији и која би спречила Садама Хусеина да сакупи оружје за масовно уништење, посебно нуклеарно које би од њега можда направило несавладиву претњу. Амерички председник Буш је после инвазије изјавио новинарима 17. јуна 2004. година у Белој кући, да је Садам Хусеин био претња зато што је користио оружје за масовно уништење на свом народу, зато што је био заклето непријатељ САД-а, као што је била Ал Каида и зато што је имао везе са терористима.

Опасност од Ирака сматрана је непосредном, те да је брза реакција, тј. протицање време од круцијалног значаја, јер је у питању ризик од страдања десетине стотина или хиљада људи у хемијском, биолошком или нуклеарном нападу. Иако су многи сматрали да Ирак не може бити нуклеарна претња, јер није имао нуклерно оружје, амерички државни секретар за одбрану Доналд Рамсфелд је у септембру 2002. године изјавио да он не би био тако сигуран у те ставове, јер се и пре операције Пустинска олуја процењивало (према обавештајним подацима) да је Ирак био удаљен пет до седам година од могућности да има нуклеарно наоружање, а када су дошли на терен утврдили су да је Ирак од нуклеарног наоружања делило шест месеци, највише годину дана.

Према Националној стратегији о безбедности САД-а из септембра 2002. године, познатој и као Бушова доктрина наведено је да је за време Заливског рата САД тражио непобитан доказ да ирачки планови нису ограничени на хемијско оружје које је користио против Ирана и свог народа, већ да ће се проширити на набављање нуклеарног оружја и биолошких агенаса. Постоје и други „непослушни“ режими који траже нуклеарно, биолошко и хемијско наоружање и учествују у трговини која постаје претња за све нације. САД мора бити припремљен да заустави те државе и њихове клијенте терористе, пре него што постану способни да користе оружје за масовно уништење против САД-а и њених савезника и пријатеља. Према наведеној доктрини, вековима уназад, међународно право признаје да нације не морају да истрпе напад пре него што стекну могућност да на законити преузму акције у своју одбрану против сила које представљају непосредну опасност за напад. Правници често условљавају легитимност пре-превентивне акције постојањем непосредне претње, најчешће видљивом мобилизацијом армија, морнарице и ваздухопловства спремног за напад. Према томе, САД мора да прилагоди концепт непосредне претње на могућности и циљеве данашњих противника, јер „непослушне“ државе и терористи не траже начин да их нападну коришћењем конвенционалних средстава.

Са друге стране, амерички званичници давали су контрадикторне изјаве, тј. више пута су се изјашњавали да режим Садама Хусеина не представља опасност, као што је био случај када се Колин Пауел, тада амерички државни секретар обратио египатском министру спољних послова Амри Хуси 24. фебруара 2001. године истакавши да санкције према Ираку не постоје ради наношења штете ирачком народу, већ да би се држала под контролом амбиција Садама Хусеина према развијању оружја за масовно уништење, те да ради тога стално мора да се проверава да ли санкције испуњавају своју сврху у том смислу. Сврха санкција је важна и у том моменту исто колико и десет година раније и да он искрено сматра да делују, јер Садам Хусеин није развио никакав значајан капацитет у оружју за масовно уништење и да није у могућности да употреби конвенционалну силу против својих суседа.

Други су сматрали да Ирак, иако је имао „непослушан“ режим, тешко да је представљао претњу Европи или САД-у. Слична ситуација је била и са Насером владарем Египта, којег су земље Европе и САД-а сматрале диктатором и новим Хитлером на Нилу који мора бити смирен. Таква реторика створила је популарне темеље да Израел, Британија и Француске изврше агресију на Египат 1956. године. Међутим, најблаже речено то је било неадекватно поређење, јер Насер није имао Рурску област нити индустријску базу да би представљао претњу Западу. Сличан случај је и са Садамом Хусеином који такође није био попут Хитлер. Он је можда имао оружје за масовно уништење, али је оно у данашње време доступно скоро свакој држави.¹¹⁰

Нису постојали чврсти обавештајни докази да је тада постојеће ирачко оружје за масовно уништење представљало нову и несавладиву претњу, нити је препознат основни принцип биолошких и хемијских агенаса, а то је да имају ограничен рок трајања, па чак и да Садам Хусеин није уништио ништа од свог арсенала из 1991. године, он би одавно био неупотребљив.¹¹¹

¹¹⁰ Thompson, W.Scott, Iraq-It's the Right War, But at the Wrong Time, The Nation, 18.03.2003.

¹¹¹ Cook, Robin, Shoulder to Shoulder and Stabbed in the Back, Los Angeles Time, 06.06.2003.

Изјављено је да је главни разлог за рат било оружје за масовно уништење које је Садам Хусеин развио и тиме представљао озбиљну претњу за САД. Многи никада нису поверовали у такав аргумент, јер је логично претпоставити да је све што је Ирак имао од оружја, после деценије санкција, постало толико ограничено да је било лако савладиво. Такође, ништа из историје Садама Хусеина није указивало да је био склон самоубиству или вољан да директно нападне САД и плати цену, он је увек био савладив и локализован, па је с тога напад САД-а на Ирак био изабран рат. Исто тако, није постојао ни адекватан доказ који би подржао тврдњу да је Садам Хусеин био у истој лиги са Ал Каидом, чак чињенице говоре супротно, јер је Садам Хусеин био секуларни муслимански лидер, а бин Ладен радикални муслимански фундаменталиста, па њихова идеолошка опредељења тешко да су могла бити компатибилна. У сваком случају, претња захтева да неко има способност да угрози другог, али и намеру да то учини, а чини се да САД нису успеле да установе ту претњу Ирака према суседима, нити према удаљенијим САД-а и Европи.

С обзиром на то да није постојала непосредна претња која би оправдала инвазију на Ирак, она није била неопходна нити ризици и жртве који прате такав курс. Повратак инспектора у Ирак и трупе које су већ биле у том региону, биле су довољне за обуздавање сваке потенцијалне претње. Способност САД-а да одржава дипломатски и војни притисак превазилази њену способност да апсорбује све политичке, монетарне и људске жртве које доноси стрмоглава војна инвазија.¹¹²

Амерички сенатор Тед Кенеди истакао је (наведено у чланку Си Ен Ен 18.09.2003.) да није постојала непосредна претња од Ирака; да је то измишљено у Тексасу и потом је руководству Републиканаца најављен будући рат и представљен као добра ствар за њихову политику, те да је све била једна обична превара.

¹¹² Kimball, G. Daryl, At the Crossroads on Iraq, 01.03.2003., http://www.armscontrol.org/act/2003_03/focus_mar03, 03.03.2015.

Нису постојали докази да је Ирак представљао претњу за САД, што је изјавио сам директор ЦИА-е, није било доказа да је Ирак икада имао или требао да набави нуклеарно оружје што је рекао потпредседник САД-а. Бушова администрација признала је да ништа од тога није била истина, али није ништа рекла о истинском разлогу одласка у рат.

Иако се може сматрати да је режим Садама Хусеина био свакодневна претња народу Ирака, исто се не може рећи за САД и остатак света, због већ наведених капацитета и намере. Ирачка конвенционална војна сила постала је слаба као резултат пораза у Заливском рату и дугачког периода под сакцијама. Програм Нафта за храну јесте омогућио Ираку да започне обнову неких делова своје војске, али би највероватије требало најмање пет година и укидање војног ембарга да би Ирак достигао ниво који је имао пре Заливског рата, а да се не говори о времену потребном да пређе на виши ниво од тог. Ирак је задржао балистичке ракете и хемијско-биолошко оружје, али слабе силе и углавном ради застрашивања оних који желе да свргну режим.¹¹³

7.2. Оружје за масовно уништење

Ирачка истраживачка група-међународни тим за инспекцију оружја у трећем делу свог извештаја специјалном саветнику директора ЦИА-е од 30. септембра 2004. године, познатијем као Дулферов извештај, дефинише оружје за масовно уништење као свако оружје способно за висок ниво деструкције и/или које се користи у сврху убијања великог броја људи. Може бити нуклеарно, хемијско, биолошко или радиолошко оружје, али искључује средства у транспорту оружја, где су та средства видљиво одвојена и дељиве делове оружја. Хемијска и биолошка оружја морају бити одређене величине да би се рачунала у оружја за масовно уништење, појединачни хемијски или биолошки артиљеријски меци неће се сматрати оружјем за масовно уништење зног ограничене штете коју могу произвести.

¹¹³ Pollack, op.cit., (fusnota 37), p.153.

Термин оружје за масовно уништење генерално се односи на нуклеарно, биолошко и хемијско оружје, балистичке ракете и тзв. прљаве бомбе-обични експлозив који садржи радиоактивни материјал, мада је таква дефиниција преширока због тога што хемијско оружје није ништа више смртоносније од конвенционалног експлозива. Слично, балистичке ракете дугог домета специјално су деструктивне само ако имају нуклеарну или биолошку бојеву главу, па не би требало да буду посебна категорија у опису оружја за масовно уништење, док прљаве бомбе могу довести до локалне контаминације и скупо је чишћење терена, али не доводе до масовног уништења, те их треба ниже рангирати.¹¹⁴

Стручњаци који су проучавали шта чини неку врсту оружја оружјем за масовно уништење током и после Хладног рата прихватили су да је дефиниција постала флексибилнија од дефиниције када је оружје за масовно уништење значило напад совјетских интерконтиненталних балистичких ракета са нуклеарним бојевим главама, којима су се могли усмртити милиони људи. Данас оружје за масовно уништење значи различиту ствар различитим људима. Стручњаци кажу да гранате, минобацачи, ракете кратког домета или други системи који садрже нуклеарне, хемијске, биолошке или радиолошке бојеве главе могу бити класификовани као оружје за масовно уништење, према савременој либералније прихваћеној дефиницији. Данашња мерила захтевају да наведено оружје мора да буде у рукама потенцијално непријатељске државе и да нападач мора имати намеру стратегијског напада, било коришћењем система са кратким или дугим дометом.¹¹⁵

У сваком случају, анализом савременог међународног права, генерално се прати конвенционална дефиниција оружја за масовно уништење којом је обухваћено нуклеарно, хемијско, биолошко и понекад радиолошко оружје, иако не постоји општеприхваћена дефиниција у међународном праву, ни у споразумима нити у обичајима, укључујући и Уједињене нације.

¹¹⁴ Carter, B. Ashton, How to Counter WMD, Foreign Affairs, 09/10. 2004.

¹¹⁵ Evans, Michael, What Makes a Weapon One of Mass Destruction?, The Times, 06.02.2004.

У (нажалост) богатој људској историји употребе оружја за масовни уништење као најстарији пример употребе хемијског оружја узима се Пелопонески рат 429. године пре нове ере, када је Спарта користила токсична испарења спаљеног терена и сумпора, прво биолошко оружје користили су Монголи у опсади Кафе 1346-1347. године када су преко зидина катапултирали лешеве заражене кугом, а прво и једино коришћење нуклеарног оружја десило се 1945. године када су Сједињене Америчке Државе бациле две атомске бомбе на Јапан, једну у Хирошими, а другу у Нагасакију и када је у моменту убијено преко 200.000 људи, а број људи који је преминуо од последица бомбардовања никада није утврђен.

Што се тиче питања да ли је Садам Хусеин поседовао оружје за масовно уништење после Заливског рата, мишљења су подељена. После интервенције 2003. године, коалиционе снаге пронашле су око 500 муниције за оружје која је садржавала деградирани сарин и сумпорни сенф-хемијско оружје и упркос напорима да пронађу и униште ирачку хемијску муницију из времена пре првог Заливског рата, процењено је да она и даље постоји и да је могла бити продата на црном тржишту, јер иако деградира током времена, хемијско оружје остаје опасно и потенцијално смртоносно. У извештајима УН-а и од људи који су пребегли из Ирака постоји много информација о ирачком оружју за масовно уништење и јасно се истиче да Ирак и после 1991. године поседује хемијско и биолошко оружје и агенсе произведене пре Заливског рата.

Амерички секретаријат за одбрану је 2002. године тврдио је да је потребно фокусирати се на непосредну претњу од ирачког биолошког оружја, јер је Ирак од 1991.-1995. године непрекидно инсистирао да немају биолошко оружје, а онда је 1995. године Садамов зет пребегао и рекао инспекторима неке детаље око ирачког програма биолошког наоружања. Тада је Ирак признао да је произвео десетине хиљада литара антракса и другог биолошког оружја, али и тада нису рекли све. Инспектори УН-а су веровали да је произведено четири пута више агенаса него што је пријављено, мада ти биолошки агенси никада нису пронађени. Амерички обавештајни подаци су

показивали да је од 1998.-2002. године, Ирак радио на обнављању својих залиха хемијског и биолошког оружја, ракетног капацитета и нуклеарног програма.

Ирачки генерал Џорџ Сада изјавио је у интервјуу за Фокс њуз 25. јануара 2006. године, да жели да једном за свагда свима буде јасно да је Ирак имао оружје за масовно уништење и да га је режим користио против свог народа, тј. против Курда на северу земље; да је оружје било у земљу током лета 2002. године, као и да је пребачено у Сирију исте године.

Са друге стране, Садам Хусеин је тврдио да Ирак нема оружје за масовно уништење, да то оружје не долази у малим пилулама које се лако могу сакрити у џеп, те да је лако утврдити да ли га неко има или нема.

Председавајући УНМОВИЦ-а Ханс Бликс такође је изјавио да је сигуран у закључку да је Ирак уништио сво оружје које је имао 1991. године и да ништа неће нити пронађено.¹¹⁶

У извештају ЦИА-е од 28. маја 2003. године који се бавио покретним објектима за производњу биолошких агенаса у Ираку, наведено је да је прегледом две приколице нађене након инвазије, откривено да је сва опрема инсталирана и повезана тако да ствара на генијално једноставан начин самостални систем за биолошку обраду. Иако је опрема у пронађеној приколици била делимично оштећена због пљачке, укључивала је опрему способну за производњу биолошких агенаса и помоћну опрему као што су резервоари за снабдевање водом, компресор ваздуха, хладњаци за воду и систем за скупљање издувних гасова. Приколице су највероватније биле део јединице коју су чиниле две или три приколице и обе су биле дизајниране да производе биолошко оружје-агенсе у неконцентрираној густој течности. Председник САД-а Буш истицао је да је пронађено оружје за масовно уништење и биолошке лабораторије; да су оне илегалне и противне Резолуцијама УН-а и да су до тада пронађене две мобилне лабораторије, али да ће их сигурно бити још пронађено.

¹¹⁶ Iraq Dumped WMDS Years Ago, 18.09.2003., <http://www.theguardian.com/world/2003/sep/18/iraq.iraq>, 07.10.2014.

Међутим, интернационална Ирачка истраживачка група је, након опсежних истраживања наведене две пронађене приколице, утврдила да су исте биле дизајниране и направљене искључиво за производњу водоника и да нису могле бити део програма за биолошко наоружање.

На крају, откриће две покретне „лабораторије за биолошко оружје“ од стране америчке војске у Ираку, које је председник Буш хвалио као јасан доказ да је Ирак поседовао нелегалне војне капацитете, претворило се у своју супротност, тј. постало је јасно да су те две лабораторије јединице за производњу водоника створене на основу британске технологије набављене током 1980-их, коришћене за пуњење метеоролошких балона за подршку конвенционалним артиљеријским операцијама и да апсолутно нису могле имати примену у производњи биолошких агенаса.¹¹⁷

Хемијско оружје су Ирачани користили у рату против Ирана (1980-1988), аргументовано је да је њихово коришћење имало одлучујућу улогу у исходу: сачувало је Ирак од преплављивања од стране много бројније иранске војске. Ирак је користио хемијске бомбе у нападима на Курде на северу Ирака, нервни гасови као што су сарин и сумпорни сенф су одмах и болно убили неколико хиљада цивила.¹¹⁸

Све те раније употребе хемијског оружја представљају кршење Женеовског протокола из 1925. године који забрањује употребу хемијског оружја, као и нпр. коришћење сузавца и мешавине хербицида од стране САД-а у Вијетнамском рату.

После напада 2003. године, Ирачка истраживачка група, послата од стране коалиционих снага, спровела је опсежна истраживања и није успела да пронађе доказе да је Ирак покушао да обнови своје капацитете и произведе нуклеарно оружје после 1991. године; доказе о залихама биолошког оружја или покретних објеката за производњу те врсте оружја, као ни доказе о

¹¹⁷ Ritter, Scott, Weapons of Mass Destruction in Our Midst; America Can Be Its, Is Its Own Worst Enemy, 08.09.2003. , <http://www.sfgate.com/opinion/openforum/article/Weapons-of-Mass-Destruction-in-Our-Midst-2590331.php>, 03.03.2014.

¹¹⁸ Ekeus, Rolf, Iraq's Real Weapons Threat, 29.06.2003., <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/article/2003/07/20030702175844namrevlsv5.486697e-02.html#axzz3eXmHgoGe>, 04.03.2014.

залихама хемијског оружја нити индиције да је обновљена његова производња после 1991. године.

Председник Међународне агенције за атомску енергију је у обраћању УН-у 27. јула 1998. године, истакао да је та агенција (ИАЕА) кроз свој програм инспекције у Ираку, прикупила технички кохерентну слику ирачког тајног нуклеарног програма и преузела акције уништења, уклањања и учинила безбедним познате компоненте тог програма и потврдила кроз обиман програм ископавања да су остаци опреме и материјала једнострано уништили Ирачани. Због тога, ИАЕА може да тврди да нема индикација да је Ирак задржао било какву физичку способност за производњу нуклеарних материјала у војне сврхе у практично значајним количинама, нити да је Ирак набавио или произвео друге такве материјале, поред оних које је ИАЕА верификовала и уклонила из Ирака у складу са одредбом члана 13. Резолуције бр.687 из 1991. године.

Међународна агенција за атомску енергију је 1990. године потврдила да је Ирак имао напредан програм за развој нуклеарне енергије, нацрте за нуклеарно оружје и да је рађено на развоју пет различитих метода обогаћивања уранијума за бомбу, а британска влада је сазнала почетком 2003. године да је Садам Хусеин настојао да набави значајне количине алуминијумских цеви одговарајућих за производњу нуклеарног оружја.

Др Кидир Хамза, бивши директор ирачке Комисије за атомску енергију, говорећи пред америчким Комитетом за војску 19. септембра 2002. године, истакао је да је програм нуклеарног наоружања скоро готов, само се чека део за обогаћивање који чини 90% завршеног програма. Када би имао комплетну опрему, према његовим проценама Ирак би био у стању да произведе два до три нуклеарна оружја у року од три године, али да је проблем што се располаже само индицијама, а не чврстим доказима о том току ствари.

Амерички државни секретар Колин Пауел је у свом обраћању Савету безбедности УН-а 05. фебруара 2003. године, истакао да је Садам Хусеин одлучан у намери да се докопа нуклеарне бомбе и да је више пута тајно покушавао да набави специфичне алуминијумске цеви од једанаест земаља,

чак и када су инспекције настављене; да те цеви контролише одређена институција, баш због тога што могу бити коришћене као центрифуга за обогаћивање уранијума; да већина америчких стручњака сматра да би те цеви могле биле искоришћене као ротори за центрифугу ради обогаћивања уранијума, док су други стручњаци и сами Ирачани, тврдили да ће их користити за израду ракета као конвенционалног оружја, за вишеструки лансер ракета. Свакако, теоретски те цеви су могле да се пренамене за израду нуклеарног оружја, а Ираку је била забрањена куповина таквог материјала у било коју сврху.

У фебруару 2002. године, амерички амбасадор у Габону, Африка, обавештен је да амерички потпредседник има нека питања у вези наводне ирачке набавке „жутог колача“ производа од руде уранијума из Нигера, крајем деведесетих година двадесетог века. Амбасадор је обавио разговоре са много тадашњих и бивших државних званичника и људима послом везаних за уранијум, али навео је да му није преостало ништа осим да закључи да је врло упитно да ли је такав посао икада обављен између Нигера и Ирака. Међутим, његове информације биле су игнорисане, јер се нису уклапале у одређену перцепцију Ирака, па се може легитимно тврдити да се у рат кренуло на основу лажних оправдања.¹¹⁹

Председник Међународне агенције за атомску енергију је у обраћању Савету безбедности УН-а 27. јануара 2003. године, истакао и да је у фокусу посебно питање покушај набавке алуминијумских цеви и питање да ли те цеви, ако су набављене, могу да се користе за нуклеарну центрифугу; да су ирачки званичници изјавили да је то био неуспешан покушај набавке и то због програма конвенционалних ракета. Да би верификовали ту информацију, инспектори ИАЕА-е проверили су релевантна места за производњу и складиштење ракета, узели су узорке цеви, интервјуисали релевантно ирачко особље и прегледали уговоре о набавци и друге повезане документе. Према свим анализама, изгледа да се алуминијумске цеви уклапају једино за сврху

¹¹⁹ Wilson, Joseph, What I Didn't Find in Africa, 06.07.2003., <http://www.nytimes.com/2003/07/06/opinion/what-i-didn-t-find-in-africa.html>, 05.04.2014.

коју је Ирак навео и да се, уколико се не модификују, не би могле користити у производњи центрифуге.

7.3. Тероризам

Потпредседник САД-а 11. јануара 2006. године, Дик Чејни, изјавио је у интервјуу за Фокс њуз радио, да САД зна да су Садам Хусеин и Ирак били дубоко повезани са тероризмом, као и да се Ирак годинама уназад налазио на америчкој листи држава које су спонзори тероризма. Диктаторски режим Садама Хусеина обезбеђивао је канцеларије, оперативне базе, тренинг кампове и другу подршку за терористичке групе као што је тврда линија Палестинаца и оних које су се бориле против власти Турске и Ирана. Током Заливског рата 1991. године, Ирак је покушао неколико терористичких аката на објекте САД-а, који су завршени без успеха. Питање повезаности Ирака са тероризмом постало је много значајније, након сумњи да Ирак покушава да развије оружје за масовно уништење и да постоји могућност да оружје подели са терористима који би могли да лансирају разарајући напад на САД, чега су се званичници током Бушове администрације прибојавали. Пре свега, Ирак је подржавао терористичке групе које би могле да науде његовим непријатељима у региону као што су иранске дисидентске групе, сепаратистичке турске партије-Курдистанска радничка партија, неколико палестинских фракција које су се противиле миру са Израелом попут Абу Нидал организације, чији је лидер Абу Нидал, пронађен мртав у Багдаду у августу 2002. године. Ирак је пружао подршку и Хамасу и слао новац породицама палестинских бомбаша-самоубица.

САД је Ирак сврстао међу седам земаља које спонзоришу међународни тероризам из следећих разлога: 1993. године, ирачка обавештајна служба је усмеравала покушај атентата колима-бомбом на Џорџа Буша и кувајтског емира; скривао је терористичке групе као што је МЕК (Муџахедин е кхалк организација), која је вршила терористичке акције у Ирану, а током 1970-их је била одговорна за убиство неколико лица из америчког војног особља и

цивила; пружали су уточиште за неколико истакнутих палестинских терористичких организација, укључујући Палестински фронт за ослобођење (ПДФ), који је био познат по ваздушним нападима на Израел и који је предводио Абу Абас -отмичар крузера 1985. године и убица америчког држављанина; Ирачани су пружали уточиште Абу Нидал организацији која је извела терористичке нападе у двадесет земаља, укључујући САД и неколико земаља западне Европе, убила или повредила скоро девет стотина људи, а све групе су имале обезбеђене огранке у Багдаду и обуку, логистичку подршку и финансијску помоћ од владе Ирака; у априлу 2002. године Садам Хусеин је повисио износ који је давао породицама погинулих палестинских бомбаша-самоубица, са десет хиљада долара на двадесет пет хиљада, као и због тога што је бивши ирачки војни официр описао строго поверљиви објекат за обуку терориста познат као Салман Пак, где су се Ирачани и други Арапи обучавали за отмице авиона и возова, постављање експлозива у градовима, саботажу и атентате.¹²⁰

Ирачка обавештајна служба састојала се од преко двадесет подељених дирекција, нпр. део М-14 је укључивао „Тигар групу“ која је била првенствено састављена од бомбаша самоубица, а такође су надгледали „Пројект изазов“, строго поверљив подухват у вези експлозива. Постојао је и сектор М-21 који је формиран 1990. године са задатком да израђује експлозивне направе за службу, њихово хемијско одељење је развијало експлозивне направе, одељење за електронику припремало је тајмере и проводнике, а машинско је производило упалаче и дизајнирало бомбе. Све то говорило је о знатној и дугорочној укључености ирачке обавештајне службе у обуци терориста и подршци у операцијама, укључујући и савез за исламским милитантима, али уз активности које су биле много софистицираније од било чега што су знали нпр. муџахедини који су се борили против Совјета у Авганистану.¹²¹

¹²⁰ The White House Report: „A Decade of Deception and Defiance: Saddam Hussein’s Defiance of the United Nations“, 12.09.2002., <http://iipdigital.ait.org.tw/st/english/texttrans/2002/09/200209121213321jbrown@pd.state.gov0.751034.html?CP.rss=true#axzz3eXnxz6mk>, 12.04.2014.

¹²¹ Mylroie, Laurie, Saddam’s Terrorist Ties, 19.10.2004., <http://www.nysun.com/opinion/saddams-terrorist-ties/3413/>, 13.05.2014.

Џудит Јафе, директор америчког Института за национална стратегијска истраживања при Универзитету за националну одбрану је истакла на јавном саслушању пред Националним комитетом о терористичким нападима на САД 09. јула 2003. године, да је Ирак сву логистичку подршку пружао уз обавезу да терористичке групе изводе операције у складу са Садамовим циљевима и да је Садам Хусеин користио стране терористичке групе и тероризам као инструмент спољне политике. Када је желео да притисне суседне земље, охрабривао је за напад групе којима је био домаћин, а ако би одбиле његову жељу биле би протеране. Тако је штитио иранску анти-владину групу која му је помогла у борби против САД-а и подржавао је њихове нападе на Иран када год му је то одговарало, а повремено је претио да ће их затворити, када је желео да се приближи Ирану из њему знаних разлога. Простом математиком, долази се до закључка да је он био главни корисник терористичких тактика и метода и непријатељ САД-а, па би морао бити одговоран и за терористичке акте против САД-а, уназад од 1993. године (Светски трговински центар у Њујорку, а можда и за напад 11. септембра 2001. године. Познато је да је користио тероризам да заплаши Ирачане у земљи и у иностранству. Интересантан је податак да је Абу Нидал био ван Ирака неколико година и то вероватно од када је одбио да сарађује у нападу на Сирију, а вратио се поново када је могао Багдаду бити од користи. На крају, убијен је са четири метка у главу, а Ирачани то објашњавају самоубиством, што је невероватно, већ је могући сценарио да је Садам одлучио да уклони сведока о својој повезаности са једним од најозлоглашенијим међународним терористом и то у време када су САД појачавале притисак на Садама да открије оружје за масовно уништење и када су га оптуживале за сарадњу са Ал Каидом.

САД нису прибавиле чврсте доказе о умешаности ирачке владе у напад на Светски трговински центар 26. фебруара 1993. године, већ су тврдили да је један од починиоца, после напада, добио подршку ирачке владе, као и да су добили информацију од чешке обавештајне службе да се лидер тог напада Мухамед Ата, састао у Прагу са вишим службеником ирачке обавештајне

службе пет месеци пре напада, али да нису могли да утврде ништа више од тога.

После напада на САД 11. септембра 2001. године, порасла је присутност Ал Каиде у Ираку, а посебно у Багдаду. Познато је да је Абу Мусаб ал Заграви провео значајно време у Багдаду током 2002. године и да је имао мрежу оперативаца у северном Ираку. Према подацима добијених од ухапшених припадника у Европи, та мрежа је стално радила на производњи отровних супстанци које су завршене и спремне за укључивање кроз мрежу. Заграви је контролисао операције и изван Ирака, што је доказано убиством представника организације УСАИД у Јордану, јер су починиоци објавили да су деловали уз подршку Загравија. САД-у нису били познати специфични детаљи операције и однос Ирака и Ал Каиде, али су сматрали да ни Ирак ни Ал Каида неће имати грижу савест око употребе оружја за масовно уништење у терористичким нападима против цивила, као и да су се оперативци Ал Каиде позиционирали у Ираку тако да могу да покрену своје операције са мало или без упозорења.

Бивши амерички државни секретар Колин Пауел је у свом обраћању Савету безбедности УН-а 05. фебруара 2003. године, истакао да жели да скрене пажњу на потенцијално злокобну везу између Ирака и Ал Каиде, везу која представља комбинацију класичне терористичке организације и модерних метода за убијање; да је у Ираку тада пружано уточиште терористичкој мрежи Абу Мусаб ал Загравија, сарадника Осаме бин Ладена, као и пуковницима Ал Каиде. Када је коалиција свргнула талибане у Авганистану, Загравијева мрежа је помогла да се успостави нови камп за обуку за употребу отрова и експлозива на северу Ирака. Људи који су водили камп су били Загравијеви пуковници који су деловали у северном (курдском) делу Ирака ван контроле Садама Хусеина, али Багдад је имао агенте у радикалној организацији Ансар ал Ислам која је контролисала тај део Ирака и 2000. године тај агент је понудио уточиште Ал Каиди у том региону. Активности Загравија нису затворене у том малом кутку североисточног Ирака, он је у мају 2002. године отишао на лечење у Багдад, остао два месеца и одмах потом наставио борбу.

Пауел је додао и да је САД замолио пријатељску службу безбедности да разговара са Багдадом о екстрадицији Загравија и обезбеђивању информација о њему и његовим блиским савезницима, да су они контактирали ирачке официре два пута и обезбедили им све детаље како лако да пронађу Загравија, али да није било повратне информације, тј. Заграви и његова мрежа су остали.

Амерички стручњаци су сматрали да Ал Каида иступа уместо ирачке обавештајне службе на исти начин као што Хезболах иступа испред Иранаца и Сиријаца.

У извештају америчке Националне комисије о терористичким нападима од 16. јуна 2004. године, наведено је да је Бин Ладен истраживао могућност сарадње са Ираком док је боравио у Судану 1991-1994. године, упркос свом противљењу према секуларном режиму Садама Хусеина. Познато је да једном спонзорисао исламисте који су се противили режиму Садама Хусеина у ирачком Курдистану, али су га Суданци, зарад одржања својих веза са Ираком, убедили да престане са том подршком и организовали су контакт између Ирака и Ал Каиде. Виши службених ирачке службе безбедности се сусрео са Бин Ладеном 1994. године, када је Бин Ладен тражио место за кампове за обуку и помоћ у набавци оружја, али изгледа да Ирачани нису одговорили на те захтеве. Било је информација да су контакти обновљени преласком Бин Ладена у Авганистан, али ни они нису резултирали сарадњом. Два више рангирана Бин Ладенова сарадника одлучно су негирала да су постојале било какве везе између њихове организације и Ирака.

Џудит Јафе, директор америчког Института за национална стратегијска истраживања при Универзитету за националну одбрану, на јавном саслушању пред Националним комитетом о терористичким нападима на САД 09. јула 2003. године, истакла је да је, према њеном мишљењу, Садам Хусеин сматрао Осаму бин Ладена и Ал Каиду пре као претњу, него као потенцијалног партнера којег би могао искористити за напад на САД. Бин Ладен радије би желео да је он напао Ирак за време ирачке окупације Кувајта 1990. године, него да Саудијска Арабија чека и зависи од страних војних трупа. Неколико заробљених Ал Каидиних оперативаца је рекло да је Осама одбијао да

разматра рад са или за Садама, а исто тако Садам је знао да када би Бин Ладен успео у замисли да uklони америчке снаге из региона, као и друге владајуће фамилије, да би он био следећа мета. Није за сарадњу било довољно да обоје само мрзе САД, а додатна отежавајућа околност је чињеница да је Садам увек захтевао тоталну лојалност и контролу над групама које подржава, док Ал Каида није била спремна да буде подређена нечијој влади.

Садам Хусеин је у интервјуу за британску телевизију (Чанел 4 њуз) 04. фебруара 2003. године, изјавио да када би постојала повезаност са Ал Каидом и када би они у њу веровали, да Ирак не би било срамота да то и призна, али да везаност са Ал Каидом не постоји.

Бушова администрација тврдила је да се елементи Ал Каиде налазе на територији северног Ирака, али је то територија Курда који су савезници САД-а и над којом су патролирали војни авиони САД-а и Велике Британије. Такође, неколико држава, укључујући Иран и саме САД, имале су припаднике Ал Каиде на својој територији, док су друге терористичке групе које су наводно боравиле у Ираку биле повезане са палестинским циљем и нису нападале САД.

Што се тиче повезаности Садама Хусеина са нападом на САД 11. септембра 2001. године, могле су се чути тврдње да је та операције извршена од стране људи који су били обучавани у Ираку, јер Осама бин Ладен није имао такве капацитете. Таква врста напада морала је бити и била је организована од способне државе, као што је Ирак- државе у којој могу обезбедити висок ниво обуке и података за обављање такве обуке. Поставља се питање како је Осама бин Ладен, који се крио у недођијама Авганистана у малим пећинама и долинама, могао да обучи људе, скупи информације и пошаље људе да обаве тако компликовану операцију?

Већина испитаника у америчким анкетама током 2003. године сматрала је да је Садам Хусеин умешан у напад на Њујорк 11. септембра 2001. године и то 69%, док је 28% испитаних сматрало да он није умешан (Вашингтон Пост), док се тај однос променио 2007. године, када је 58% испитаника сматрало да није умешан, а 33% да јесте (Њујорк Тајмс).

После 11. септембра 2001. године, амерички званичници истицали су да су схватили да САД мора да се суочи са претњом, пре него што иста стигне до њених обала, без обзира да ли таква претња долази од терористичких мрежа или терористичких држава. Тако је и режим у Ираку сматран јасном претњом и ризик који свет себи није могао да приушти, па су морали да реагују и иако Ирак није одговоран за напад од 11. септембра, што је непобитно утврђено (ФБИ, ЦИА, Комитет сената за обавештајну делатност), сматрали су да је свет безбеднији без Садама Хусеина на власти.

Председник САД-а Џорџ Буш је 01. маја 2003. године након интервенције на Ирак, на војном броду Абрахам Линколн, изјавио да је битка против Ирака једна победа у рату против тероризма који је почео 11. септембра 2001. године. Рекао је да су тог ужасног јутра, деветнаесторица злих људи, ударна трупа идеологије мржње, пружили Америци и цивилизованом свету наговештај својих амбиција. Према речима једног од њих, тада су замислили да ће 11. септембар бити почетак краја САД-а. Покушали су да претворе америчке градове у поља за убијање и веровали су, заједно са својим савезницима, да могу да униште решеност америчке нације и натерају их да се повуку из света, али да у томе нису успели. Напад на Ирак је за САД представљао ослобођење Ирака и кључно напредовање у борби против тероризма, јер су уклонили савезника Ал Каиде и пресекли извор финансирања за терористе.

Америчким трупима објашњено је да у Ирак иду да би одбранили невинне од непријатеља који је испланирао, извршио и радовао се смрти хиљаде Американаца и зато што Америка не може да се врати лажном осећају сигурности који је имала пре 11. септембра 2001. године.

Према схватању америчких званичника, коалиција није кренула у Ирак зато што су пронашли нове доказе о ирачком оружју за масовно уништење, већ због тога што су постојеће доказе видели у новом светлу-кроз призму свог искуства од 11. септембра 2001. године. Такође, напад на САД сматран је легитимним разлогом за напад на Ирак, не зато што је Ирак био одговоран за

напад на САД, већ зато што се кроз напад на САД видела рањивост те земље и било је неопходно победити у Ираку.¹²²

САД су се, после 11. септембра 2001. године, сусреле са ситуацијом појачане претње, а сматрало се да је било само питање времена када би Садам Хусеин набавио нуклеарно оружје, имајући у виду његову позицију и значајан проток новца од производње нафте који је био у његовим рукама. У складу са Бушовом доктрином, све државе које финансирају тероризам и које пружају уточиште терористима, сматране су кривим као и сами терористи за све акте почињене из база на њиховим територијама. То је био сасвим нови приступ САД-а и сматран је кључним као део стратегије у борби против Ал Каиде и за окончање претње од тероризма са којом је САД принуђен да се обрачунава. Како год посматрали ситуацију, било је извесно да Ирак није имао намеру ни капацитете за напад на САД, јер и саме САД нису оспоравале да Ирак није имао никакве везе са Ал Каидом, тј. са њиховим нападом 11. септембра 2001. године, нити са нападом антраксом на ту земљу. Доказано је да нису постојале везе између Садама Хусеина и герилских напада на Њујорк и Вашингтон, нити је пронађено оружје за масовно уништење, а прави разлози за напад су негирани или игнорисани, а то су нафта, стварање неоконзервативног царства, као и подршка Израелу против Палестинаца.

Значајан напор чињен је током јесени 2001. године, који је почео одмах после 11. септембра, да се терористички напад на САД и проблеми са тероризмом прикаче Садаму Хусеину.

Неоконзервативизам у контексту политике САД-а означава појединце, покрете и организације којима је заједничко инсистирање на америчкој спољној политици која би за циљ имала претварање свих држава света у либералне демократије, а у ту сврху оправдано је користити сва средства, укључујући насилно свргавање режима и војну окупацију држава које том циљу стоје на путу.

На овом месту треба сагледати и питање тзв. „циљаног лишавања живота“, као што је на пример био случај убиства Осаме бин Ладена. Према

¹²² Baker, Peter, 9/11 Linked to Iraq, in Politics if not in Fact, Washington Post, 12.09.2007.

информацијама које су пренете бин Ладен лоциран је у пакистанском граду Аботабаду, који се налази око сто километара северно од престонице Исламабада. Америчке власти донеле су одлуку да не бомбардују кућу у којој се налазио терористички вођа путем беспилотне летелице, што је уобичајен начин за извршавање тзв. „циљаних лишења живота“, наводно због тога што је постојала опасност да буде цивилних жртава. Одлучили су се да употребе припаднике посебно обучених војних јединица за овај задатак, који су они са успехом извршили. Вршење тзв. циљаних лишења живота није новост, нпр. Израел је користио ову политику 1996. године и лишио живота главног Хамасовог стручњака за прављење бомби Јахја „Инжењера“ Ајаша. САД су се овој политици придружиле 2001. године након терористичког напада на зграде Светског трговинског центра. Русија је, такође, примењивала овај начин обрачуна са терористима. Поменимо лишење живота Џохара Дудајева 1996. или Шамила Басајева 2006. године. Међутим, између приступа наведених држава овом начину обрачуна постоји разлика. Русија никада није тражила правни основ за њих, нити се оптерећивала питањем да ли су у складу са правом. За разлику од њих израелски, а нарочито званичници САД-а, њихова правна наука, правосуђе, увек су се трудили да нађу правно утемељење за те акције. Ипак, аргументи који чине позицију америчке администрације (проширен обим средстава ратовања због нових ратних технологија у борби против тероризма) мањкави су, пре свега, због тога што међународно право не познаје апсолутно ниједан институт који дозвољава лишавање живота неког лица без суђења. Тако нешто било би, по природи ствари, незамисливо, јер како би гласила хипотетичка норма међународног права којом би било дозвољено некој држави да убије кога хоће, како хоће и када хоће? Тако нешто било би дозвољено у рату, тј. у борбама када један војник убије другог војника у борби. Међутим, околности под којима је убијен бин Ладен никако се нису могле назвати борбом, нити ратом у смислу међународног ратног права. У Пакистану није било ратног стања у време

лишења живота бин Ладена. Такође, тамо није било никаквих ратних дејстава или борби.¹²³

У сваком случају, прави разлог инвазије на Ирак крио се у жељи америчког председника Џорџа Буша да промени режим у Ираку, а пошто је то бедан и неморалан разлог и знало се да би презентовање разлога за напад такве врсте изазвао отпор међу људима који високо цене људске животе, развијен је читав низ алтернативних оправдања интервенције (оружје за масовно уништење, везе са терористима, опасан диктатор, ослобођење Ирака, итд...). Међутим, сви ти алтернативни изговори за напад лажна и измишљена покрића за деценијама актуелну политику САД-а ка проширењу свог утицаја у целом свету кроз подржавање и постављање режима који им одговара.¹²⁴

7.4. Кршење људских права

Почев од октобра 2005. године до јула 2006. године трајало је прво од неколико планираних суђења Садаму Хусеину и још седморици оптужених за злочине против човечности пред ирачким трибуналом основаним од стране ирачке власти након интервенције САД-а и коалиције. Прво суђење директно је преносила телевизија и бавило се наводима да су Садам Хусеин и још седморица оптужених реаговала на покушај атентата на Садама 1982. године у граду Дуцаилу тако што је град био нападнут хеликоптерима, уништена обрадива земља, род урми и залихе воде; да је тада ухапшено три стотине становника и испитивано у центрима за мучење у којима је једна трећина њих умрла; да су целе породице протеране у удаљене пустињске делове на четири године, као и да су многи проглашавани кривим пред Револуционарним судом без правог суђења, осуђивани на смрт и погубљивани. Петочлано веће судија 05. новембра 2006. године, осудило је Садама Хусеина, Авада ал Бандара-бившег председника Револуционарног судаи Барзан Ибрахима-бившег шефа

¹²³ Ристивојевић, Бранислав, О циљаном лишавању живота, Нова српска политичка мисао, 05.05.2011.

¹²⁴ Lewis Charles and Reading-Smith, Mark, False Pretenses, 23.01.2008. , <http://www.publicintegrity.org/2008/01/23/5641/false-pretenses>, 12.06.2014.

ирачке обавештајне службе на смрт.¹²⁵ Заменик Садама Хусеина и бивши премијер осуђен је на доживотну робију, тројица званичника Бат партије осуђена је на петнаест година затвора, док је један званичник исте партије ослобођен због недостатка доказа.

Председник Буш је у обраћању нацији 28. јануара 2003. године изјавио да је Садам Хусеин диктатор који је сакупио најопаснија светска оружја и који је та оружја већ користио на селима, остављајући хиљаде својих грађана мртве, следе или као инвалиде. Навео је да су ирачке избеглице испричале су како су признања изнуђивана мучењем деце док родитељи гледају, а да су међународне хуманитарне организације каталогизирале друге методе мучења као што су електро шокови, паљење врелом пеглом, капање киселине на кожу, сакаћење са електричном бушилицом, одсецање језика и силовање.

Британска канцеларија за иностранство и Комонвелт навела је, у извештају из новембра 2002. године под називом „Садам Хусеин: злочини и кршење људских права“, да је Садам издао низ декрета којима је установио сурове казне (ампутације, одсецање ушију и друге облике сакаћења) за кривична дела, да је средином 2000-те одобрено одсецање језика као нова казна за клевету или увредљиве опаске на рачун председника Садама или његове породице, која је углавном примењивана на политичким дисидентима, као и да је ирачка телевизија преносила слике ових кажњавања као опомену осталима. Под његовим режимом женама је било ускраћено основно право на живот, нпр. декрет из 1990-те дозвољавао је мушком рођаку да убије женско у име части. У извештају је наведено да су Курди током Заливског рата дошли до документације коју су предали међународној невладиној агенцији за заштиту људских права, а која је обезбедила много информација о Садамовом прогону Курда са детаљима око хапшења и егзекуција 1983. године, осам хиљада курдских мушкараца од тринаест година и старијих. Такође, да је Садам нашао начин да ниједан од шиитских верских или племенских вођа не запрети његовој позицији, иако су Шиити чинили 60% популације Ирака, тако

¹²⁵ Scharf P. Michael and Newton A. Michael, The Iraqi Tribunal's Dujail Trial Opinion, 18.12.2006. , <http://www.asil.org/insights/volume/10/issue/34/iraqi-high-tribunals-dujail-trial-opinion>, 18.05.2014.

што је убијао сваког који би се превише истакао; да је 1990-те наредио пражњење мочварне регије око река Тигра и Еуфрата које су вековима биле уточиште прогоњенима и посебне мешавине племена које су називали Арапи из мочваре, односно Мадани, а ради њиховог пресељења из јединствено изграђених плутајућих кућа у урбане делове где би могли бити ефикасно надгледани. Програм Уједињених нација за заштиту животне средине је ту ситуацију представио као колапс друштва Арапа из мочваре, посебне еколошке културе која је насељавала мочварна подручја читав миленијум и што даје људску димензију тој еколошкој катастрофи и где се око четрдесет хиљада од процењених пола милиона Мадана налазило у избегличким камповима у Ирану, а остали су били интерно расељени по Ираку.

Амерички извештај о стању људских права из марта 2003. године је описао режим Садама Хусеина као режим под којим су људска права била на екстремно ниском нивоу са сталним и озбиљним кршењима тих права; да грађани нису имали право да промене режим; да је режим ликвидирао политичке противнике и лидере шиитске верске заједнице, да је режим био одговоран за нестанак, убиство или мучења особа за које се сумњало или су биле повезане са особама за које се сумњало да припадају опозицији, економским кривичним делима, војним дезертерима и низом сличних активности.

Председник САД-а 1999. године Бил Клинтон, написао је у писму Сенату од 03. марта 1999. године, да је ситуација са људским правима у Ираку веома забрињавајућа; да је он већ известио да ирачка војска прогања Шиите на југу земље; да постоје непотврђени извештаји ирачке опозиције да је сто педесет људи ликвидирано у граду Амари и да су три тела обешена на главном градском мосту као упозорење противницима режима; да су додатно 172 особе, од којих су неке у затвору од 1991. године, групно ликвидиране у Граиб и Радванија затворима; да је масовна гробница од најмање двадесет пет тела пронађена у провинцији источно од Багдада. Навео је и да ирачка влада одуговлачи и мути са проналажењем више од шест стотина несталих Кувајђана и држављана других земаља током окупације Кувајта, упркос

Резолуцији Савета безбедности УН-а, као и да Багдад не дозвољава независним агенцијама за заштиту људских права да уђу у Ирак.

Ал Анфал, у преводу значи плен, назив је једне од сура у Курану и тај назив су Ирачани дали серији војних акција које су трајале од 23. фебруара до 06. септембра 1988. године и иако их није могуће разумети без освртања на крај Иранско-ирачког рата, Анфал није био у функцији тог рата. Уместо тога, престанак сукоба у ирачком смислу био је непосредна историјска околност која је дала Багдаду прилику да доведе до врхунца своје дугогодишње напоре да Курде доведе у ред. Те војне кампање довеле су до грубих кршења људских права, тј. довеле су до масовних групних егзекуција и нестанака неколико хиљада цивила, укључујући велик број жена и деце, а понекад и целе популације села; широке употребе хемијског оружја, укључујући сумпорни сенф и сарин, у граду Халабџи и десетинама курдских села; тоталног уништења око две хиљаде села, која су у владиним документима означена као спаљена, уништена, разорена и пречишћена, као и неколико десетина већих градова и административних центара; тоталног уништења цивилних објеката од стране војних инжењера, укључујући све школе, џамије, бунаре, електро-подстанице и друге структуре у циљаним селима; насумична хапшења свих сељака у тзв. забрањеним регијама, упркос чињеници што су ту биле њихове куће и земља, као и самовољна затварања месецима, уз екстремна лишавања, људи без судског налога или било каквог разлога, осим претпостављене симпатије тих људи према курдској опозицији при чему су стотине њих остављене да умру од глади или болести.¹²⁶

Имајући све напред наведено у виду, поставља се питање да ли су хуманитарне кризе у Ираку пружиле довољан основ за интервенције против те земље? Са једне стране могу се чути ставови да јесу, као што је став Џорџа Буша који је више пута истицао да ирачки режим представља претњу јединствене хитности; да је у питању издајнички режим који је водио рат против својих суседа, спонзорисао тероризам и пружао им уточиште; који је

¹²⁶ Genocide in Iraq: The Anfal Campaign Against the Kurds, 07.1993., <http://www.hrw.org/reports/1993/iraqanfal/>, 23.05.2014.

развијао оружје за масовно уништење и користио га против невиних мушкараца, жена и деце. Такође је наводио да је позната природа ирачког диктатора, јер су на његова наређења одрубљиване главе супарника и остављане испред њихових кућа; да су жене биле систематски силоване у сврху застрашивања, те да је Садам Стаљинов ученик који користи убиства као средство терора и контроле сопственог кабинета, војске, па чак и породице.

Непосредно након интервенције против Ирака, скоро да је постала мода ругати се моралним разлозима за ослобођење ирачког народа над којим се дуго иживљавао режим, критичари су инсистирали да само угњетавање није довољан разлог за рат, као и да то сигурно није био Бушов разлог за рат. Присталице су сматрале да то јесте био Бушов прави разлог за рат и да је његова морална и хуманитарна сврха обезбедила необорив разлог да се ратом свргне Садам Хусеин са власти, док је за народ Ирака рат довео до краја три деценије терора и патње, те да су само масовне гробнице откривене на крају рата довољно оправдање за сам рат.¹²⁷

Сматрало се да критичари рата у Ираку нису успели да направе разлику између намере и мотива, да су брзоплето одбацили могућност да је операција коалиције предвођене САД-ом била кандидат за хуманитарну интервенцију, јер уколико се направи та разлика у појмовима, може се уверљиво одбранити став да се интервенција у Ираку темељила на хуманитарним идејама. Наведена коалиција намеравала је да свргне Садама, обавезала се да ће то урадити, урадила је то и што је још важније-обавезала се да ће помоћи Ирачанима у обнови свог опустошеног друштва помоћу либералног устава, људских права, демократије и стварајући услове за економски опоравак.

Са друге стране, стручна јавност питала се да ли постоји добро осмишљена доктрина у САД-у, посебно у вези војних акција и војних упада, која се може представити свету и којом се може објаснити када САД сматра да је војна акција оправдана, а када не? Понекад САД сматра да војна акција

¹²⁷ Kagan Robert and Kristol William, The Right War for the Right Reasons, 23.02.2004., <http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/003/735tahyk.asp?page=1>, 28.03.2015.

није оправдана као нпр. у Судану (рат у Дарфуру) где је режим напао одређену групу становника и када је убијено неколико десетина или чак стотине хиљада цивила или у Руанди. Много је случајева када су САД сматрале да није прикладно мешати се или „градити“ туђу нацију, упркос постојању доказа о великој тиранији, док по питању Ирака, па и Ирана сматрају да јесте прикладно и неопходно умешати се због таквих разлога.

Организација „Хјуман рајтс воч“ навела је у свом годишњем светском извештају (2004.) у делу „Рат у Ираку: није хуманитарна интервенција“, да је приликом разматрања критеријума који би оправдали хуманитарну интервенцију, најважније одредити ниво убистава, тј. да ли су геноцид или упоредива масовна убиства у току или су неизбежна? Иако бруталан, обим убистава режима Садама Хусеина у марту 2003. године није био изузетне нити страшне магнитуде да би могла оправдати хуманитарну интервенцију. Наведена организација нема илузија о злобној нехуманости Садама Хусеина, јер је посветила много времена и труда документујући његова зверства и према њиховим проценама током двадесет пет година владања Бат партије, ирачка влада је убила или је „нестало“ око четвртина милиона Ирачана, ако не и више. Такође, известили су да се не сме занемарити злоупотреба хемијског оружја над иранским војницима, али да је, у сваком случају до марта 2003. године и инвазије САД-а, обим убистава Садамовог режима значајно опао.

Проблем рационалне употребе хуманитарне интервенције у контексту Ирака у марту 2003. године постојао је због чињенице да се у претходних десет година Садам Хусеин опходио исто или на гори начин према својим политичким противницима и кршио људска права, па није јасно у чему је специфичност ситуације у марту 2003. године, тј. како оправдати војни напад на њега у светлу заштите ирачке популације. Због тога је међународна заједница била веома опрезна по том питању.

7.5. Ирачка нафта

Најјачи подстицај за напад на Ирак је жеља за контролом ирачке нафте, јер је познато да Ирак има нафту у вредности од пет хиљада милијарди долара и да су у администрацији радиле индивидуе повезане са нафтном индустријом која би сигурно имала користи од контроле те администрације над Ираком, а није пружен ниједан ваљан разлог за оправдање рата.

Свакако да је рат против Ирака, једним делом, сигурно због нафте, смешно би било то негирати. Међутим, главни разлог због чега се САД фокусира на Садама Хусеина је уско повезан исто са нафтом, а то је да би набавком оружја за масовно уништење, ирачки режим добио полугу коју је дуго тражио, не да би напао САД, већ да би проширио свој утицај над највећим светским изворима нафте-Персијском заливу.¹²⁸

Сједињене Америчке Државе желеле су контролу над ирачком нафтом, контролу цена и нивое производње, јер су знали да ће будући светски нафтни ресурси потицати из тог региона и трајати много година.

ЦИА је проценила да су Кина и Индија растуће економије „гладне“ нафте и да ће узроковати несташицу исте до 2030. године или раније, па је због тога Бушова администрација кренула да осигура америчку глобалну хегемонију и заузме блискосисточну и нафту централне Азије пре лебдеће кризе, те је због тога заузела Ирак и Авганистан.¹²⁹

Прилико разматрања значаја ирачке нафте треба узети у обзир чињеницу да је Комитет Савета безбедности УН-а задужен за ирачке санкције дозволио Ираку у новембру 2000. године да промени плаћања за нафту, тј. да му се за нафту плаћа уместо у доларима у еврима. Ирак је долар сматрао непријатељском валутом и претио је да ће зауставити извоз нафте кроз хуманитарни УН програм, уколико им се не дозволи промена валуте.

¹²⁸ Friedman, L. Thomas, Hold Your Applause, New York Times, 09.04.2003. , <http://www.nytimes.com/2003/04/09/opinion/09FRIE.html>, 13.03.2015.

¹²⁹ Margolis, Eric, Bush's War Is a Financial Disaster, Toronto Sun, 14.03.2004., <http://www.twf.org/News/Y2004/0314-Financial.html>, 02.04.2015.

Економски стручњаци били су подељени око утицаја те промене на вредност долара и америчке интересе, па су неки сматрали да то не може имати неки посебан значај уз образложење да то не би утицало на доларску цену нафте, на амерички баланс плаћања, инфлацију каматне стопе нити резерве новца, као и да чланице ОПЕК-а не би због низа техничких разлога прешле са плаћања у доларима на плаћања у еврима, нити би било утицаја на чињеницу да је долар стабилна међународна резервна валута, као и да САД имају неке користи од тога што њихова валута служи као доминантна међународна резервна валута, али да је добит од тога много мања него што се обично мисли и да она у најбољем случају износи око 0.5% БДП.¹³⁰

Са друге стране, многи су сматрали да је управо промена валуте при плаћању нафте предложена од стране Садама Хусеина, била један од кључних разлога и мотивација за напад на Ирак, јер је напао интегритет долара као резервне валуте при продаји нафте, а и убрзо после напада све трансакције у вези ирачке нафте обављане су у доларима, а евро је напуштен.

Може се сматрати да је рат у Ираку великим делом представљао нафтни валутни рат, јер су САД желеле да спрече даље кретање чланица ОПЕК-а ка еврџу као валутном стандарду за нафтне трансакције, а да би се то постигло било је неопходно преузети геостратешку контролу Ирака заједно са његовим другим највећим потврђеним резервама нафте у свету.

Све до новембра 2000. године, ниједна земља ОПЕК-а није се усуђивала да прекрши правило владавине долара, мада је било и мало разлога за то све док је долар најјача валута. Мало пажње придавано је том потезу који је пркосио долару у корист евра, јер сам по себи није био много значајан. Међутим, оно што је било значајно је ширење те појаве, посебно што је долар тада слабио, па је то могло да изазове панику продаје долара страних централних банака и чланица ОПЕК-а, а неколико месеци пре напада на Ирак било је показатеља да се креће у том правцу из Русије, Ирана, Индонезије и Венецуеле. Сви индикатори упућују на посматрање напада на Ирак као

¹³⁰ Looney, E. Robert, From Petrodollars to Petroeuros: Are the Dollar's Days as an International Reserve Currency Drawing to an End?, Strategic Insights, 03.11.2003., <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a524601.pdf>, 23.04.2015.

најлакши начин и упозорење ОПЕК-у и другима да не кокетирају са напуштањем система петро-долара у корист неког базираног на евра. У нападу на Ирак није се радило о обичном хемијском или чак нуклеарном оружју за масовно уништење, већ је за САД „оружје за масовно уништење“ била претња да ће други пратити Ирак и пребацити се са долара на евро и на тај начин масовно уништити економску превласт САД-а у свету.¹³¹

Интересантно је да је амерички државни секретар за одбрану, имајући у виду једанаест нафтних бушотина које су биле запаљене и гореле у Ираку, већ првог дана рата закључио да је ирачки режим запалио неколико нафтних бушотина на југу земље и да је самим тим било непотребно рећи да то представља злочин режима који уништава богатство ирачког народа.¹³² Можемо се сложити да је ирачка нафта била богатство ирачког народа, али она је требала да припадне америчким и британским компанијама које су очекивале да њихови будући поседи не буду оштећени и због тога амерички државни секретар сматра да је злочин палити исте, док истовремено не сматра да је злочин бомбардовање ирачке инфраструктуре, уништавање цивилне и државне имовине тог истог ирачког народа.

Можемо рећи да се историја америчке спољне политике и војне стратегије у последње три деценије заснивала на постизању контроле над нафтним ресурсима, посебно у Персијском заливу и то на основу Картерове доктрине, која је несметан приступ Персијском заливу прогласила стратешким циљем САД-а. До настанка Картерове доктрине дошло је након „нафтног шока“ – учетворостручења цене нафте, потресања америчког и светског капитализма, а који је био последица нафтног ембарга водећих арапских произвођача нафте као одговор на арапско-израелски рат 1973. године и другог нафтног шока након револуције у Ирану 1979. године.

¹³¹ Engdahl, William F., A New American Century? Iraq and the Hidden Euro-dollar Wars, 06.2003., <http://www.globalresearch.ca/articles/ENG401A.html>, 31.03.2015.

¹³² Brinkley, Joel, As Some Wells Burn, Iraq is Warned Not to Ruin Oil Riches, International Herald Tribune, 21.03.2003.

7.6. Ширење демократије

У говору одржаном на Војном колеџу 24. маја 2004. године, амерички председник Џорџ Буш истакао је да постоји пет корака у америчком плану помоћи Ираку у достизању демократије и слободе, као и да ће бити предата власт сувереној ирачкој влади, пружена помоћ у установљавању сигурности, настављена изградња ирачке инфраструктуре, осигурана већа међународна подршка и окренутост ка националним изборима који ће изнедрити нове лидере изабране од народа Ирака. Најавио је да ће први од наведених пет корака бити споведен у јуну 2004. године и да ће тада коалиција предати сву власт влади ирачких грађана који ће припремити све што је потребно за националне изборе. Тада ће се завршити окупација и Ирачани ће управљати својим пословима. Други корак у плану за ирачку демократију је помоћ у успостављању стабилности и сигурности која је потребна за демократију. Трећи корак представља наставак реизградње националне инфраструктуре, тако да слободни Ирак може брзо да стекне економску стабилност и бољи квалитет живота. Четврти корак америчког плана био је ангажовање додатне међународне подршке за ирачку транзицију и обнову кроз систем Уједињених нација, као што је то радила приликом супротстављања Садаму Хусеину и обећања озбиљних последица због његових акција. Пети и најважнији корак био је одржавање слободних, националних избора, а у том моменту представници УН-а су већ били на терену и помагали у оснивању независне изборне комисије која би надгледала уредност и тачност избора. Приликом тих избора, ирачки народ би први пут у својој историји слободно изабрао право представничко тело које би представљало законодавно тело, изабрало привремену владу и израдило нацрт устава који би био представљен ирачком народу на референдуму. Након усвајања устава, Ирачани ће изабрати сталну власт.

Ирачани су заинтригирани демократијом, али и забринуте да ли је она компатибилна са њиховом културом. Они се противе окупацији и жељни су да преузму власт у своје руке, мада су по питању изгледа демократије нервознији

они у мањини, него они који представљају већину. Само су два од пет испитаних Ирачана (39%) рекла да демократија може да успе у Ираку, док је већина (51%) рекла да је демократија западњачки начин и да неће успети у њиховој земљи. Шиити, који су највише пропали под Садамовим режимом и који чине већину становништва у Ираку су једнако подељени у ставовима о демократији (45%-46%), док је мишљење Сунита далеко мање повољно. Упитани каква врста власти би највише одговара Ираку, половина од свих испитаника (49%) навела је да им је приоритет демократија са изабраним представницима вођена Шеријатским правом, 28% би радије исламску државу предвођену верским вођама базирану на Шеријату, а 23% би секуларну демократију са изабраним званичницима.¹³³

Мишљење америчке администрације у време инвазије било је да ће план за увођење демократије у Ираку сигурно успети и да вреди труда, јер ће се проширити у региону, иако су неки скептици демократије тврдили да су исламски обичаји негостољубиви према изабраним владама. Међутим, слични ставови постојали су и раније у историји у другим културама, на пример након јапанске предаје 1945. године, јапански стручњаци тврдили су да демократија, у том бившем царству, неће никада „прорадити“, да у послератовској Немачкој демократија може у најбољем случају узети маха 1957.године, а пре осамдесет година у лондонским новинама могло се прочитати да је народ Индије неписмен и да није заинтересован за политику, а ипак 1970-их када је демократија била угрожена, народ Индије показао је своју приврженост слободи у референдуму којим су сачували тај свој облик власти.

Ирачка историја не пружа идеалне темеље за демократију, јер је прожета раздорима, хаосом, ратовима и догађајима који су близу геноцида, али чињеница да Ирак никада није био демократско друштво не чини га заувек проклетим у том смислу. Многе земље које су имале мало или уопште нису имале демократску традицију, у последњих двадесет година су

¹³³ Zogby, John, Still Waiting for the Euphoria, Los Angeles Times, 27.10.2003. <http://articles.latimes.com/2003/oct/27/opinion/oe-zogby27>, 11.05.2015.

демократију функционално развиле, иако су им почеци понекад били климави. То се догодило и у земљама за које се тврдило да никада неће постати демократске као што су земље источне Азије чија су друштва базирана на аутократијама, али су примери Јапана, Јужне Кореје и Тајвана већ доказали да су то тзв. новинарске патке. Критика да Ирак не може да постане демократско друштво противречна је чињеници да је у северном делу Ирака где живе Курди, демократија већ забележила одређене успехе тј. да су упркос унутрашњим сукобима, економској дислокацији и другим проблемима Курди успоставили разумно стабилну форму поделе моћи. Такође, Ирак има неколико предности које могу допринети успешној изградњи демократије. Пре Заливског рата 1991. године, Ирак је имао најобразованију, секуларну и најнапреднију популацију од свих арапских држава и упркос економском девастирању ирачке средње класе у протеклом периоду, она и даље постоји као социјална и културна сила.¹³⁴

Супротан став и аргументи постоје у извештају независне америчке агенције (ГАО) која врши послове ревизије, процене и истраживања за амерички Конгрес од 15. маја 2003. године, под називом „Обнова Ирака“ у којем је наведено да је администрација повезала промену режима у Ираку са приликом да промовише демократију и да створи модел за ширење демократских вредности по Блиском истоку, али да ће ирачки основни услови, укључујући недостатак демократске традиције и оштре етничке, религиозне и регионалне разлике, највероватније представљати значајне изазове у покушају демократизације; да индикатори Светске банке који мере широке димензије власти у појединачним земљама показују да постоје изазови у трансформацији Ирака. Ирак је ниже рангиран од свих других земаља у свету на основу три кључна мерила доброг управљања земљом, чак је ниже рангиран и од просечног ранга земаља Блиског истока. Услови који у Ираку стварају бројне значајне и јединствене изазове за развој демократијесу тешкоће око стварања заједничког националног идентитета као темеља за демократизацију друштва,

¹³⁴ Byman L. Daniel and Pollack M., Kenneth, Iraq's Coming Democracy, Blueprint Magazine, 15.04.2003.

јер Ирак карактеришу значајне религиозне, регионалне и етничке поделе, а додатну дилему представља питање како нову власт ослободити утицаја функционера Бат партије, који су дубоко уграђени у постојећу бирократију; затим недостатак владавине права, вишепартијског политичког система, поделе власти и демократске традиције, а непостоји поверење према особама које су из Ирака у егзилу, па се ново вођство мора градити потпуно изнова и постоји дилема да ће демократски развој у Ираку и Блиском истоку резултирати оснаживањем исламистичких група које имају широку популарност и непријатељски став према интересима САД-а.

Многи Американци имали су утисак да њихова држава исцрпљује своје војне снаге, дипломатску моћ и буџет да би гањала нереалне циљеве у Ираку, због тога што је за демократију заинтересовано неколико Ирачана, имајући у виду општеприхваћену склоност Шиита да прате верске вође, одбијање Сунита да прихвате принцип владања већине и предност коју Курди дају племену и клановима у односу на изабрану власт.¹³⁵

Стручна јавност није имала поверења у успех наметања демократије на амерички начин у Ираку и региону Блиског истока.

Ипак, амерички председник Буш више пута је истицао да ирачки напредак ка самоодређивању и демократији пружа наду другим потлаченим народима у региону и целом свету, да тирани страхују од уздизање демократије, а терористи настоје да је подрију, као и да људи из Ирана и целог региона Блиског истока који жуде за слободом и могућности избора посматрају тај процес и моле се за његов успех у Ираку.

Уколико би Ирак са својом величином, капацитетима и ресурсима, успео да крене путем демократије, тај утицај на регион и свет би могао да буде драматичан. Ирак би могао да постане убедљив модел-доказ да умерена муслиманска држава може победити у бици против екстремизма који је захватио данашњи муслимански свет. Транзиција ка демократији захтева

¹³⁵ Luttwak N. Edward, Time to Quit Iraq (Sort Of), New York Times, 18.08.2004., <http://www.nytimes.com/2004/08/18/opinion/time-to-quit-iraq-sort-of.html>, 12.04.2015.

време и није увек лак пут, у централној и источној Европи процес је исто дуго трајао, али успева.¹³⁶

Западни свет, земље слободног света су много уложиле у однос према Ираку, уколико би била достигнута демократска будућност у Ираку то би била фантастична демонстрација регону Блиског истока и целом свету да демократија није затворен појам само за земље које су историјски уживале у њој. Оснивач и директор Ибн Калдун центра за развојне студије Сад Един Ибрахим је у интервјуу за Логос журнал у марту 2005.године, изјавио да је свргавање са власти Садама Хусеина дефинитивно помогло демократским снагама на Блиском истоку да створе осећај да је историја на њиховој страни, а да Бушова улога у томе може сликовито да се упореди са улогом бабице, тј. да је он бабица за демократију у смислу да је трудном региону, у којем су се хиљаде људи борили уназад четрдесет година за демократију и који је жудео за демократијом, помогао да је коначно добије, мада путем царског реза.

Поборницима другачијег мишљења није било јасно какви су то стварни планови Бушове администрације у Ираку кад не могу бити завршени у року од годину дана и шта је тачно представљала мисија? Евидентно је да не успева баш најбоље присиљавање Ирака на западњачку демократију и представљање тога као модел за друге у региону. Може се тврдити да је Ирак под Бушовом администрацијом најгора реклама за демократију у светској историји.¹³⁷

Бушова администрација уложила је труд у ковању регионалне и међународне сарадње усмерене ка демократији и борби против тероризма и обе су имале значајне заслуге и потенцијално шири одјек, тј. режими у региону су се бојали тероризма, а народ је желео више демократије. Нажалост, оба пројекта су неповратно компровитована у очима Арапа, јер су САД изабрале окупиране арапске земље за тестирање. Каква год да је логика у покушавању сејања демократије у Палестини и Ираку, начин на који је САД то урадио дубоко је подрио њене шире ефекте. Све док се демократска

¹³⁶ Rumsfeld H., Donald, Core Principles for a Free Iraq, Wall Street Journal, 27.05.2003., <http://www.wsj.com/articles/SB105399179076190200>, 13.05.2015.

¹³⁷ Cole, I.R. Juan, Kerry and Bush on Iraq War, 12.08.2004. , <http://www.juancole.com/2004/08/kerry-and-bush-on-iraq-war-bush-asked.html>, 14.05.2015.

кампанџа Вашингтона буде изводила уз присвојење и окупацију, имаће мало одјека у региону.

Већина САД неће оцењивати према начину на који је кренула у рат, како се борила у рату, већ по томе шта ће се догодити након рата и како ће се односити према Ираку. Амерички председник Буш није показао вођство у овој теми, до сада се само освртао на то да свет воли демократизацију, која је у региону Блиског истока постала реч од четири слова-синоним за империјализам, преузимање контроле над нафтом, ширење из Ирака у друге земље и за диктирање политичке будућности региона.¹³⁸

Поверљиви државни извештаји САД-а, изражавали су сумњу да ће успостављање новог режима у Ираку неговати ширење демократије на Блиском истоку, тврдњу коју је изрекао Буш приликом покушаја изградње подршке за рат. У извештају је изложено да постоје значајне поделе у самој Бушовој администрацији око тзв. теорије домино ефекта, једног од аргумента који је подупирао инвазију на Ирак; да ће бити тешко достићи либералну демократију, као и да остварива идеја трансформисања Блиског истока и фундаменталног мењања његове путање.

С обзиром на историјску улогу САД на Блиском истоку која представља крвави биланс злочина против народа тог дела света; да су сви њени савезници у том делу света (нпр. Саудијска Арабија, Кувајт, Јордан) у регистрима САД-а обележени као масовни кршиоци људских права, а да Израел над палестинским народом примењује методе које су нацисти управо на Јеврејима у Пољској, тј. окупиране територије-гетои и гола сила, као и да је ЦИА подржавала диктатора Ирана-Шахов режим. Сам режим Садама Хусеина је настао на основу њихове подршке, па како онда да се поверује да америчко ширење демократије у Ираку неће донети народу Ирака и региону још већу диктатуру и беду. Све то само потврђује став да је демократија неспојива са мобилизацијом у империјалне сврхе.¹³⁹

¹³⁸ Cordesman H., Anthony, Wilson C. Joseph, Takeyh Ray and Kemp Geoffrey, War with Iraq: A Cost –Benefit Analysis, Middle East Policy Council's, Volume 9, Issue 4, pages 1–24, December 2002.

¹³⁹ Бжежински,Збигњев, Велика шаховска табла, Романов, 2001, стр.128

7.7. Кршење резолуција УН

Кршење резолуција Савета безбедности је, према Бушевој администрацији, било довољно оправдање за инвазију на Ирак. Сам Буш је како пре тако и после инвазије, истицао да се не може порећи да је Садам Хусеин јасно прекршио Резолуцију Савета безбедности УН-а бр.1441 од 08. новембра 2002. године, да се не може порећи ни да је био преварант и да је представљао опасност, као и да је Савет безбедности био у праву када је захтевао његово разоружање и САД кад су спровеле тај захтев. Постојали су временски рокови и границе, а проблем се састојао у томе што их Ирак није поштовао и изигравао је Уједињене нације тако што није поштовао једноставне инструкције из Резолуције бр.1441 и претходних резолуција.

Одлучности Бушеве администрације да уђе у Ирак и уклони режим Садама Хусеина са власти претходило је дванаест година кршења резолуција Савета безбедности УН-а од стране Ирака. Пре него што је таква одлука донета од стране САД-а и њених савезника, Садам Хусеин учинио је све што је могуће да би избегао понашање у складу са вољом међународне заједнице, па је од 1991. године и преко двадесет захтева Савета безбедности Ирак испунио само три. Тако да су чланице коалиције само реаговале на напад на саму ефикасност система безбедности Уједињених нација и желеле су обештећење за стално понављано кршење резолуција Савета безбедности. Таква кршења могла су нанети ненадокнадиву штету минимуму захтева светског поретка одређеног чланом 2 (4) и Главе 7 Повеље УН-а, миру и безбедности у региону, као и добробити ирачког народа.¹⁴⁰

Они који су подржавали интервенцију наводили су да су резолуције Савета безбедности биле флагрантно (и до инвазије некажњено) кршене од стране ирачког режима, а да САД и њене савезнице биле спремне да воде оправдан рат због тога годинама уназад. Пратећи ту линију резонувања, сматрали су да се долази до искреног оправдања за коришћење војне силе

¹⁴⁰ Terry, P. James, A Legal Appraisal of Millitary Action in Iraq, Naval War College Review, 01.07.2004., <https://www.usnwc.edu/getattachment/ff703b43-614d-42b4-a7ca-363809536895/Legal-Appraisal-of-Military-Action-in-Iraq,-A---T.aspx>, 20.05.2015.

против ирачког режима, а које је и у складу са међународним правом. Према том схватању, намерно кршење примирја из 1991. године од стране Ирачана у принципу поново је покренуло Заливски рат и такође оправдало наставак војних акција против режима. Могло би се разматрати да ли је то била разборита одлука, али по питању оправданости нема двоумљења да је инвазија била оправдана и у складу са традиционалним резонавањем о праведном рату.¹⁴¹

Сматрали су да правно утемељење и овлашћење за употребу силе постоји у комбинованим ефектима Резолуција Савета безбедности бр. 678, 687 и 1441, јер су све оне усвојене у складу са Главом 7 Повеље УН-а која дозвољава употребу силе у циљу обнављања међународног мира и безбедности; да материјална повреда Резолуције бр.687 (1991) оживљава овлашћење за употребу силе из Резолуције бр.678 (1990); да је Резолуцијом бр.1441 (2002) утврђено да је Ирак учинио и чини материјалне повреде Резолуције 687, јер није у потпуности поштовао своје обавезе разоружања утврђене том Резолуцијом; да је Савет безбедности у Резолуцији 1441 пружио Ираку финалну шансу да изврши своју обавезу разоружања и упозорио Ирак да ће се суочити са озбиљним последицама уколико то не учини; да је Савет безбедности истом Резолуцијом одлучио да ће непридржавање и несарадња у вези имплементације те Резолуције, представљати даље материјалне повреде, као и да је јасно да је Ирак наставио са непоштовањем Резолуције 1441 и тиме учинио нову материјалну повреду акта и поново успоставио овлашћења за примену силе из Резолуције 678.¹⁴²

Са друге стране, противници интервенције тврдили су да свима мора бити јасно да Повеља Уједињених нација забрањује свим чланицама, укључујући и САД да једнострано спроводе Резолуције УН-а, што је САД-у било познато јер учествују у раду УН-а, помогле су у њеном оснивању и постављању међународног правног оквира који УН представљају. САД не

¹⁴¹ Johnson Turner, James, Using Military Force against the Saddam Hussein Regime: The Moral Issues, Foreign Policy Research Institute website, 04.12.2002., <http://www.fpri.org/enotes/americanwar.20021204.johnson.militaryagainsthuseeinmoralissues.html>.

¹⁴² Goldsmith, Peter, Legal Basic for Use of Force Against Iraq, The Guardian, 07.03.2003., <http://www.theguardian.com/politics/2005/apr/28/election2005.uk>, 16.05.2015.

могу да делују једнострано, тј. не могу самостално да одлучују да ли једна чланица УН-а крши резолуције и да спроводе правду. Председник Буш тврдио је да је америчка војна акција оправдана због материјалних повреда Резолуције 1441 које је вршио ирачки режим, међутим ни тада америчка војска није овлашћена да спроводи одлуке Уједињених нација. Она постоји ради одбране САД-а, њеног територијалног интегритета и суверенитета, становништва и слободе, па је према томе за примену војне силе САД-а ирелевантно да ли је прекршена Резолуција бр.1441.¹⁴³

У извештају групе аутора од 02. октобра 2002. године по називом „Повеља Уједињених нација и употреба силе против Ирака“ доступног на интернет страници организације Правна фондација западних земаља (WSLF) написано је да узалудно свако позивање и покушавање оправдања употребе силе у Ираку тврдњом да та држава чини материјалне повреде обавеза о прекиду ватре из примирја Заливског рата првенствено због тога што је Заливски рат био акција одобрена од стране Савета безбедности, није представљао конфликт између две државе и у складу са међународним правом је да једино Савет безбедности одлучује постојању кршења резолуција, као и да ли те материјалне повреде захтевају употребу силе. Према Повељи УН-а постоје две ситуације у којима је дозвољена употреба силе: у случају колективне или индивидуалне самоодбране против актуелног или непосредног оружаног напада и када Савет безбедности нареди или одобри употребу силе ради одржања или успостављања међународног мира и безбедности. С обзиром на то да ниједна од тих ситуација није постојала, употреба силе од стране САД-а према Ираку је незаконита.

У члановима 41. и 42. Повеље УН-а чланице су се сложиле да ниједна од њих нема право да применом силе спроводи резолуције, осим уколико Савет безбедности не утврди да је дошло до материјалне повреде, одлучи да су истрпљена сва мирољубива средства примене и посебно дозволи употребу војне силе. Правно, сукоб који се односи на приступ УН инспектора у Ираку и

¹⁴³ Pena, Charles, Iraq: The Wrong War, Cato Institute website, 15.12.2003. <http://www.cato.org/publications/policy-analysis/iraq-wrong-war>, 17.03.2014.

могућа набавка оружја за масовно уништење увек је био сукоб Уједињених нација и Ирака, а не Сједињених Америчких Држава и Ирака. САД нису имале законит правни основ да унилатерално реагују у тој расправи. Резолуцијом 687 Савет безбедности УН-а захтевао је разоружање Ирака и врло је детаљна резолуција, али ни она не садржи механизме употребе силе за случај њеног кршења.

Кофи Анан, Генерални секретар УН-а у време инвазије је, у интервјуу за Би-Би-Си 16. септембра 2004. године, изјавио да је један од оних који сматрају да је требала бити донета још једна резолуција о стању у Ираку, јер је Савет безбедности у Резолуцији 1441 навео да ће бити одређених последица уколико Ирак не буде поштовао ту Резолуцију, па је на Савету безбедности било да одреди које би то биле последице; да није постојао легални правни основ за рат, јер није био у складу са Повељом УН-а и да је стога био незаконит, илегалан рат.

У деловима самог текста Резолуције 1441 Савета безбедности наведено је: „препознајући претњу коју представља ирачка неусклађеност са резолуцијама тог Савета и повећања броја оружја за масовно уништење и ракета дугог домета за међународни мир и безбедност, подсећајући на то да Резолуција 678 (1990) овлашћује државе чланице на употребу свих неопходних средстава ради подржавања и имплементације резолуција 660 (1990) и свих резолуција након наведене и ради успостављања међународног мира и безбедности у региону...Осуђујући и неуспех владе Ирака у поштовању својих обавеза у складу са резолуцијама 687 (1991) које се односе на тероризам, 688 (1991) да прекину репресију свог цивилног становништва и да обезбеде приступ међународним хуманитарним организацијама свима којима је таква помоћ потребна и 686 (1991), 687 (1991) и 1284 (1999) да врате и помогну у рачунању Кувајћана и особа других националности које су неправедно задржане у Ираку и да врате кувајтску имовину неправедно заузету од стране Ирака...Делујући у складу са Главом 7 Повеље Уједињених нација, 1. Одлучују да је Ирак чинио и да даље чини материјалне повреде својих обавеза из релевантних резолуција, укључујући Резолуцију 687 (1991),

а посебно кроз неуспех у сарадњи са инспекторима УН-а и ИАЕА (Међународна агенција за атомску енергију) и неизвршење радњи захтеваних члановима 8 до 13 Резолуције 687 (1991)...“

Наведена Резолуција 1441 првобитно је била хваљена као одраз новопостигнутог духа јединства и одлучности свих петнаест чланица Савета безбедности (с обзиром на то да је једногласно усвојена 15:0), али убрзо су испливале дубоке разлике по питању да ли текст резолуције овлашћује државе чланице УН-а да користе силу ради подршке њеним одредбама. Пажљивим читањем Резолуције 1441 откривају се основе за аргументе и у прилог и против постојања овлашћења од стране Савета безбедности за употребу силе против Ирака у 2003. години и све то у документу који је настао након осам недеља преговора међу владама од којих су се неке трудиле да обезбеде, а неке да ускрате такво овлашћење. Неуспех јасног дефинисања и опредељења за постојање или непостојање овлашћења Савета безбедности за употребу силе према Ираку, сугеришу на то да су нејасноће биле намерне и да је у то време свесно била прихваћена могућност дубоког неслагања око правног значења документа.¹⁴⁴

Према схватањима многих, језик Резолуције 1441 оставља нејасну позицију и изјаве о усвајању резолуције сугеришу да су у Савету безбедности постојали различити погледи на правне ефекте резолуције, јер се сваки поглед може аргументовати.

Сматра се да би осам од десет међународних правника рекло да је употреба силе од стране САД-а према Ираку кршење међународног права, док САД сматрају да су имале овлашћење за употребу силе базирано на низу резолуција све од резолуције из 1991. године о прекиду ватре у Заливском рату, као и да су САД у Резолуцији 1441 резервисале себи право да реагују без још једне резолуције Савета безбедности, док су друге чланице инсистирале да се о питању употребе силе мора поново гласати. САД су сматрале да је

¹⁴⁴ Byers, Michael, Agreeing to Disagree: Security Council Resolution 1441 and International Ambiguity, *Global Governance*, 04.-06.2004. Vol. 10, No. 2, pp. 165-186, http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5573&context=faculty_scholarship, 31.03.2014.

право довољно неразвијено у тој области да би се могли сви разумно сложити да се не слажу, али ипак је било јасно да већина других земаља не види унилатерални (Америком предвођени напад) као напад експлицитно овлашћен од стране Савета безбедности.

САД су биле чврсто при ставу да примена силе против Ирака под датим околностима има јасно упориште у међународном праву, јер су материјалне повреде међународних аката потпуно јасне, а да ништа из Резолуције 1441 не захтева даље резолуције или неку другу форму одобрења од стране Савета безбедности којим ће се дати овлашћење за примену силе. „Материјална повреда“ услова прекида ватре представља предуслов за употребу силе против Ирака, а није било сумње да је Ирак прекршио своје обавезе што је Савет безбедности потврдио Резолуцијом 1441. Рат против Ирака никада није био илегалан и то је позиција на којој су САД и чланице њене коалиције изложиле своје доказе.¹⁴⁵

Бушовој администрацији наредна резолуција није била потребна, јер би према њиховом схватању, сваки пристojан међународни правник могао тврдити да је резолуција 1441 била значајно дипломатско достигнуће које је заједно са петнаест претходних резолуција уназад до 687 из 1991. године, конституисало довољно основа за употребу силе. Поврх свега, Клинтонова администрација неколико пута користила је силу без резолуција, па су чак и то износили као чињеницу у прилог унилатералне употребе силе.

САД није деловала апсолутно самостално, већ мултилатерално кроз „коалицију вољних“ и сматрали су да је све то било предвиђено Резолуцијом 1441 Савета безбедности у којој су свих петнаест чланица, укључујући Русију, Француску, Немачку и Сирију, сложено рекле Ираку шта треба да уради према врло јасним критеријумима и упозориле су Ирак да ће уследити озбиљне последице уколико се не поступи према задатим критеријумима. САД су

¹⁴⁵ Kirkpatrick, J. Jeane, Legitimate War: The Case of Iraq, American Enterprise Institute, 13.06.2003.

сматрале да је општепознато да „озбиљне последице“ значе могућу употребу силе, а не додатне месеце за вршење инспекције.¹⁴⁶

Правници Савета безбедности нису користили у Резолуцији 1441 уобичајену изреку „сва неопходна средства“ да упозоре на опасност од војне акције и због тога је тумачење неким остало нејасно. Међутим, наведена резолуција је јасно припретила Садаму Хусеину са тешким кажњавањем од стране одговорних сила уколико не дозволи у Ираку неограничену инспекцију својих војних објеката. У супротном ће се поновити 1991. година када је упао у Кувајт и прогласио га својом деветнаестом провинцијом, тако да је поново ризиковао основан директан напад Запада на ирачку територију.¹⁴⁷

Са друге стране, мишљења су се базирала на чињеници да Резолуција Савета безбедности 1441 не даје овлашћење за употребу силе и да би сваки напад на Ирак стога био незаконит. Наведена резолуција заиста налази да је Ирак прекршио своје обавезе разоружања предвиђене ранијим резолуцијама и дала је последњу шансу Ираку да поштује своје обавезе и да установи оптерећујући строго временски одређени програм обелодањивања података и инспекција УН-а, али да резолуција није дала овлашћење за употребу силе. Сам термин „озбиљне последице“ није термин Уједињених нација који се користи за принудне акције, већ је то „све неопходне мере“, а чланице Савета безбедности су приликом објашњавања свог гласања за усвајање резолуције биле обазриве у томе да наведеној резолуцији не обезбеде таква овлашћења.¹⁴⁸

Према схватању већине стручњака за међународно право инвазија на Ирак била је незаконита и супротна међународном праву. САД су оправдавале рат кроз уско тумачење резолуција Савета безбедности које су много боље дефинисане од тврдњи „на стакленим ногама“ као што су превентивна самоодбрана и правног аргумента базираног на „оживљеној сили“ из Резолуције 678 и „озбиљних последица“ из Резолуције 1441, које ни на кога не

¹⁴⁶ Haass, N. Richard, *War of Necessity, War of Choice: A Memoir of Two Iraq Wars*, Simon & Schuster, New York, 2009. p.233.

¹⁴⁷ Keegan, John, *The Iraq War*, Random House, 2010, p. 113

¹⁴⁸ Hapgood, Matthew, *The Legal Case for War with Iraq*, *The Guardian*, 13.03.2003., <http://www.theguardian.com/world/2003/mar/13/qanda.politics>, 02.12.2014.

остављају убедљив утисак. Због самог избора речи у Резолуцији 1441 да ће се Ирак у случају непоштовања обавеза у вези разоружања суочити са „озбиљним последицама“, говори у прилог томе да Савет безбедности није хтео да овласти државе чланице на употребу силе, за разлику од термина који дозвољава интервенције „сва неопходна средства“ и који је коришћен у резолуцијама које су се односиле на ситуације у Руанди, Босни, Сомалији и Хаитију. У Резолуцији 1441 која се односила на Ирак то је намерно урађено, тј. намерно је избегнут термин којим се овлашћује употреба силе, очигледно надајући се да ће када дође време за то бити постигнут јаснији политички консензус за њену примену.¹⁴⁹

У том смислу донета је и Резолуција 28 америчког Сената од 29. јануара 2003. године, у којој је закључено да Резолуција Савета безбедности УН-а бр.1441 (2002) не даје овлашћење за употребу силе, већ уместо тога налаже да се одмах сазове Савет безбедности када је потребно размотрити било који неуспех Ирака у погледу поштовања резолуције.

Такође, Арапска лига је у својој Резолуцији бр. 243 усвојеној 01. марта 2003. године, истакла да задовољна гаранцијама датим од стране Арапске Републике Сирије, арапске чланице Савета безбедности, које се тичу Резолуције 1441, чињенице да наведена резолуција не представља изговор за вођење рата у Ираку и чињенице да резолуција не обезбеђује аутоматско прибегавање војној акцији, арапска позиција представља пружање подршке међународном легитимитету презентованом кроз Савет безбедности и његовој мисији истраживања оружја за масовно уништење у Ираку.

7.8. Преемптивни и превентивни напад

Након терористичких напада 11. септембра 2001. године развијена је идеја превентивног рата у посебном облику преемптивне самоодбране (мада је на енглеском језику реч „preemptive“ синоним речи „preventive“), по којој се

¹⁴⁹ Koh Hongju Harold, Foreword: On American Exceptionalism, 55 Stanford Law Review, 1479, (2002-2003), http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2737&context=fss_papers, 13.07.2014.

може напасти противник који не само да није извршио напад, већ који не представља ни непосредни претњу. На тој идеји заснована је национална стратегија безбедности САД-а из 2002. године и требало је да она послужи као оправдање за војну интервенцију против Ирака. Ништа ван концепта превентивног рата у класичном смислу не би смело бити прихваћено, јер би се у том случају, због растегљивости појма „превенције“ свака интервенција могла правдати према сопственом нахођењу. Воља администрације САД-а да употреби силу да би се суочила са надлазећим претњама пре него што се оне заиста уобличи води ка неограниченој самовољи.

Према америчким стручњацима, преемптивна самоодбрана представља предузимање војне акције против мете када постоје непобитни докази да ће та мета покренути војни напад, док превентивни напад представља предузимање војне акције против мете када се верује да ће та мета напасти, иако не непосредно, али неизбежно и да свако одлагање напада на њу представља само већи ризик.

Преемптивни напади су базирани на веровању да је противник спреман да нападне и да је напасти први много боље него дозволити непријатељу да то учини. Он може изгледати примамљиво, јер може означавати разлику између победе и пораза или зато што ће будући конфликт бити мање штетан него што би био уколико би непријатељ први напао. Преемптивни напади су веома ретки, иако је њихова могућност била централна брига нуклеарних стратега током Хладног рата, а типичан пример је израелски напад на Египат којим је почео Шестодневни рат 1967. године. Превентивни напади су средство против мање непосредне претње и они нису толико мотивисани идејом да се нападне први, већ жељом да је боље борити се пре, него касније и то обично због бојазни да равнотежа војних способности не пређе у корист непријатеља, због диференцијалне стопе раста или наоружања или изгледима да ће противник развити снажну нову офанзиву или одбрамбену способност. Класичан пример превентивног напада је израелски напад на Осирак нуклеарни реактор у Ираку 1981. године, као и сама операција „Ирачка слобода“, тј. амерички напад на Ирак 2003. године. Преемптивни и превентивни напади имају, поред

наведених још једну важну разлику, а то је да међународно право праве преемптивне нападе сматра прихватљивом употребом силе-самоодбраном, док превентивни напади то нису. У сваком случају, оба покреће слична логика и пошто је чести корисно расправљати истовремено о оба термина, аутори користе термин претходни напад да би обухватили ширу категорију која укључује оба типа стратегије. Претходни напад може да се посматра као континуум у распону од чисто преемптивне до чисто превентивне акције, све су то нападачке стратегије извођене из одбрамбених разлога, базираних на веровању да би у супротном напад непријатеља био или могао бити неизбежан и да је боље борити се према сопственим условима. Преемптивни и превентивни напади се разликују од „оперативног преемптивног напада“ који представља војну акцију у току постојећег сукоба којим се намерава смањити способност непријатеља или постићи други ефекти делујући пре него што непријатељ предузме нежељене акције, као што су нпр. размештање својих снага. Претходни напади често обухватају оперативне преемптивне нападе, али не морају, док се оперативни преемптивни напади могу појавити у свакој врсти сукоба.¹⁵⁰

Иако се често користе као синоними, превентивни рат и преемптивни напад различити су стратегијски концепти. Преемптивни напад базира се на концепту да је рат неизбежан и да је боље борити се одмах док су губици мањи, а одлука да се почне рат намерна је и свесна. Чини се да превентивни начин размишљања доминира у плановима о Ираку Бушове администрације: боље сада уништити режим Садама Хусеина, него се касније борити са режимом наоружаним нуклеарним или другим оружјем за масовно уништење. Међутим, размишљање о превентивном рату може да се претвори у пророчанство, јер третирајући рат као неминовност може да помогне у стварању његове неизбежности, а може и да доведе до непотребних сукоба, јер су само неке ствари неизбежне, на пример Садам Хусеин је могао умрети природном смрћу и на тај начин омогућити другачије обликовање ирачке

¹⁵⁰ Mueller P. Karl, Castillo J. Jasen, Morgan E. Forrest, Pegahi Negeen, Rosen Brian, Striking First: Preemptive and Preventive Attack in U.S. National Security Policy, 2006, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG403.pdf, 13.01.2015.

политике. Са друге стране, преемптивни напад представља само брзу реакцију која наступа одмах по детектовању доказа да ће противник напасти, изврши се удар на њега и нападне се први да би се отупео његов предстојећи напад.¹⁵¹

Разлика између преемптивног и превентивног рата није само семантичка, ту је у питању погодити време напада што има импликације на саму оправданост чињења. Према традиционалном схватању, преемптивни напад конституише „рат из нужде“ заснован на веродостојним доказима о постојању непосредног напада, против којег је према међународном праву акција оправдана, а што је предвиђено у одредби о самоодбрани, тј. члану 51. Повеље УН-а. Бушова администрација проширила је дефиницију да би укључила акције које много више личе на превентивни рат. Превентивни ратови су у суштини „ратови по избору“ који углавном пре потичу од односа снага, него преседана међународног права, конвенција и обичаја. Приликом избора да ли кренути у превентивни рат, креатори политике пројектују да ли је боље водити рат одмах, чак и ако је исти без разлога, против противника у успону, него касније када постане неизбежан и када однос снага пређе у корист противника. Предлог добија на јачини уколико се непријатељска држава наоружава са оружјем за масовно уништење, ако угрожава сигурно снабдевање кључним ресурсима попут нафте и ако национална обавештајна служба укаже да непријатељ намерава да наштети држави.

Након скоро две године свог председничког мандата Џорџ Буш представио је јавности Стратегију националне безбедности (НСС) своје администрације и тако су различити елементи Бушове доктрине први пут сврстани, тј. формално артикулисани на једном месту. У документу од тридесет и три стране одважно је и свеобухватно преформулисана америчка спољна политика. Истакнуто је ново и јако америчко држање у свету-држање које ће се ослањати на преемптивну самоодбрану да би се обрачунали са непослушним државама и терористима који скривају оружје за масовно уништење; да ће САД користити своју војну и економску силу ради

¹⁵¹ Wirtz J. James and Russell A. James, U.S. Policy on Preventive War and Preemption, Nonproliferation Review, spring 2003, <http://cns.miis.edu/npr/pdfs/101wirtz.pdf>, 28.03.2015.

охрабрења слободних и отворених друштава; да никада неће дозволити да се доведе у питање њена војна надмоћ као што је то било у периоду Хладног рата, као и да ће деловати сама ако је то неопходно ради заштите америчких виталних интереса.

Наведена стратегија је значајна, јер је прва званична елаборација промена у америчкој безбедносној политици након 11. септембра 2001. године, а објављена је у септембру 2002. године и открива промену са старе стратегије застрашивања на нову преемптивну стратегију према тероризму и непослушним државама и обрађује теме тероризма, регионалних сукоба, оружја за масовно уништење, слободну трговину, изградњу партнерства и плановима о институцијама националне безбедности.

Специјално је истакнута стратегија обрачуна са претњама од терориста и проблематичним државама, а фокусира се и на друге, горе наведене теме, све у сврху тежње ка одржању своје позиције надмоћне економске и војне силе и коришћењем исте као средства за промоцију баланса снаге која фаворизује слободу. Тачка у којој се разилази са старим стратегијама представља јасна намера да ће деловати унилатерално, ако је то неопходно. Стратегија не предвиђа да амерички интереси и општа стабилност могу бити сачувани без присутности, а понекад и активног учешћа америчке политичке, економске и војне моћи широм света. Тако је у стратегији оличено јасно проширење захтева ка војсци, као одговор на тероризам у иностранству и осигурања сигурности у домовини.¹⁵²

Национална стратегија САД-а за безбедност, познатија као Бушова доктрина, у петом одељку под насловом „Спречити наше непријатеље да прете нама, нашим савезницима и нашим пријатељима са оружјем за масовно уништење“ укључује следеће: „Вековима уназад међународно право признаје нацијама право да не морају да претрпе напад пре него што би могле законито да предузму акцију ради своје одбране, а против сила које представљају непосредну опасност за напад на њих. Професори права и међународни

¹⁵² Davis E. Lynne and Shapiro Jeremy, The U.S. Army and the New National Security Strategy, Rand corporation, Pittsburgh, 2003, p.32

правници често условљавају легитимност преемптивне самоодбране са постојањем непосредне претње, најчешће видљиве мобилизације армије, морнарице и ваздухопловства које се спрема за напад. Ми морамо да прилагодимо концепт непосредне претње са способностима и циљевима данашњих противника, државама и терористима који не нападају конвенционалним методама, јер знају да би такви напади пропали. Уместо тога, они се ослањају на терор и потенцијално на коришћење оружја за масовно уништење-оружја које се лако може сакрити, тајно доставити и користити без упозорења...САД већ дуго одржава опцију преемптивних акција у борби против значајне претње нашој националној безбедности. Што је већа претња, већи је ризик од нечињења и убедљивији је случај за предузимање преурањене акције ради своје одбране, иако остаје несигурно време и место непријатељског напада. Да би се предухитрили и спречили такве непријатељске радње наших противника, САД ће, ако је неопходно, деловати преемптивно. САД неће корисити силу у свим случајевима растуће претње, нити би друге нације требале да користе преемптивну самоодбрану као увод у агресију, али у ери у којој непријатељи цивилизацијеотворено и активно траже најдеструктивније светске технологије, САД не може стајати беспослена док се опасност гомила. Ми ћемо увек поступити са намером, вагајући последице наших акција. Ради подржавања преемптивне опције ми ћемо: изградити боље, интегрисаније обавештајне капацитете да би обезбедили правовремену, тачну информацију о претњама где год оне настану; ближе сарађивати са савезницима ради формирања заједничке процене најопаснијих претњи и наставити са трансформацијом наших војних снага да би обезбедили нашу способност извођења брзих и прецизних операција ради постизања одлучујућих резултата. Сврха наших акција ће увек бити елиминисање специфичне претње за САД, наше савезнике и пријатеље. Разлози за наше акције ће увек бити јасни, сила адекватна и циљ праведан.“

У складу са наведеним, Бушова доктрина правни основ за своју легалност изводи из концепта претходне самоодбране која је позната у међународном праву као одбрана коју држава може предузети и пре напада

друге државе, ако је претња заиста непосредна, тј. када друга страна мобилизује своје снаге, али проширује тај концепт због модерних технологија и терористичких метода у смислу да је дозвољено напасти и да би се спречила набавка оружја за масовно уништење.

Председник САД-а Буш је у свом говору на америчкој војној академији Вест Поинт 01. јуна 2002. године, истакао да су одбрана домовине и ракетна одбрана делови јаче безбедности и да су оне основни приоритет Америке, али да се рат против тероризма неће добити на бази одбране, већ да се мора ући у битку са непријатељем, пореметити му планове и супротставити се најгорим претњама пре него што се оне појаве, као и да је у свету једини пут ка сигурности, пут акције. Такође, истакао је да сигурност САД-а захтева најбољи обавештајни рад, ради откривања претњи сакривених у пећинама и које се развијају по лабораторијама, да америчка сигурност захтева модернизацију агенција као што је ФБИ да би она била припремљена да брзо реагује на опасност, да је неопходна трансформација војске која мора бити спремна да нападне у сваком моменту у најмрачнијем кутку планете и да је потребно да сви Американци гледају у будућност и да буду решени и спремни за преемптивне акције када је то потребно ради одбране њихове слободе и живота.

Што се тиче питања да ли преемптивна инвазија на Ирак представља кршење међународног права, поборници мишљења да то није био случај истичу да из перспективе међународног права није важно да ли је Ирак имао оружје за масовно уништење, већ да ли је у време инвазије било разумно неопходно одбранити америчку националну и међународну безбедност од ирачке претње. Међународно право, према њима, понекад имитира самоодбрану (нужну одбрану) из кривичног права и дозвољава оправдање интервенције у Ираку због чињеница које су се одигравале у време инвазије, наиме, Ирак је уместо да докаже да није опасан, чинио све супротно што је могло да иницира претпоставку да поседује оружје за масовно уништење и вољу да га употреби, а све због односа са инспекторима за оружје УН-а и

гласина да ће употребити хемијско оружје ако се коалиционе снаге приближе Багдаду.¹⁵³

У широко вођеној расправи на међународном и националном нивоу, многи су тврдили да америчка инвазија на Ирак никада неће бити законита, јер није постојало експлицитно овлашћење Савета безбедности за њу. Међутим, одређени амерички стручњаци имали су другачији поглед и сматрали су да према међународном праву то није случај, јер није неоподан мандат Савета безбедности, мада је користан и пожељан и то због тога што је Савет безбедности раније дао овлашћење за употребу силе против Ирака тиме што није укинуо, већ напротив, потврдио своју позицију од много пута раније када је закључио на основу околности да је Ирак претња за међународни мир и сигурност региона Блиског истока. Повеља УН-а допушта да Савет безбедности да овлашћење за употребу силе ради уклањања претње међународном миру и безбедности, што је био случај са Ираком, а допушта и да као одговор на агресију државе одговоре индивидуално и колективно у своју одбрану, баш као што су урадиле САД и њене савезнице.¹⁵⁴

Даље, присталице интервенције на Ирак, сматрају да су државе још од момента усвајања Повеље УН-а, државе користиле силу у околностима које се једноставно не могу подвести под њене одредбе, као и да имајући у виду историју насиља, веома је тешко закључити да правни оквир Повеље заиста контролише праксу држава, те да ако их не контролише не можемо узети да Повеља УН одсликава постојеће међународно право и да је за све практичне сврхе она мртво слово на папиру. У том случају, Бушова доктрина преемптивне акције не би кршила међународно право, јер правни оквир Повеље УН-а више не представља праксу држава.¹⁵⁵

¹⁵³ Yoo, Jonh, Why Iraq's Weapons Don't Matter, Legal Times, 04.08.2003., <http://www.aei.org/publication/why-iraqs-weapons-dont-matter/>, 28.02.2015.

¹⁵⁴ Stevens Schott Paul, Wall E. Andru and Dinlenc, Ata, The Just Demands of Peace and Security: International Law and the Case Against Iraq, The Federalist Society for Law and Public Policy Studies, 2003, p.1, file:///C:/Users/monikal/Downloads/20070325_iraqfinalweb%20(3).pdf, 27.02.2015.

¹⁵⁵ Arend, ClarkAnthony, International Law and the Preemptive Use of Military Force, The Washington Quarterly, spring 2003, file:///C:/Users/monikal/Downloads/03springarend%20(1).pdf, 02.03.2015.

После изношења оваквих идеја, није лоше подсетити се Друштва народа које је основано по окончању Првог светског рата као прва међународна организација чији је циљ био очување међународног мира и организовање међународне сарадње. Друштво народа није успело у свом задатку, што је наравно био неуспех држава чланица и њихове политике, а пред само избијање Другог светског рата напуштају га Немачка, Италија и Јапан уз растуће незадовољство и критике њене неефикасности и немогућности да одговори на тадашње изазове и сукобе у свету.

Са друге стране, стручна јавност која се противила легалности интервенције наводила је да напад на Ирак није био преемптивни већ превентивни рат, с обзиром на то да се преемптивна (ре)акција може оправдати изразито уским оквиром и то ако би потенцијални напад показао неопходност самоодбране, моменталне и свеобухватне, не остављајући никакав избор средстава и ниједан тренутак за размишљање, а то очигледно није био случај са Ираком.¹⁵⁶

Ништа, ниједан акт или обичај из међународног права не овлашћује да се преемптивним ратом збаце владе и разоружају и рат САД против Ирака не може да се уклопи ни у једну ситуацију у којој би био законит и дозвољен.

У писму под називом „Рат би био илегалан“, које је објавио британски часопис Гардијан 07. марта 2003. године и које је потписало шеснаест професора међународног права, између осталог, наведено је: „Ми смо професори међународног права. Према јавно доступним информацијама, нема оправдања у међународном праву за употребу силе против Ирака. Повеља УН-а забрањује употребу силе уз два изузетака: индивидуална или колективна самоодбрана као одговор на оружани напад и акција дозвољена од Савета безбедности као колективни одговор на претњу миру, кршењу мира или акт агресије. Тренутно нема основа за употребу силе у сврху самоодбране. Доктрина преемптивне самоодбране против напада који ће се можда десити у некој хипотетичкој будућности није базирана у међународном праву. Такође,

¹⁵⁶ Schlesinger Jr., Arthur, Seeking Out Monsters, The Guardian UK, 19.10.2004., <http://www.theguardian.com/world/2004/oct/19/uselections2004.usa14>, 09.09.2014.

ни Резолуција 1441 Савета безбедности нити било која ранија резолуција не овлашћује на предложену употребу силе у садашњим околностима...”

Међународно право прилично је јасно по питању када је дозвољена употреба војне силе и у складу са горе наведена два изузетка, па уколико би Ирак напао неку државу, она би се могла обратити УН-у за помоћ, али до сада није представљено ништа ни близу довољног законитог основа да би САД убедили Савет безбедности да дозволи употребу војне силе против Ирака због самоодбране САД-а. Својим акцијама, након тога, САД су погрешно представиле међународно право и себе поставиле изнад свих прописа.

Основно правило међународног права је забрана употребе силе, уз два наведена изузетка. Ирак није напао САД, Велику Британију нити њихове савезнице, нити постоје докази да је то требало да се деси, тако да сваки аргумент о самоодбрани отпада, а усвојена Бушова доктрина о преемптивним нападима на земље које могу да угрозе САД и употреба војне силе под тим околностима потпуно је супротна важећим нормама међународног права.

Иако се преемптивна самоодбрана покушала представити као нужно средство у борби против тероризма, изостанак основних услова за дозвољеност самоодбране, тј. оружаног напада и нужност и пропорционалност, имали су за последицу неприхватање овог концепта у међународној заједници. На пример, у Декларацији из Хаване из 2006.године, државе чланице Покрета несврстаних осудиле су тероризам и позвале државе да се против њега боре, али су исто тако изразиле осуду једностране употребе силе од стране САД-а и њихову хегемонистичку доминацију у међународним односима.

Такође, концепт је одбачен као недопуштен и у оквиру Уједињених нација. Генерални секретар Уједињених нација Кофи Анан је у свом извештају одбацио могућност да државе употребљавају силу преемптивно, борећи се против претњи које не представљају оружани напад и без овлашћења Савета безбедности који једино, а у циљу очувања међународног мира и безбедности, може дозволити признато право на превентивну

самоодбрану, као и да оружани напад који активира право на самоодбрану није само напад који се већ догодио, него и онај који непосредно прети.¹⁵⁷

Када су САД 2003. године извршиле оружани напад на Ирак, истицали су самоодбрану као правни темељ, али само као помоћни, с обзиром на то да им је основно утемељење било овлашћење из резолуција Савета безбедности и сукоба у Ираку из 1991. године (који је окончан склапањем споразума о прекиду ватре између Ирака и земаља које су чиниле коалицију око Кувајта), те да у случају кршења договореног прекида ватре из тог рата-у овом случају Ирака, даје овлашћење за колективну самоодбрану чланица коалиције да реагују. Међутим, изгледа да су једино САД и Израел апсолутно подржавале теорију преемптивне самоодбране, док Велика Британија није хтела отворено да се изјасни о законитости такве самоодбране.¹⁵⁸

Очигледно да ни саме државе које су учествовале у нападу нису биле уверене у законитост прокламованих разлога, јер су пре акције тражиле од Савета безбедности одобрење за употребу силе. Свакако, случајеви злоупотребе права на самоодбрану и њихови покушаји подвођења под чл.51. Повеље УН-а, нису наишли на прихватање у међународној заједници и преемптивна самоодбрана остала је само политичко, а не и правно оправдање за предузете акције.

Иако су поједине државе и раније вршиле злоупотребу права на самоодбрану, пре свега превентивном употребом силе, догађаји после 11. септембра 2001. године били су критична тачка у покушајима екстензивног тумачења самоодбране. САД никада нису била санкционисане за своје радње, с обзиром на то да имају право вета у органу који то може да уради, али можда је довољна чињеница да су себе довеле у улогу агресора, јер нису успеле друге државе да увере да су њихови поступци у складу са правом и преемптивна самоодбрана није прихваћена у теорији међународног права

¹⁵⁷ The Secretary – General, Presents Report "In Larger Freedom: Toward Development, Security and Human Rights for All", UN Doc A/59/2005, 21.03. 2005, <http://www.un.org/press/en/2005/ga10334.doc.htm>, 13.05.2014.

¹⁵⁸ Gray, Christine, International Law and the Use of Force, Oxford University Press, New York, 2008., p.212.

нити као обичај, а неуспешност у борби против тероризма је томе додатно допринела.

7.9. Обавештајни подаци

Национална обавештајна процена (НИЕ) представља најавторитативнија писана мишљења обавештајне заједнице САД-а по питањима националне безбедности. Процес у којем настаје акт Националне обавештајне процене усавршаван је тридесет година и према подацима са интернет странице ЦИА-е, створен је да би обезбедио креаторима политике у извршној и законодавној грани власти „најбоље, јасно и непристрасно информисање- без обзира на то да ли су аналитичка мишљења у складу са политиком САД-а“.

Представници кључних америчких обавештајних агенција учествују у писању процена, која се потом доставља председнику и осталим креаторима политике. За писање процене задужен је Национални обавештајни савет (НИЦ), посебна аналитичка канцеларија која извештава директно директора Централне обавештајне службе и која представља центар за краткорочна и дугорочна стратегијска планирања. У Националном обавештајном савету запослено је дванаест службеника, стручњака из свих обавештајних агенција и оних изван владиног сектора, а сви они, поред других обавеза, предано учествују у писању Националне обавештајне процене. Процес израде НИЕ почиње захтевом члана Владе, Сената или војног команданта који потврђује директор ЦИА-е. Национални обавештајни савет припрема пројектни задатак, истиче кључне теме и питања која ће бити обухваћена проценом. Обавештајни службеник саставља прву верзију НИЕ или упућује другог обавештајног аналитичара или спољног експерта да то уради, затим особље савета прегледа нацрт, шаље га америчкој влади са којом деле одговорност за скупљање националних обавештајних података о релевантној теми. Експерти сваке агенције прегледају нацрт и припремају коментаре и свака од њих шаље представника на дискусију о извештају и они га том приликом детаљно

обрађују, расправљајући о квалитету информација, чињеницама и анализама, као и о избору речи и коришћеној терминологији. На том састанку, уколико протекне успешно, аналитичари састављају нацрт који одсликава заједничко мишљење, а ако нека агенција има издвојено мишљење о одређеном питању, она га кратко изложи у фусноти. НИЕ често укључује и мишљења стручњака изван владе. Када савет прегледа коначни нацрт, он се доставља Борду за националне и стране обавештајне податке који чине високо ранжирани представници обавештајне заједнице и директор ЦИА-е који га одобрава. Израда НИЕ се одвија у три временска оквира, брза израда траје од две до три недеље, нормална од четири до осам недеља и најспорија око два месеца или више, али у пракси она обично траје три до шест месеци.¹⁵⁹

Кратак преглед Националне обавештајне процене из 2002. године о ирачком програму оружја за масовно уништење, учинио је доступним комитет Сената за обавештајну делатност 07. јула 2004. године под насловом „Извештај о обавештајним подацима америчке обавештаје заједнице о Ираку пре рата“ у којем је наведено да је НИЕ за 2002. године обухватио сав ирачки програм оружја за масовно уништење и више од десет година извештавања и анализа; да је обавештајни документ презентовао нова сазнања о ирачком оружју које је значајно променило претходни поглед на исто, посебно због могућности да га Ирак користи преко терориста. Директор ЦИА-е дао је налог за израду те процене 12. септембра 2002. године и због краткоће рока национални обавештајни савет није дао нацрт на рецензију или панел са независним стручњацима уз образложење да не верује да би они имали значајно другачије мишљење, па је НИЕ одобрен већ 01. октобра 2002. године и одштампан истог дана.

Национална обавештајна процена из 2004. године, постала је јавно доступна тек у јануару 2007. године, а дописници Си-Ен-Ена су пишући о њему у чланку „Извештај налази да су изгледи Ирака суморни“ од 17. септембра 2004. године навели да је Бушова администрација настојала да

¹⁵⁹ Bruno Greg and Otterman Sharon, National Intelligence Estimates, 14.05.2008., <http://www.cfr.org/iraq/national-intelligence-estimates/p7758>, 11.01.2015.

умањи значај предвиђања обавештајних агенција које су песимистично представљала будућност Ирака, инсистирајући да предвиђања о надолazeћим потешкоћама, укључујући и могућност грађанског рата, уопште нису могла бити изненађење. Према њиховим изворима, Национална обавештајна процена била је послата Белој кући у јулу са тајним упозорењем да је најбољи сценарио у Ираку „слаба стабилност“, а најгори грађански рат. Ипак, Бушова администрација наставила је у јавности да истиче да САД доприноси добром напретку Ирака, да слобода „маршира“ Ираком и да им следе избори. Обавештајни извештаји довели су у сумњу способност Ирака да постигне политичка решења у наредне две године (2005 и 2006), истичући његово ограничено искуство са изабраним владама и историју насиља.

Национална обавештајна процена из 2006. године придаје директнију улогу рата у Ираку у распиривању радикализма, него што то чине документи Беле куће. Прва је формална процена глобалног тероризма од стране обавештајних агенција Сједињених Америчких Држава од почетка рата у Ираку и представља заједнички поглед шеснаест различитих шпијунских служби унутар владе. Под називом "Трендови глобалног тероризма: импликације на САД", тврди се да је исламски радикализам, радије него да буду у повлачењу, метастазирао и проширио се широм света. У првом делу извештаја „Индикатори ширења светског цихадистичког покрета“ каже се да је рат у Ираку разлог проширења идеологије цихада, те да је рат у Ираку општи проблем тероризма учинио још већим. У извештају је избегнуто изричито изношење мишљења о вероватноћи да терористи поново нападну територију САД-а. Од почетка рата однос између ирачког рата и тероризма и питање да ли су САД сигурније, било је предмет сталне дебате. НИЕ закључује да је радикални исламистички покрет проширио из језгра оперативаца ал-Каиде и придружених група и укључује нову врсту „самостварајућих“ ћелија инспирисаних вођством ал-Каиде, али без директне везе са Осамом бин Ладеном и његовим главним поручницима. Такође, испитује се како је интернет помогао ширењу идеологије цихада и како је

сајбер простор постао рај за терористичке оперативце који више нису географски изгнани у Авганистану.¹⁶⁰

Национална обавештајна процена из јануара 2007. године укључује опис грађанског рата у Ираку као догађај који у себи носи више чинилаца од самог грађанског рата, јер термином „грађански рат“ не може адекватно да се обухвати комплексност сукоба у Ираку, који укључује насиље Шиита према Шиитима, нападе ал-Каиде и Сунита на Коалиционе снаге и широко распрострањено насиље мотивисано криминалом. Ипак термин „грађански рат“ тачно описује ситуације које укључују јачање етно-секташког идентитета и мобилизације, море промена у карактеру насиља и расељавање становништва. Даље, НИЕ наводи да би се ситуација у Ираку могла много више погоршати, догађаји попут комплетног пребега Сунита из владе или убиства кључних политичких и верских лидера могу да пребаце Ирак са путање постепеног опадања до наглог погоршања уз тешке хуманитарне, политичке и безбедносне последице које би се могле излити и изван граница Ирака. Да би брзо повлачење америчких снага могло да има катастрофалне последице, а ирачке снаге безбедности не би преживеле као јединствена национална институција; да би суседне земље могле отворено да се умешају у сукоб, те да би биле вероватне масовне цивилне жртве и насилна депортација становништва, као и да би ал-Каида могла покушати да искористи провинцију Анбар као базу за своје нападе у и изван Ирака и да би Турска могла да изврши војни упад у Ирак. Наведено је и да Иран пружа „смртоносну подршку“ ирачким шиитским групама које јасно интензивирају конфликт у Ираку, али да ирачки суседи неће бити већи покретачи насиља у наредним месецима.¹⁶¹

Заменик секретара за информисање Беле куће је 23. августа 2007. године јавно обезбедио резиме Националне обавештајне процене из августа 2007. године под насловом „Проспект ирачке стабилности: Понеки напредак

¹⁶⁰ Mazzetti, Mark, Spy Agencies Say Iraq War Worsens Terrorism Threat, New York Times, 24.09.2006., <http://www.nytimes.com/2006/09/24/world/middleeast/24terror.html?pagewanted=all>, 23.08.2014.

¹⁶¹ Karl, Jonathan, Quick Highlights of the National Intelligence Estimate Report, 02.02.2007., <http://abcnews.go.com/Politics/story?id=2844849>, 28.04.2015.

у безбедности, али политичко помирење недостижно“ и истакао да је НИЕ изнела мишљење да је стратегија САД-а побољшала безбедносно окружење у Ираку, али да се и даље суочава са тешким изазовима; да је у НИЕ-у из фебруара изнето да се ситуација погоршава, али да је у августу видљиво да стратегија против побуњеника полако почела да даје резултате и значајно успорава пораст насиља, да потврђује да ирачке снаге безбедности побољшавају своје перформансе и да су корените промене у политичком ангажману почеле да праве разлику, те да ће се опште стање сигурности значајно побољшати у наредних шест месеци до годину дана. Ипак, НИЕ закључује да ирачке снаге нису спремне да изврше велике операције самостално и независно од коалиције на одрживој основи на више локација и да се ослањају на коалицију о важним аспектима логистичке и борбене подршке. Обавештајна заједница је закључила да је ал-Каида у Ираку остала еластична и способна за извршење напада, упркос томе што су снаге коалиције заједно са ирачким снагама, племенским елементима и понеким сунитским побуњеницима смањиле капацитете ал-Каиде, ограничиле њихово кретање и ускратили им подршку у одређеним областима. Такође, потврђено је да Иран и Сирија настављају са подршком и наоружавањем војних група унутар Ирака и то Иран шиитске групе посебно Махди армију, а Сирија противнике Ал-Каиде.

Још једно питање у вези обавештајних података било је веома актуелно, а то је да ли је амерички Конгрес имао исте обавештајне податке као и Бела кућа прилико гласања у октобру 2002. године о давању овлашћења за употребу силе у Ираку?

Одређени документи из обавештајне делатности као што је свакодневно извештавање председника (ПДБ) нису рутински дељени са Конгресом, док је већина тих докумената ипак доспевала до оба представника власти у Америци и већина је била више алармантна и мање изнијансирана од НИЕ, али подаци нису били значајно различити и сви су садржавали информације о постојању оружја за масовно уништење у Ираку.

Председник Буш истицао је да су демократе у Конгресу имале приступ истим обавештајним подацима које је он имао пре рата у Ираку, али су демократе то негирале и рекле да је он сакрио одређене податке и да су подаци били „искварени“, мада је могуће да ниједна страна не прича истину до краја. Главни председников аргумент је тачан: да су ЦИА и већина других обавештајних агенција веровали пре рата да Садам има залихе биолошког и хемијског наоружања, да активно ради на нуклеарном наоружању и да је то наоружање могао стећи у скорије време, као и да су ту нетачну информацију поделили са Конгресом- заједно са спомињањима одређених сумњи у оквиру обавештајне заједнице у погледу званичне НИЕ написане непосредно пред гласање о овлашћењу за употребу силе против Ирака. Ниједан чврст доказ није се појавио, а који би подржао наведене обавештајне тврдње, али Буш је успео да изманипулише са подацима обавештајних аналитичара и поред тога што су обављене две двостраначке истраге о доказима које нису пронашли, тако да не може да опстане став демократа да су докази били сакривени или искварени.¹⁶²

Сматрало се да су обе странке (демократска и републиканска) имале исте информације, донеле заједничке закључке и гласале за рат у Ираку, али да демократе користе настале тешкоће у том сукобу као изговор којим желе да преправе прошлост, јер је након истраге спроведен у Конгресу закључено да су председник и конгрес имали исте обавештајне податке, који су се испоставили као нетачни, али су били исти и потицали су од ЦИА-е.

Међутим, у меморандуму од 14. децембра 2005. године, који је сачинио Алфред Каминг-специјалиста за обавештајну делатност и националну безбедност током истраге у Конгресу на тему „Конгрес као корисник обавештајних информација“ пише да су председник и мали број службеника из његовог кабинета, укључујући и потпредседника, за разлику од чланова Конгреса, имали приступ много већем обиму обавештајних података и осетљивијим информацијама, укључујући и информације о обавештајним

¹⁶² Iraq: What Did Congress Know, And When?, 19.11.2005., <http://factcheck.bootnetworks.com/article358.html>, 28.04.2015.

изворима и методама; да су они, за разлику од чланова Конгреса, имали могућност да прошире задатак и кадрове обавештајне заједнице да би добили додатне информације и као резултат тога могли су боље проценити квалитет добијених информација, него што је могао Конгрес. Додатно, председник и његови саветници боље су опремљени у приступу обавештајним подацима на основу примата њихове улоге у формирању спољне политике САД-а, јер њихова одговорност у вођењу спољне политике често захтева активну, сталну и личну интеракцију са високим званичницима држава о којима обавештајна заједница прикупља податке. Због тога, они имају јединствену позицију да скупе додатне информације која им пружају битно другачију перспективу са којом могу квалитетније руковати обавештајним подацима.

Довољно је подсетити се на причу о алуминијумским цевима коју је председник представио Конгресу као веровање да ће исте Ирачани искористити као центрифугу за обogaћивање уранијума, а истовремено није представио да те исте алуминијумске цеви могу да се користе у више намена и да су стручњаци из Одељење за енергетику рекли да није вероватно да ће их Ирак користити као центрифугу, већ у изради ракета за шта су и раније коришћене.

Оно што представља застрашујући податак је да су извештаји о ирачком оружју били стари, неки и преко десет година, као и да ниједан податак није био млађи од пет година, осим оних за које се касније испоставило да су измишљени. Стране обавештајне службе немају пун приступ америчким обавештајним подацима, али су неке имале другачије мишљење које је игнорисано или није било показано највишим државницима.¹⁶³

Председник није делио најосетљивије обавештајне податке са законодавним телом, а Национална обавештајна процена из 2002. године која сумира погледе обавештајне заједнице у вези претње од Ирака, дата је Конгресу пар дана пре гласања о употреби силе и то без одређених сумњи које

¹⁶³ Decoding Mr. Bush's Denials, Editorial, New York Times, 15.11.2005., <http://www.nytimes.com/2005/11/15/opinion/decoding-mr-bushs-denials.html>, 13.03.2014.

обавештајна заједница имала у вези тих информација. Конгрес свакако сноси део одговорности због свог незнања, јер је имао право да прочита деведесет две стране предметног НИЕ, али касније се испоставило да је само шест сенатора и неколико представника Заступничког дома прочитало више од пет страна резимеа.¹⁶⁴

8. ПОСЛЕДИЦЕ ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРОТИВ ИРАКА И УТИЦАЈ ИНТЕРВЕНЦИЈА НА ВЕРСКЕ ПОДЕЛЕ

8.1. Сигурност и безбедност

Поставља се питање да ли је рат у Ираку учинио Сједињене Америчке Државе сигурнијом и безбеднијом? Као и по сваком питању у вези рата у Ираку и овде су мишљења подељена. Једни сматрају да је амерички труд у Ираку био кључан за успех у глобалном рату против тероризма, те да како демократија напредује у Ираку и Авганистану, то све подсети на чињеницу да ниједна демократска земља на свету не угрожава САД, као и да је уклањање Садама са власти учинило да демократија и мир напредују кроз Блиски исток, па је јасно да су и Америка и свет безбеднији.¹⁶⁵

У свом извештају „9/11 пет година касније: успех и изазови“ из септембра 2006. године Национални обавештајни савет истакао је да је пре 9/11 Ирак био држава означена као спонзор тероризма, којом влада тиранин, за коју се веровало да поседује оружје за масовно уништење и која је кршила резолуције и санкције Уједињених нација, док је 2006. године Ирак држава која није на листи спонзора тероризма, којом управља изабрана власт и која ради на томе да буде потпуно интегрисана у међународну заједницу и партнер у УН-у. Њихов закључак је да су САД и њене савезнице због тога сигурније, али не и сигурне.

¹⁶⁴ Milbank Dana and Pincus Walter, Asterisks Dot White House's Iraq Argument, Washington Post, 12.11.2005., <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2005/11/11/AR2005111101832.html>, 26.06.2014.

¹⁶⁵ Rice, Condoleeza, U.S. and World Clearly Are Safer, USA Today, 15.07.2004., http://usatoday30.usatoday.com/news/opinion/editorials/2004-07-15-oppose_x.htm, 17.04.2014.

Режим Садама Хусеина био је темпирана бомба и упркос свим тешкоћама са којима се САД сусрела у Ираку и није довољно поставити питање да ли је САД сигурнија због тога што Садам Хусеин није на власти, већ да је право питање које треба поставити колико би била сигурна да га није уклонила са власти?¹⁶⁶

Друго виђење ситуације аргументовано је наводима да је рат у Ираку гротескна грешка која није САД учинила сигурнијом и да је амерички народ тога свестан¹⁶⁷, већ напротив, да је мање сигурна, јер је рат потпалио нову генерацију радикалних исламиста који се чире светом, а што је утврђено и раније наведеном Националном обавештајном проценом из 2006. године.

Неуспех да се САД заштите од тероризма директно је повезан са Ираком и уназадио је америчку безбедност у најмање пет истовремено делујућих начина. Прво, рат је скренуо пажњу врховних званичника са унутрашње спремности која је остала у организационом хаосу; друго, рат је преусмерио ресурсе-редовне трупе, командосе, аналитичаре који говоре арапски језик и шпијунске ракете Предатор, који су се могли искористити за стезање омче око Ал Каиде у Авганистану; треће, рат у Ираку је поновио исту ону ситуацију која је послужила као окидач Осами бин Ладену за покретање светог рата, а то је присуство америчких трупа у Саудијског Арабији после првог Заливског рата; четврто, упркос брбљању о напредној стратегији за ширење демократије, инвазија на Ирак значајно је умањила америчку моћ против Сирије и Ирана и пето, рат је подрио сарадњу против тероризма са другим државама.¹⁶⁸

Оглашавали су се и амерички војници и војни команданти, који су истицали да желе да окончају трагедију која није требала да се деси, тј. рат у Ираку и која слаби САД.

¹⁶⁶ Schmitt, J. Gary, Has the Iraq War Made Us Safer?, Dallas Morning News, 11.09.2005.

¹⁶⁷ Према испитивању јавног мњења у САД-у које је вршио Њузвик магазин током 2005, 2006 и 2007. године, 64% испитаника одговорило је да рат У Ираку није Америку учинио сигурнијом од тероризма.

¹⁶⁸ Kuttner, Robert, The Failure to Keep America Safe, Boston Globe, 31.03.2004., [http://www.boston.com/news/politics/president/bush/articles/2004/03/31/the_failure_to_keep_america_s](http://www.boston.com/news/politics/president/bush/articles/2004/03/31/the_failure_to_keep_america_safe/) [afe/](http://www.boston.com/news/politics/president/bush/articles/2004/03/31/the_failure_to_keep_america_s_afe/), 13.03.2015.

Што се тиче утицаја рата у Ираку на сигурност и безбедност Ирачана, Међународни црвени крст је у извештају “Цивили без заштите: Погоршање хуманитарне кризе у Ираку“ од 11. априла 2007. године, истакао да је рат у Ираку нанео огромне патње целој популацији, да су цивили сносили терет немилосредног насиља и екстремно лоших безбедносних услова који су угрожавали животе милиона људи, да је сваки дан десетине људи убијано, а много више њих рањено, као и да су патње ирачких цивила били свакодневни подседник да се предуго није поштовао њихов живот и достојанство. Такође, навели су да су убијања, бомбардовања, отмице, пуцање, војне операције и други видови насиља натерали хиљаде људи да побегну из својих домова и потраже сигурност на другом месту у Ираку или суседним земљама.

Агенција америчке владе за рачуноводство (ГАО) је у извештају „Стабилизација Ирака: процена безбедносне ситуације“ од 11. септембра 2006. године, истакла да су од јуна 2003. године безбедносни услови у Ираку погоршани и постали су комплекснији, као последица повећаног броја напада и растућег секташког раздора између Сунита и Шиита, а које је расло од фебруара 2006. године и бомбардовања Златне џамије у Самари; да су се непријатељски напади појачавали око већих верских или политичких догађаја, укључујући Рамазан и изборе и да су били јачи током пролећа и лета; да је током јула 2006. године било највише напада и да су упркос труду коалционих снага и новоформиране ирачке владе, побуњеници наставили да демонстрирају способност регрутације нових бораца, да се снабдеју и нападају, као и да су сунитски побуњеници и шиитска милиција својим сукобима допринели великом броју цивилних смрти и расељавању.

У заједничкој студији Универзитета Џон Хопкинс, Балтимор, САД и Ал Мустансирија, Багдад, Ирак „Људска цена рата у Ираку: студија смртности 2002-2006“ из октобра 2006. године, наведено је да су скоро све забележене смрти пре инвазије, биле ненасилне, тј. ненамерне и укључују и страдања у саобраћају, а да се одмах после инвазије повећава број насилних смрти, прво полако, али уз раст у периоду између јуна 2005. и јула 2006. године. Мада статистички то повећање није представљало неко значајније повећање у

односу на период пре инвазије. Међутим, да то може представљати почетак тренда ка повећању смртности због погоршања здравствене заштите и стагнације у побољшању здраве животне средине у Ираку.

Од пада Садама Хусеина забележен је процват киднаповања с обзиром на то да су побуњеници, разне милиције и криминалне банде искористиле слом друштвеног реда, па је Ирак стао раме уз раме са традиционалним светским лидерима у тој области (Колумбијом, Мексиком и Бразилом), а можда их је и превазишао, а највећи број жртава су сами Ирачани. Према подацима америчке амбасаде у Багдаду, између пет и тридесет особа било је свакодневно отимано, иако је познато да се највећи број киднаповања никада ни не пријави. Такође, примећен је масовни одлазак Ирачана, посебно Сунита у Јордан због потпуног недостатка сигурности, али и Шиити и Курди су напуштали земљу из истог разлога, као и због недостатка основних средстава за живот (воде, запослења струје, горива, итд...)

Многи су изузетно тешку ситуацију у Ираку током 2006. и 2007. године називали грађанским ратом због група унутар Ирака које су се бориле међусобно: Сунити против Шиита, Шиити међусобно, Сунити против Ал Каиде, а САД је сматрала да једино стратегијом војног удара могу да се изборе са том ситуацијом. Америчка администрација прибојавала се да у јавности дефинише насталу ситуацију повећаног насиља у Ираку као грађански рат, јер је јавно мњење могло да постави питање шта америчка војска онда ради тамо?

Свака америчка администрација дужна је да поднесе годишњи извештај Конгресу представљајући свеобухватну националну стратегију безбедносних циљева, а у складу са Голдвотерс-Николс актом из 1986. године. Традиција је отпочела још раније за време председника Трумана 1950. године са Националном стратегијом безбедности- 68, извештајем који се фокусирао на однос САД-а и Совјетског Савеза који је позивао на доктрину обуздавања – доминирајућу доктрину настанком Хладног рата. Од тада сваки амерички председник подносио је сличан документ Конгресу у различитим формама и различитим степеном специфичности.

Кодификацијом САД-а, која је извршена према предмету регулисања и сталним законима, одређени су услови за Националну стратегију безбедности под насловом 50, одељак 44, пододељак I, параграф 3043 „Годишњи извештај о националној стратегији безбедности“ и описан је под а) поступак достављања Конгресу: „Председник ће доставити Конгресу сваке године свеобухватан извештај о националној стратегији безбедности САД-а. Предметни извештај председник ће доставити истовремено са предлогом буџета за наредну фискалну годину.“ и б) садржај извештаја: „Сваки извештај о националној стратегији безбедности предвидеће стратегију националне безбедности САД-а и укључиваће обиман опис и дискусију о следећем: интересима у свету, циљевима и задацима САД-а који су од виталног значаја за националну безбедност; спољној политици, светским обавезама и националним одбрамбеним способностима САД-а које су неопходне да одврате агресију и за имплементацију стратегије националне безбедности; предлоге о краткорочној и дугорочној употреби политичких, економских, војних и других елемената националне моћи ради заштите или промоције интереса и постизања наведених циљева и задатака; адекватност капацитета САД-а да изнесе националну безбедносну стратегију укључујући процену равнотеже капацитета свих елемената националне моћи у подршци имплементације те стратегије; остале информације које могу помоћи Конгресу у информисању о питањима националне стратегије безбедности, као и да ће сваки извештај бити достављан у поверљивој и редовној форми.“

Национална стратегија безбедности САД-а из 2002. године према Бушовој администрацији представљала је одважну визију заштите америчке нације која је обухватала нову реалност и нове могућности. Она је позвала Америку да искористи своју позицију ненадмашне снаге и утицаја ради стварања баланса моћи који претеже слободи, а сам председник је у пропратном писму навео да желе да постигну стварање услова у којима све нације и сва друштва могу за себе изабрати награде и изазове политичке и економске слободе. Стратегија је имала три стуба: САД ће бранити мир супротстављајући се и спречавајући насиље терориста и одметничких режима;

сачуваће мир негујући добре односе са највећим светским силама и прошириће мир тражећи начине да прошире добробити слободе и просперитета дуж планете. Национална стратегија безбедности није обарала пет деценија доктрине обуздавања или застрашивања, наводили су да ће се ти стратегијски концепти употребљавати када год буду одговарајући, али да постоје неке претње потенцијалне катастрофе које долазе са толико мало упозорења, да не могу бити обуздане; да екстремисти који самоубиство виде као жртву тешко могу бити застрашени, а да нова технологија захтева нов начин размишљања о моменту када нека претња постаје непосредна, па да у складу са здравим разумом САД мора бити припремљена да предузме акцију када год је то неопходно и пре него што претња буде материјализована.

Национална стратегија безбедности из 2006. године објаснила је најбитније тачке америчке спољне политике и њене сврхе, па је наведено да она тражи и подржава раст демократских покрета и институција сваке нације и културе са крајњим циљем окончања тираније у свету. Националном стратегијом представљена је визија председника како да постигне те циљеве и прво је наведено да Америка мора да буде јака и сигурна, да је у рату и да је победа над терористима представљала најнепосреднији изазов; друго, да је стратегија победе над терористима морала укључивати стратегију победе њихове идеологије мржње и да ће се она спроводити промовисањем позитивне визије-обећања слободе и демократије; треће, да су слобода и демократија више од самог средства, већ рођењем стечено право сваког људског бића; четврто, да сигурност и ефикасна демократија могу створити развојну стратегију која може побољшати животе свих људи и пето, да заједница ефикасних демократија може најбоље да припреми за регионалне и светске изазове тог времена.

На начин на који САД идентификује и дефинише кључне интересе и средства којима прибегава да их обезбеди, утичу и обликују их целокупна структура и динамика њеног друштва. Унутрашња и спољна политика државе међусобно зависе и обликује их доминантни слој владајуће елите. У ранијем тексту наведен је преовлађујући концепт у вођењу спољне политике-

тенденција прилагођавања и компромиса са Совјетским Савезом и он је трајао до 1971. године, када је дошло до својеврсног краха светског економског поретка успостављеног после Другог светског рата и то због престанка конвертибилности долара у односу на злато. Након 1980. године, одбачена је у пракси до тада примарна доктрина са СССР-ом и појачан је војни притисак на националне покрете „трећег света“ који су сматрани штетним по америчке глобалне интересе и до агресивне политике америчког империјализма. Организација светских социјалиста на својој интернет страници објашњава да су САД постигле жељене последице такве политике, јер је у земљама „трећег света“ дошло до застрашујућег погоршања животних услова за милионе људи, а владајућој класи корист о којој су само могли да сањају, тј. неисцрпну могућност ангажовања јефтине пркоморске снаге, доступност јефтине робе, посебно нафте и тако идеалну подлогу за процват берзанског тржишта 90-тих година, одмах по окончању првог Заливског рата 1991. године.

Из Националне безбедносне стратегије од 2002. године, можемо закључити да је пре напада на Ирак прокламована нова стратешка доктрина која афирмише рат да би се предухитрио противник, што значи да САД даје себи право да нападне било коју земљу за коју процени да им може бити потенцијална претња. Инвазија на Ирак била је прва која је покренута као приказ неприкосновене моћи САД-а у свету по систему да могуће противнике треба уништити пре него што постану знатнија претња.

Приказ Националне стратегије безбедности из 2006. године, делује надреално, када се има у виду да је управо тада значајно порасло насиље у региону у којем САД „тражи и подржава раст демократских покрета и институција“, тј. инвазија на Ирак покренула је брутални, крвави сунитско-шиитски грађански рат у читавом региону, а последично и Арапско пролеће, довела до смрти стотине хиљада Ирачана, Сиријаца и пораста тероризма. За регион Блиског истока „промовисање позитивне визије-обећања слободе и демократије“ од стране САД-а, у стварности је значило отварање „врата пакла“.

8.2. Приватне компаније у Ираку

Влада САД-а првенствено је користила приватне фирме за безбедност у Ираку за две главне функције, прва је услуга статичког обезбеђења-страже објеката и ти уговори о безбедносним операцијама били су слични локалним уговорима о чувању амбасада, конзулата и резиденција САД-а широм света. Друга уговорна функција коју су пружале приватне компаније су лично обезбеђење и пратња. Приватне компаније за обезбеђење радиле су у веома опасном окружењу и њихове акције, опрема и оперативне методе су специфициране у условима за закључење уговора. Правила ангажовања развила је амбасада, шеф мисије потврдио, а Биро за дипломатску сигурност управљало њиховом употребом смртоносне силе. Биро за дипломатску сигурност бавио се првенствено заштитом службеника и особља америчке владе, а није се бавио заштитом приватних компанија, невладиних организација или пословних партнера. Међутим, били су спремни да поделе своје услове уговора са оним организацијама које подржавају напоре САД-а кроз Саветодавно веће за безбедност у иностранству (ОСАЦ) у земљи и у Ираку. Службеници наведеног Бироа за дипломатску сигурност навели су да не би било могуће њихово извршавање задатака у траженом нивоу у високо ризичном окружењу, без коришћења услуга приватних агенција за обезбеђење, јер је број специјалиста личне безбедности коришћених у Ираку већи него број агената за дипломатску сигурност које САД има у свету. Биро није могао да ангажује и обучи нове агенте који би испуњавали тражене услове тако брзо као што су приватници то учинили, иако су имали средства и отворена радна места. Најбоље могуће решење у датим околностима било је одабир најбоље приватне агенције за обезбеђење међу конкурентима, а која се уклапала у постављене високе захтеве.

Америчка владина агенција за рачуноводство (ГАО) истакла је у свом извештају из јула 2005. године „Изградња Ирака: неопходне акције за побољшање коришћења услуга приватног обезбеђења“ да је коришћење приватног обезбеђења рефлектовало неизвесну ситуацију која је била и даље

траје у Ираку, као и чињеницу да обезбеђивање агенција и извођача радова није била део војне мисије САД-а. Војне снаге у Ираку обезбеђивале су цивиле из Министарства одбране и извођаче радова који су били директно везани за војну мисију као њена подршка. У Ираку, као и свуда у свету, амбасадор САД-а као шеф мисије има одговорност за безбедност запослених владиних службеника, изузев оних који су под заштитом команданта борбених снага. Међутим, одређене владине агенције морале су да се побрину за услуге обезбеђења, па како министарства одбране и иностраних послова нису била одговорна за обезбеђивање извођача радова у реконструкцији Ирака, а како њихови уговори захтевају да се извођачима радова обезбеди сигурност, то су ангажовале подизвођаче-приватне агенције за безбедност. Те агенције могле су бити америчке и стране, а њихово особље чинили су житељи различитих држава. Генерално, пружали су услуге статичко обезбеђење-физичку заштиту објеката становања и рада, лично обезбеђење за високо рангиране америчке званичнике, пратњу и заштиту током кретања кроз Ирак за владине службенике, службенике извођача радова и других, пратњу конвоја-заштиту возила и лица у њима док путују у и кроз Ирак и планирање и саветовање у вези сигурности.

У интервјуу за ПБС њуз, 22.марта 2005.године, председник Међународног удружења за мировне операције- асоцијације приватног сектора за безбедност, истакао је да је улога приватних војних и агенција за обезбеђење била много већа у Ираку, него у ранијим сукобима због низа разлога. Један од њих је подршка и војсци и реконструкцији, да је војска била фокусирана на саму суштину тј. борбу, док су приватници штитили све што чини подршку тој борби и логистику уопште, као и да је највеће присуство приватног сектора било у почетку сукоба, а да је са побољшањем ситуације у ирачкој војсци и полицији дошло до смањене потребе за ангажовањем приватног сектора.

Приватне фирме за безбедност постале су значајан фактор у сукобима САД-а са Ираком и Авганистаном. Како је у Ираку растао број побуњеника, тако је растао и број тих фирми које су ангажоване као подршка америчким

снагама и извођачима радова на реконструкцији Ирака, око 25-30% од 18,1 милијарде долара предвиђених за реконструкцију, потрошено је на обезбеђење. Проблем раста трошкова у уговорима о раду у Ираку и Авганистану одсликавао је потребу приватних компанија за ангажовањем обезбеђења због заштите њиховњ радне снаге и инсталација.

Америчка владина агенција за рачуноводство (ГАО) истакла је у свом извештају од 13.јуна 2006.године „Изградња Ирака: још увек неопходне акције за побољшање коришћења услуга приватног обезбеђења“ да су они у свом претходном извештају из 2005. године, на основу процене министарства одбране, истакли да у Ираку ради најмање шездесет приватних агенција за обезбеђење са око двадесет пет хиљада запослених; да подаци из марта 2006. године, добијени од Удружења приватних компанија за безбедност, говоре о ангажовању око 181 приватне агенције са преко четрдесет осам хиљада запослених. Да упркос значајној улози тог сектора у омогућавању наставка труда око изградње Ирака, ни министарства спољних послова и одбране нити УСАИД као главна агенција за ирачку реконструкцију, нису комплетирали податке о трошковима повезаним са коришћењем услуга приватног обезбеђења; да су до децембра 2004. године, агенције и извођачи радова платили више од 766 милиона долара за услуге и опрему обезбеђења, а да је прегледом рачуна за те услуге утврђено да оне чине више од 15% трошкова у осам од петнаест уговора које су прегледали. Упозорили су да њихова процена не одражава трошкове везане за услуге безбедности према подизвођачима или даљим добављачима у низу, нити представља покушај квантификације утицаја безбедносног окружења на темпо реконструкције, тј. радним прекидима или одлагањима, као ни трошкова везаних за отклања штете на завршеним радовима због радњи побуњеника. У јануару 2006. године, министарство спољних послова известило је Конгрес да директни и индиректни трошкови за безбедност износе од шеснаест до двадесет одсто укупних већих пројеката обнове, а министарство одбране ставило је до знања да процене нису обухватиле све трошкове у вези безбедности и да су коришћене различите методологије и начини у припреми процене.

Нико није знао тачан број приватних агенција за безбедност које су се сручиле у Ирак пратећи рат. Након захтева Конгреса у априлу 2004. године упућеног Коалиционој привременој власти у Ираку, сачињена је листа од око шездесет фирми са око двадесет хиљада запослених, а по предаји власти ирачкој влади послат је тзв. Меморандум 17, који је позивао на регистрацију свих приватних агенција за безбедност до 01. јуна 2005. године и установљен је комитет предвођен ирачким министарством унутрашњих послова који је вршио надзор. До 21. јуна 2005. године регистровало се 37 приватних агенција за безбедност, а још најмање осамнаест чекало је у процесу регистрације.

Члан Представничког дома САД-а Вирџинија Фокс, у свом извештају од 7. фебруара 2007. године под називом „Ирачка обнова: ослањање на приватне војне извођаче“ истакла је да су многи извођачи радова у Ираку били изложени надзору и док се може разумети да су неки можда причинили неку штету радећи у ратној зони, али да је већина посла који су урадили за похвалу; да су они достављали кључне залихе, штитили инфраструктуру и пружали услуге безбедности у невероватно непријатељском окружењу; да је један од њих –компанија Блеквотер стационирана у Северној Каролини била суочена са оптужбама за немар и профитирање, али да је потребно увидети и њихову другу страну, као на пример чињеницу да је велик део њиховог особља раније био у полицијским или војним службама, дакле професионалци који су били добро тренирани и обучени и који су радили раме уз раме са војском САД-а док се борила за победу. Такође, навела је да је Блеквотер, као одговор на новонастале претње које настају у рату против терора, развио низ технологија које могу да послуже у заштити америчких храбрих војника који се боре у иностранству.

У објављеном документу „Резиме“ од 10. марта 2005. године, директор морнаричког особља и контра адмирал Алберт Т. Черч, навео је да је било јасно да приватни иследници и особље за подршку попуњавају празнине у структурама миинистарства одбране у заливу Гвантанамо, Ираку и Авганистану и да без њихове подршке није било могуће спровести операције испитивања на тим местима; да су они значајно допринели обавештајним

напорима САД-а, јер су иследници по уговору били бивши припадници војне обавештајне службе или полицијско особље и у просеку старије и искусније особље од војних иследника, па да су давали додатан кредибилитет у очима испитиваних која су самим тим била успешнија, као и да је особље по уговору дуже радило, тј. уговори су им дуже трајали него особљу министарства одбране и да су тиме стварали континуитет и унапређивали знања.

Многи су истицали да је при размишљању о уштедама битно имати на уму жртве које су поднете приликом пружања подршке војсци САД-а, да уопште није било спорно да је нпр. приватна агенција КБР (Келог, Браун и Рут) била способна да обезбеди више и брже услуга у борбеном подручју, него што је то била војска САД-а; да је хранила трупе, обезбеђивала им смештај, тушеве, воду, прање веша и слично, као и да је радећи све то изгубила запањујући број особља. Директор наведене агенције КБР је у изјави пред Комитетом за надзор и управљање реформама Представничког дома, истакао 07. фебруара 2007. године да су они пружали подршку америчким и трупам коалиције на педесет пет места у Ираку и на седамдесет других места у региону; да су од 2003. године сервирали више од 490 милиона obroка, транспортовали више од 675 милиона галона горива, доставили више од 220 милиона фунти поште, опрали више од 30 милиона корпи веша и угостили више од 80 милиона посета објектима за рекреацију и заштиту; да је њихов циљ био да обезбеде војницима основне потрепштине, било да је то изградња мензи, обезбеђење хране или смештаја, када се врате у базу након опасних мисија; да су увек имали позитивне повратне реакције од војске и да су били поносни на рад својих храбрих запослених.

По самој природи посла, од приватних агенција за безбедност очекивало се да ће се одржати виших стандарда, као што јавни кодекс њиховог удружења захтева. Приватне агенције за безбедност биле су од кључне важности за ублажавање притиска на коалиционе снаге и омогућавале су им да се концентришу на своје основне војне функције, укључујући борбу против побуњеника у Ираку. Од обнове инфраструктуре до оружаног обезбеђења, приватни сектор пружао је контролисане, ефикасне, економски

оправдане услуге у Ираку које су омогућиле успех напорима за опоравак Ирака у периоду после сукоба и обезбедиле су надзор владе и одговорност пред законом током тих напора.¹⁶⁹

Са друге стране, било је противника ангажовања приватног сектора безбедности и често је навођен случај који се десио 16. септембра 2007. године када су припадници Блеквотера убили Ирачана у пуцњави око америчког дипломатског конвоја, што је разбеснело ирачке власти које су запретиле протеривањем те компаније. Ирачки званичници тврдили су да је по среди био криминал, који је створио стање тензије и беса у Ираку, а министарство унутрашњих послова Ирака регистровало је осам случајева убиства Ирачана од стране Блеквотера приликом вршења услуге обезбеђивања, али без икаквог објашњења. Приватне агенције за обезбеђење у Ираку имале су имунитет од примене ирачких закона, што је њихова влада покушавала да промени.¹⁷⁰

Одређене америчке организације веровале су, на пример, да се приватна компанија за безбедност Халибартон не може сматрати одговорном компанијом и да је требала да буде суспендована из даљег учешћа у пословима са државом све док се не заврше бројне истраге под којима се налази; да је Халибартон имао историју неуспеха и незадовољавајуће перформансе у извршењу уговора и да се на њега потпуно могла применити дефиниција суспендовања, јер постоје адекватни докази да је таква радња потребна због заштите интереса владе до окончања истраге или судског поступка, а ти докази су били расипање у Ираку. Генарални инспектор привремене коалиционе владе у Ираку пронашао је да је Халибартон наплатио влади 2,85 милиона долара за трошкове хотелског смештаја у Кувајту, иако је било доступно организовање јефтинијег смештаја; да је бивши логистичар Халибартона у Кувајту известио да су компанија и њени подизвођачи наплаћивали америчким пореским обвезницима сто долара за кесу веша за

¹⁶⁹ Brooks Doug, Private Security Contractors are Key to Making Recovery Efforts possible in Iraq, Financial Times, 12.05.2005., <http://www.ft.com/cms/s/0/6a2ad322-c282-11d9-866a-00000e2511c8.html#axzz3eiwYV7ns>, 22.04.2015.

¹⁷⁰ Tavernise Sabrina, Maliki Alleges 7 Cases When Blackwater Killed Iraqis, New York Times, 20.09.2007., <http://www.nytimes.com/2007/09/20/world/middleeast/20iraq.html?fta=y>, 24.06.2014.

праће тешку 15 фунти и 45 долара за једно паковање сока, као и да је ревизорска агенција министарства одбране установила да је Халибартон снабдевање горивом наплатио за 212,3 милиона долара више него што је требао. Због тога је америчка амбасада у Ираку била запретила Халибартону раскидом уговора.¹⁷¹

Војска САД-а је у својим извештајима наводила да су у шеснаест од четрдесет четири инцидента која су се десила у Абу Грайбу, били укључени припадници приватног сектора који је изван домена америчке војске и владе. Војни истражитељи известили су о умешаности шесторице запослених приватника у инциденте злостављања, али да је потенцијално већи број био укључен у друге злочине у Ираку, као и на другим местима. Ангажовање приватних предузетника долазило је са другом скривеном ценом, тј. успостављањем корпоративне праксе која нема пролаз у војном систему. Много је случајева где ангажовани у приватном сектору нису имали одговарајуће искуство и нису прошли адекватну обуку, а све због журбе да се попуне упражњена места иследника, па су фирме обављале петоминутни телефонски разговор са подносиоцима пријава за посао и нису се замарали провером њихових биографија, отисака прстију или кривичног досијеа. Компаније су негирале такав приступ, али су војни истражитељи утврдили да 35 одсто иследника по уговору није имало формалну војну обуку за обављање тог посла.¹⁷²

Бивша запослена у Халибартону- Џули Мекбрајд, сведочила је пред Комитетом за демократску политику америчког Сената 18. септембра 2006. године на саслушању о одговорности уговарача у Ираку и том приликом рекла је да су они који су блиско сарађивали са фирмом Кастер-Батлес иступили и пријавили шокантне нивое мита и корупције у баснословним милионским износима; да је Халибартон (и подружница КБР) прихватио мито за доделу уговора подизвођачима од власника луксузних вила у Кувајту и да

¹⁷¹ The Congressional Progressive Caucus, US House of Representatives organization, Letter to President George W. Bush, 22.09. 2005., <http://www.democrats.com/node/6259>, 30.05.2014.

¹⁷² Singer W. Peter, The Contract the Millitary Needs to Break, Washington Post, 12.09.2004. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A13378-2004Sep11.html>, 10.08.2014.

су то све припремили још пре инвазије на Ирак; да је завршетком брзе инвазије, а почетком дуге и скупе окупације КБР наставио да превише наплаћује влади САД-а транспорт горива у Ирак и за обезбеђење obroка војницима, што је резултирало профитирањем од више од 150 милиона долара. Такође, навела је да је Винел Корпорација урадила толико лош посао око обуке ирачких снага да је цео први ирачки батаљон једноставно одустао од посла, па је војска морала то да преузме; да су запослени у фирми за обезбеђење ЦАЦИ Интернационал били дубоко уплетени у скандал са злостављањем затвореника у објекту Абу Граиб, као и да све те компаније нису одговарале за своја дела.

Бивши запослени КБР-а сведочили су о томе како је у војне базе често допремана храна којој је истекао рок и преко годину дана; да је та храна ипак коришћена за исхрану војника (замрзнута готова јела, пилетина, говедина, риба и сладолед); да су камиони са храном били погађани ватреним оружјем, али да су они вадили метке и шрапнеле из хране и послуживали је, а ти меци су одношени менаџерима за сувенире. Такође, наводили су и да је војска повремено контролисала храну и ону коју су вратили као неодговарајућу из једне базе, КБР би само проследио другој бази, а било је и покварене хране, јер се често дешавало да замрзивачи и фрижидери остану без горива.

Изменом прописа у буџетској фискалној 2007. години Пентагона и додавањем неколико речи приватни сектор ангажован у војним операцијама САД-а подведен је под надлежност војног правосудног система. То значи да ако би кршили правила ангажовања у ратној зони или почине злочине током операција као нпр. у Ираку, они су од тада могли бити процесуирани пред војним судом. Крајњи циљ измена био је давање војним и грађанским судовима новог алата који су могли користити, а све ради бољег управљања и надгледања приватног сектора као извођача радова.

Председник Међународног удружења за мировне операције-асоцијације приватног сектора за безбедност (Даг Брукс), истакао је 25. априла 2007. године пред Комитетом за оружане снаге Представничком дома Сената, да су компаније из тог удружења много више биле контролисане и

одговорније него што се то представља у медијима; да су уговори могли и да су били модификовани, постојали су пенали или раскид засновани на условима извршења уговорних обавеза; да су компаније морале одговарати службенику за уговоре и обезбедити му могућност давања упутстава и вршења надзора; да су компаније морале обезбедити лиценцу од владе да би могле вршити војну или полицијску обуку. Сви државни извођачи морали су да поштују савезне законе, а ако су радили за министарство одбране онда и додатке тим законима везаним за одбрану и да је то био модел који се могао унапређивати, али је увек требало имати на уму да додатна правила повећавају трошкове и ризик. Такође, постојала је и индивидуална одговорност запослених у приватном сектору у складу са актом о екстериторијалној војној јурисдикцији који дозвољава америчкој власти да процесуира појединце свих националности (изузев националности земље домаћина) пред Савезним судовима за преступе, као и да је тај пропис постојао неколико година уназад, али да га је министарство правде није адекватно користило. У међувремену, наведеним изменама прописа о надлежности војних судова приватне компаније и њихови запослени стављене су под надлежност војних судова, што је контраверзно с обзиром на то да су у питању били цивили и да су ранији слични прописи укидани од стране Врховног суда САД-а.

Директор агенције за ревизију уговора у области одбране (Вилијам Рид) истакао је 07. јануара 2007. године на саслушању пред Комитетом за надгледање и реформе владе Представничког дома Сената да је та агенција чинила саставни део у надзору министарства одбране приликом осигурања интегритета и поштовања прописа од стране приватних фирми које су вршиле услуге у Ираку, да су од априла 2003. године уредно вршили ревизију трошкова уговора и да су током 2006. године издали више од 1800 извештаја у вези уговора повезаних са Ираком, као и да су они вршили надзор ради заштите интереса пореских обвезника.

Америчка владина агенција за рачуноводство (ГАО) истакла је у свом извештају из децембра 2006. године припремљеном за комитете Конгреса под

насловом: „ Војне операције: потреба за акцијом министарства одбране на високом нивоу због дуготрајних проблема у вођењу и надгледању уговарача као подршке војним снагама“ да је због великог учешћа приватних компанија као подршке војним снагама САД-а у операцијама у Ираку та агенција извршила ревизију са циљем да утврди до којег нивоа је министарство одбране побољшало своје управљање и надгледање приватног сектора од извештаја из 2003.године. Дошли су до закључка да је министарство одбране наставило да се суочава са дуготрајним проблемима који су отежавали његово управљање и надзор извођача на распоређеним локацијама, као и да су предузели неке кораке ради унапређења својих смерница о коришћењу приватног сектора приликом пружања подршке војницима и решавању неких од проблема који су покренути још од средине 1990-их. Ипак, закључили су да министарство није добро распоредило људе који би контролисали спровођење донетих смерница, нити су успели да превазиђу проблеме које су имали током ранијег периода.

Комитет за надгледање и реформе владе Представничког дома Сената, након завршеног саслушања заинтересованих страна, издао је меморандум 07. фебруара 2007. године, под насловом: „Додатне информације саслушања о приватним агенцијама за безбедност“ и истакао да је у њиховој истрази закључено да су приватне агенције за безбедност врло мало надгледане од стране савезних органа; да је на захтев о давању основних информација о услугама приватне агенције КБР укључујући и питања колика су примања њихових запослених и колико КБР и његови подизвођачи наплаћују поједине услуге, министарство одбране осамнаест месеци одбијало да одговори на иста. Када је одговор коначно стигао нису достављени тражени подаци, већ су уместо тога достављене погрешне тврдње о самом уговорном аранжману. Што је особље тог комитета више истраживало уговоре са приватним агенцијама за безбедност, то се појављивало све више питања и неизвесности, па се на пример до писања извештаја није могао добити одговор о инциденту у Фалуци из 2004. године, односно по основу ког уговора су деловали запослени у Блеквотер компанији када су вршили задатак који је довео до

њихове смрти? Тај инцидент је имао широк публицитет и значајан утицај на курс рата у Ираку и било је разумно очекивати да министарство одбране три године после инцидента може да одговори на нека основна питања у вези основа ангажовања својих извођача. Имајући у виду, да наведено министарство то није било у стању да уради, могло се једино закључити да је надзор савезних органа над приватним агенцијама за безбедност био на незадовољавајућем нивоу.

Иначе, инцидент у Фалуци десио се 31. марта 2004. године, када су ирачки побуњеници напали амерички конвој, који је вршио доставу хране са четири лица запослена у приватној војној компанији Блеквотер. Та четворица наоружаних припадника приватне агенције за обезбеђење, убијена су и извучена из возила, а њихова тела тучена су и запаљена, а на крају су их обесили на мосту преко реке Еуфрат. Наведени догађај убрзао је америчку акцију против побуњеника у граду Фалуца, којом су покушали да поврате власт у граду, али то нису успели из првог, већ из другог пута, седам месеци касније у новембру 2004. године.

Породице погинула четири припадника Блеквотера истицале су да нико није био одговоран за десетине хиљада људи који су радили у Ираку, да су приватне агенције као Блеквотер радиле изван војног ланца командовања и да су буквално могли да раде шта хоће без икакве обавезе или одговорности према власти САД-а, као и да су те приватне агенције радиле у земљама као што је Ирак које нису биле у могућности да спроводе закон и процесуирају криминалне радње. Највећа грешка у начину ангажовања приватног сектора за безбедност била је недостатак одговорности и надзора, међутим, ако је америчка војска одлучила да део послова уступи приватном сектору, требало је да увек постоји неко коме се одговара и полажу рачуни, све до председника САД-а.

Рат против Ирака обећавао је велике профите владајућој класи у САД-у, тј. спретним инвеститорима спремним на ризик, који је укључивао шпекулације и лажно приказивање књиговодствених књига. Имајући у виду низ саслушања и вођених истрага у САД-у, не могу се занемарити расправе

које су вођене о постојању и степену корупције у владајућој елити. Могле су се чути оптужбе да је амерички потпредседник Ричард Чејни примао новац од компаније Халибартон, јер је пре потпредседничке функције био извршни директор у тој компанији која се иначе бави услугама у вези нафте и инфраструктуре, као и државни војни секретар Томас Вајт, али од нафтне компаније Енрон чији је такође био извршни директор. На крају, не може се избећи закључак да амерички милитаризам једноставно одражава геополитичке амбиције америчке владајуће елите.

8.3. Побуњеници и тероризам

ЦИА је ирачке побуњенике описала као побуну која се води против ирачке власти и коалиционих снага, првенствено концентрисане у Багдаду и његовој северној, североисточној и западној околини. Разне групе побуњеника сачињавају углавном Сунити, чији је једини заједнички именитељ био да отерају коалицију и окончају амерички утицај у Ираку, као и знатан број припадника шиитске милиције који су припадали одређеним политичким партијама које нису признавале власт у Багдаду и јужном Ираку.

Највећи број напада на америчку војску вршили су сунитски побуњеници, који обједињују елементе бившег Садамовог режима, незадовољне Ирачане и обичне криминалце. Они нису имали једног лидера, већ су били мреже у мрежи унутар сунитске заједнице, имали су припаднике који су добро познавали ирачку инфраструктуру, оружје и новац прибављали су унутар Ирака и иако су им циљеви су били различити, сви су се противили присуству америчке војске у Ираку. Већина је желела повратак Сунита на власт у земљи, док су неки само желели да преузму контролу над локалном влашћу.

Било је тешко пратити бројност побуњеника и њихов појавни облик, јер су се групе константно појављивале и нестајале, а оданост мењале. Мотиви који су их гонили на побуну били су веома различити, од верске ревности, економске користи, националних осећаја до беса због губитка вољених особа

у сукобима. Војска САД-а процењивала је број побуњеника током 2006. године у распону од осам до двадесет хиљада, док је ирачка обавештајна служба изнела цифру од четрдесет хиљада бораца и сто шездесет хиљада присталица. Борци су се окупљали и из других земаља региона Сирије, Саудијске Арабије, Јемена и Судана и чинили су само око десет одсто побуњеника, али њихова улога била је изузетно значајна.¹⁷³

Постојале су четири главне групе побуњеника које су се истицале и које су током времена развиле препознатљив, вешт и непрекинут начин за комуникацију путем којег су, између осталог, преузимали одговорност за оружане операције: 1. Ал Каидина организација у Месопотамији- група коју је обликовао њен наводни оснивач Абу Мусаб ал-Заграви и која је имала петнаест бригада или батаљона који су радили под његовим барјаком, укључујући и две бригаде мученика, од којих је једна била састављена искључиво од ирачких добровољаца. Ова група имала је два интернет сајта (оба затворена 2005. године), издавала је дневна саопштења и два часописа „Биографије великих мученика“ и „Глас цихада“; 2. Партизани сунитске војске- групе која се сматра изданком Партизана исламске војске и која је цихадска организација претходно базирана у ирачком Курдистану; тврдили су да су имали шеснаест бригада, такође су издавали дневна саопштења, часописе тј. месечне компилације комуникације војних крила „Жетва муцахедина“ и политички „Ал-Ансар“ и водили интернет сајт затворен 2005. године. То је била изразито фундаменталистичко исламска група и радикална скоро као претходно наведена; 3. Исламска војска у Ираку састојала се од тринаест бригада, која је исто имала интернет сајт затворен 2005. године, али накнадно реактивиран, издавали су дневна саопштења и месечни магазин од око педесет страна „Ал-Фурсан“, такође фундаменталистичко исламска група обојена енергичним патриотизмом за коју се сматрало и у Ираку и на западу да је најнационалистичка од оружаних група и 4. Исламски фронт ирачког отпора-група позната по скраћеници Цами, која је више служила као орган за односе са јавношћу између осталих оружаних група; издавали су недељна

¹⁷³[www.bbc.com,Guide: Armed groups in Iraq](http://www.bbc.com/Guide: Armed groups in Iraq), 15.08.2006

саопштења о нападима и месечни магазин „Дами“ и водили интернет страницу, такође националистичка, али на софистициранији начин.¹⁷⁴

Побуна у Ираку настала је после окупације Ирака и трајала је до повлачења америчке војске 2011. године. У почетку, све до 2007. године, побуњеници су углавном нападали коалициону војску, а касније и ирачке снаге безбедности које су видели као сараднике окупатора. После повлачења америчке војске, талас обновљеног секташког насиља и побуна против владе преплавио је Ирак уз појачавање интензитета сукоба током 2013. године.

Ирачки побуњеници служили су се различитим тактикама, велика већина користила је аутомобиле бомбе, киднаповања, отмице, пуцање и друге типове напада на Ирачане и америчке трупе уз веома мало обзира за цивилне жртве.

Побуна и побуњеници могу се најбоље дефинисати као организован покрет са циљем збацивања и уништавања власти коришћењем субверзије, шпијунаже, тероризма и оружаних сукоба. Тероризам није сам себи циљ, он може бити део побуне, али може бити само чин насиља од стране криминалаца или лудака који желе да нападну било кога, а посебно власт. Министарство одбране САД-а је у свом приручнику од 28. фебруара 2007. године за обуку на војној академији „Побуњеници против гериле и против терориста“ истакло да се у теорији тероризам дефинише као прорачунато коришћење насиља или претње насиљем ради изазивања страха са намером да приморају или заплаше власти или друштва ради, а све ради постизања политичких, религиозних или идеолошких циљева. Док су побуњенике дефинисали као организован покрет отпора који користи субверзију, саботажу или оружани сукоб ради постизања својих циљева, који уобичајено желе да збаце постојећи друштвени поредак и промене однос моћи у држави. Дефиниција гериле подразумева већу отвореност војним аспектима од побуњеника и постоје упоредо са њима, као помоћни и скривени. Може се сматрати да побуњеници користе идеологију при ударима на власт, а

¹⁷⁴ In Their Own Words: Reading the Iraqi Insurgency, 15.02.2006., <http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/iraq-iran-gulf/iraq/050-in-their-own-words-reading-the-iraqi-insurgency.aspx>, 29.05.2014.

терористи нападају власт и друштва да унапреде идеологију. Такође, терористи могу истовремено бити побуњеници и герила.

Разлика између тероризма и побуњеника није само теоријска, јер су одговори, тј. стратегије у борби против та два појавна облика различите. Побуњеници комбинују насиље са политичким програмима у потрази за револуцијом на начин који тероризам не може да копира, јер терористи могу тежити политичким, чак и револуционарним циљевима, али радије користе насиље него што дефинишу политички програм. Због тога што дефиниције нуде само делимично разликовање тероризма и побуњеника, обезбеђени су други начини њиховог разликовања. Побуњеници желе да прошире подручје борби и своје војне снаге организују у форми одреде или вода, док су терористичке јединице обично мање и састављене од одвојених тимова који нису организовани у формалном војном ланцу команде. Такође, побуњеничке снаге су више окренуте борбама и постојању у природи, посебно у склоништима или зонама у којима доминирају, док су терористичке организације више окренуте екстремној тајности и своје ћелије организују на начин којим одржавају тајност.¹⁷⁵

Питање дефиниције тероризма прогањало је државе у дебатама вођеним деценијама. Први покушај достизања међународно прихватљиве дефиниције учињен је у оквиру Друштва народа, али нацрт конвенције из 1937. године никада није заживео и чланице УН-а још увек немају дефиницију око које би се сложиле. Према нацрту конвенције Друштва народа из 1937. године дефиниција тероризма обухватала је: „ Све криминалне радње уперене против државе и са намером или уз прорачун да произведу стање терора у умовима појединих особа, групе људи или опште јавности.“ У Резолуцији Генералне скупштине Уједињених нација бр. 51/210 од 17. децембра 1996. године, тероризам је дефинисан као криминални акт са намером да изазове стање терора у јавности, групи људи или појединим особама због политичких циљева који су у сваком погледу неоправдани, без обзира на политичке,

¹⁷⁵ Morris, F. Michael, Al-Qaeda as Insurgency, U.S. Army War College, 18.03.2005., <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq/1039.pdf>, 13.02.2015.

филозофске, идеолошке, расне, етничке, религиозне или разлоге друге природе који могу бити изнети ради оправдања тих радњи. Није могао да се пронађе консензус између чланица УН-а око наведене дефиниције, а до неслагања је дошло због питања да ли је потребно направити разлику између тероризма и борбе против стране окупације.

Углавном су поједине међународне организације и државе саме нудиле своје дефиниције тероризма, па је тако Исламска конференција тероризам дефинисала као сваки вид насиља или претње без обзира на мотиве или намере, почињене ради постизања индивидуалног или колективног криминалног плана кроз терорисање народа или претњом да ће угрозити њихов живот, част, слободу, сигурност или право, кроз излагање опасности или окупацијом животне средине, било којег јавног или приватног објекта, националних ресурса, као и угрожавањем стабилности, територијалног интегритета, политичког јединства или суверенитета независне државе.

У америчком речнику енглеског језика из 2000. године, четврто издање, тероризам је дефинисан као незаконита употреба или претња употребом силе или насиља од стране особа или организованих група против људи или имовине са намером застрашивања или приморавања друштава или влада, најчешће због идеолошких или политичких разлога.

Што су биле јаче демонстрације и раздор цивила у Ираку, то је више земаља могло бити изложено утицају тероризма, а критичари рата у Ираку правилно су тврдили да је он био доказана пропаст у борби против Бин Ладена и његових савезника. Наиме, у Ираку су се након окупације, исламски борци обучавали, изградили мреже и постали далеко радикалнији, док им је америчка окупација послужила као идеално средство за регрутацију младих муслимана широм света. Јасно је било да грађански сукоби и борба против окупације може довести до погоршања постојећих проблема са тероризмом и стварањем нових.

Окупацијом Ирака, САД су пружиле Ал Каиди потврду аргумента који су износили током целог свог постојања, а то је да Америка жели да уништи Ислам и потчини вернике. Статистички подаци показивали су да је подршка

САД-у у Ираку драстично опадала током рата, а дуготрајна окупација довела је до тога да су привучени борци припремљени за класичан герилски рат, као и они обучени за терористичке акције у камповима Авганистана који су спремни да се боре против САД-а и њених савезника.

Последица тога, тј. сталних сукоба у региону Блиског истока, рата у Сирији и Ираку, политичке нестабилности, постала је очигледна током јуна 2014. године када је ојачала сунитско исламистичка и војна група цихадиста која је себе декларисала као Исламску државу Ирака и Леванта (ИСИС). Њихов циљ је да поврате Калифат, тј. велико исламско царство, а на снази им је екстремно шеријатско право. Вођа им је Абу Бакр ал-Багдади, освојили су знатну територију-величине Велике Британије и веома брзо даље напредовали, имају велика финансијска средства која су им постала доступна освајањем нафтних поља, пљачкањем банака и добровољним финансирањем из иностранства.

Очигледно је да ратовање и борба против тероризма на „амерички начин“ не функционишу. Данас у свету има више терориста него у време терористичких напада на САД 11. септембра 2001. године, бројније су групе налик на Ал Каиду, боље су организоване, имају више припадника, а према статистичким подацима (РАНД) од 2010. до 2013. године број цихадистичких група је порастао за педесет осам одсто, број бораца је удвостручен, а број напада утростручен. У време напада на САД, Ал Каида била је релативно мала организација са неколико кампова у Авганистану, док данас цихадистичке групе контролишу велики део Блиског истока, а шире се и у Африци.

8.4. Ратни заробљеници

Према члану 4. Треће Женевске конвенције о поступању са ратним заробљеницима од 12. августа 1949. године ратним заробљеницима, између осталих, сматрају се особе које припадају следећим категоријама које су потпале под власт непријатеља: 1. Припадници оружаних снага стране у сукобу, као и припадници милиције и добровољачких одреда који чине део

оружаних снага и 2. Припадници других милиција и добровољачких одреда, укључујући и организоване покрете отпора који припадају страни у сукобу и који дејствују у или ван своје територије која може бити и окупирана уколико имају команданта одговорног за потчињене; ако имају утврђен знак који се распознаје са удаљености; уколико отворено носе оружје и спроводе своје операције у складу са законима и обичајима ратовања.

Чланом 44. Допунских протокола Женевских конвенција упућује борце да се јасно истичу и издвајају од цивилног становништва док су ангажовани у нападу или војним операцијама, али прихватајући да постоје ситуације у којима, због природе непријатељстава, борац не може истаћи самог себе, он треба да задржи статус борца, осигуравши у таквим ситуацијама своју препознатљивост тако што ће носити оружје отворено током сваког војног ангажовања.

Документ војне комисије САД-а из 2006. године чија је сврха доношења било омогућавање суђења пред војним комисијама, између осталог, и због кршења закона ратовања, дефинисало је разлику између законитог (легитимног) непријатељског борца и незаконитог (нелегитимног) непријатељског борца. Тако је законити борац означавао особу која је припадник регуларних снага државе укључене у сукоб са САД-ом; припадник милиције, добровољачких одреда или покрета отпора наведене државе која има одговорну команду, носи ознаке које су препознатљиве из удаљености, отворено носе оружје и поштују ратне законе и припадници регуларне војске који су одани влади у сукобу, али која није призната од стране САД-а. Незаконити су непријатељски борци- особе које су се укључиле у сукоб или које намерно и материјално подржавају непријатељства према САД-у или њихови саборци који нису легитимни непријатељски борци (укључујући особе које су припадници Талибана, Ал Каиде или сличних снага) и особе које су пре, за време или после ступања на снагу тог документа биле одређене као нелегитимни непријатељски борци од стране Трибунала за одређивање борбеног статуса или другог релевантног трибунала основаног од стране председника или министра одбране САД-а.

Последица таквог разликовања непријатељских бораца у САД-у је да легитимни борци стичу статус ратних заробљеника и налазе се под заштитом Треће женеvске конвенције, док то не важи за њихове нелегитимне борце. Председник САД-а утврдио је да су чланови Ал Каиде нелегитимни непријатељски борци, јер су припадници изван државне терористичке групе, као и Талибани, јер не испуњавају услове за стицање статуса ратних заробљеника према члану 4. Треће Женеvске конвенције.

Током америчке инвазије на Ирак, ирачки герилци који су бранили своју земљу отворено су носили оружје, док је више од десет хиљада америчких војника, припадника специјалних оперативних група и више од двадесет ЦИА паравојника деловало унутар Ирака, а већина није носила своје униформе, чак су били прерушени у ирачке цивиле и скривено носили оружје. На тај начин амерички војници, тј. специјалне јединице биле су успешне у убијању бројних истакнутих Ирачана, електронски су их обележавали као мете, да би их касније бомбардовали. Те јединице добиле су овлашћења секретара одбране да планирају и реализују мисије „против терориста“ и других противника САД-а било где на свету и предложен је буџет већи од милијарду долара за остварење тог задатка.¹⁷⁶

Значи, ради остварења својих циљева, америчкој војци било је дозвољено да дејствујући на територији друге земље, убија цивиле при томе обучени у цивилну одећу и са скривеним наоружањем и да то буде окарактерисано као легално ратовање и да извршиоци тих убистава имају статус бораца, док је истовремено ирачка герила чинила ратни злочин уколико би пуцала на америчке војнике.

За време власти Садама Хусеина затвор Абу Граиб у близини Багдада, био је један од најозлоглашенијих затвора на свету, због мучења, седмичних егзекуција и одвратних животних услова.

Објекат се налази на двеста осамдесет хектара са двадесет четири стражарске куле и састоји се од пет одвојених јединица окружених

¹⁷⁶ Jelinek, Pauline, Pentagon Defends Use of Civilian Clothes, 04.04.2003., http://www.mplainview.com/article_78fa81bf-4ea6-5054-878e-de06a4304778.html, 03.09.2014.

стражарницама и високим зидовима. Изградили су га британски градитељи 1960-их и представља град у граду. Политичко крило има затворени и отворени део, у затвореном су били углавном Шиити, а у отвореном су били задржавани различити стварни или претпостављени активисти. Током 2001. године Абу Граиб имао је око петнаест хиљада затвореника од којих су многи ту боравили скоро двадесет година, тј. од Иранско-ирачког рата, а над њима вршени су и експерименти са биолошким и хемијским оружјем. Садам Хусеин је у октобру 2002. године објавио амнестију свих затвореника, осим оних осуђених на смртну казну, чије пуштање је било условљено сагласношћу породице жртава, па је након тога затвор Абу Граиб био празан.¹⁷⁷

Након инвазије на Ирак, Абу Граиб заузели су припадници војне полиције САД-а и такође је служио као затвор. Током новембра 2003. године војни истражитељи контролисали су услове у америчким затворима у Ираку и утврђено је да у затвору Абу Граиб одређена бригада војне полиције нема одговарајућу обуку за чување затвореника. Наредне године, један од припадника војне полиције оставио је диск са фотографијама мучења затвореника на кревету војног истражитеља и у јануару 2004. године војска започиње истрагу о томе и одредила је генерал-мајора Антониа Тагубу да изврши истрагу о злостављању затвореника у Абу Граибу.

Генерал Тагуба навео је у свом извештају из маја 2004. год. „Члан 15-6 истраге 800-те војне полицијске бригаде“ да је пронашао низ случајева злостављања затвореника која су систематски и са намером вршила неколико припадника војне полиције; да су они од октобра до децембра 2003. године неколико пута садистички, јавно и разуздано злостављали неколико затвореника и да о томе постоје сведочења сведока и фотографије. Предметне фотографије доспеле су у јавност и изазвале су скандал са великим последицама по војску САД-а.

Ирачка влада формално је преузела управљање затвором 02. септембра 2006. године и затвореници су премештени у друге објекте.

¹⁷⁷ Abu Ghraib Prison, <http://www.globalsecurity.org/intell/world/iraq/abu-ghurayb-prison.htm>, 14.02.2014.

Члан 13. Женевске конвенције која се односи на третман ратних заробљеника захтева да ратни заробљеници „у свако доба буду заштићени, посебно од насиља и понижавања, увреда и радозналости јавности“.

Члан 49. Допунских протокола на Женевске конвенције утврђује да „новинаре у зонама ратних дејстава треба сматрати цивилима“ и да треба „да буду заштићени као такви по Конвенцији и овим Протоколима“.

Ипак, у више наврата ирачки ратни заробљеници снимани су и приказивани на америчкој телевизији. Тако су, почев од 23. марта 2003. године, у Катару смештена телевизија Ал Џазира и ирачка државна телевизија, емитовале и филмски исечак који је приказивао пет заробљених америчких војника. Након тога, 02. априла хотел Шератон у Басри био је погођен артиљеријском ватром војске САД-а четири пута, а једини гости хотела били су новинари Ал Џазире. Шест дана после тог напада, две ракете пале су на багдадску канцеларију Ал Џазире, а у том часу дописник Тарик Ајуб стајао је на крову са камерманом Зухером Иракијем, очекујући директно укључење у програм. Ајуб је на месту погинуо, а Ираки је рањен у врат шрапнелом. „Ал Џазирина канцеларија налази се у резиденцијалном кварту, па је била оправдана сумња да је погођена грешком“, истакао је дописник Ал Џазире Мајед Абдел Хади. „Гледали смо и снимали бомбардовање и потпуно је јасно да је ово био директан напад на Ал Џазирино дописништво“, рекао је Реца Омар, дописник ББС-ја. „Није то била тек залутала ракета, било је превише прецизно“.¹⁷⁸

Истог дана, амерички тенк испалио је пројектил на горње спратове хотела Палестина у Багдаду, у којем је било смештено више од две стотине новинара, изгледа оних који су више волели да о рату у Ираку извештавају независно, него да буду у саставу америчких трупа. Експлозија је убила двојицу камермана и ранила троје новинара.

У складу са наведеним, изгледа да је фатална грешка новинара, равна ратном злочину била емитовање снимка петорице заробљених. Према

¹⁷⁸ Michaels, Henry, US Bombs Al-Jazeera Center in Bagdad, 09.04.2003. <https://www.wsws.org/en/articles/2003/04/jaz-a09.html>, 15.05.2014.

понашању власти и медија у САД-у то се не може поредити са америчким приказивањем заробљених Ирачана на телевизији. Као што је објаснио В. Хејс Парк, специјални помоћник генералног правобраниоца војске САД-а: „Снаге Сједињених Држава нису прекршиле закон дозволивши новинарима да снимају ратне заробљенике- Ирачане зато што је то било „приказивање чињеница“. Изгледа да је поред наведеног, грешка новинара које је напала војска САД-а, била и у томе што нису пружили подршку америчким трупам које су се племенито бориле да би донеле демократију и слободу једном заосталом народу, што нису преносили ставове са њихових прес-брифинга, што су извештавали о колатералним штетама и тако самовољно помагали „зликотворцима“, као да је некемо уопште стало до неких тамо убијених странаца.¹⁷⁹

Уједињене нације дефинисале су мучење у Конвенцији против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака усвојеној 10. децембра 1984. године, на следећи начин: „У смислу ове конвенције, израз „тортура“ означава сваки акт којим се једном лицу намерно наносе бол или тешке физичке или менталне патње у циљу добијања од њега или неког трећег лица обавештења или признања или његовог кажњавања за дело које је то или неко треће лице извршило или за чије извршење је осумњичено, застрашивање тог лица или вршења притиска на њега или застрашивања или вршења притиска на неко треће лице или из било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације ако тај бол или те патње наноси службено лице или било које друго лице које делује у службеном својству или на његов подстицај или са његовим изричитим или прећутним пристанком. Тај израз се не односи на бол или патње које су резултат искључиво законитих санкција, неодвојивих од тих санкција или које те санкције проузрокују“.

Међународни кривични суд дефинисао је Римским статутом усвојеним 17. јула 1998. године, у члану 7. Злочини против човечности, тачка 2(е)

¹⁷⁹ Elich, Gregory, *Strange Liberators: Militarism, Mayhem and the Pursuit of Profit*, Llumina Press, 2006, p.336

мучење као намерно проузроковање бола и тешких патњи, физичких или душевних, над особом која се држи у притвору или је под контролом окривљеног. Мучењем се не сматра наношење бола или патње који су проузроковани случајно или су настали као пратећа последице примене законских санкција.

Кодификовани закон САД-а, Наслов 18, део I , глава 113ц, одељак 2340, ступио је на снагу 20. јануара 2004. године и дефинише тортуру као: "(1)" мучење "означава акт почињен од стране лица које делује са изричитом намером да нанесе тешку физичку или душевну бол или патњу (осим бола или патње који произилазе из законских санкција) другом лицу које се налази у притвору или под његовом физичком контролом;(2) 'тешку душевну бол или патњу" која подразумева продужене душевне повреде узроковане или проистекле из (а) намерног наношења или претњи наношењем тешке физичке бола или патње; (б) давањем или претњом давања супстанци за промену свести или других поступака који су срачунати да дубоко поремете чула или личност; (ц) претњом смрћу; или (д) опасност да ће друга особа неминовно бити подвргнута смрти, тешкој физичкој боли или патњи, или давањем или претњом давања супстанци за промену свести или других поступака који су срачунати да дубоко поремете чула или личности“.

Меморандумом војног одсека, који је 14. септембра 2003. године потписао командант коалиционих снага у Ираку између јуна 2003. и јуна 2004. године, овластио је службенике САД-а да користе, између осталог, следеће технике испитивања и сузбијања отпора: напад или вређање ега затвореника, манипулацију простора у којем борави, тј. мењање околиша стварањем непријатности као што је подешавање температуре или непријатних мириса, изолацију, присутност војних паса-искоришћавањем страха од паса, манипулације храном, сном и физичким положајима (клучање, лежање главом на доле и слично).

Такав однос према заробљеницима подразумева груб третман према њима, раван мучењу, а опет та правила су заживела захваљујући високим званичницима САД-а и тиме учинила систематски напор да се минимализују,

искриве и игноришу закони, правила и закључени споразуми о мучењу и третману заробљеника. Побројане технике из војног меморандума биле су супротне америчким војним приручницима и међународном праву. Поврх свега, било је дозвољено тајно држање заробљеника у Ираку, тј. такво које се крило од Међународног црвеног крста.¹⁸⁰

Командант затвора Абу Граиб у време тортуре над затвореницима, Џенис Карпински истицала је да је она „жртвено јагње“ америчког секретара за одбрану Д.Рамсфелда који је наредио мучења која су се дешавала у том затвору, а што се може закључити и из понашања комитета сената САД-а који ни у једном моменту приликом истраге није поставио питање званичницима да ли је неке од њих било познато било шта у вези акције са фотографија из Абу Грайба, а због тога што би давањем искреног одговора дискриминисали себе.¹⁸¹

Амнести интернешенел организација истакла је да САД мора да истражи и наредбодавце тортуре из Абу Грайба, а не само војнике који су непосредни извршиоци, јер су они овластили, охрабрили и пружили оправдање или као што је секретар одбране Д. Рамсфелд обезбедио двадесет седам правила за испитивања од којих су многа нечовечни, сурови третмани-тортуре, као и да коришћење паса, стресне позиције и слично, представља кршење међународних конвенција против тортуре.

8.5. Економски аспект рата

Конгресна канцеларија за буџет (ЦБО) у свом извештају од 30. септембра 2002. године „Процена трошкова потенцијалног сукоба са Ираком“ изнела је да не може са сигурношћу да процени укупну цену војног сукоба са Ираком, као ни трошкове након његовог окончања, јер исти зависе од много, у

¹⁸⁰ Statement of Senator Patrick Leahy, Ranking Member, Senate Judiciary Committee Confirmation Hearings on the Nomination of Alberto Gonzales to be Attorney General of the United States, 06.01.2005., <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-109shrg99932/html/CHRG-109shrg99932.htm>, 22.10.2014.

¹⁸¹ Auken Van Bill, Australian TV Airs More Photos Of US Torture At Abu Ghraib, 16.02.2006, <http://www.countercurrents.org/iraq-auken160206.htm>, 15.03.2014.

том моменту, непознатих фактора као што је број ангажованих снага, трајање сукоба, стратегије запошљавања, број жртава, губитак опреме и потребу за реконструкцијом ирачке инфраструктуре. Проценили су да ће почетни трошкови ангажовања снага у Персијском заливу бити између девет и тринаест милијарди долара и да ће вођење рата додатно коштати између шест и девет милијарди долара месечно, док би трошкови окупације, након завршетка војних операција, варирали између једне до четири милијарде месечно. Након завршетка рата, цена повратка америчких трупа у њихове базе на територији САД-а би коштале између пет и седам милијарди долара.

Предлог америчког буџета за 2003. годину није садржавао процењене трошкове могућег рата са Ираком, нити захтев за ванредним покрићем тих трошкова, јер су те процене било веома зависне од догађаја у будућности, непредвиђених ситуација, па би такав предлог у буџету био од малог значаја.

Представници власти тврдили су да није могуће проценити унапред висину трошкова рата у Ираку, јер толико тога би зависило од трајања и врсте војних операција, као и присуством трајањем и бројношћу снага за одржавање мира.

Шеф већа Беле куће за националну економију Лоренс Линдзи током 2002. године пројектовао је да ће највиша цена рата износити један до два одсто укупног друштвеног бруто производа у САД-у, што би износило око сто до две стотине милијарди долара, а што је знатно више од процене Пентагона од око педесет милијарди долара.

Демократски кокус комитета за буџет 23. септембра 2002. године је у свом извештају „Процена трошкова војне акције против Ирака: коришћење Операције пустињски штит/пустињска олуја као базе за процену“, изнео податак да би само иницијални трошкови војне операције могли коштати деведесет три милијарде долара. До тог износа дошло се подразумевајући 125.000 до 250.000 особља америчких снага уз ангажовање у трајању од тридесет до шездесет дана што представља једну четвртину до једне половине снага у Заливском рату. Такође, анализа је подразумевала ток војне операције као у том рату, невичне непријатељске снаге, некоришћење хемијског или

биолошког оружја, приступ базама и ваздушном простору великог броја земаља тог региона и Турске и мали број жртава на америчкој страни. Уколико би се било који од улазних параметара у анализи трошкова променио на горе, знатно би се повећали и сами трошкови. У Заливском рату, САД су имале велику финансијску помоћ савезника, на шта у новом рату нису могли рачунати, тако да би рат у Ираку имао много већи утицај на амерички буџет од ранијег рата. Уз остале трошкове који су неминовни, лако се премаши износ од сто милијарди, а уколико би рат имао супротан штетан утицај на америчку или глобалну економију или се покаже тежим и дужим него што се претпостављало, износ од две стотине милијарди долара, које је пројектовао Вашингтон би се лако премашио.

У додатном захтеву за буџетску 2004. годину, који је поднет у септембру 2003. године почетни трошкови окупације износили су 160 милијарди долара за фискалне 2003. и 2004. годину, седамдесет три милијарде за 2003. годину и осамдесет седам милијарди у наведеном додатном захтеву за 2004. годину. Од тих осамдесет седам милијарди, само двадесет је било за реконструкцију од шездесет процењених. Ради поређења, амерички буџет за помоћ иностранству за 2002. годину износио је десет милијарди долара.¹⁸²

Већ у јануару 2006.године, процењени су трошкови рата на скоро два билиона долара, цифру која је у почетку изгледала шокантно висока и немогућа, али се током времена показало да је цена рата у Ираку, у крви и новцу, порасла много више и брже него што се у пројекцијама очекивало. Укупни трошкови највероватније би могли и да пређу ту цифру, јер амерички аналитичари нису урачунали трошкове других земаља, било директних који су резултат војних акција, било индиректних који су настали кроз поскупљења нафте.¹⁸³

Комбиновањем прошлих и будућих очекиваних трошкова, здравствених и инвалидских трошкова за ветеране, као и трошкова скривених

¹⁸² Soros, George, The U.S. Is Now in the Hands of a Group of Extremists, Guardian UK, 26.01.2004. , <http://rense.com/general48/extr.htm>, 05.09.2014.

¹⁸³ Bilmes J. Linda, Stiglitz E. Joseph, Encore: Iraq Hemorrhage, The Milken Institute Review(4), p.76-83,12. 2006., http://assets1c.milkeninstitute.org/assets/Publication/MIRReview/PDF/76_83mr32.pdf, 30.06.2014.

у буџету министарства одбране, процењени укупни расходи само за Ирак су од 1,3 до 2 билиона долара, не рачунајући плаћање камата. Када се додају вредности камате до 2017. године, укупно се долази, у најбољем случају, до 1,75 билиона долара и до 2,65 билиона долара у реалистичнијој варијанти. Међутим, то и даље није комплетна слика, јер игнорише суштинске „социјалне“ трошкове рата на основу којих треба додати најмање три стотине до четири стотине милијарди укупном ратном рачуну. Тако се долази до укупних трошкова, без камате, на два билиона долара у најбољем случају и 3,1 билиона долара у једној умерено-реалистичној варијанти. Постоји још једна важна цена: она за укупну економију и када се додају ти макроекономски трошкови, онда се може добити пуна рачуница ратних трошкова. У умерено-реалистичној варијанти, цифре које најбоље одсликавају цену подухвата у Ираку, без камате, више су од четири билиона долара, а укључујући Авганистан цифра расте на пет билиона. Чак и у најбољем могућем сценарију, из којег су искључени већина макроекономских трошкова и уз подразумевани завршетак рата посматран кроз ружичасте наочаре, цена рата у Ираку достиже 1,8 билиона долара, а за оба рата заједно 2,2 билиона долара, такође без камате.¹⁸⁴

САД су имале једно добро искуство са ратом у економском смислу, јер је током Другог светског рата побеђена економска депресија, дошло је до реиндустријализације земље и изградње средње класе, али то је била специјална ситуација, јер су се САД бориле уз пуну мобилизацију, супер високе порезе, супер ниске каматне стопе, великим дефицитом, контролом цена и рационализацијом. Ирак не може да се пореди са тим ратом. Економски, пре би могао да се пореди са Вијетнамом: подмукло потцењен, продат јавности и Конгресу на бази лажних премиса, неправилно буџетиран и неадекватно опорезован. Током година рата у Вијетнаму исто је у почетку дошло до економског раста, али потом је дошла језива инфлација праћена

¹⁸⁴ Bilmes J. Linda , Stiglitz E. Joseph, *The Tree Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict*, W.W. Northon & Company, Inc., 2008, p.126.

светским робним шокovima, нафтном кризом 1973. године, међународним монетраним нередима и декадом економских проблема.¹⁸⁵

Операција Пустинска олуја, која је почела 1991. године након напада Ирака на Кувајт, према невладиним изворима, коштала је око осамдесет четири милијарде долара, коригованих због инфлације, али су деведесет одсто трошкова поднеле богате земље које су заједно са САД-ом биле део коалиције, као што су Британија, Француска, Немачка, Јапан и Саудијска Арабија. Корејски рат коштао је 418 милијарди долара, а Вијетнамски око 597 милијарди.¹⁸⁶

Конгрес САД-а одобрио је током 2003. године 18,6 милијарди долара пореских обвезника за реконструкцију у Ираку; главни трошак представљали су: пет милијарди за нови генератор електричне енергије и пренос; четири милијарде за водне пројекте и за безбедност; једна милијарда за ремонте у нафтном сектору и пет стотина хиљада за телекомуникације. Предложене су и нпр. изградња четири нове гасне турбине у електранама, где свака кошта сто милиона, изградња модерне градске депоније-око двадесет до тридесет милиона и поправке бране на реци Тигар код Мосула-око четрдесет милиона долара. Председник Буш потписао је 18. априла 2003. године још један „хитан“ акт-трошковник, којим је стављено на страну шездесет две милијарде за Пентагон, од којих је 15,7 милијарди долара већ било у Фонду за ирачку слободу. Одредбама трошковника дата је Пентагону потпуна флексибилност у односу на једанаест милијарди долара, а ради поређења, у извештају канцеларије Беле куће за буџет у периоду од септембра 2001. године до јуна 2002. године издвојено је 1,5 милијарда долара за борбу против тероризма или 1,1 милијарда за појачавање снага сигуности. Испостављани рачуни имали су

¹⁸⁵ Galbraith K. James, War in Iraq Aims a Bullet at the Heart of the Economy, Los Angeles Times, 26.04.2004., <http://articles.latimes.com/2004/apr/26/opinion/oe-galbraith26>, 13.11.2014.

¹⁸⁶ Sterngold, James, War Tab Swamps Bush's Estimate, San Francisco Chronicle, 09.05.2004., <http://www.sfgate.com/news/article/War-tab-swamps-Bush-s-estimate-Spending-2760862.php>, 19.09.2014.

бесмислена имена, а није се могло ни утврдити до ког степена је администрација користила средства.¹⁸⁷

Због пораста насиља, амерички извођачи радова на реконструкцији Ирака трошили су четвртину свог новца на заштиту радника и осигурање пројеката.

Носиоци власти у САД-у сматрали су да ће највећи део трошкова за обнову Ирака сносити сами Ирачани, од нафтних прихода, повраћених средстава, међународне трговине, директних страних инвестиција, као и од одређених донатора од којих су добијана средства, а надали су се и донацијама из међународне заједнице.

Питање колико новца за обнову може да обезбеди сам Ирак било је важно питање и планери ирачког буџета испланирали су потрошњу од око седамдесет два одсто дневних прихода Ирака за оперативне трошкове владе на дан, двадесет три одсто за реконструкцију и пет одсто за исплату страних обавеза. Све у свему, износ којим је ирачка влада могла да допринесе у реконструкцији зависио је од тога колико прихода може да стекне од извоза нафте и колико дуга и других обавеза према иностранству мора да исплати.

У периоду пре рата у Ираку, владини службеници били су доследни у тврдњи да ће приходи од ирачке нафте покрити све трошкове обнове Ирака. Такав план није био неразуман, јер Ирак није сиромашна земља, односно друга је по богатству нафтним резервама у свету. Са процењеним познатим нафтним резервама од сто милијарди барела и вероватно много већом доступном количином уз примену нових технологија, вредност његових нафтних поља лако прелази билион долара.¹⁸⁸

Током 2004. године комбинацијом тих нафтних прихода и постојећих средстава скупљено је двадесет милијарди долара за Развојни фонд Ирака којим су се финансирали оперативни трошкови ирачке владе и пројекти

¹⁸⁷ Morgan, Dan, Lawmakers to Insist on Oversight of Iraq Money, Washington Post, 07.05.2004. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A6834-2004May6.html>, 22.04.2013.

¹⁸⁸ Moore, Stephen, Feeney, Tom, War & Peace, National Review, 26.09.2003., <http://www.nationalreview.com/article/208104/war-peace-tom-feeney-stephen-moore>, 16.05.2013.

обнове, а до краја исте године очекивало се још осам милијарди нафтних прихода.

Упркос најавама америчких владиних службеника да ће се ирачком нафтом наплатити трошкови обнове Ирака, две и по године од пада режима Садама Хусеина, Ирак није извозио нафту ни приближно количини коју је извозио пре рата, односно извоз је био седам стотина барела на дан испод процењеног, што износи петнаест милијарди изгубљеног прихода годишње.

Извештајем америчког Института за међународне финансије из 2003. године, процењено је да уз цену нафте у 2004. години од двадесет пет долара по барелу и извозом који не би прелазио 2,5 милиона барела на дан, могао би се очекивати приход од десет милијарди долара. С обзиром на то да су јавни расходи могли достићи петнаест милијарди долара у 2004. години, губитак владе износио би око пет милијарди долара, док би додавањем трошкова обнове тај губитак био много већи, можда баш петнаест милијарди долара.

Супротно оптимистичним очекивањима, производња ирачке нафте је била све мања и мања од дана америчке инвазије и достигла је у просеку два милиона барела на дан. Производња нафте није достигла ни ниво из 1990-их када је Ирак био под тешким санкцијама УН-а. Реалност је пркосила оптимизму америчких владиних званичника који су полагали наде у велике приходе од нафте којима би платили обнову Ирака и помогли задовољењу светске потражње за њом.¹⁸⁹

Њихови планови били су базирани на идеалном сценарију послератног мира и безбедности, међутим у реалности десила се озбиљна буџетска криза, комбинована са зачараним кругом насиља, саботаже и економске нестабилности које су успоравале планове за реконструкцију. Ирачка производња нафте била је смањена великим делом због напада на нафтоводе и енергетске објекте од стране група које су желеле да избаце из колосека САД и њене напоре, а САД је планирала да уз реформисање министарства нафте и

¹⁸⁹ Krane, Jim, Iraq Oil Output Lowest Since Invasion, Associated Press, 28.04.2006. , <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/28/AR2006042801082.html>, 03.05.2014.

одмрзнуте имовине и средстава претходне владе обезбеди „ренесансу“ у Ираку.

Како се рат у Ираку после девет година трајања ближио крају, тако је постајало јасно да је тај сукоб за САД представљао скупу лекцију. На свом врхунцу сто седамдесет хиљада америчких војника било је стационирано у више од пет стотина база широм земље, а укупно је у Ираку служило више од два милиона војника. Како се назирао крај рата, било је јасно да су укупни трошкови рата премашили четири билиона долара, с тим да трошкови могу бити и виши, јер зависе од броја ветерана који захтевају дуготрајну негу, трошкове замене опреме и пуне социјалне и економске последице. Људске жртве биле су подједнако високе: 4,486 погинулих Американаца, 32,000 рањених у акцији и десетине хиљада озбиљно повређених. Упркос труду у обуци ирачких снага и помоћи у обнови земље, Ирак је остао несигурна и политички нестабилна земља, са константном претњом од шиитске милиције која је одана Ирану, као и сунитске која је лојална Ал Каиди. Милиони Ирачана расељени су у суседне земље или по земљи, али нису били у могућности да се врате домовима због секташког насиља од 2005-2007. године. У међувремену, однос снага у региону, није прешао у корист Америке, како се надао Буш, већ је био несигуран и зависио од много фактора које су изван контроле САД-а. У сваком случају, трошкови рата нису били само високи, већ су били и непредвидиви. Рат је коштао много више него што се у почетку очекивало и процењивало и дошло је до ланчане реакције са економски последицама. Инвазија је допринела расту цене нафте, која се попела са двадесет пет долара по барелу из 2003. године на сто четрдесет долара у 2008. години. Финансирање рата извршено је кроз позајмљивање два билиона долара, што је знатно умањило флексибилност САД-а да одговори националној финансијској кризи, која није готова. Вођењем неколико ратова истовремено није се могао очекивати успех. Време и пажњу коју је Авганистан захтевао, узео је рат у Ираку. Рат у Авганистану почео је као брза мисија збацивања Талибана и избацивања Ал Каиде из база у тој земљи, а претворио се у дуг рат који није допринео бољитку САД-а. Америци је хитно

био потребан бољи систем за праћење војних и ратних трошкова, јер је од 2001. године буџет Пентагона порастао на додатних осам стотина милијарди долара на име ратних трошкова, док су војне снаге и опрема остале на истом нивоу или су се погоршале. Систем рачуноводства Пентагона је толико пун мана, да није било могуће извршити његову ревизију, што је довело до разбацивања и прекорачења трошкова, ратног профитерства, мешања ратних и нератних фондова и немогућности израчунавања стварних трошкова рата. У САД-у постоји много проблема у систему у односу на ратне ветеране, преко пола милиона ветерана квалификовало се за одштету због инвалидности до краја живота, али тај број константно расте, а гломазан и петерано компликован систем обраде њихових захтева присиљава стотине хиљада ветерана на дугу и стресну борбу са бирократијом. Због тога је забележен велик пораст броја ветерана-посебно жена бескућника, самоубица, разведених, у депресији или незапослених. Поред тога, није био обезбеђен фонд за решавање тог питања, упркос понављању администрације да им је то питање приоритет, а дугорочно обезбеђивање здравствене заштите и инвалидности изискује око билион долара. Требало би увести одредбу закона по којој би се средства за ветеране издвајала истовремено са средствима за финансирање рата.¹⁹⁰

8.6. Жртве

Бројање жртава током ратног стања је мрачна и нетачна наука, посебно у Ираку, где је била слаба безбедност и где је недостајало званично цивилно владино тело које би за то било задужено. Применом великог броја различитих методологија настали су запањујуће различити резултати.

Није било могуће одговорити на питање ко је задужен за бројање цивилних жртава, а посебно је било тешко утврдити број „невиних“ жртава у таквој врсти рата. Пентагон није водио ту рачуницу, а групе за људска права

¹⁹⁰ Bilmes, Linda, What Have We Learned From Iraq?, Boston Globe, 07.12.2011. , <http://www.bostonglobe.com/opinion/editorials/2011/12/07/what-have-learned/U1TxqUbdMj0FgiXyl2DyUP/story.html>, 16.07.2014.

су се трудиле, али су признале да су свесне да се њихове цифре у најбољем случају могу сматрати проценом. Бојишта могу бити паклена, али и она су регулисана прописима, тј. ратним правом, које укључује Хашке и Женеуске конвенције, као и разне споразуме који су им додати. Њихова начела била би употреба војне силе само као нужности уз пропорционалност, разликовање војске од цивила, циљање искључиво војних објеката уз избегавање цивилних. Тешко је скупити податке када нису све жртве одношене у болницу где су се водили подаци, а муслимански обичај спаљивања жртава истог дана када је наступила смрт, додатно је отежавало вођење евиденције. Коалиционе снаге нису објављивале број цивилних жртава нити су сматрале да их на то обавезује међународно право, али су давале неколико хиљада долара породицама погинулих или повређених цивила.¹⁹¹

Мисија Уједињених нација у Ираку (УНАМИ) у свом Извештају о људским правима од 30. јуна 2007. године, истакла је да је више пута тражила укупан број умрлих од званичних ирачких извора као што је министарство здравља и са њим повезаних институција, као и да су ургирали да се поништи забрана објављивања тих података коју је увела ирачка власт у фебруару 2007. године, али да нису успели да добију тражене податке.

Највероватније никада неће бити познат број погинулих ирачких војника, а није било лако избројати ни цивилне жртве. Према неким подацима невладиних организација, агенција Ројтерс је још током 2003. године објавила да је број погинулих између пет и седам хиљада, па и под претпоставком да је број дупло мањи, то је представљало десет пута већи број људских живота него оних изгубљених 11. септембра 2001. године, гледано у односу на број становника Ирака.¹⁹²

За обичне Ирачане, сам излазак на улицу могао је довести до напада, већина убистава је и прошла незабележено, а без имена, лика или идентитета они престају да буду људска бића, већ су називани „непријатељима,

¹⁹¹ Knickerbocker, Brad, Who Counts the Civilian Casualties?, Christian Science Monitor, 31.03.2004., <http://www.csmonitor.com/2004/0331/p15s01-wogi.html>, 08.10.2014.

¹⁹² Rodenbeck, Max, The Occupation, The Economist, 14.08.2003., <http://www.nybooks.com/articles/archives/2003/aug/14/the-occupation/>, 13.06.2014.

коллатералном штетом“ и у најбољем случају остављени су статистичарима да о њима расправљају.

Исто тако, статистичке цифре нису узимале у обзир дугорочни утицај на здравље око две хиљаде тона материјала од осиромашеног уранијума који је избачен током бомбардовања 2003. године, а који многи научници сматрају разлогом болести америчких војника из првог Заливског рата и за седам пута повећан број деце рођених са дефектима у јужном Ираку од 1991. године. Такође, не узимају се у обзир ни психолошке последице оба рата, нити насиље које је било у сталном порасту, укључујући убиства, силовања, отмице које су пратиле инвазију и која нису дозвољавала ирачкој деци да иду у школу или да људи једноставно ходају улицом. Било је података да је број насилних смрти порастао са просечних четрнаест месечно током 2002. године на три стотине педесет седам месечно током 2003. године.

Било је много случајева које су забележиле новинске агенције, а у којима су страдали ирачки цивили, као нпр. када су ББС-ијеви новинари забележили падање две америчке крстареће ракете на резиденцијално насеље Ал Шааб у Багдаду, усред дана 26. марта 2003. године када је убијено петнаест и рањено тридесет цивила; затим два дана касније, крстарећа ракета погодила је пијачу препуну људи када је погинуло шездесет двоје људи. Доктор из болнице у коју су довожене жртве закључио је да Американци све то нису радили грешком, да су сваког дана довођени повређени цивили и да се земља претворила у кланицу.¹⁹³

Авиони САД-а немилице су засипали касетним бомбама градове крајем марта и почетком априла 2003. године, том приликом регистрована је шездесет једна смрт и три стотине рањених људи, али је још већи број људи сахрањен без доласка у болницу, тако да се тачан број жртава неће ни сазнати. Новинари који су одлазили из Багдада извештавали су о бомбардованим аутомобилима, аутобусима и разбацаним телима дуж путева, било је очигледно да су амерички и британски авиони бацали бомбе на све што се

¹⁹³ Fisk, Robert, In Baghdad, Blood and Bandages for the Innocent, The Independent (UK), 30.03.2003., <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/fisk/robert-fisk-in-baghdad-blood-and-bandages-for-the-innocent-113029.html>, 03.03.2015.

кретало путевима. Исто су се понашали и амерички борци на земљи, маринци су пуцали на све што су сматрали и најудаљенијом претњом, па су тако 31. марта 2003. године убили десеторо жена и деце у комбију, када се исти приближио контролном пункту у јужном Ираку, а петоро деце било је млађе од пет година.¹⁹⁴

Недуго после пада Багдада, америчке снаге стациониране у Фалуци сукобиле су се 29. априла 2003. године са две стотине ирачких демонстраната, који су протестовали због тога што су се војници сместили у школи и онемогућили деци да нормално живе и иду у школу. Амерички војници су на њих отворили ватру и четрнаест Ирачана је погинуло, а око седамдесет рањено. Репортери нису успели да пронађу метке на згради школе, иако су војници тврдили да су демонстранти први пуцали на њих. Следећег дана у Фалуци су поново избиле демонстрације, само тог пута због масакра и амерички војници су пролазили у конвоју и дечак је бацио своју сандалу на њих, а војник са митраљезом је тада запуцао по гомили и убио двоје, а ранио четрнаест људи, што је забележио новинар Мирора. После овог догађаја амерички генерал је изјавио да су злочинци намерно изложили цивиле опасности и да у непријатељским акцијама користе свој народ као живи штит.¹⁹⁵

Члан 51. Допунских протокола Женевске конвенције захтева да у време рата „цивилно становништво као и цивили појединци не буду објекти напада“ и забрањено је неселективно нападање које је дефинисано као “напад који није управљен на посебан војни објекат или онај у којем се користе методе и средства чије ефекте није могуће ограничити“, док члан 52. Протокола налаже да се не нападају цивилни објекти.

САД очигледно сматра да ова правила представљају неки вид слабости међународног права, који омета борбу са ненаоружаним демонстрантима, и уопште народом који не дочека њихове трупе са одушевљењем.

¹⁹⁴ Eedle, Paul, Eyewitness: The Marines Shot Anything They Considered a Threat, Financial Times (UK), 10.04.2003. <http://www.docstoc.com/docs/27934426/Eyewitness-The-marines-shot-anything-they-considered-a>, 31.01.2013.

¹⁹⁵ Hughes, Chris, Two Killed in New Iraq Demo Shooting, Daily Mirror, 01.05.2003, <http://www.informationclearinghouse.info/article3183.htm>, 13.06.2014.

После неколико година рата, у британском медицинском часопису Лансет 12. октобра 2006. године објављена је студија по којој је преко шест стотина педесет хиљада Ирачана умрло као директна или индиректна последица инвазије из марта 2003. године и због које је настала широка расправа у јавности и политички проблем за Буша и друге присталице рата, јер је то била највиша цифра коју нико до тада није износио.

Председник Буш је на конференцији за новинаре истакао да не сматра ту студију кредибилном, да зна да је много невиних људи умрло и да га то растужује, али да цифра од преко шест стотина хиљада једноставно није веродостојна. Исти став делио је британски премијер Тони Блер који је истакао да је још важније мишљење ирачке власти о Лансет студији, а они су сматрали да су цифре далеко од тачних и да је једино ирачко министарство здравља имало тачне податке. Проблем са предметном студијом, према њему, био је што су истраживачи користили методу екстраполације (проширивање законитости или закључака установљених за једно подрује, на шире, још неиспитано подручје) и што су узимали релативно мали узорак у ирачкој области која није репрезентовала земљу као целину. Истакао је и да смртност у Ираку није изазвана међународним снагама или ирачком војском, већ због терориста.

Ирачке власти такође су тврдиле да је цифра из студије објављене у Лансет часопису претерана и неразумно нереална на начин који представља кршење свих правила истраживања. Владао је скептицизам према проценама наведене студије, јер други истраживачи, као ни УН уз примену других разних методологија и много ширег узорка нису били сигурни колики је стварни број жртава. Истраживачи су тврдили да су обишли мртвачнице, гробља, болнице, званичнике из сектора здравства и да су дошли до цифре од око педесет хиљада, а подаци УН-а износили су око три хиљаде убијених месечно. Због познате чињенице да се статистичке грешке крећу од око плус минус три до пет одсто, други истраживачи сматрали су да је мало вероватно да је податак до кога су дошли истраживачи америчког Џон Хопкинс

Универзитета и објавили у Лансет часопису тачан податак, јер се он разликује 1200 одсто.

Један од коаутора студије Лес Робертс у интервјуу (за вести Демократија сада) од 12. октобра 2006. године, истакао је да су користили кластер, тј. групни приступ у истраживању, који представља стандардни начин мерења стопе смртности у сиромашним земљама где владе нису веома функционалне или у ратним временима. УНИЦЕФ када мери стопу смртности у земљама у развоју, такође користи ту методу, као што је радила и америчка влада на крају рата на Косову и у Авганистану. Оно што је сматрао посебно ироничним је чињеница да је влада САД-а трошила милионе долара на обуку разних невладиних организација и службеника УН-а о примени те исте методологије да би је користили у случајевима рата и катастрофа, али кад је иста примењена у Ираку, сви у глас су тврдили да није веродостојна. У сваком случају, истакао је да је у истраживању коришћен стандардни метод, да су резултате на одговарајући начин формулисали, да не знају тачан и прецизан број, већ само опсег, као и да су веома, веома, сигурни у коришћен метод и резултате. Сигурни су деведесет пет одсто да је број жртава негде између четири стотине хиљада и девет стотина педесет хиљада и да тај опсег „хвата“ све непрецизности и варијације међу местима, тј. областима у којима има мање или више насиља. Постоји само два одсто шансе да је број умрлих испод четири стотине хиљада. Посебно је значајно да су истраживачи тражили умрлице за пријављене смртне случајева и у деведесет два одсто случајева су их прибавили.

Иако је број до којег су ови истраживачи дошли био шокантан, метод сигурно није, јер се научна заједница слагала са статистичким методом који је коришћен за прикупљање података и са валидношћу закључака која је произвела студија. Ратом разорене земље немају централну базу података умрлих, јер људи не умиру обавезно у болницама и њихова тела се не односе увек у мртвачницу. Многи истраживачи нису узимали у обзир смрти настале током уништавања инфраструктуре, недостатка болнице или чисте воде, нити су их медији објављивали. Такође, много је напада претрпела Лансет студија,

мада је већина аргумената била изван науке и кретала се од беса на бројева (немогуће је поверовати да је број толико велик) до оптужби да су аутори пристрасни због њиховог погледа на америчку спољну политику. Заинтересоване стране, као што је ирачка влада одмах су се огласили и називали бројеве преувеличаним и далеко од истине, уместо да су понудили неки стварни аргумент у прилог својих ставова.¹⁹⁶

8.7. Повлачење трупа

Председник САД-а Буш истицао је да добија обавештења да су ирачке трупе све способније и да се америчка мисија константно мења, да су крајем 2005. године планирали више повлачења из ирачких градова, смањивање броја база и мање патролирања и конвоја. Како су ирачке снаге стицале искуство и како је напредовао политички процес према америчким стандардима, тако су планирали смањење бројности својих трупа без губљења способности за борбу против терориста. Нешто раније, средином августа исте године, Буш је истакао да је чуо гласове који су спомињали повлачење из Ирака и да је он о томе размишљао као искреној жељи да се смање америчке жртве, али томе се снажно противио, јер је сматрао да би послали лош сигнал непријатељу, тј. свим терористима света послали би поруку да је Америка слаба и да све што треба да ураде је да заплаше САД које ће се одмах повући.

Амерички званичници сматрали су да је потребно било бити реалан у вези последица које би наступиле америчким повлачењем, јер ако би прерано напустили Ирак, морали би и из Авганистана, па онда и из целог региона Блиског истока. Тада би се морали суочити не само са идеологијом зла тих насилних екстремиста који би се навикли на успех и који би онда слободном народу свуда говорили шта да раде, те да према томе САД може да бира да ли да истраје у Ираку или да се прерано повуче све док их не сатерају на америчку територију, јер терористи неће одустати без обзира на то да ли САД

¹⁹⁶ Goldin, Rebecca, The Science of Counting the Dead, 17.10.2006., http://medialens.org/23_fg_75_lc/viewtopic.php?p=7363&sid=1b9a2c58af2bef751ce4324387c90bb1, 07.07.2014.

пристане или не на њихове захтеве. Сматрали су и да ирачке трупе без америчких не могу да савладају проблеме довољно добро нити довољно брзо, те да повлачење треба да буде скромно, да би се Ирачани припремили и преузели одговорност за своју земљу.¹⁹⁷

Ипак, током исте 2005. године, постојали су снажни наговештаји о јакој војној жељи САД-а да преда контролу ирачким снагама у четрнаест од осамнаест провинција, али постојале су разлике у сагледавању обима и брзине повлачења између Пентагона и генерала на терену у смислу да су генерали предлагали већи опрез и постепено смањивање снага. Конкретно, разматрало се повлачење укупних коалиционих снага са сто седамдесет шест хиљада на шездесет и шест хиљада током 2006. године.¹⁹⁸

Кључни за или против повлачења из Ирака, били су услови на терену и довршетак мисије у складу са планом САД-а, односно до победе у рату против тероризма и пораза терориста.

Подељена су била мишљења и око питања да ли САД треба да имају распоред или крајњи рок за повлачење својих трупа. Председник Буш је у обраћању нацији 01. маја 2007. године, истакао да је замолио Конгрес да одобри хитна ратна средства којима би се обезбедиле потребе војника, али да су они уместо тога усвојили документ на који је он накнадно ставио вето, јер је документ поставио политичко мишљење изнад мишљења војних команданата о војним темама, а био је неприхватљив и из разлога што је постављао строге и вештачке рокове за повлачење америчких трупа. Није имало смисла рећи непријатељу када планираш да отпочнеш повлачење, јер би онда било довољно терористима да обележе свој календар, скупе своје снаге, збаце ирачку власт и преузму контролу над Ираком. Такође, веровао је да би постављање строгог крајњег рока деморалисало Ирачане, охрабрило убице у целом региону Блиског истока и послало сигнал да САД не испуњава

¹⁹⁷ Rumsfeld's Memo of Options for Iraq War, New York Times, 03.12.2006., http://www.nytimes.com/2006/12/03/world/middleeast/03mtext.html?_r=0, 05.12.2014.

¹⁹⁸ Cowell Alan, David S. Cloud, The Reach of War: Reach of War: Exit Strategy; British Memo Details a Plan To Cut Troops, New York Times 11.07.2005., <http://www.nytimes.com/2005/07/11/world/the-reach-of-war-exit-strategy-british-memo-details-a-plan-to-cut-troops.html>, 21.12.2014.

своје преузете обавезе, те да би, према томе, одређивање датума повлачења представљало одређивање датума пропасти, што би било неодговорно.

Истовремено, ирачки парламент усвојио је акт којим се захтевао распоред повлачења америчких војника из Ирака и замрзавање броја војника на постојећем нивоу. Предложен је био распоред постепеног повлачења, сличан оном који је захтевао амерички Конгрес.

Међутим, ирачки премијер сматрао је да нема потребе за распоредом повлачења, јер се радило онолико брзо колико је то било могуће, као и да је ствар која одлучује о времену одласка трупа чињеница колико су у земљи сигурни у успех процеса предаје власти.¹⁹⁹

Билатерални споразум о статусу снага (СОФА) САД-а и Ирака пружао је правни основ за трупе под вођством САД-а да раде у Ираку и након што истекне мандат од Савета безбедности Уједињених нација крајем децембра 2008. године. У суштини САД престају са понашањем окупатора, већ успостављају нормалније односе са Ираком, добијају отворену моћ да нпр. покрену војне операције, притворе Ирачане, као и да донесу опрему у земљу по вољи. У складу са споразумом, америчке снаге требале су се да се повуку у базе изван ирачких градова до краја јуна 2009. године и да се потпуно повуку из Ирака у року од три године, тј. до краја 2011. године. Предметни споразум био је први споразум те врсте од инвазије на Ирак који је конкретно одређивао услове америчког ангажовања у Ираку и први о којем се јавно дебатовало. Ирачки лидери подржали су споразум након добијених уверавања од тада новоизабраног америчког председника Обаме, да његова администрација неће покушавати да промени договор постигнут са Бушовом администрацијом.²⁰⁰

Влада САД-а поздравила је склапање наведеног Споразума о статусу снага 17. новембра 2008. године у Багдаду и истакла да он формализује њихово јако партнерство и успоставља оквир за сарадњу на пољима одбране, политичких односа, економије, трговине, културе и образовања, владавине

¹⁹⁹ Nouri al-Maliki, No Timetable on U.S. Pullout, USA Today, 10.04.2007. , http://usatoday30.usatoday.com/news/world/iraq/2007-04-10-pm-withdrawal_N.htm, 13.03.2015.

²⁰⁰ Arraf, Jane, America's Diminishing Role in Iraq, Christian Science Monitor, 02.12.2008., <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2008/1202/p06s01-wome.html>, 13.05.2015.

права, здравља, заштите животне средине и науке и технологије. Предметни споразум сматран је веома значајним, јер је представљао много више од распореда америчког повлачења. Такође, формализовао је и стратегијско партнерство две државе у борби против заједничког непријатеља, а то је Ал Каида.

Опозиционе ирачке партије осудиле су склапање споразума који је представљао пролонгирање америчке окупације Ирака и упозоравао на тешке последице на судбину Ирака, као и арапског народа уопште.

Чудном је сматрана брзина и журба са којом су ирачка влада и Бушова администрација потписале споразум, што је потезало одређена питања, као на пример зашто баш тада? Можда због тога што се Бушова администрација бојала да неће добити подршку у Савету безбедности УН-а, тј. да неће моћи на међународном нивоу добити подршку Русије и Кине за продужетак останка трупа у Ираку.

Споразум је представљао запањујући преокрет Бушове администрације која се увек жестоко противила било каквом постављању рокова за повлачење из Ирака, а сам председник Буш је ирачког премијера лажно представљао као поборника демократије и америчког савезника, док је Малики био секташки шиитски политичар који је био на челу владе састављене од партија наклоњених Ирану. С обзиром на то да присуство САД-а више није користило владајућој шиитској партији нити њеним иранским савезницима, САД су замољене да оду. Случајност је да су се поклопили интереси ирачке владе са новом Обаином администрацијом у Америци која је такође желела повлачење трупа, тако да је сплет догађаја нагласио глупост изгубљеног рата председника Буша.²⁰¹

Министар одбране САД-а Леон Панета службено је 15. децембра 2011. године окончао присутност америчке војске у Ираку и на церемонији у америчкој војној бази у Багдаду рекао да је „сан независног и сувереног Ирака постао јава“. Последњи амерички војници напустили су Ирак 18. децембра

²⁰¹ Galbraith W. Peter, Galbraith: U.S.-Iraq Security Agreement Is “Stunning and Humiliating” for Bush, 26.11.2008., <http://www.commondreams.org/newswire/2008/11/26/galbraith-us-iraq-security-agreement-stunning-and-humiliating-bush>, 12.12.2014.

2011. године и прешли у Кувајт, чиме је у потпуности било завршено повлачење из те земље, после скоро девет година рата. Амерички председник Обама изјавио је да САД иза себе оставља суверен и самоодржив Ирак.

Тако је завршено америчко ратовање и окончано њено повлачење из Ирака, а након дела која су проузроковали политичари, остављено је историчарима да протеком временске дистанце дају реалну оцену те инвазије.

8.7.1. Ситуација у Ираку након повлачења америчких трупа

Америчка војска напустила је пет стотина пет војних база у Ираку, али је око шеснаест хиљада људи остало у америчкој амбасади у Багдаду, која је уједно и највећа дипломатска мисија САД-а на свету, тако да се истовремено са повлачењем војних трупа дешавало и појачавање дипломатске присутности у Ираку уз наравно политичку и економску. Ирак је имао девет стотина хиљада војника задужених са унутрашњу безбедност, а ирачки владини службеници истицали су да не размишљају о Америци која је иза себе оставила хаос, већ о струји, послѣ, нафти, свакодневним проблемима.

Инвазија на Ирак и окупација довела је до секташког насиља које је било узрок великог расељавања ирачких цивила. Ирачки црвени полумесец проценио је да њихов број износи 2,3 милиона интерно расељених лица и око два милиона лица која су напустила земљу. Инвазија је донела устав који је подржавао демократију све док демократија не нарушава традиционалне исламске принципе, а истовремено су многе ирачке жене због огромног сиромаштва почеле да се баве проституцијом и тако издржавале породице.²⁰²

Велики талас ирачких побуњеника појавио се одмах након повлачења САД-а и од тада су терористичке акције изводили углавном радикални Сунити који су желели да збаце владу. Тај талас побуњеника премашио је претходни, односно онај који је био присутан и пре повлачења америчке војске, а нови талас показивао је и другачији приступ и начин деловања.

²⁰² DeFronzo, James, *Impacts of the Iraq War, The Contemporary Middle East*, Third Edition, Boulder, Colorado: Westview Press, 2013, p. 210–211

Секташко насиље беснело је посебно у првој половини 2013. године, када су се многи прибојавали понављања крвавог резултата из 2006. године. До средине 2014. године, земља се налазила у тоталном хаосу, а појавила се и Исламска држава Ирака и Леванта (ИСИС или ИСИЛ) која је заузела градове Мосул и Тикрит. Председник САД-а Обама најавио је повратак америчких снага у Ирак, али само ваздушних да би се зауставио ИСИС (који је у међувремену променио име у Исламска држава), поделила хуманитарна помоћ избеглицама и стабилизовала политичка ситуација. Премијер Малики био је присиљен да да оставку. Упркос америчком бомбардовању Исламска држава се консолидовала, а секташко насиље и сукоби унутар земље су се наставили.

Нова интервенција предвођена САД-ом у Ираку отпочела је 15. јуна 2014. године по наредби председника САД-а, а на позив ирачке владе, ради пружања помоћи ирачким снагама у борби против ИСИС-а. Поред тог разлога, Обама је нагласио да САД интервенише и ради заштите америчких дипломата, цивила и војске, као и да би зауставила потенцијални масакр мањина, конкретно припадника мале верске секте Језида.

Исламска држава производ је алкаве окупације и аутократске шиитске владавине решене да се освети Сунитима. Оно што је најављивано као ограничена хуманитарна акција спасавања Језида за које нико у Вашингтону није никада чуо (а ни у Ираку), убрзо се претворило у 1.600 војника који се враћају у Ирак и америчке авионе по целој земљи. Мора се признати да барем ситуација са Језидима није била измишљена.²⁰³

Почетком августа 2014. године, ИСИС је напао северни курдски део Ирака, а у фебруару 2015. године ирачки министар спољних послова истакао је да је рат против Исламске државе као Трећи светски рат због њихове прокламације о стварању светског калифата.²⁰⁴

²⁰³ Van Buren, Peter, Back to the Future in Iraq, 23.09.2014., http://www.tomdispatch.com/post/175898/tomgram%3A_peter_van_buren_back_to_the_future_in_iraq/, 28.03.2015.

²⁰⁴ Fight against Islamic State is World War 3-Iraqi Foreign minister, video 01.02.2015., <http://www.reuters.com/video/2015/02/01/fight-against-islamic-state-is-world-war?videoId=363066236>, 30.03.2015.

Постоје две теорије у вези појаве Исламске државе и обе указују на САД. Прва је да је она настала због грешака које је направила Бушова администрација у Ираку, исто као што је Реганова грешка наоружавање Арапа током рата у Авганистану 1979-1989. године довела до стварања Ал Каиде. Друга теорија настанка Исламске државе је у договору неоконзервативаца и њихових ционистичких пријатеља да направе чудовиште које би дозволило САД-у и Израелу достизање њихових политичких циљева. Каква год да је истина, варварско и злочиначко понашање Исламске државе даје дуго очекивани изговор САД-у за укључење у рат у Сирији и поновно успостављање војног присуства у Заливу. Америка обучава сиријске побуњенике за борбу против Исламске државе и ствара коалицију од земаља из региона, али без Сирије и Ирана, иако је Иран изразио жељу да помогне у борби. Иран верује и да Исламска држава не би била тако јака да нема новца из Саудијске Арабије и америчко оружје. Постоји бојазан да ултимативни циљ борбе није сламање Исламске државе, већ Сирије и могуће Ирана, јер нема одговора на питање зашто САД не понови бомбардовање које је уништило много јачу Садамову војску, већ њени досадашњи напади на Исламску државу изгледају као привид напада.²⁰⁵

Током априла 2015. године у борбама Исламске државе и САД-а, Исламска држава изгубила је двадесет пет до тридесет одсто освојене територије у децембру 2014. године.

Чињенице на терену трагично су јасне, Ирак је још више подељен и завађен, још новца ће се потрошити на обуку урушене ирачке војске, а Иран је постао држава са највише утицаја на догађаје, тј. држава чија се војска бори заједно са шиитским борцима и то све под окриљем америчке авијације. Може се рећи и да је председник Обама допринео погоршању ситуације, јер као правни основ за поновно ангажовање наводи одобрење Конгреса из 2002. године за инвазију на Ирак, а против тог истог се (док је био кандидат за председника САД-а) жестоко борио и што су кључни људи из Вашингтона

²⁰⁵ Izzadeen Ameen, US war on IS: Real target is Syria, Daily Mirror, Sri Lanka, 20.09.2014., <https://ameenizzadeen.wordpress.com/2014/09/20/us-war-on-is-real-target-is-syria/>, 17.03.2015.

задужени за Ирак остали исти. Посебно је иронично што се носач авиона у Персијском заливу са којег се испаљују ракете зове УСС Џорџ В. Буш. План председника Обама је да за тридесет шест месеци уништи ИСИС, тако да је тај рат део наследства и следећег америчког председника.²⁰⁶

8.7.2. Да ли је рат у Ираку био непотребан?

Политичке дилеме око ирачке кризе много су дубље и компликованије, него што то присталице или критичари рата желе да признају. Постојала је широка међународна сагласност да Ирак није смео да представља претњу, да је морао да се ослободи оружја за масовно уништење (што је захтевано Резолуцијом Савета безбедности 1441) и да је требало побољшати услове живота Ирачана (што је захтев елементарне пристојности и самог ирачког народа). Ипак, имајући у виду извештаје инспектора за наоружање за Савет безбедности УН-а и неуобичајену скалу светских анти-ратних демонстрација, достизање међународног консензуса око тога како достићи наведене циљеве чинило се теже него икад.

Џорџ Буш сматрао је да је рат у Ираку део рата против тероризма и да ће ефекти тог рата бити веома позитивни на будуће америчке генерације, као и да је веома важно да то људи схвате. Његов савезник ирачки премијер Малики истицао је да су Ирачани срећни што су партнери са Американцима у светом задатку борби против тероризма и успостављању демократије, да се Ирак окренуо од диктатуре ка демократији, од притисака, соба за мучење, хемијског оружја ка држави слободе и партнерства, као и да су сигурни да ће успети у борби против тероризма, јер су заједно у тој борби.

Сматрано је да су војне структуре у Ираку, које су упознате са хемијском и биолошком борбом, представљале значајну међународну претњу кроз потенцијалне везе са међународним терористима и то је представљало довољан разлог за предузимање међународне интервенције САД-а и Британије. Прихватање алтернативе значило би допустити Садаму Хусеину да

²⁰⁶ Van Buren, Peter, op.cit., (fusnota 201).

остане на власти са хемијским и биолошким капацитетима, што би довело до трке у наоружању у региону, укључујући и нуклеарног; довело би до претње стабилности светског тржишта нафте; „цурење“ нових војних технологија и стручности ка терористичким мрежама; систематске саботаже стварању и одржавању мировног процеса између Израела и Палестине и продужетка терорисања ирачког народа.²⁰⁷

Многи у Америци сматрали су да је рат у Ираку легитиман и без пронађеног оружја за масовно уништење, јер је једини важно да ли је у време инвазије било разумно и неопходно одбрани националне и међународне интересе САД од ирачке претње.²⁰⁸ Садаму Хусеину је можда недостајало средстава за напад на Америку, али су видели 11. септембра 2001. године, да се може нападати и на другачије начине.

Збацивањем Садамовог режима, уз сарадњу ирачког народа, покушана је имплементација развоја људских права у арапском свету, јер је тај свет, према мерилима САД-а, патио од недостатка слобода, потцењивања женског пола и застарелог образовања. Једина чврста стратегија им је била да буду уз народ у борби против аутократа и уништење Садама као што су уништили Талибани и да донесу демократију Ирачанима. Коалиција је чврсто напредовала, повезана принципима одбране свих народа од бруталног режима који је био наоружан оружјем које је могло уништити хиљаде недужних цивила, сматрали су да су се борили против непријатеља који не познаје правила ратовања и који је спреман да убије да би Садам наставио своју страховладу. Није им било познато колико ће рат трајати, али су сматрали да ће исход бити познат -да ће победити, да ће режим бити разоружан, завршен, ирачки народ слободан, а наш свет много сигурнији и мирнији.

Сматрали су да америчко присуство у Ираку није довело до секташког насиља, већ су за то одговорне борбе између Курда, Шиита и Сунита које су последица Садамове политике, који их је завадио и подгрејавао њихове сукобе

²⁰⁷ Ekeus, Rolf, op.cit., (fusnota 116).

²⁰⁸ Yoo, Jonh, op.cit., (fusnota 151).

тридесет година уназад, а да су се САД трудиле да их уједине, како би могли да организују власт.²⁰⁹

Могао се чак чути став америчког професора Института за светску политику да су САД због тога што су кренуле у рат без одобрења Савета безбедности, само избегле погрешну идеју да је овлашћење тог органа неопходно да би на законит начин била коришћена војна сила у иностранству, иако је америчка сила урадила много више да сачува мир него Савет безбедности и због тога је потребно нагласити њену приврженост међународном праву чији је Савет безбедности само један део!?²¹⁰

Са друге стране, Садам Хусеин надао се да до напада неће доћи, али се истовремено спремао на суочавање са истим. Ипак, молио се да Американци неће починити такву грешку и да ће сачувати ирачки народ таквог искуства. Поручио је да они које желе да се прикључе америчком возу зла, морају сами да донесу одлуку.

Није само ирачки председник био против, већ је и бивши амерички Џими Картер, поручио да се не може игнорисати развој хемијског, биолошког или нуклеарног наоружања, али да једностран одлука о рату са Ираком није решење. Постојала је хитна потреба да Уједињене нације реагују инспекцијом без ограничења, али је то постајало све мање вероватно, како је САД отуђивала своје неопходне савезнике, мада можда намерно. САД су осталом делу свету бациле контрапродуктивну „рукавицу у лице“ и порекле приврженост међународним уговорима који су марљиво преговарани. Одбијање споразума о нуклеарном наоружању, конвенција о биолошком наоружању, заштити животне средине, предлозима против мучења и кажњавања за ратне злочине, некада су били комбиновани са економским претњама против оних који се можда нису слагали са САД-ом. Такви

²⁰⁹ Hanson, Davis Victor, Why We Must Stay, Hoover Digest, Fall 2003., <http://www.hoover.org/research/why-we-must-stay>, 30.04.2015.

²¹⁰ Muravchik, Joshua, We Are Better Off Without That UN Resolution, 01.03.2003., <http://www.aei.org/publication/were-better-off-without-that-un-resolution/>, 23.03.2015.

једнострани акти и тврдње повећавају изолацију Сједињених Држава од многих нација које су неопходни савезници у борби против тероризма.²¹¹

Бивши председник Совјетског Савеза Горбачов је за Ен Би Си вести 12. октобра 2004. године, истакао да мисли да је рат у Ираку био грешка, да је то био удар на међународно право, Уједињене нације, као и на партнерство, односе и савезништво између САД-а и других земаља. Такође, мишљење јавности је игнорисано. Једностране акције било које земље једноставно нису довољне за безбедност, јер у глобалном свету где сви проблеми, било да су то тероризам, заштита животне средине или било који други, утичу на све земље, па тако и безбедност, може бити само заједничка, универзална безбедност.

Сједињене Америчке државе нису разумеле како су санкције и инспекције радиле у Ираку и због тога су ризиковале грешке у будућности. Криза обавештајних података, која би требало да забрињава стручњаке и политичаре, није настала због питања зашто је толико службеника извршило погрешну процену у Ираку, већ зашто су игнорисани бројни постојећи и доступни докази о томе шта је било добро у постојећој политици. Занемарујући успех инспекција и санкција, Вашингтон је одбацио ефикасан систем обуздавања и застрашивања и на бази погрешних обавештајних података, покренуо је превентивни рат.²¹²

Директор Међународне агенције за атомску енергију (Мухамед ел Барадеј) је пре почетка рата истакао да сматра изузетно опасним преседаном да се оде и користи војна сила сваки пут када нека земља посумња да друга, њој непријатељска, развија оружје за масовно уништење. Тако нешто треба да буде последња, а не прва опција.

Највећи број Ирачана није сматрао да је инвазија ослобођење, већ агресија и окупација и питали су се какву добробит они имају од такве окупације? Добили су уместо диктатора Садама, диктатора Буша који је показивао мало поштовања према међународном праву. Ирачани су видели да

²¹¹ Carter, Jimmy, The Troubling New Face of America, Washington Post, 05.09.2002., <http://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2002/09/05/the-troubling-new-face-of-america/a983be24-957f-4696-a972-6deba51e4b2e/>, 15.03.2015.

²¹² Lopez A., George, Cortright David, op.cit. (fusnota 107).

је његова тиранија довела до смрти преко милион и двеста хиљада Ирачана од почетка инвазије. За Арапе, као и за сваки народ, окупација домовине од стране стране силе представља највећу увреду. Да би разумели стање Ирачана, Американци би требали да се ставе на њихово место и да замисле како би се осећали да је Ирак извршио инвазију на САД? Морали би да замисле распоређивање трупа у базама у Њујорку или Лос Анђелесу, одлазак америчке мајке код ирачких официра да их моли за ослобађање сина, малтретирање америчких тинејџера на контролним пунктовима или да замисле хапшење неколико људи у Тексасу, тј. њихово одвођење у тамнице уз тортуру као што је америчка војска приредила Ирачанима у Абу Грайбу.²¹³

У свом обраћању британском парламенту 17. марта 2003. године, приликом давања оставке на место министра иностраних послова Робин Кук истакао је да мисли да британски народ није сумњао да је Садам брутални директор, али да нису били убеђени да је он јасна и непосредна опасност за Британију; да верује да су желели да се инспекцијама пружи шанса и да сумњају да су били пребрзо увучени у конфликт од стране америчке администрације која је имала свој план. Изнад свега, народу није било пријатно да се упушта у ратну авантуру без велике међународне коалиције и уз противљење многих традиционалних савезника. Омиљена тема коментатора тих дана била је да британски парламент нема више централну улогу у британској политици и ништа не би више показало да греше, него ускраћивање подршке слања трупа у рат који нема ни међународно овлашћење, нити подршку унутар земље. Истакао је да жели да се придружи онима који ће гласати против интервенције и да оставку у влади даје једино из тог разлога.

Супротно од јасне опасности од терористичких напада, од Ирака није постојала и не постоји непосредна претња. Администрација САД-а се концентрисала на Ирак, док су слаб раст производње, фискални дефицит, криза корпоративног управљања и растући проблеми са системом здравствене

²¹³ Izzadeen, Ameen, Shoes at Bush, 18.12.2008., Daily Mirror, <https://www.mail-archive.com/islamcity@yahoogroups.com/msg18136.html>, 11.05.2015.

неге представљали праву непосредну опасност по земљу. Креатори политике сматрали су да ће домаћа економија у САД-у и остатак света седети у позадини и гледати како се се САД обрачунава са ратом и миром у Ираку.²¹⁴

Оно што је Америка постигла инвазијом на Ирак је да Ал Каида има много више регрута и да су много милитантнији него пре инвазије, а број људи који заиста мрзи САД је много већи него 11. септембра 2001. године управо због тог непотребног и контрапродуктивног рата у Ираку. Тако да је Буш био у праву када је упорно тврдио да је Ирак централни фронт у борби против тероризма, јер је он то заиста и постао, али након инвазије.²¹⁵

Америка не може да базира своју националну сигурност на романтичним фантазијама, него на реалности, а истина је да је САД повела интервенцију која никада није требала да се деси, да је запела у цивилном рату који није могла да смири или заустави и изгубила је оно најважније-подршку свог народа. Историја сталожено потврђује оно што већина Американаца најзад схвата, а то је да је напад на Ирак био озбиљна стратегијска груба грешка. Нико сада не може знати са апсолутном сигурношћу на који начин ће се рат посматрати за неколико деценија када ће се тек увидети његов утицај. У сваком случају, оно што знамо је да рат треба водити уколико је неопходан, а рат у Ираку то није био. Вођење непотребног рата је тешка грешка, али имајући у виду све што се догађало током Бушове администрације, дошло је и до много фундаменталније грешке, тј. до одлуке да се окрене од искрености и поштења када су ти квалитети били најпотребнији.²¹⁶

Председник Буш непрекидно је подвлачио да је најнепосреднији безбедносни приоритет САД-а рат против тероризма, али напад на Ирак је озбиљно угрозио, ако не и уништио глобалну антитерористичку акцију. Централна тачка акције против Ирака, без обзира на стратегију, цену и ризике,

²¹⁴ Nordhaus D., William, The Economic Consequences of a War with Iraq, 29.10.2002. , <http://www.econ.yale.edu/~nordhaus/iraq.pdf>, 28.04.2015.

²¹⁵ Clarke, Richard, Who's Going to Believe Us?, UC Berkeley News, 08.09.2004. , http://www.berkeley.edu/news/media/releases/2004/09/08_clarke.shtml, 17.02.2015.

²¹⁶ McClellan, Scott, What Happened Inside the Bush White House and Washington's Culture of Deception, PublicAffairs, New York, 2008, p.344.

сигурно је да скрене пажњу са борбе против тероризма на неодређени период и управо ће најскупљу цену платити борба против тероризма, јер је наступила озбиљна деградација међународне сарадње са Америком у вези борбе против тероризма. Једноставно, не може се победити у рату без ентузијастичне међународне сарадње, посебно обавештајне.²¹⁷

На својој сенаторској интернет страници 16. јануара 2009. године, амерички сенатор Патрик Лихи истакао је да је 2002. године гласао против резолуције којом је дато овлашћење за употребу војне силе против Ирака, као и да је доводио у питање претеране и варљиве изјаве администрације које су довеле до војне акције у Ираку. Погрешно вођене и политички мотивисане одлуке те администрације скренуле су пажњу и ресурсе са борбе против Ал Каиде и циља да се пронађу они који су испланирали терористичке нападе 11. септембра.

Извесно је да инвазија на Ирак није Америку учинила сигурнијом, да је прекршено међународно право, а војска се могла боље искористити, као и новац који се могао потрошити у много боље и корисније сврхе.

Прошле деценије САД су пропале два највећа пропуста обавештајних служби у својој историји: нападе на Светски трговински центар и Пентагон и рат у Ираку. Извештаји Сената и Комисије о тим догађајима показују да су се оба могла избећи мудријом политиком, мудријим лидерима и мудријим изборима. Показало се да је рат у Ираку био узалудан и да су могле бити блокиране Ал Каидине отмице авиона.²¹⁸

Напад на Ирак узроковао је много проблема, а приоритет би требало да имају мировни процеси на Блиском истоку, победа у рату против тероризма, посебно у Авганистану и Пакистану, а посебну пажњу захтева и Иран који је „отац“ екстремизма, али у којем млади људи желе да постану секуларно друштво. У Ирану су основани Хезболах и друге терористичке организације.

²¹⁷ Scowcroft Brent, Don't Attack Saddam, Wall Street Journal, 15.08. 2002. , <http://www.wsj.com/articles/SB1029371773228069195>, 13.05.2015.

²¹⁸ Cirincione, Joseph, Two Terrifying Reports: The US Senate and the 9/11 Commission on Intelligence Failures Before September 11 and the Iraq War, Disarmament Diplomacy, 07/08. 2004., <http://www.acronym.org.uk/dd/dd78/78jc.htm>, 18.03.2015.

Рат у Ираку био је промашај историјских димензија. Циљ рата био је успостављање Америке као светске супер силе која може да делује унилатерално, без савезника. Време одређено за напад на Ирак није имало никакве везе са страхом од Садамовог оружја за масовно уништење, већ са победом у рату на време, тј. пре нове трке за избор новог америчког председника. Бушова администрација остављала је утисак администрација незнања и невероватне ароганције, непопустљиве према било каквој критици њихове измишљене слике Ирака, Блиског истока и остатка света.

Жеља за деструкцијом није политика, без обзира на то колико Пентагон томе стремио и неоконзервативни медији подржавали, нити је практичан предлог да САД „ослободе“ Ирак и заплене његове велике резерве нафте да би донели „цивилизацију и демократију“, како они сматрају- заосталом народу. Пре свега, требало би се запитати зашто би САД требало да нападне Ирак, земљу која није учинила никакву ратну радњу против Америке? Остатак света је такав акт видео као акт голе агресије, повратак империјализма у ранијем британском стилу и као личну освету Џорџа Буша Садаму Хусеину, а без икакве политичке користи за САД.

Сведочили смо једном новом догађају са далекосежним последицама- директној империјалистичкој окупацији целог Ирака. Америчка јавност извештавала је како САД планирају да искористе инвазију као пробни балон за преобликовање западне Азије, а Бушова администрација размишљала је о нападу на друге земље и промени режима у целом региону Блиског истока, па су тако потенцијалне мете биле Иран, Саудијска Арабија, Сирија, Либија, Египат и Либан, што се и десило у већини набројаних земаља. Све је то планирано заједно са израелским решењем палестинског питања, било кроз масовно пресељење или колонизацију. Оправдања САД-а за напад на Ирак су апсурдна и често контрадикторна.

Запањујући трошкови целог подухвата сада се донекле могу упоредити са резултатима, који показују да је деветогодишњи покушај стварања државе по америчком моделу у Ираку пропао, трагично и потпуно. Амерички рат против тероризма пореметио је блискоисточну постхладноратовску атмосферу

и разбуктале су се исламске страсти и фундаментализам, а терористичке групе су из године у годину постајале све бројније. Нови амерички председник Барак Обама обећао је 2008. године окончање америчког војног ангажмана у Ираку, а уместо тога вођен је агресиван обавештајни рат и примењиване беспилотне летелице и други ваздушни напади. Из свега тога, произашао је хаос у Либији, Јемену, Сирији, Сомалији, Кенији, Јужном Судану уз стални хаос у Ираку.

9. ЗАКЉУЧАК

Председник САД-а Џорџ Буш остао је познат по лапсусима које је изговарао, причајући о разним темама током свог мандата, чак је искована и нова реч „бушизам“ због њихове бројности. Тако је, на пример, у говору за ЦиБиЕс Њуз 06. септембра 2006. године, истакао да је један од најтежих делова његовог посла био да повеже Ирак са ратом против тероризма, а раније 29. јануара 2003. године, у говору одржаном у Мичигену, ту повезаност објаснио је на следећи начин: „Рат против тероризма укључује Садама Хусеина због саме природе Садама Хусеина, историје Садама Хусеина и његове воље да терорише самог себе“. Након престанка свог мандата, 12. маја 2008. године, у Вашингтону истакао је, да њега одавно више неће бити када нека паметна особа уопште буде у могућности да схвати шта се то догађало у Белој кући.

Ничим изазвана и незаконита инвазија Ирака од стране САД-а догађај је који ће се памтити по бешчашћу. Инвазија на Ирак била је империјалистички рат у класичном значењу тог појма, уз бруталну примену војне (над)моћи чији је циљ био успостављање контроле над обилним ирачким нафтним ресурсима и свођење те земље на амерички колонијални протекторат.

Како се првобитна инвазија ближила крају, (инвазија је почела 20. марта 2003. године, Багдад је заузет 09. априла, а већ 01. маја Буш је прогласио да је „мисија остварена“) тако је Бушова администрација почињала

да припрема планове да оптужи бивше ирачке званичнике за ратне злочине, с тим да је изгледа постојала, а и даље постоји озбиљна конфузија шта је ратни злочин.

Према члану 2. Повеље Уједињених нација: „Све чланице треба да уређују своје спорове мирним средствима и на начин који не угрожава међународни мир, безбедност и правду.“ Повељом УН-а утврђено је да ће се чланице уздржавати, у својим и међународним односима, од примене силе, било претње или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности било које друге земље.

Касније, 1950. године међународна правна комисија Уједињених нација усвојила је Принципе трибунала у Нирнбергу као конститутивну основу међународног права. Дефинисани су злочини против мира који укључују планирање, припрему, започињање или вођење агресивног рата или рата којим се нарушавају међународни односи, споразуми и безбедност.

Ипак, марта 2003. године Сједињене Америчке Државе и Велика Британија извршиле су инвазију на Ирак и окупирале га уз стратегију инспирисану методама блицкрига.

Сва оправдања која су пружили Бушова администрација и њени савезници била је утемељена на полуистинама, фалсификатима и лажима. Као најважнију сврху рата наводили су уништење ирачког оружја за масовно уништење. Већ је наведено у одговарајућим одељцима рада, да ни након неколико недеља најдетаљније инспекције није откривено ништа што би послужило као материјални доказ о постојању таквог оружја. Откривено је да су оптужбе о ирачким покушајима набавке уранијума из Нигерије засноване на фалсификованим документима, а показале су се као неутемељене и оптужбе које су се односиле на употребу алуминијумских цеви за нуклеарне сврхе и постојање покретних лабораторија за производњу хемијско-биолошког оружја. Чим се једна лаж раскринкала, брзо се смишљала следећа. Друго важно оправдање за рат било је да је режим Садама Хусеина у вези са терористима Ал Каиде, али без аргумената нити веродостојних доказа у прилог таквој тврдњи. Након 11. септембра 2001. године, САД нису желеле

приказ своје свемоћне силе као жртве и користиле су глобални рат против тероризма као амерички рат за глобалну надмоћ, а да би се отклонила свака сумња о њиховој одлучности и снази.

Колико је САД доследна у свом ставу по питању тероризма може се сагледати кроз њихову позицију у сличним случајевима, али када су жртве били грађани других држава. Када се десио терористички напад у Беслану у Русији када су терористи отели и држали као таоце преко хиљаду људи у школи, од чега већину деце и која је завршена смрћу скоро четири стотине људи, такође већином деце, америчка администрација држала се резервисано, а када је руски председник Путин, након окончања терористичког акта, пооштрио законодавство по питању тероризма и проширио овлашћења безбедносних служби, амерички председник Буш је то критиковао као поткопавање демократије у Русији!? Значи када се САД бори против тероризма у другој земљи то је дозвољено и правно утемељено, а када то чини нпр. Русија у својој земљи то није дозвољено и штетно је за демократска начела.

Свакако да је најапсурдније оправдање за рат било „доношење демократије ирачком народу“ уз став да је САД дошао у Ирак да би им помогао, јер је чинитељ добра који је донео демократију и који треба да осигура да се она и догоди. Док демократија не заживи, САД би им говорио шта треба да раде и како да воде своју земљу, уз обавезно преузимање вођења ирачких налазишта нафте и фабрика. Ирачани би добили школе у којима би деца била едукована о америчким вредностима и једном кад се буду цивилизовали, онда би умели да цене америчке методе и да буду захвални на помоћи, јер то нису могли одмах и самостално увидети. Управо позивање на демократске идеале при оправдавању агресије на једну земљу, пориче суштински демократски принцип-принцип националног самоопредељења уз потпуно нарушавање државног суверенитета кроз освајање земље и успостављање војног протектората.

Најважнији циљ рата био је постизање контроле над ирачким нафтним ресурсима, јер ниједан други природни ресурс није имао такву централну

улогу политичким и економским плановима САД-а као што је то случај са нафтом и природним гасом. Пре свега због тога што америчка индустрија, стабилност њене финансијске и монетарне структуре, као и доминантан светки положај зависи од несметаног приступа богатим нафтним ресурсима Персијског залива, али и другим значајним налазиштима нафте у свету. Ипак, централна улога нафте у геополитичким односима није једино објашњење за рат против Ирака. На начин на који једна земља обликује спољнополитичка средства и дефинише своје циљеве утичу, поред економије и друге друштвене и политичке околности. Милитаризам уопште, кроз освајања и пљачке може на кратко да ублажи економске проблеме и обезбеђује преусмеравање пажње са унутрашњих проблема у држави према споља, тј. на рат.

Након колапса Совјетског Савеза, САД су добиле могућност да спроведе своју империјалистичку политику, коју нису могле непосредно после Другог светског рата и за време Хладног рата. Треба се само подсетити изјава политичара из деведесетих година прошлог века када је најављивано да ће највећа светска демократија и најјача економија предводити цео свет уз истовремену поруку да „невидљива рука слободног тржишта не функционише без невидљиве песнице“, јер „Мекдоналдс“ не може да просперира без „Мекдонел Дагласа“- произвођача војних авиона. Као једина светска супер сила, очигледно је да су били решили да спрече појаву било које друге силе коришћењем војне силе као главног средства (због свести да су као економска сила у опадању). У том смислу непрекидно користе војну силу да би контролисале регионе у којима се производи нафта, као и дистрибуцију на глобалном нивоу уз спровођење преуређивања света према сопственим интересима.

Многи сматрају да је повлачење САД-а из Ирака крај ере америчке војне и политичке премоћи и уређења света по униполарном моделу послехладноратовског поретка. То је модел по којем је било великих војних сукоба, мањих интервенција, размене ватре, ваздушних напада, беспилотних бомбардовања, окупације, специјалних операција, тајних акција и посредних сукоба (на пример Иран 1987, Панама 1989, Ирак 1991, Сомалија 1993, Судан

и Авганистан 1998, Југославија 1999, Авганистан 2001, Ирак 2003, Либија 2011). Ратови за ресурсе у постхладноратовској ери нису случајни и неповезани догађаји, они су део већег, међусобно повезаног геополитичког система. Донедавно, међународним сукобима управљали су политички и идеолошки интереси, сада и у будућности ратови ће бити вођени због поседовања контроле над виталним економским добрима и као што је закључио познати геолог Дејл Фајфер (2001): „ко год контролише производњу нафте на Блиском истоку и Каспијском језеру, контролишаће и свет“.

Поред свега, САД не добија своје ратове, о чему сведоче исходи ратова у Кореји, Вијетнаму, Авганистану и Ираку и то упркос чињеници да је Америка у свим овим ратовима контролисала свако борбено подручје и имала најбољу опремљеност. Историја је пуна примера у којима се ратом долазило до циља због којег је вођен, али као да нешто у природи овог модела сада спречава победу, можда због „каубојског“ вођења међународне политике.

Констатовано је и да је рат амерички најпознатији планетарни бренд, а Ноам Чомски је у својој књизи (Failed states: the abuse of power and the assault on democracy, Metropolitan Books, 2006, p.251) навео да нико ко је упознат са историјом не би требао бити изненађен тиме да је растући дефицит демократије у самим Сједињеним Америчким Државама праћен изјавама о месијанским мисијама довођења демократије напаћеном свету.

Добитник Нобелове награде за мир Дезмонд Туту (јужноафрички борац за људска прва и друштвену правду, пензионисани англикански свештеник) поручио је свету да је потребно да Џорџ Буш и Тони Блер иду пред суд за ратне злочинце, јер су измислили ирачко оружје за масовно уништење и јер су се понашали као „дворишне силеције“. Туту је протествовао против двоструких мерила по којима се мери учинак светских лидера и тражио да они који су одговорни за губитак живота и патње грађана за време и после ирачког рата заслужују да седну на клупу за оптуженике у Хагу. Упитао је: „Ако лидери смеју да лажу, ко би онда морао да говори истину? На основу чега доносимо одлуку да Мугабе иде пред Међународни кривични суд у Хагу, а да

Тони Блер постане уважени говорник на светским конференцијама? Да Бин Ладен буде убијен, а Ирак окупиран?“

Увидели смо и да САД сматрају рат легитимним инструментом докле год се користи уз њихово одобрење или учешће, а обавезно је потпомогнут глобалним медијским мрежама. Принцип „рата по избору“ који је покренула Бушова администрација се у правном смислу не разликује битно од одлука и деловања нацистичких лидера, чега је влада САД-а свесна и због чега одбија да прихвати јурисдикцију Међународног суда у Хагу.

Слободно се може тврдити да инвазија на Ирак представља морално и политичко назадовање у односу на достигнути ниво међународног права у којем је прихваћено да је планирање и покретање агресивног рата, нелегално и забрањено.

Литература:

1. Abbas apology to Kuwait over Iraq, BBC News, 12.12.2004., (online), http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4089961.stm.
2. Abu Ghraib Prison, <http://www.globalsecurity.org/intell/world/iraq/abu-ghurayb-prison.htm>, 14.02.2014.
3. Aburish, K. Said, The Survival of Saddam, Bloomsbury, USA, 2000.
4. Aburish Said, The West Has Given Saddam the Role He Always Longed For, Guardian UK, 24.03.2003.
5. Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq on the Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of Their Activities During Their Temporary Presence in Iraq, <http://www.state.gov/documents/organization/122074.pdf>.
6. Akins James, interview on PBS Frontline, The Survival of Saddam, 25.01.2000, (online) <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/saddam/interviews/akins.html>, 25.01.2000.
7. Al Mehaidi Kamil, Geographical Distribution of Iraqi Oil Fields and its Relation ith the New Constitution, 05.2006., (online), http://www.iaccidatabase.com/PDF_files/Geographical%20Distr5703/geogrgraphical-distribution-of-iraqi-oil-fields-by-kamil-al-mehaidi.pdf.
8. Arend, ClarkAnthony, International Law and the Preemptive Use of Military Force, The Washington Quarterly, spring 2003, [file:///C:/Users/monikal/Downloads/03spring_arend%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/monikal/Downloads/03spring_arend%20(1).pdf).
9. Arraf, Jane, America's Diminishing Role in Iraq, Christian Science Monitor, 02.12.2008., <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2008/1202/p06s01-wome.html>.
10. Auken Van Bill, Australian TV Airs More Photos Of US Torture At Abu Ghraib, 16.02.2006, <http://www.countercurrents.org/iraq-auken160206.htm>.
11. A Woman's Burden, Time magazine, 28.03.2003.

12. Baghdad, 2015, (online), <http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/baghdad.htm>.
13. Baker, Peter, 9/11 Linked to Iraq, in Politics if not in Fact, Washington Post, 12.09.2007.
14. Barack Obama, Remarks by the President in Address to the Nation on the Nation on the End of Combat Operations in Iraq, 31.08.2010, (online), <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/08/31/remarks-president-address-nation-end-combat-operations-iraq>.
15. Battle Joyce, Shaking Hands with Saddam Hussein: The US Tilts toward Iraq 1980-1984, National Security Archive Electronic Briefing Book No. 82, 25.02.2003., (online), <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB82/>.
16. Bazergan, Mustafa, Will Iraq Dictate World Oil Affairs, 10.08.2003. (online), <http://www.aljazeera.com/archive/2003/08/2008410135137856374.html>
17. Bergen, Peter L., Holy War Inc. : Inside the Secret World of Osama bin Laden, Free Press, New York, 2002.
18. Bilmes, Linda, What Have We Learned From Iraq?, Boston Globe, 07.12.2011. <http://www.bostonglobe.com/opinion/editorials/2011/12/07/what-have-learned/U1TxqUbdMj0FgiXyl2DyUP/story.html>.
19. Bilmes J. Linda, Stiglitz E. Joseph, Encore: Iraq Hemorrhage, The Milken Institute Review(4), p.76-83, 12. 2006., http://assets1c.milkeninstitute.org/assets/Publication/MIRreview/PDF/76_83mr32.pdf.
20. Bilmes J. Linda , Stiglitz E. Joseph, The Tree Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict, W.W. Northon & Company, Inc., 2008.
21. Briefing the Security Council, 9 January 2003: Inspections in Iraq and a further assessment of Iraq's weapons declaration, http://www.un.org/Depts/unmovic/new/pages/security_council_briefings.asp#3.
22. Briefing Security Council 05.02.2003. press, (online), <http://www.un.org/press/en/2003/sc7658.doc.htm> 01.02.2015.

23. Brinkley, Joel, As Some Wells Burn, Iraq is Warned Not to Ruin Oil Riches, International Herald Tribune, 21.03.2003.
24. Brooks Doug, Private Security Contractors are Key to Making Recovery Efforts possible in Iraq, Financial Times, 12.05.2005., <http://www.ft.com/cms/s/0/6a2ad322-c282-11d9-866a-00000e2511c8.html#axzz3eiwYV7ns>.
25. Brooks Doug, Security Sector Reform in Iraq: Enhancing the Role of the Private Sector, 25.04.2007., https://lapa.princeton.edu/conferences/military07/restricted/brooks_april_military07.pdf
26. Bruno Greg and Otterman Sharon, National Intelligence Estimates, 14.05.2008., <http://www.cfr.org/iraq/national-intelligence-estimates/p7758>.
27. Byers, Michael, Agreeing to Disagree: Security Council Resolution 1441 and International Amiguity, Global Governance, 04.-06.2004. Vol. 10, No. 2, pp.165/186, http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5573&context=faculty_scholarship.
28. Byman L. Daniel and Pollack M., Kenneth, Iraq's Coming Democracy, Blueprint Magazine, 15.04.2003.
29. Бжежински, Збигњев, Велика шаховска табла, Романов, 2001.
30. Carter, B. Ashton, How to Counter WMD, Foreign Affairs, 09/10. 2004.
31. Carter, Jimmy, The Troubling New Face of America, Washington Post, 05.09.2002., <http://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2002/09/05/the-troubling-new-face-of-america/a983be24-957f-4696-a972-6deba51e4b2e>.
32. Cavanagh, John, Coalition of the willing, 26.03.2003., (online), http://www.ips-dc.org/coalition_of_the_willing/.
33. Charter of the United Nations, <http://www.un.org/en/documents/charter/>.
34. Chomsky, Noam, Failed states: the abuse of power and the assault on democracy, Metropolitan Books, 2006.
35. Chomsky, Noam, What We Say Goes, Metropolitan Books, 2007.
36. Church, Albert, Executive Summary, 03.2005., <http://www.defense.gov/news/Mar2005/d20050310exe.pdf>

37. Cirincione, Joseph, Two Terrifying Reports: The US Senate and the 9/11 Commission on Intelligence Failures Before September 11 and the Iraq War, Disarmament Diplomacy, 07/08. 2004., <http://www.acronym.org.uk/dd/dd78/78jc.htm>.
38. Clarke, Richard, Who's Going to Believe Us?, UC Berkeley News, 08.09.2004.http://www.berkeley.edu/news/media/releases/2004/09/08_clarke.shtml.
39. Cloud S. David and Zucchini David, Iraq War 'Not in Vain' Panetta Says at Withdrawal Ceremony: After Nine Years, the U.S. Military Mission in Iraq Formally Ends, 15.12.2011. <http://articles.latimes.com/2011/dec/15/world/la-fg-iraq-withdrawal-20111216/2>.
40. Coalition Provisional Authority Memorandum Number 17, Registration Requirements for private Security Companies, 26.06.2014., http://www.trade.gov/static/iraq_memo17.pdf
41. Co-Author of Medical Study Estimating 650,000 Iraqi Deaths Defends Research in the Face of White House Dismissal, 12.10.2006, http://www.democracynow.org/2006/10/12/co_author_of_medical_study_estimating
42. Colvin, Ross, U.S. Soldiers Killed in Iraq, Death Toll 4.000, 24.03.2008. <http://www.reuters.com/article/2008/03/24/idUSL24231863>.
43. Cole, I.R. Juan, Kerry and Bush on Iraq War, 12.08.2004. , <http://www.juancole.com/2004/08/kerry-and-bush-on-iraq-war-bush-asked.html>.
44. Congressional Budget Office, Estimated Costs of a Potential Conflict with Iraq, 30.09.2002., <https://www.cbo.gov/sites/default/files/09-30-iraq.pdf>
45. Cook, Robin, Shoulder to Shoulder and Stabbed in the Back, Los Angeles Time, 06.06.2003.
46. Cordesman H., Anthony, Wilson C. Joseph, Takeyh Ray and Kemp Geoffrey, War with Iraq: A Cost –Benefit Analysis, Middle East Policy Council's, Volume 9, Issue 4, pages 1–24, December 2002.

47. Cowell Alan, David S. Cloud, The Reach of War: Reach of War: Exit Strategy; British Memo Details a Plan To Cut Troops, New York Times 11.07.2005., <http://www.nytimes.com/2005/07/11/world/the-reach-of-war-exit-strategy-british-memo-details-a-plan-to-cut-troops.html>.
48. Cumming, Alfred, Congress as a Consumer of Intelligence Information, 28.01.2010., <http://www.fas.org/sgp/crs/intel/R40136.pdf>.
49. Davis E. Lynne and Shapiro Jeremy, The U.S. Army and the New National Security Strategy, Rand corporation, Pittsburgh, 2003.
50. Decoding Mr. Bush's Denials, Editorial, New York Times, 15.11.2005., <http://www.nytimes.com/2005/11/15/opinion/decoding-mr-bushs-denials.html>.
51. DeFronzo, James, Impacts of the Iraq War, The Contemporary Middle East, Third Edition, Boulder, Colorado: Westview Press.
52. Demirmen, Ferruh, Oil in Iraq: The Byzantine Beginnings, Global Policy Forum, 25.04.2003. (online), <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/155/25966.html>.
53. Dobbs Michael, U.S. Had Key Role in Iraq Buildup, Washington Post, 30.12.2002.
54. Dodge Huda Christine, The Everything Understanding Islam Book: A complete guide to Muslim beliefs, practices, and culture, Adams Media, 2.edition, Avon, USA, 2009.
55. Допунски Протокол уз Женевске конвенције од 12.08.1949. године о заштити жртава међународних оружаних сукоба (Протокол I), http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPISI/zen_protokol_1_lat.pdf
56. Economic warfare and slant drilling, 05.05.2015 (online) https://en.wikipedia.org/wiki/Invasion_of_Kuwait.
57. Eedle, Paul, Eyewitness: The Marines Shot Anything They Considered a Threat, Financial Times (UK), 10.04.2003. <http://www.docstoc.com/docs/27934426/Eyewitness-The-marines-shot-anything-they-considered-a>.

58. Ekeus, Rolf, Iraq's Real Weapons Threat, 29.06.2003.,
(online), <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/article/2003/07/20030702175844namrevlisv5.486697e-02.html#axzz3eXmHgoGe>.
59. Elich, Gregory, Strange Liberators: Militarism, Mayhem and the Pursuit of Profit, Llumina Press, 2006.
60. Enciklopedija Britanika, 2015, (online),
<http://www.britannica.com/place/Iraq/The-revolution-of-1968>.
61. Engdahl, William F., A New American Century? Iraq and the Hidden Euro-dollar Wars, 06.2003.,
<http://www.globalresearch.ca/articles/ENG401A.html>.
62. Evans, Michael, What Makes a Weapon One of Mass Destruction?, The Times, 06.02.2004.
63. Fight against Islamic State is World War 3-Iraqi Foreign minister, video 01.02.2015.,
<http://www.reuters.com/video/2015/02/01/fight-against-islamic-state-is-world-war?videoId=363066236>.
64. Fisher Burns John, Iraq Votes, PBS Online News Hour, 15.12.2005.
65. Fisk, Robert, In Baghdad, Blood and Bandages for the Innocent, The Independent (UK), 30.03.2003.,
<http://www.independent.co.uk/voices/commentators/fisk/robert-fisk-in-baghdad-blood-and-bandages-for-the-innocent-113029.html>.
66. Fisk, Robert, The Great War of Civilisation: The Conquest of the Middle East, Vintage, 2007.
67. Foxx, Virginia, Iraqi Reconstruction: Reliance on Private Military Contractors and Status Report, 07.02.2007.,
<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-110hhrg36546/html/CHRG-110hhrg36546.htm>
68. Friedman, L. Thomas, Hold Your Applause, New York Times, 09.04.2003. ,
<http://www.nytimes.com/2003/04/09/opinion/09FRIE.html>.
69. Galbraith K. James, War in Iraq Aims a Bullet at the Heart of the Economy, Los Angeles Times, 26.04.2004.,
<http://articles.latimes.com/2004/apr/26/opinion/oe-galbraith26>.

70. Galbraith W. Peter, Galbraith: U.S.-Iraq Security Agreement Is “Stunning and Humiliating“ for Bush, 26.11.2008., <http://www.commondreams.org/newswire/2008/11/26/galbraith-us-iraq-security-agreement-stunning-and-humiliating-bush>.
71. Genocide in Iraq: The Anfal Campaign Against the Kurds, 07.1993., (online), <http://www.hrw.org/reports/1993/iraqanfal>.
72. George Bush’s speech to the United Nations General Assembly 12.09.2002., <http://www.theguardian.com/world/2002/sep/12/iraq.usa3>., 09.01.2015.
73. Ghareb, A. Edmund: Historical Dictionary of Iraq, The Scarecrow Press, Inc., 2004.
74. Goldin, Rebecca, The Science of Counting the Dead, 17.10.2006., http://medialens.org/23_fg_75_lc/viewtopic.php?p=7363&sid=1b9a2c58af2bef751ce4324387c90bb1.
75. Goldsmith, Peter, Legal Basic for Use of Force Against Iraq, The Guardian, 07.03.2003., <http://www.theguardian.com/politics/2005/apr/28/election2005.uk>.
76. Gray, Christine, International Law and the Use of Force, Oxford University Press, New York, 2008.
77. Haass, N. Richard, War of Necessity, War of Choice: A Memoir of Two Iraq Wars, Simon & Schuster, New York, 2009.
78. Hanson, Davis Victor, Why We Must Stay, Hoover Digest, Fall 2003., <http://www.hoover.org/research/why-we-must-stay>.
79. Happold, Matthew, The Legal Case for War with Iraq, The Guardian, 13.03.2003., <http://www.theguardian.com/world/2003/mar/13/qanda.politics>.
80. Heise, Jonh, Prehistory in Mesopotamia, 2007 (online), <https://personal.sron.nl/~jheise/akkadian/mesopotamia.html>.
81. Heller, Jean, Photos don’t show buildup, St. Petersburg Times, Florida 06.01.1991.
82. Hiro Dilip, Iraq, In The Eye Of The Storm, Thunder's Mouth Press, New York, 2002.

83. Hughes, Chris, Two Killed in New Iraq Demo Shooting, Daily Mirror, 01.05.2003, <http://www.informationclearinghouse.info/article3183.htm>.
84. Human Rights Watch, World Report 2004, Section „War in Iraq: Not a Humanitarian Intervention“, <http://www.hrw.org/legacy/wr2k4/3.htm>.
85. Husain, Tahir, Kuwaiti Oil Fires:Regional Environmental Perspectives, Elsevier Science, Oxford, 1995.
86. International Committee of the Red Cross, Report, Iraq: civilians without protection, 11.04.2007., <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/report/iraq-report-110407.htm>.
87. In Their Own Words: Reading the Iraqi Insurgency, 15.02.2006., <http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/iraq-iran-gulf/iraq/050-in-their-own-words-reading-the-iraqi-insurgency.aspx>.
88. Iraq war illegal, says Annan, 16.09.2004., http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3661134.stm.
89. Iraq will be poor 'for years', 02.10.2003., <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/3158348.stm>
90. Iraq Dumped WMDs Years Ago, 18.09.2003., (online), <http://www.theguardian.com/world/2003/sep/18/iraq.iraq>.
91. Iraq Says It Will Not Allow UN Arms Inspectors to Return, New York Times, 11.02.2000.
92. Iraq: What Did Congress Know, And When?, 19.11.2005., <http://factcheck.bootnetworks.com/article358.html>.
93. Ивековић, Иван, САД, Ирак и геополитика нафте, Република, мај 2003, <file:///K:/Republika%20%20Glasilo%20gradjanskog%20samooslobadjanja.html>.
94. Izzadeen, Ameen, Shoes at Bush, 18.12.2008., Daily Mirror, <https://www.mail-archive.com/islamcity@yahoogroups.com/msg18136.html>
95. Izzadeen Ameen, US war on IS: Real target is Syria, Daily Mirror, Sri Lanka, 20.09.2014., <https://ameenizzadeen.wordpress.com/2014/09/20/us-war-on-is-real-target-is-syria/>.
96. Jefferson, Morley, Who Are the Kurds, Washington Post, 19.06.2003.

97. Jelinek, Pauline, Pentagon Defends Use of Civilian Clothes, 04.04.2003.,
http://www.myplainview.com/article_78fa81bf-4ea6-5054-878e-de06a4304778.html.
98. Jews in Islamic Countries: Iraq, 24.02.2015 (online)
<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/anti-semitism/iraqijews.html>.
99. Joint Resolution to Authorize the Use of United States Armed Forces Against Iraq, 02.10..2002, (online),<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/10/20021002-2.html>.
100. Johnson Turner, James, Using Millitary Force against the Saddam Hussein Regime: The Moral Issues, Foreign Policy Research Institute website,
 04.12.2002.,<http://www.fpri.org/enotes/americanwar.20021204.johnson.militaryagainsthussainmoralissues.html>.
101. Kagan Robert and Kristol William, The Right War for the Right Reasons,
 23.02.2004.,<http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/003/735tahyk.asp?page=1>.
102. Karl, Jonathan, Quick Highlights of the National Intelligence Estimate Report, 02.02.2007.,
<http://abcnews.go.com/Politics/story?id=2844849>.
103. Karon Tony, Making Sense og Iraq's Vote, Time, 31.01.2005.
104. Keegan, John, The Iraq War, Random House, 2010.
105. Keen, Judy, Bush to troops: Mission accomplished, 05.06.2003.
http://usatoday30.usatoday.com/news/world/iraq/2003-06-05-bush-qatar_x.htm.
106. Kimball, G. Daryl, At the Crossroads on Iraq, 01.03.2003.,(online),
http://www.armscontrol.org/act/2003_03/focus_mar03.
107. Kirkpatrick, J. Jeane, Legitimate War: The Case of Iraq, American Enterprise Institute, 13.06.2003.
108. Klare T. Michael, Bush-Cheney Energy Strategy: Procuring the Rest of the World's Oil“, 27.04.2004.

- http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/FD27Dj02.html Foreign Policy in Focus.
109. Klare T. Michael, Oiling the Wheels of War, 07.10.2002., (online), http://www.alternet.org/story/14210/oiling_the_wheels_of_war.
 110. Klatell M. James, Powell: We Are Losing In Iraq, CBS, 17.12.2006.
 111. Knickerbocker, Brad, Who Counts the Civilian Casualties?, Christian Science Monitor, 31.03.2004., <http://www.csmonitor.com/2004/0331/p15s01-wogi.html>.
 112. Knickmeyer Ellen, Finer Jonathan, Insurgent Leader Al-Zargavi Killed in Iraq, Washington Post, 08.06.2006.
 113. Knights, Michael, Cradle of Conflict, Iraq and the Birth of Modern U.S. Military Power, United State Naval Institute, Annapolis, 2005.
 114. Koh Hongju Harold, Foreword: On American Exceptionalism, 55 Stanford Law Review, 1479, (2002-2003), http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2737&context=fss_papers.
 115. Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, 10.12. 1984., <http://www.astra.org.rs/wp-content/uploads/2008/06/Konvencija-protiv-torture-i-drugih-surovih-neljudskih-ili-poni%C5%BEavajućih-kazni-i-postupaka.pdf>
 116. Krane, Jim, Iraq Oil Output Lowest Since Invasion, Associated Press, 28.04.2006., <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/28/AR2006042801082.html>.
 117. Kuttner, Robert, The Failure to Keep America Safe, Boston Globe, 31.03.2004., http://www.boston.com/news/politics/president/bush/articles/2004/03/31/the_failure_to_keep_america_safe/.
 118. Leahy, Patrick, Iraq and Afganistan, 16.01.2009, <http://www.leahy.senate.gov/issues/defense>

119. Lewis Charles and Reading-Smith, Mark, False Pretenses, 23.01.2008. ,(online), <http://www.publicintegrity.org/2008/01/23/5641/false-pretenses>.
120. Looney, E. Robert, From Petrodollars to Petroeuros: Are the Dollar's Days as an International Reserve Currency Drawing to an End?, Strategic Insights, 03.11.2003., <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a524601.pdf>.
121. Lopez, A. George and Cortright, David, Containing Iraq: Sanctions Worked, Foreign Affairs, 07-08. 2004.
122. Luttwak N. Edward, Time to Quit Iraq (Sort Of), New York Times, 18.08.2004., <http://www.nytimes.com/2004/08/18/opinion/time-to-quit-iraq-sort-of.html>.
123. Marcel, Valerie and Mitchel V. John, Iraqis Oil Tomorrow, 04.2003.,<https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/tomorrow.pdf>.
124. Margolis, Eric, Bush's War Is a Financial Disaster, Toronto Sun, 14.03.2004., <http://www.twf.org/News/Y2004/0314-Financial.html>.
125. Mazzetti, Mark, Spy Agencies Say Iraq War Worsens Terrorism Threat, New York Times, 24.09.2006., <http://www.nytimes.com/2006/09/24/world/middleeast/24terror.html?pagewanted=all>.
126. McClellan, Scott, What Happened Inside the Bush White House and Washington's Culture of Deception, PublicAffairs, New York, 2008.
127. Michaels, Henry, US Bombs Al-Jazeera Center in Bagdad, 09.04.2003. <https://www.wsws.org/en/articles/2003/04/jaz-a09.html>.
128. Milbank Dana and Pincus Walter, Asterisks Dot White House's Iraq Argument, Washington Post, 12.11.2005.,<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2005/11/11/AR2005111101832.html>.
129. Moore, Stephen, Feeney, Tom, War & Peace, National Review, 26.09.2003., <http://www.nationalreview.com/article/208104/war-peace-tom-feeney-stephen-moore>.

130. Morgan, Dan, Lawmakers to Insist on Oversight of Iraq Money, Washington Post, 07.05.2004. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A6834-2004May6.html>.
131. Morris, F. Michael, Al-Qaeda as Insurgency, U.S. Army War College, 18.03.2005., <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq/1039.pdf>.
132. Mortality after the 2003 invasion of Iraq: a cross-sectional cluster sample survey, „Lancet report“, 12.10.2006, [http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(06\)69491-9/fulltext](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(06)69491-9/fulltext)
133. Motz, Kelly and Richie, Jordan, Technology Two-Timing, 19.03.2001., (online), <http://www.wsj.com/articles/SB984950042398710644>.
134. Mueller P. Karl, Castillo J. Jasen, Morgan E. Forrest, Pegahi Negeen, Rosen Brian, Striking First: Preemptive and Preventive Attack in U.S. National Security Policy, 2006, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG403.pdf.
135. Muravchik, Joshua, We Are Better Off Without That UN Resolution, 01.03.2003., <http://www.aei.org/publication/were-better-off-without-that-un-resolution>.
136. Mylroie, Laurie, Saddam's Terrorist Ties, 19.10.2004., (online), <http://www.nysun.com/opinion/saddams-terrorist-ties/3413>.
137. Nermen al-Mufti, Turkomans Under Threat, Institute for War & Peace Reporting, 21.02.2005, (online) <https://iwpr.net/global-voices/turkomans-under-threat>.
138. Nordhaus D., William, The Economic Consequences of a War with Iraq, 29.10.2002. , <http://www.econ.yale.edu/~nordhaus/iraq.pdf>.
139. Nouri al-Maliki, No Timetable on U.S. Pullout, USA Today, 10.04.2007. , http://usatoday30.usatoday.com/news/world/iraq/2007-04-10-pm-withdrawal_N.htm.

140. Office of the Iraq Programme Oil-for-food, About the Programme, 28.03.2014, (online), <http://www.un.org/Depts/oip/background/index.html>, 28.03.2014
141. Operation Desert Shield, 16.04.2014. (online), http://www.globalsecurity.org/military/ops/desert_shield.htm.
142. Operation Phantom Fury, 23.04.2003. <http://www.globalsecurity.org/military/ops/oif-phantom-fury-fallujah.htm>.
143. Paul A. James, Great Power Conflict over Iraqi Oil:the World War I Era, 10.2003. <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/185-general/40479-great-power-conflict-over-iraqi-oil-the-world-war-i-era.html>.
144. Pena, Charles, Iraq: The Wrong War, Cato Institute website, 15.12.2003. <http://www.cato.org/publications/policy-analysis/iraq-wrong-war>.
145. Покрет несврстаних, Декларација из Хаване, 09.2006., http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/14NAMSummit-Havana-Compiled.pdf.
146. Pollack M. Kenneth, The Threatening Storm: The Case For Invading Iraq, Random House, 2002.
147. Pope, Charles, Cheney changed his view on Iraq, Seattle Post-Intelligencer, 29.09.2004.
148. President Bush Delivers Graduation Speech at West Point, 01.06.2002., <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>.
149. Red Cross Cuts Iraq Operations, 08.11.2003., http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3252723.stm.
150. Report finds Iraq prospects bleak, 17.09.2004., <http://edition.cnn.com/2004/US/09/17/us.iraq.intel/>.
151. Report Regime Strategic Intent:Key Finding, 30.09.2004., https://www.cia.gov/library/reports/general-reports/1/iraq_wmd_2004/Comp_Report_Key_Findings.pdf.

152. Резолуција Арапске лиге, 01.03.2003., <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/66233AE203A6F59385256CE6005694C4>.
153. Резолуције Уједињених нација бр.582 (1986), бр.612 (1988), бр.598 (1987), бр.660, 661, 678 (1990), бр.687, 706, 707, 715 (1991), бр.949 (1994), бр.986 (1995), бр.1060 (1996), бр.1115,1134,1137 (1997), бр. 1154, 1194, 1205 (1998), бр. 1284 (1999), бр. 1409, 1441 (2002), бр. 1472, 1483, 1500, 1502, 1511 (2003), бр. 1538, 1546 (2004), <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>.
154. Rice, Condoleeza, U.S. and World Clearly Are Safer, USA Today, 15.07.2004., http://usatoday30.usatoday.com/news/opinion/editorials/2004-07-15-oppose_x.htm.
155. Rimski Statut Međunarodnog krivičnog suda, 17.07.1998., http://www.podaci.net/_z1/8126847/S-mksuda02v0105.html
156. Rise to power-Sadam Hussein, 03.01.2015. (online) https://en.wikipedia.org/?title=Saddam_Hussein.
157. Ристивојевић, Бранислав, О циљаном лишавању живота, Нова српска политичка мисао, 05.05.2011.
158. Ritter, Scott, Weapons of Mass Destruction in Our Midst; America Can Be Its, Is Its Own Worst Enemy, 08.09.2003. , (online),<http://www.sfgate.com/opinion/openforum/article/Weapons-of-Mass-Destruction-in-Our-Midst-2590331.php>.
159. Robertson Campbell, New U.S. Embassy Dedicated in Baghdad as Bombs Explode Elsewhere, New York Times, 05.01.2009.
160. Rodenbeck, Max, The Occupation, The Economist, 14.08.2003., <http://www.nybooks.com/articles/archives/2003/aug/14/the-occupation>.
161. Rowse, Ted, Kuwaitgate-killing of Kuwait babies by Iraqi soldiers exaggerated, Washington Montly, 1992.
162. Rubin, Michael, Sanctions on Iraq: A Valid Anti-American Grievance?, Middle East Review on International Affairs, 12.2001.

163. Rumsfeld's Memo of Options for Iraq War, New York Times, 03.12.2006.,http://www.nytimes.com/2006/12/03/world/middleeast/03mtext.html?_r=0.
164. Ryan Missy, Iraq Launches Historic Oil and Gas Auction, The Guardian, 29.06.2009.
165. Sanchez, Ricardo, Unclassified Department of the Army, 14.09.2003., <http://truth-out.org/archive/component/k2/item/53410:gen-ricardo-sanchez-orders-torture-in-iraq-his-memo>
166. Scharf P. Michael and Newton A. Michael, The Iraqi Tribunal's Dujail Trial Opinion, 18.12.2006., (online), <http://www.asil.org/insights/volume/10/issue/34/iraqi-high-tribunals-dujail-trial-opinion>.
167. Schlesinger Jr., Arthur, Seeking Out Monsters, The Guardian UK, 19.10.2004.,<http://www.theguardian.com/world/2004/oct/19/uselections2004.usa14>.
168. Schlesinger, Stephen, More Than Ever, We Need the U.N., Los Angeles Times, 24.09.2003.
169. Schmitt, J. Gary, Has the Iraq War Made Us Safer?, Dallas Morning News, 11.09.2005.
170. Schoen W. John, Who Will Win the Iraq Oil Bonanza, 11.02.200. http://www.nbcnews.com/id/3071526/ns/us_news-only/t/iraqi-oil-american-bonanza.
171. Scowcroft Brent, Don't Attack Saddam, Wall Street Journal, 15.08.2002. , <http://www.wsj.com/articles/SB1029371773228069195>.
172. Senate U.S. Resoluton 28, S.Res.28, 29.01.2003., <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/senate-resolution/28/text>.
173. Settle Michael, Brown Hails, 'Success' as UK Soldiers Withdraw, The Herald, 01.05.2009.
174. Shalom R. Stiven, The United States and the Gulf War, Z Magazine, 02.1990.

175. Shock and Awe Campaign Underway in Iraq 22.03.2003,
<http://edition.cnn.com/2003/fyi/news/03/22/iraq.war/>.
176. Simons, Geoff, From Sumer to Saddam, St.Martin's Press,1994.
177. Singer W. Peter, The Contract the Military Needs to Break,
Washington Post, 12.09.2004. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A13378-2004Sep11.html>.
178. Sloyan, Patrick, Iraqis Buried Alive-U.S. Attacked With Bulldozers
During War Ground Attack, The Seattle Times, 12.09.1991.
179. Sluglett Peter, Britain in Iraq:1914-1932, Ithaca Press for the Middle
East Centre, Oxford, 1976.
180. Soros, George, The U.S. Is Now in the Hands of a Group of
Extremists, Guardian UK, 26.01.2004. , <http://rense.com/general48/extr.htm>.
181. Spain threatens Iraq troop pull-out, 15.03.2004.,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3512144.stm>.
182. Statement of Senator Patrick Leahy, Ranking Member, Senate
Judiciary Committee Confirmation Hearings on the Nomination of Alberto
Gonzales to be Attorney General of the United States, 06.01.2005.,
<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-109shrg99932/html/CHRG-109shrg99932.htm>.
183. Sterngold, James, War Tab Swamps Bush's Estimate, San Francisco
Chronicle, 09.05.2004., <http://www.sfgate.com/news/article/War-tab-swamps-Bush-s-estimate-Spending-2760862.php>.
184. Stevens Schott Paul, Wall E. Andru and Dinlenc, Ata, The Just
Demands of Peace and Security: International Law and the Case Against
Iraq, The Federalist Society for Law and Public Policy Studies, 2003, p.1,
[file:///C:/Users/monikal/Downloads/20070325_iraqfinalweb%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/monikal/Downloads/20070325_iraqfinalweb%20(3).pdf).
185. Стојановић Радослав, Димитријевић Војин, Међународни
односи, Службени лист СРЈ, Београд, 1996.
186. Taguba Report with Annexes (AR 15 - 16 Investigation of the 800th
Military Police Brigade), <https://fas.org/irp/agency/dod/taguba.pdf>,
04.02.2015.

187. Tavernise Sabrina, Maliki Alleges 7 Cases When Blackwater Killed Iraqis, New York Times, 20.09.2007., <http://www.nytimes.com/2007/09/20/world/middleeast/20iraq.html?fta=y>.
188. Terry, P. James, A Legal Appraisal of Millitary Action in Iraq, Naval War College Review, 01.07.2004., <https://www.usnwc.edu/getattachment/ff703b43-614d-42b4-a7ca-363809536895/Legal-Appraisal-of-Military-Action-in-Iraq,-A----T.aspx>.
189. The Congressional Progressive Caucus, US House of Representatives organization, Letter to President George W. Bush, 22.09. 2005., <http://www.democrats.com/node/6259>.
190. The Democratic Caucus of the House Budget Committee, Assessing the Cost of Military Action Against Iraq: Using Desert Shield/Desert Storm as a Basis for Estimates, 23.09.2002., http://www.house.gov/budget_democrats/analyses/spending/iraqi_cost_report.pdf
191. The FBI Laboratory: An investigation into Laboratory Practices and Alleged Misconduct in Explosives-Related and Other Cases (apr.1997), (online) <http://fas.org/irp/agency/doj/oig/fbilab1/00exesum.htm>.
192. The Foreign & Commonwealth Office, UK, Saddam Hussein: Crimes and Human Rights Abuses, 11. 2002, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20030908182242/http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/hrdossier.pdf>.
193. The Human Cost of War in Iraq: A Mortality Study, 2002-2006, <http://web.mit.edu/humancostiraq/reports/human-cost-war-101106.pdf>
194. The Iraqi Ba'ath Party, 24.03.2003, (online) http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2886733.stm, The Iraqi Ba'ath Party, 12.03.2015.
195. The Long Road to War: Chronology, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/longroad/etc/cron.html>, 15.12.2014.

196. The Military Commissions Act of 2006,
http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/PL-109-366.pdf
197. The 'misunderestimated' president, 07.01. 2009,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7809160.stm>.
198. The National Security Strategy of the United States of America 09.
2002., <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>.
199. The Organization of the Islamic Conference, Convention of the
Organization of the Islamic Conference on Combating International
Terrorism,1999., <http://www.refworld.org/docid/3de5e6646.html>
200. The Prospect for Democracy in the Middle East:A Conversation with
Saad Eddin Ibrahim, 03.2005.,
http://www.logosjournal.com/issue_4.2/ibrahim_interview.htm.
201. The Secretary – General, Presents Report "In Larger Freedom:
Toward Development, Security and Human Rights for All", UN Doc
A/59/2005, 21.03. 2005, <http://www.un.org/press/en/2005/ga10334.doc.htm>.
202. The United Nations and use of force in Iraq, 02.10.2002.,
<http://www.wslfweb.org/docs/iraqstatemt.htm>.
203. The United Nations Assistance Mission for Iraq (UNAMI), Human
RightsReport,30.06.2007.,<http://www.ohchr.org/Documents/Countries/IQ/HRRReportAprJun2007EN.pdf>
204. The US House Committee on Oversight and Government Reform,
Additional Information for Hearing on Private Security Contractors,
07.02.2007.,http://www.globalsecurity.org/military/library/congress/2007_hr/070207-memo.pdf
205. The United States Code, Annual national security strategy report,
<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/50/3043->
206. The White House Report: „A Decade of Deception and Defiance:
Saddam Hussein's Defiance of the United Nations“, 12.09.2002. , (online),
<http://iipdigital.ait.org.tw/st/english/texttrans/2002/09/20020912121332ljbrown@pd.state.gov0.751034.html?CP.rss=true#axzz3eXnxz6mk>.

207. Thompson, W.Scott, Iraq-It's the Right War, But at the Wrong Time, The Nation, 18.03.2003.
208. Трећа Женевска конвенција о поступању са ратним заробљеницима, 12.08.1949., [http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPI SI/zen_konvencija_3_lat.pdf](http://www.tuzilastvorz.org.rs/html_trz/PROPI%20SI/zen_konvencija_3_lat.pdf)
209. Tucker, Spenser, The Encyclopedia of Middle East Wars. The United States in the Persian Gulf, Afganistan and Iraq Conflicts, ABC-Clio, 2010.
210. Understanding Islam, 23.08.2014, https://www.saudiembassy.net/about/country-information/Islam/understanding_Islam.aspx.
211. United States Government Accountability Office, Stabilizing Iraq: An Assessment of the Security Situation, 11.09.2006., <http://www.gao.gov/assets/120/114763.html>.
212. United States General Accounting Office, Rebuilding Iraq: Actions Needed to Improve Use of Private Security Providers, 07.2005., <http://www.gao.gov/new.items/d05737.pdf>.
213. United States General Accounting Office, Rebuilding Iraq: Resources, Security, Governance, Essential Services, and Oversight Issues, 06.2004., <http://www.gao.gov/new.items/d04902r.pdf>.
214. U.S. Backs Down Over Iraq Sanctions, 31.03.2001., (online), http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1361397.stm.
215. U.S. Code, Title 18, Part I, Chapter 113c, Section 2340 (18 USC 2340), 20.01.2004., <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2340>
216. U.S. Government, Iraq: A Country Study, US Library of Congress, Washington, D.C.: The Division: For sale by the Supt. of Docs., U.S. G.P.O., 1990.
217. U.S. Nacional Energy Policy, 05. 2001., <http://www.wtrg.com/EnergyReport/National-Energy-Policy.pdf>.
218. U.S. National Intelligence Council, National Intelligence Estimate: Iraq's Continuing Programs for Weapons of Mass Destruction, 10.2002., http://www.dni.gov/files/documents/Iraq_NIE_Excerpts_2003.pdf.

219. U.S. National Intelligence Council, National Intelligence Estimate: Trends in Global Terrorism: Implications for the United States, 04.2006., <http://www.governmentattic.org/5docs/NIE-2006-02R.pdf>.
220. U.S. National Intelligence Council, Report: 9/11 Five Years Later: Successes and Challenges, 09.2006., <http://www.state.gov/documents/organization/72027.pdf>.
221. U.S. National Intelligence Council, National Intelligence Estimate: Unclassified Key Judgments - Prospects for Iraq's Stability: A Challenging Road Ahead, 01.2007, http://www.loyola.edu/departments/academics/political-science/strategic-intelligence/intel/iraq/Iraq_NIE_20070202_release.pdf.
222. U.S. Senate Democratic Policy Committee Meeting, Accountability of Contractors in Iraq, 18.09.2006., <http://www.dpc.senate.gov/hearings/hearing37/transcript.pdf>
223. Yoo, Jonh, Why Iraq's Weapons Don't Matter, Legal Times, 04.08.2003., <http://www.aei.org/publication/why-iraqs-weapons-dont-matter>.
224. Zogby, John, Still Waiting for the Euphoria, Los Angeles Times, 27.10.2003. ,<http://articles.latimes.com/2003/oct/27/opinion/oe-zogby27>.
225. Zubaida, Sami, Contested Nations: Iraq and the Assyrians. Nations and Nationalism, Volume 6: 363–382, 2000.
226. Van Buren, Peter, Back to the Future in Iraq, 23.09.2014., http://www.tomdispatch.com/post/175898/tomgram%3A_peter_van_buren,_back_to_the_future_in_iraq/.
227. Wadhams, Nick, UN: Civilian Death Toll in Iraq Climbs, Associated Press, 21.09.2006.
228. Wanniski Jude, Where Did Saddam Hussein Come From“, Wall Street Journal, 19.02.1998.
229. War would be illegal, 07.03.2003., <http://www.theguardian.com/politics/2003/mar/07/highereducation.iraq>.

230. Warrick Joby, Lacking Biolabs, Trailers Carried Case for War;Administration Pushed Notion of Banned Iraqi Weapons Despite Evidence to Contrary, Washington Post, 12.04.2006.
231. Wilson, Joseph, Inside the Lies that Led to War and Betrayed My Wife's CIA Identity,14.05.2004,http://www.democracynow.org/2004/5/14/joseph_wilson_inside_the_lies_that.
232. Wilson, Joseph, What I Didn't Find in Africa, 06.07.2003., (online),<http://www.nytimes.com/2003/07/06/opinion/what-i-didn-t-find-in-africa.html>.
233. Wirtz J. James and Russell A. James, U.S. Policy on Preventive War and Preemption, Nonproliferation Review, spring 2003, <http://cns.miis.edu/npr/pdfs/101wirtz.pdf>.
234. Wong Edward, Cloud S. David, US Erects Baghdad Wall to Keep Rival Sects Apart, New York Times, 21.04.2007.
235. Wright,Claudia, Iraq, Atlantic Monthly, 04.1979. <http://www.theatlantic.com/past/docs/issues/79apr/wright.htm>.

БИОГРАФИЈА

Моника Мачаји рођена је 27.06.1979. године у Сомбору, основну школу завршила је у Кули, а филолошку гимназију у Сремским Карловцима.

Правни факултет Универзитета у Београду завршила је у априлу 2003. године, након чега је уписала последипломске студије на истом факултету, смер међународно јавно право и у јуну 2010.год. одбранила је магистарски рад под насловом „Арапско-израелски сукоб са посебним освртом на савремени тренутак“.

У фебруару 2007.год. положила је правосудни испит.

Од 2004.год. до 2006.год. радила је као приправник у Трговинском суду., а од марта 2007.год. до септембра 2007.год. била је запослена као судијски помоћник у истом суду.

Од септембра 2007.год. до јула 2010.год. радила као правник у ЕДБ д.о.о. Београд у служби за заступање и уговарање, а од јула 2010.год. до децембра 2012. године била је запослена у ЈП ЕПС Београд у Дирекцији за трговину. Од децембра 2012. године у истом предузећу обављала више послова шефа службе, а од 01. јула 2015. год. ради као шеф службе за уговарање, регулаторни оквир и царињење.

У децембру 2010. год. положила испит за стицање сертификата службеника за јавне набавке, у мају 2012. год. учествовала на наградном семинару у Бриселу „Политика Европске уније у области енергетике“, а у мају 2014. год. похађала је летњу школу Европског универзитетског института у Фиренци из области права енергетике. Учествовала је на бројним семинарима и конференцијама у земљи и иностранству.

У часопису Европско законодавство бр.45-46/13(стр.177-186), Института за међународну политику и привреду објавила је рад „Појам и значај алтернативних и обновљивих извора енергије уз кратак осврт на тенденције развоја“.

Говори енглески језик, а поседује основно знање руског и мађарског језика.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Моника Мачаји
број индекса

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

**ПРАВНИ И МЕЂУНАРОДНО-ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ
ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРОТИВ ИРАКА 1991. и 2003.ГОДИНЕ**

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Београду, 31.03.2016.

Потпис докторанда

Моника Мачаји

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Моника Мачаји

Број индекса

Студијски програм

Наслов рада

**ПРАВНИ И МЕЂУНАРОДНО-ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ
ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРОТИВ ИРАКА 1991. и 2003.ГОДИНЕ**

Ментор проф. др Бранко Ракић

Потписани/а Моника Мачаји

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду.**

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

У Београду, 31.03.2016.

Потпис докторанда

Моника Мачаји

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

**ПРАВНИ И МЕЂУНАРОДНО-ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ
ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРОТИВ ИРАКА 1991. и 2003.ГОДИНЕ**

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Београду, 31.03.2016.

Потпис докторанда

Моника Мачаји